

Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського

ВІЙСЬКОВА ОСВІТА

Збірник наукових праць
Національного університету оборони України

№ 2 (44)

Видання університету – 2021

УДК 355(477) (066)
ББК 68.4(4 УКР) я 43
В 42

Збірник наукових праць “Військова освіта” Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, м. Київ. – 2021. – № 2 (44). – 352 с.

Збірник призначений для керівного складу, науково-педагогічних (наукових) працівників, докторантів та ад’юнктів (аспірантів) вищих навчальних закладів і наукових установ системи військової освіти.

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет вченою радою Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, м. Київ (протокол № 14 від 28 грудня 2021 р.).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Осьодло В.І., доктор психологічних наук, професор (голова редакційної колегії)

Рахманов В.О., доктор педагогічних наук, доцент (заступник голови редакційної колегії)

Горбачевський С.К., кандидат технічних наук, старший науковий співробітник (відповідальний секретар)

Бобрицька В.І., доктор педагогічних наук, професор

Валат В., доктор хабілітований з педагогіки, професор (Республіка Польща)

Лагодинський О.С., доктор педагогічних наук, професор

Ковтун О.В., доктор педагогічних наук, професор

Мурзалінова А.Ж., доктор педагогічних наук, професор (Республіка Казахстан)

Височіна Н.Л., доктор наук з фізичного виховання

Кокарєва А.М., кандидат педагогічних наук, доцент

Аббасов Акиф Нурага оглу, доктор педагогічних наук, професор (Республіка Азербайджан)

Артемов В.Ю., доктор педагогічних наук, доцент

Вітченко А.О., доктор педагогічних наук, професор

Зельницький А.М., кандидат педагогічних наук, професор

Гребенюк М.В., кандидат історичних наук

Мамченко С.М., доктор педагогічних наук, професор

Торічний О.В., доктор педагогічних наук, професор

Свістун В.І., доктор педагогічних наук, професор

Чорний В.С., доктор філософських наук, професор

Ягунов В.В., доктор педагогічних наук, професор

Усі права застережені.

У разі передруку матеріалів посилання на збірник обов’язкове.

Адреса редакції: Україна, 03049, м. Київ-49, пр-т Повітрофлотський, 28, Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, м. Київ, тел.: (044) 271-09-76, E-mail: nuou_str@ukr.net, www.znp-vo.nuou.org.ua.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації від 21.02.2014 р., серія КВ, № 20600-10400 ПР.

Загальнодержавне видання.

Збірник включено до Переліку наукових фахових видань України з педагогіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 02 червня 2020 р. № 886).

ISSN: 2617-1775
ISSN: 2617-1783 (online)

© Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, м. Київ, 2020

National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskyi

VIISKOVA OSVITA

Collection of Scientific Papers of the
National Defence University of Ukraine

No 2 (44)

University Print – 2021

УДК 355 (477) (066)
ББК 68 4(4 УКР) я 43
В 42

VIISKOVA OSVITA, Collection of Scientific Papers of the National Defence University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskyi. – 2021. – No 2 (44). – 352 pgs.

The Collection of scientific papers is intended for commanding staff, scientific and pedagogical staff, postdoctoral and postgraduate students of higher educational institutes and scientific institutions of military education system.

Recommended for printing and distributing through the Internet by the Scientific Council of the National Defence University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskyi (Protocol No 14 dated 28 December 2021)

EDITORIAL BOARD:

Osiodlo V.I., Dr. (Psychological Sciences), professor (Chief Editor)

Rakhmanov V.O., Dr. (Pedagogical Sciences), associate professor (Deputy Chief Editor,)

Horbachevsky S.K., Ph.D.(Technical sciences), Senior Researcher (Executive Secretary)

Bobrytska V.I., Dr. (Pedagogical Sciences), professor

Walat W, Dr. (Pedagogical Sciences), professor (Republic Poland)

Lahodynskyi O.S., Dr. (Pedagogical Sciences), professor

Kovtun O.V., Dr. (Pedagogical Sciences), professor

Murzhalinova A.Zh., Dr. (Pedagogical Sciences), professor (Republic Kazakhstan)

Vysochina N.L., Dr. (Pedagogical Sciences), professor

Kokarieva A.M., Dr. (Pedagogical Sciences), professor

Abbasov Akif Nuraga oglu, Dr. (Pedagogical Sciences), professor (Azerbaijani Republic)

Artemov V.Y., Dr. (Pedagogical Sciences), associate professor

Vitchenko A.O., Dr. (Pedagogical Sciences), professor

Zelnytskyi A.M., (Pedagogical Sciences), professor

Hrebeniuk M.V., Ph.D. (Historical Sciences)

Mamchenko S.M., Dr. (Pedagogical Sciences), professor

Torychnyi O.V. Dr. (Pedagogical Sciences), professor

Svystun V.I., Dr. (Pedagogical Sciences), professor

Chorny V.S., Dr. (Philosophical Sciences), professor

Yahupov V.V., Dr. (Pedagogical Sciences), professor

All rights are reserved.

When reprinting the materials, the reference to the *Collection of scientific papers* is mandatory.

Editorial Address: 03049, Kyiv, Povitroflotskyi ave. 28, National Defence University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskyi, E-mail: nuou_str@ukr.net, www.znp-vo.nuou.org.ua

Certificate of State Registration of Print Media KB, № 20600-10400 IIP-21.02.2014 p.

National issue.

According to the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine issued on June 02, 2020, No 886, the Collection of scientific papers was included into the Ukrainian List of specialized scientific publications in pedagogics.

ISSN: 2617-1775

ISSN: 2617-1783 (online)

© National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskyi

ЗМІСТ

<i>Іван Руснак, Володимир Мірненко, Максим Кас'яненко, Володимир Оліферук Дмитро Вітер</i>	
Інноваційна військова освіта: стан та перспективи розвитку.....	9
<i>Вадим Бондаренко</i>	
Підготовка військових фахівців морської піхоти у системі підвищення обороздатності держави	21
<i>Дмитро Вітер, Володимир Оліферук</i>	
Концепція розвитку системи військової освіти України.....	29
<i>Тетяна Ворона, Анна Ворона</i>	
Особливості модернізації мовної освіти в Збройних Силах України.....	43
<i>Олександр Гнидюк</i>	
Особливості фізичної підготовки офіцерів у військових закладах освіти в Канаді.....	51
<i>Олексій Гордієнко</i>	
Особливості організації наукової і науково-технічної діяльності в закладах вищої освіти при виконанні оперативних завдань.....	60
<i>Сергій Жембровський, Дмитро Погребняк, Ілля Беліков</i>	
Використання технологій дистанційного навчання в процесі проведення занять з фізичної підготовки.....	68
<i>Андрій Зельницький</i>	
Зворотний зв'язок як компонент управління змінами у системі військової освіти.....	82
<i>Володимир Карпенко</i>	
Поняття лідерства у воєнно-наукових дослідженнях.....	91
<i>Мирослав Коваль, Ігор Коваль</i>	
Основні принципи професійної підготовки майбутніх рятувальників.....	100
<i>Андрій Корецький, Сергій Горбачевський, Людмила Наливайко</i>	
Проблемні питання інформаційного забезпечення наукової і науково-технічної діяльності у ВВНЗ.....	108
<i>Лариса Левицька</i>	
Вимоги до моделі системи збору та обробки інформації щодо оцінювання якості військової освіти	115
<i>Тарас Мацевко, Олег Годованський</i>	
Аналіз нормативно-правових актів з питань оцінювання результатів навчання випускників ВВНЗ, за підсумками їх службової діяльності.....	121
<i>Олег Мітягін</i>	
Освіта та індивідуальна підготовка у країнах НАТО.....	131
<i>Сергій Нехаєнко</i>	
Офіцер структур морально-психологічного забезпечення як суб'єкт специфічної військово-професійної діяльності.....	144
<i>Леонід Олійник, Олександр Кошлань</i>	
Шляхи підвищення ефективності управління навчальною діяльністю в системі дистанційного навчання вищої школи.....	156
<i>Михайло Орда, Сергій Федчук, Максим Мигун</i>	
Технологічні аспекти побудови системи збору та обробки інформації щодо оцінювання якості освіти випускників ВВНЗ.....	167

<i>Михайло Орда, Михайло Черненко, Лариса Левицька</i> Нормативно-правове забезпечення побудови системи збору та обробки інформації щодо оцінювання якості освіти випускників ВВНЗ, гармонізованої із сучасними підходами у державах–членах НАТО.....	182
<i>Віталій Рахманов, Сергій Ясенко</i> Удосконалення освітньої діяльності для кадрового менеджменту в Збройних Силах України.....	194
<i>Анатолій Рибидайло, Тетяна Уварова, Сергій Горбачевський, Ірина Цимбал, Андрій Мулявка</i> Аналіз досвіду роботи відбіркових комісій у збройних силах країн НАТО і ЄС: завдання, функції та порядок відбору.....	205
<i>Олег Рибчук</i> Сучасні методики підготовки штурмових підрозділів до виконання бойових завдань.....	221
<i>Юрій Самсонов, Неоніла Партико, Костянтин Дяченко, Максим Курилов, Богдан Кушнар'юв, Анастасія Хоменко</i> Результати дослідно-експериментальної перевірки педагогічних умов формування готовності майбутніх офіцерів до бойового застосування ПТРК “ФАГОТ” із використанням засобів СФП.....	231
<i>Катерина Трибулькевич</i> До питання співвідношення громадянського і патріотичного виховання.....	248
<i>Олег Цевельов</i> Формування політики професійної військової освіти в Україні в сучасних умовах.....	255
<i>Надія Шабатіна</i> Стандарти НАТО та вимоги до системи збору та обробки інформації щодо оцінювання якості військової освіти.....	268
<i>Данило Шаршаткін, Володимир Маляганов</i> Розвиток “жорстких” (hard skills) та “м'яких” (soft skills) навичок у підготовці фахівців інформаційно-аналітичної діяльності.....	275
<i>Вадим Шемчук, Назарій Вербин, Оксана Шемчук, Андрій Матвєєв, Сергій Гайдаров</i> Методика фізичної терапії майбутніх офіцерів із використанням засобів кінезіологічного тейпування.....	283
<i>Ольга Шинкаренко, Дар'я Проноза</i> Відбір та редагування автентичних текстів для розроблення тестових завдань з читання для тестів на визначення загального рівня володіння іноземною мовою відповідно до стандарту НАТО СТАНАГ 6001.....	305
<i>Оксана Юденко, Олена Омельчук, Сергій Бойченко, Василь Білошицький</i> Діагностична карта сформованості професійних компетентностей фахівців з фізичної культури і спорту до реалізації програм фізкультурно-спортивної реабілітації з учасниками бойових дій і членам їх родин	315
<i>Василь Ягунов, Валентина Свистун, Дмитро Погребняк</i> Методи фізичного виховання майбутніх фахівців у закладах вищої освіти та їх класифікація.....	328
<i>Порядок оформлення та подання статей до збірника наукових праць “Військова освіта” Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського.....</i>	344

CONTENTS

<i>Ivan Rusnak, Volodymyr Mirnenko, Maxim Kasianenko, Volodymyr Oliferuk, Dmitriy Viter</i>	
Innovative military education: state and perspectives of development.....	9
<i>Vadym Bondarenko</i>	
Training of military specialists in the marine infantry in the system of increasing the state defense capacity	21
<i>Dmitriy Viter, Volodymyr Oliferuk</i>	
Conception of the military education system's development in the Ukraine.....	29
<i>Tetiana Vorona, Anna Vorona</i>	
Modernization features of language education in the Armed Forces of Ukraine.....	43
<i>Oleksandr Hnydiuk</i>	
Features of Physical Training for Officers in Military Educational Institutions in Canada	51
<i>Oleksiy Gordienko</i>	
The organization of Scientific and Scientific-technical Activities During the Implementation of Operational Tasks	60
<i>Serhii Zhebrowskyi, Dmytro Pohrebniak, Iliia Bielikov</i>	
Use of distance learning technologies in the process of conducting physical training classes.....	68
<i>Andrii Zelnytskyi</i>	
Feedback as a component of change management in the system of military education	82
<i>Volodymyr Karpenko</i>	
The concept of leadership in military research.....	91
<i>Miroslav Koval, Igor Koval</i>	
Basic principles of professional training of future rescuers	100
<i>Andrii Koretskyi, Serhii Horbachevsky, Ludmila Nalyvaiko</i>	
Problematic issues of information support of scientific and scientific and technical activities in higher military educational institutions.....	108
<i>Larisa Levitska</i>	
Requirements to the model of the system of collection and processing the information regarding the quality assessment of military education.....	115
<i>Taras Matsevko, Oleh Hodovanskyi</i>	
Analysis of normative legal acts on the assessment of the learning outcomes of graduates of the Higher Educational Institutions, based on the results of their service activities.....	121
<i>Oleh Mitiagin</i>	
Education and individual training program in NATO.....	131
<i>Serhii Nekhaienko</i>	
An officer of the structures of moral and psychological support as a subject of specific military-professional activity	144
<i>Leonid Oliinck, Oleksandr Koshlan</i>	
Ways to improve management efficiency learning activities in the system distance learning of higher school.....	156
<i>Mikhailo Orda, Sergey Fedchuk, Maksym Mygun</i>	
Technological aspects of construction of the system of collection and processing of information regarding the assessment of the quality of education of higher education graduates.....	167

<i>Mikhailo Orda, Mikhailo Chernenok, Larysa Levitska</i>	
Kegulatory and legal provision of construction of the system of collection and processing of information regarding the assessment of the quality of education of graduate education institutions, harmonized with modern approaches in NATO member states	182
<i>Vitaliy Rakhmanov, Sergey Yassenko</i>	
Improvement of educational activities for personnel management in the Armed Forces of Ukraine.....	194
<i>Anatolii Rybydajlo, Tatiana Uvarova, Serhii Horbachevsky, Irina Tsymbal, Andriy Muliavka</i>	
Analysis of the experience of selection commissions in the armed forces of NATO and EU countries: tasks, functions and procedure for selection.....	205
<i>Oleh Rybchuk</i>	
The Modern Approaches to Training of Assault Units for Combat Missions.....	221
<i>Yuri Samsonov, Neonila Partyko, Konstantin Dyachenko, Maxim Kurilov, Bogdan Kushnaryov, Anastasiia Khomenko</i>	
Results of Experimental test of Pedagogical Conditions of Formation of Readiness of Future Officers for combat use of the ATMS "FAGOT" with use of means of SPT.....	231
<i>Kateryna Trybulkevych</i>	
To the question of the ratio of civic and patriotic upbringing.....	248
<i>Oleg Tsevelyov</i>	
Formation of professional policy of military education in Ukraine in modern conditions.....	255
<i>Nadiya Shabatina</i>	
NATO standards and requirements for information collection and processing systems for assessing the quality of military education.....	268
<i>Danylo Sharshatkin, Victor Mamich, Volodymyr Maliaganov</i>	
Development of “hard” and “soft” skills in training of specialists in information and analytical activities.....	275
<i>Vadym Shemchuk, Nazarii Verbyn, Oksana Shemchuk, Andrii Matvieiev, Sergey Gaydarov</i>	
Physical Therapy Technique for Future officers using Kinesiological taping means.....	283
<i>Olha Shynkarenko, Daria Pronoza</i>	
Selection and editing of authentic texts for development of reading test tasks for language proficiency tests in accordance with NATO STANAG 6001.....	305
<i>Yudenko Oksana, Olena Omelchuk, Sergei Boychenko, Vasyl Biloshytskyi</i>	
Diagnostic map of formation of professional competentnocies of specialists in hysical culture and sport to the implementation of physical and sports rehabilitation programs with participants of combat activities and members of their families.....	315
<i>Vasyl Yahupov, Valentyna Svystyn, Dmytro Pohrebniak</i>	
Methods of physical education of future specialists in the high educational institutions and their classification.....	328
<i>Порядок оформлення та подання статей до збірника наукових праць «Військова освіта» Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського.....</i>	344

УДК 001.891.573

Іван Руснак,
доктор воєнних наук, професор, заслужений
діяч науки і техніки України,
перший заступник міністра оборони України

Володимир Мірненко,
доктор технічних наук, професор, заслужений
працівник освіти України,
директор департаменту військової освіти і
науки МО України
ORCID ID 0000-0002-7484-1035

Максим Кас'яненко,
кандидат військових наук,
заступник директора департаменту
військової освіти і науки МО України
ORCID ID 0000-0002-3749-3441

Володимир Оліферук,
кандидат технічних наук, полковник,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
ORCID ID 0000-0002-0722-7561

Дмитро Вітер,
доктор філософських наук,
старший науковий співробітник,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
ORCID ID 0000-0002-7330-1280
DOI: 10.33099/2617-1775/2021-02/09-20

ІННОВАЦІЙНА ВІЙСЬКОВА ОСВІТА: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У статті запропоновано перспективну модель системи військової освіти України, яка забезпечує імплементацію стандартів освіти та підготовки держав-членів НАТО в національній системі військової освіти. Проведені дослідження дали змогу визначити переваги запропонованої моделі військової освіти України з точки зору забезпечення набуття оперативних спроможностей Збройних Сил України, успішного виконання ними поставлених завдань, визначення ключових ініціатив щодо подальшого реформування системи військової освіти.

Ключові слова: вища освіта; інституційний розвиток; освіта та підготовка; професійна військова освіта; система військової освіти.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Інтереси національної безпеки і оборони, які пов'язані із запобіганням виникненню та розвитку збройних конфліктів на території держави, із забезпеченням її здатності протистояти зовнішній агресії, вимагають від Збройних Сил України постійно підтримувати та розширювати свої спроможності, протидіяти наявним і потенційним загрозам і небезпекам, урахувувати зміни в безпековому, стратегічному і операційному середовищі, завчасно й адекватно реагувати на зміни форм, способів, характеру і основних принципів ведення збройної

боротьби. Сучасний розвиток Збройних Сил України, пов'язаний з необхідністю відстоювати територіальну цілісність держави у поєднанні з реалізацією стратегічного курсу на євроатлантичну інтеграцію, суттєво змінив пріоритети будівництва ЗСУ. Зміна форм і способів сучасної збройної боротьби, поступовий перехід ЗСУ на стандарти НАТО потребують формування нових підходів до освіти та підготовки офіцерів і військових фахівців. Існуюча модель системи військової освіти не враховує більшості сучасних тенденцій в освіті та підготовці офіцерів та військових фахівців, зменшуючи ефективність імплементації стандартів НАТО. Водночас, застарілі форми здійснення освітньої діяльності чинять опір інноваційному потенціалу професіоналізації військової освіти. З огляду на це, актуальним питанням є впровадження сучасної моделі військової освіти з урахуванням основних потреб і тенденцій будівництва Збройних Сил України, що виникають на шляху євроатлантичної інтеграції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемним питанням розвитку військової освіти приділяють увагу багато зарубіжних та вітчизняних науковців і практиків. Зокрема, у роботах [9-11; 13; 14; 16] досліджуються проблеми теоретичного обґрунтування сучасної моделі системи військової освіти, питання стандартизації, імплементації стандартів НАТО у вітчизняну систему військової освіти, визначаються стратегічні цілі, пріоритети та шляхи її розвитку, потенціал та можливості забезпечення потреб Збройних Сил України у висококваліфікованих кадрах тощо. Вітчизняні дослідження [2-5] звертаються до питань адаптації зарубіжного досвіду розвитку військової освіти, представленого в державах-членах НАТО, до потреб вітчизняної системи військової освіти. Проте питання обґрунтування інноваційної моделі військової освіти, яка б адекватно відображала сучасні тенденції будівництва Збройних Сил та створювала умови для забезпечення їх потреб у висококваліфікованих фахівцях, залишається актуальним.

Метою статті є обґрунтування інноваційної моделі системи військової освіти України.

Виклад основного матеріалу. Провідною тенденцією розвитку системи військової освіти у країнах-членах НАТО є її професіоналізація з метою підвищення ефективності підготовки офіцерів та військових фахівців. Досвід країн-членів НАТО свідчить про те, що система підготовки офіцерів та військових фахівців для сил безпеки і оборони має такі особливості: чітко виражена спеціалізація, інтенсивність та короткостроковість освітнього процесу. Водночас для підготовки офіцерських кадрів в якості пріоритетів визначається практичне спрямування навчання, що зорієнтовано на вирішення конкретних практичних завдань; вивчення важливих для безпеки держави предметів в області міжнародних відносин; якісний відбір кадрів для сил безпеки і оборони; використання принципу навчання протягом життя. Кардинальні зміни структури системи військової освіти, які характерні для більшості країн-членів НАТО, мають на меті побудову сучасної моделі професійної військової освіти, що забезпечує підготовку офіцерів, здатних на практиці вирішувати складні завдання, пов'язані з усім комплексом проблем,

що виникають в оперативному середовищі [3].

Варто зауважити, що ефективне вирішення проблем, пов'язаних із забезпеченням інтересів національної безпеки і оборони, не обмежується виключно застосуванням Збройних Сил (далі – ЗС) держави, які є лише одним з елементів системи забезпечення національної безпеки і оборони й мають співпрацювати, проводити спільні операції та заходи з іншими складовими сил безпеки й оборони. Потрібним є розширення можливостей сумісності не тільки на рівні видів та родів ЗС, але й на рівні міжвідомчої взаємодії та координації. Водночас мають бути створені умови для забезпечення сумісності видів та родів ЗС з підрозділами інших складових сил безпеки і оборони на всіх рівнях, що має на меті отримання якісної переваги, як основи успішного застосування військової сили, на підґрунті професіоналізації військової освіти, сучасний стан якої характеризується інституційною розгалуженістю, традиційною орієнтацією на фундаментальну підготовку [2; 12]. Це свідчить про нагальність потреби розвитку професійної складової військової освіти, змін у структурі системи військової освіти у безпосередньому зв'язку з вирішенням питань узгодженості процесів отримання вищої військової освіти, професійного та кар'єрного зростання офіцерів, що є одним з важливих пріоритетів підвищення боєздатності військ (сил), обумовлюючи необхідність трансформації системи військової освіти.

На сьогодні основні напрями трансформації військової освіти України визначені у законодавчій та нормативно правовій базі, відповідно до якої передумовами для розробки нової системи військової освіти є:

1. Розвиток Збройних Сил України здійснюється за стандартами НАТО, що сприяє досягненню сумісності зі збройними силами провідних держав світу.
2. Створення єдиної уніфікованої системи освіти та підготовки особового складу сил безпеки і оборони з урахуванням досвіду держав-членів НАТО.
3. Необхідність формування ефективної системи професійної військової освіти, інтегрованої в державну систему освіти.
4. Забезпечення централізованої підготовки особового складу сил безпеки оборони оперативного та стратегічного рівнів.
5. Професійна військова освіта має стати підґрунтям для формування професійної армії, як школи лідерства.
6. Реалізація принципу “Освіта впродовж військової кар'єри”.
7. Забезпечення якості вищої освіти та професійної військової освіти відповідно вимогам стандарту НАТО Vi-SCD 075-007 “Освіта і підготовка”.
8. Впровадження системи акредитації військової освіти у вищих військових навчальних закладах з урахуванням потреб та специфіки сил безпеки і оборони.

Ці напрями визначені з урахуванням євроатлантичних прагнень України й потребують обов'язкового врахування досвіду країн-членів НАТО щодо імплементації сучасної інноваційної моделі військової освіти у практику.

Досвід держав-членів НАТО, зокрема США, вказує на необхідність поєднання формальної і неформальної освіти [7; 8]. Одним з основних питань у цьому аспекті є забезпечення якості військової освіти. Водночас, як свідчить аналіз нормативно-правової бази НАТО з питань організації вищої освіти та

професійної військової освіти, система підготовки та освіти НАТО регламентується ієрархією керівних документів – від Політики до Директив [10; 15]. Ці керівні документи є основою для організації і провадження освітньої діяльності у навчальних закладах НАТО, національних закладах держав-членів Альянсу та країн-партнерів. Водночас керівні документи НАТО у сфері регулювання військової освіти передбачають поєднання освіти і підготовки.

Аналіз свідчить, що освіта та підготовка в навчальних закладах НАТО зосереджена на професійній підготовці, тобто проходженні L-курсів [6]. Така підготовка спрямована на набуття офіцерами та військовими фахівцями виключно військово-професійних компетентностей, не прив'язаних до функціональних особливостей конкретної посади, але враховує військові звання (Рис. 1.).

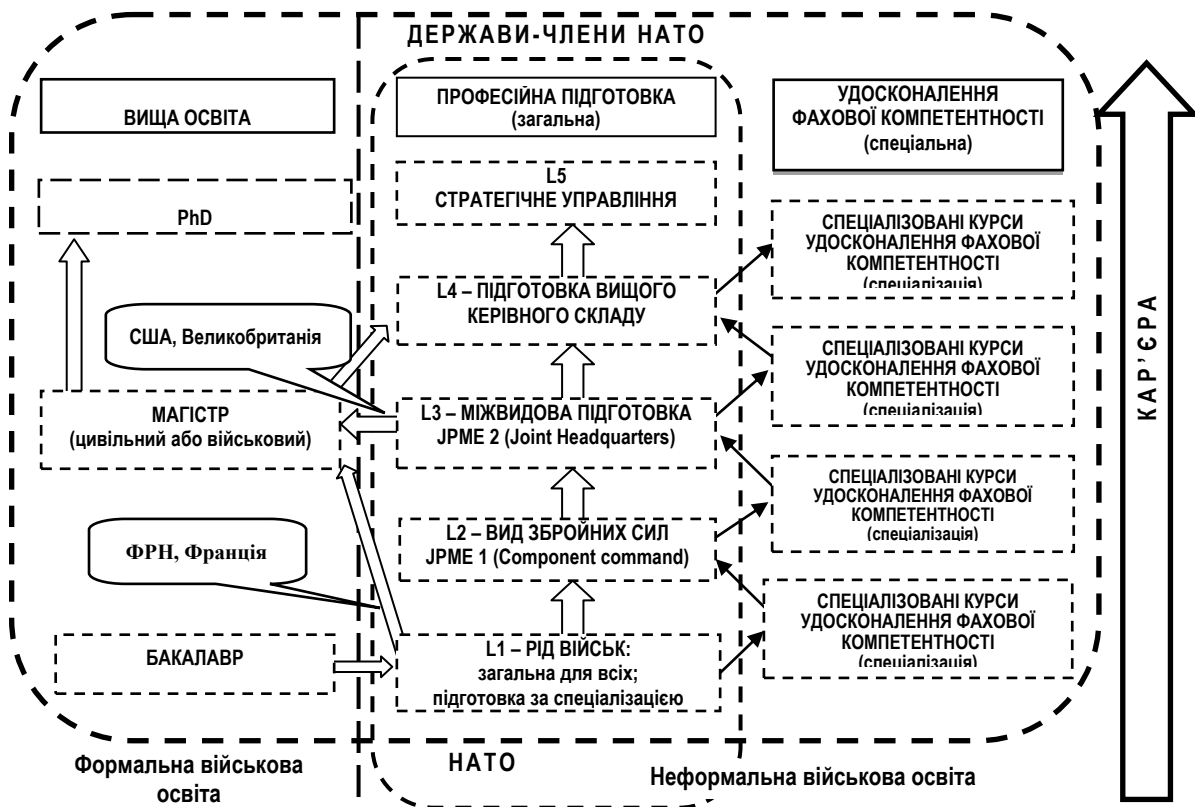


Рис. 1. Спрощена схема освіти та підготовки у державах-членах НАТО

Після проходження L-курсів відповідного рівня офіцер набуває компетентностей, які дають йому право обіймати посади офіцера в органах військового управління на рівні командування компоненти (Component command). Проходження курсу L-2 дає можливість обіймати керівну посаду в органах військового управління на рівні командування компоненти (Component command). Проходження курсу L-3 дає можливість обіймати керівну посаду офіцера органу військового управління на рівні Об'єднаного міжвидового штабу (Joint Head-quarters). Після проходження курсу L-4 офіцером отримує

можливість обіймати керівну посаду органу військового управління на рівні Об'єданого міжвидового штабу (Joint Head-quarters) або офіцера органу військового управління на рівні Вищого штабу союзницьких сил (SHAPE). Окремим етапом кар'єрного зростання є можливість проходження курсу L-5 (для генералів, адміралів, державних службовців вищого рівня, керівників сектору безпеки і оборони), розрахованого на забезпечення вищого рівня державно-політичного та військового управління.

Загальним принципом побудови підготовки в навчальних закладах НАТО є охоплення освіти та підготовки, а основними умовами функціонування системи військової освіти за досвідом держав-членів НАТО є: поєднання формальної і неформальної освіти шляхом інтеграції професійної військової освіти у вищу освіту та зарахування кредитів з неформальної освіти у формальну.

Для розробки перспективної інноваційної моделі системи військової освіти України доцільно взяти за основу систему освіти та підготовки НАТО у рамках єдиного комплексу навчальних закладів НАТО та національних навчальних закладів держав-членів НАТО [13]. Такий підхід повністю вкладається у рамки діючого національного законодавства, створюючи можливість для проведення необхідних трансформацій системи військової освіти. Так, відповідно до Закону України "Про освіту" визначено наступні види освіти: формальна, неформальна та інформальна [1]. У випадку з військовою освітою доцільно зазначити, що формальна освіта охоплює вищу освіту, а неформальна – професійну військову освіту та підвищення кваліфікації. При цьому формальна освіта передбачає досягнення здобувачами визначених стандартами вищої освіти результатів навчання відповідного рівня освіти (першого, другого, третього та наукового) і здобуття кваліфікацій, що визнаються державою. Неформальна освіта поділяється на дві підсистеми: професійна військова освіта та підвищення кваліфікації. Фактично, професійна військова освіта – це спеціалізована освіта, яка здобувається у неформальній освіті за освітніми програмами з метою набуття відповідних рівнів військової освіти (тактичного, оперативного та стратегічного), вдосконалення професійного рівня військового фахівця, набуття фахових компетентностей, що забезпечують виконання службових (бойових) функцій.

За наведеним підходом система військової освіти налічує три функціональні складові: вища освіта, професійна військова освіта та підвищення кваліфікації, які, в якості основних складових, формують модель системи військової освіти (Рис. 2). Вітчизняні науковці запропонували подібну модель, обґрунтувавши її на теоретичному рівні [6]. Зважаючи на її високий потенціал щодо практичної реалізації та імплементації основних принципів професійної військової освіти зарубіжних країн, зокрема країн-членів НАТО, у вітчизняну систему військової освіти, ми приймаємо запропонований вітчизняними науковцями підхід та модель за основу формування інноваційної моделі системи військової освіти, доповнивши її важливим елементом.

У представленій моделі основним інноваційним елементом є запропонована система професійної військової освіти, що є новітнім у вітчизняній системі військової освіти, створюючи умови отримання вищої

освіти, професійної військової освіти на основі принципу навчання протягом життя та забезпечуючи умови кар'єрного зростання офіцерів, успішного проходження ними служби у військах (силах), органах військового управління тощо.

Підчас навчання за освітньо-професійною програмою підготовки бакалавра та магістра за цивільними галузями знань, курсанти проходять базовий курс професійної підготовки L-1A та L-1B. Така підготовка дозволить випускнику обіймати первинні посади у військових підрозділах (командир взводу, заступник командира роти). Перед призначенням на посаду командира роти офіцер обов'язково повинен пройти фаховий курс професійної освіти L-1C (рота) на базі видового ВВНЗ.

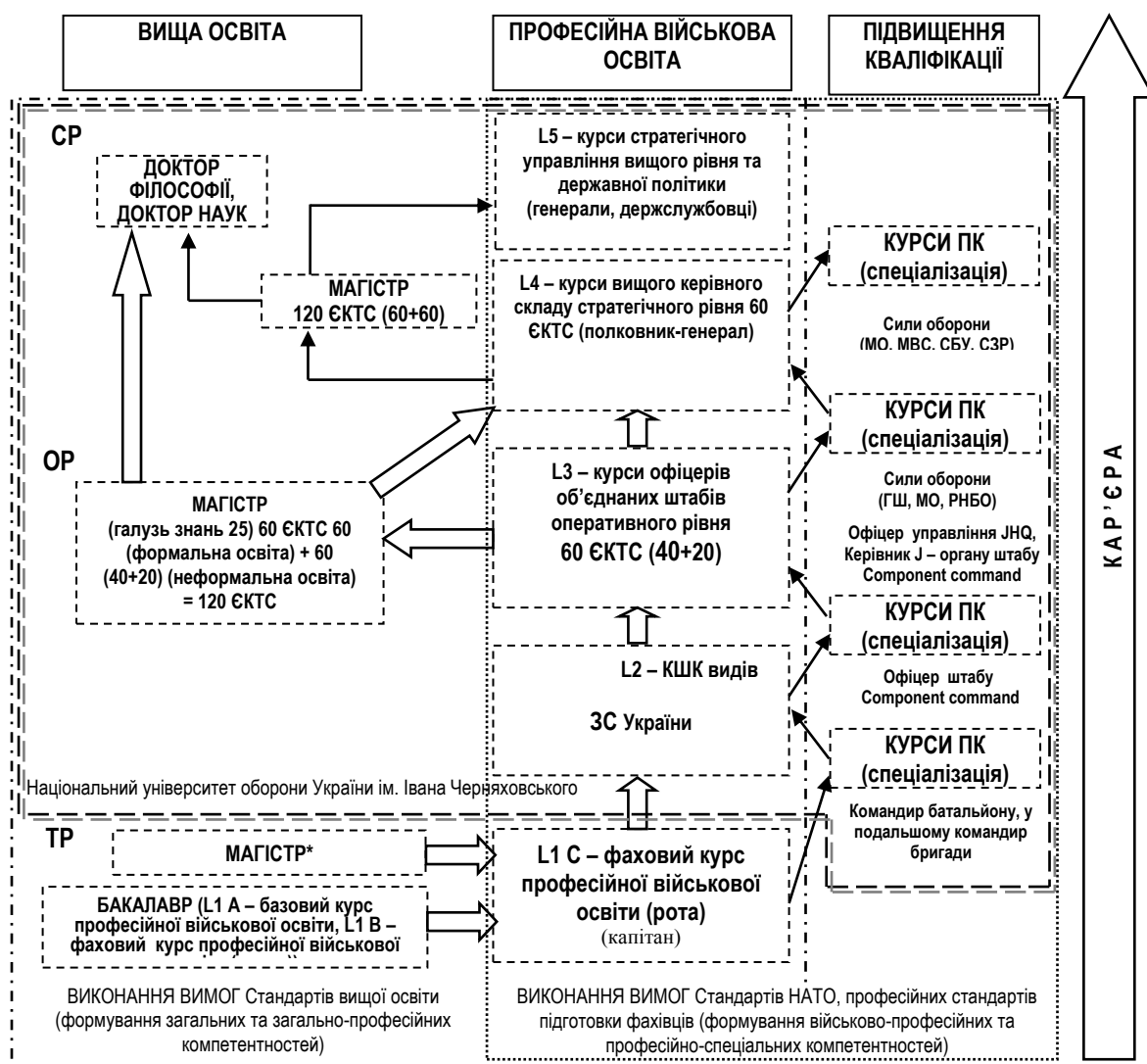


Рис. 2. Модель системи військової освіти та підготовки для офіцерського складу

У подальшому професійна військова освіта військових фахівців здійснюється на курсах L-2, L-3, L-4, L-5, за визначеним інституційним розподілом, який враховує рівень військової освіти ВВНЗ (тактичний, оперативний, стратегічний) та інституційні спроможності щодо забезпечення підготовки

фахівців на кожному рівні професійної військової освіти.

Підготовка на курсах L-1A, L-1B, L-1C та L-2 має проводитись в об'єднаних групах за видовою належністю Збройних Сил України. Підготовка на курсах L-3, L-4 та L-5 – в об'єднаних групах без видової належності усіх сил безпеки і оборони. Такий підхід дозволить сформувати єдине розуміння щодо планування та ведення об'єднаних операцій.

Слід зауважити, що однією з головних вимог до офіцерів, які плануються для призначення на керівні посади в органах військового управління, є здобуття ступеня вищої освіти магістр. Ураховуючи це, доцільно в документі про закінчення курсів L-(2-4) вказувати обсяг навчального навантаження в кредитах ЄКТС з метою подальшого їх трансферу в магістерську підготовку в якості освітніх компонентів, які сприяють набуттю здобувачем вищої освіти військово-професійних та професійно-спеціальних компетентностей та досягненню програмних результатів навчання.

Поряд із проходженням курсів L-2, L-3, L-4 з метою забезпечення виконання певних (специфічних) посадових обов'язків здійснюється підготовка офіцерів у системі курсів підвищення кваліфікації різної тривалості [6].

Зауважимо, що принципово важливим у запропонованій у нашій роботі моделі системи військової освіти, порівняно з попередніми варіантами, є введення курсів L-5. Так, якщо програми ПВО L-4 готують офіцерів до розробки та проведення воєнних операцій, у тому числі спільних операцій, під час проходження служби на посадах керівного складу в органах військового управління, то програми ПВО L-5 мають основним акцентом розвиток лідерських якостей генералів/адміралів і державних службовців у сфері міжурядової, міжвідомчої координації та взаємодії, розробці спільних стратегій і операцій у багатонаціональному середовищі, виконання службових обов'язків на керівних посадах у структурних підрозділах МОУ, ГШ ЗСУ, інших складових сил безпеки і оборони, центральних органах державної влади, до сфери відповідальності яких відносяться питання оборони та безпеки держави.

Фактично, запропонована інноваційна модель військової освіти представляє повністю узгоджену систему управління ВО, яка розвиває лідерів, що володіють навичками ведення війни, практичного та етичного застосування військової сили. Система ВО орієнтується на конкретні потреби і завдання функціональної сфери, забезпечуючи постійне підвищення рівня освіти, професійної підготовки та кваліфікації військових фахівців ЗС України, інших складових сил безпеки і оборони, досягнення ними високого рівня операційної сумісності, міжвідомчої взаємодії та координації під час планування і проведення спільних операцій на рівні об'єднаних штабів. Водночас, представлена модель забезпечує розвиток системи ВО, яка б створювала можливість для формування стратегічно мислячих військових фахівців, здатних творчо застосовувати військову силу під час проведення спільних операцій і ведення боротьби в умовах постійних змін операційного середовища з урахуванням загальних тенденцій розвитку системи національної та міжнародної безпеки, змін принципів та методів ведення збройної боротьби.

У цьому контексті доцільно акцентувати увагу на тому, що інноваційний

потенціал запропонованої моделі розкривається у можливості розвивати військову освіту як інтегровану до державної системи освіти, яка функціонує на засадах єдиної законодавчої та нормативно-правової бази, стандартах держав-членів НАТО й спрямована на забезпечення здобуття ступенів вищої освіти у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ), військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти (ВНП ЗВО), закладах фахової передвищої військової освіти (ЗФПВО), та здобуття рівнів військової освіти (тактичного, оперативного, стратегічного), створюючи умови для реалізації принципу безперервного навчання (навчання впродовж життя). Професійна військова освіта розглядається як складова системи ВО, що забезпечує професійний розвиток офіцерів та військових фахівців, тобто планомірний, прогресивний, такий, що здійснюється упродовж кар'єри, процес освіти, саморозвитку, набуття практичних знань, навичок та вмій. ПВО являє собою єдине спільне прогресивне освітнє середовище, яке визначає і забезпечує напрям індивідуального розвитку офіцера упродовж служби та кар'єрного зростання на основі принципу безперервного навчання (навчання впродовж життя). Освітнє середовище ПВО структурує та упорядковує розвиток офіцерів для проходження служби на посадах у військах (силах) та в органах військового управління, об'єднуючи в єдиний комплекс ступені вищої освіти та рівні військової освіти таким чином, що кожен з них ґрунтується на результатах навчання, саморозвитку та отриманому досвіді, набутих раніше, розширюючи можливості навчання підчас проходження служби та кар'єрного зростання офіцерів шляхом поєднання з системою перепідготовки та підвищення кваліфікації. Освітнє середовище ПВО відображає спрямованість кожного рівня освіти та підготовки (L1–L5) на конкретний рівень ведення бойових дій та війни – тактичний, оперативний, стратегічний. Тому освітнє середовище ПВО на всіх рівнях військової освіти має узгоджуватись з програмами підготовки офіцерів у ЗСУ, визначених згідно Доктрини підготовки (J7).

Висновки. Проведені дослідження дали змогу визначити переваги запропонованої моделі системи військової освіти, до яких можна віднести:

інтегрованість системи військової освіти до державної системи вищої освіти та адаптованість до системи освіти та підготовки держав-членів НАТО; здатність системи військової освіти забезпечити кар'єрне зростання військовослужбовців; можливість взаємовизнання документів закладів освіти НАТО та України; забезпечення сертифікації за стандартами НАТО та акредитації освітніх програм за вимогами Міністерства освіти України; гнучкість, адаптивність системи, резистентність кризам; можливість усунення невідповідності державних нормативних документів, що регулюють та регламентують систему військової освіти та підготовки, нормативним документам системи освіти та підготовки держав-членів НАТО, зокрема, шляхом розроблення політик і доктрин; удосконалення системи нормативно-правового забезпечення розвитку системи військової освіти.

Імплементация та реалізація на практиці запропонованої інноваційної моделі системи військової освіти має можливість забезпечити потреби стейкхолдерів у висококваліфікованих, професійних кадрах, професійні

компетентності яких дозволяють виконувати службові обов'язки на посадах у військах (силах), органах військового управління різного рівня, у тому числі спільних, за стандартами і процедурами НАТО.

Перспективи подальших досліджень. Імплементация запропонованої моделі військової освіти потребує не тільки обґрунтування теоретичних положень, адаптацію сучасних принципів та підходів, які застосовуються у країнах-членах НАТО, до вітчизняної практики військового будівництва, невід'ємною частиною якого є військова освіта, але й розроблення практичних рекомендацій щодо стандартизованих документів, які регулюють питання розвитку системи військової освіти за стандартами НАТО, зокрема, політик, доктрин, директив тощо. Іншим важливим питанням, що потребує вирішення, є оптимізація системи взаємодії з усіма стейкхолдерами під час підготовки нормативних документів з метою створення єдиного освітнього простору, в якому були б представлені всі складові сектору безпеки і оборони держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України “Про освіту” від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. – URL: www.rada.zakon.gov.ua.
2. Вітер Д. Професіоналізація військової освіти в Україні: головні напрямки, зміст та перспективи / Д. Вітер, О. Мітягін // Військова освіта. – 2020. – №1(41). – С. 81-90.
3. Вітер Д. Стратегічні пріоритети підвищення боєздатності Збройних Сил України в контексті професіоналізації військової освіти: політики і процедури / Д. Вітер, О. Мітягін // Зб. наук. пр. ЦВСД. – 2020. – №1(68). – С. 133-137.
4. Оліферук В. Моделювання процесу розвитку військової освіти в Україні: принципи та підходи до стандартизації / В. Оліферук, Д. Вітер, Н. Шабатіна // Військова освіта. – 2020. – № 2(42). – С. 223-229.
5. Пунда Ю. Освіта – головна інвестиція в розвиток людського капіталу сектору безпеки і оборони України / Ю. Пунда // Наука і оборона. – 2018. – №1. – С. 34-40.
6. Тюрін В. Обґрунтування моделі підготовки фахівців Повітряних Сил у сучасних умовах / В. Тюрін, А. Салій, М. Кас'яненко, П. Опенько, О. Мартинюк // Наука і оборона. – 2019. – № 4. – С. 20-26.
7. CJCSI 1805.01B 15 May 2015, “Enlisted Professional Military Education Policy”, Joint Staff, Washington, D.C. 20318. – URL: <https://www.jcs.mil>.
8. CJCSI 1800.01F, Officer Joint Professional Military Education Policy, Instruction, Chairman of the Joint Chiefs of Staff, 1 December 2018. – URL: <https://www.jcs.mil>.
9. Johnson-Freese J. The Reform of Military Education: Twenty-Five Years Later / Joan Johnson-Freese // Orbis. A Journal of World Affairs. – Vol. 56. – №1. – 2012. – P. 135-153.
10. Joint Staff Officer's Guide 2000. JFSC-PUB-1. Norfolk, VA: National Defense University, Joint Forces Staff College, 2000. 456 p.
11. Kelley K. Getting to the Goal in Professional Military Education / Kevin P. Kelley, Joan Johnson-Freese // Orbis. A Journal of World Affairs. – Vol. 58. – №1. – Winter 2014. – P. 119-132.
12. Kohn R. First Priorities in Military Professionalism / Richard H. Kohn // Orbis. A Journal of World Affairs. – Vol. 57. – №3. – Summer 2013. – P. 380-389.
13. MC 458/3. Education, Training, Exercise and Evaluation Policy, NATO. – URL: <https://www.act.nato.int>.
14. Professional Military Education. A Cross-Cultural Survey / Ed. by Duraid Jalili and Hubert Annen. – Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Warszawa, Wien, 2019. – 234 p.
15. United States. Chairman of the Joint Chiefs of Staff. Officer Professional Military Education Policy (OPMEP). 1 December 2000. Washington, DC: JCS, 2000. “CJCSI 1800.01A”. – URL: <http://www.au.af.mil>.

16. Waggener A. Joint Professional Military Education. A Retrospective of the Skelton Panel / Waggener Anna T. // JFQ 77, 2nd Quarter 2015. – P. 55-59.

REFERENCES

1. Zakon Ukrainy “Pro osvitu” vid 5 veresnia 2017 roku № 2145-VIII. – URL: www.rada.zakon.gov.ua.
2. Viter D. Profesionalizatsiia viiskovoi osvity v Ukraini: holovni napriamky, zmist ta perspektyvy / D. Viter, O. Mitiahin // Viiskova osvita. – 2020. – №1(41). – S. 81-90.
3. Viter D. Stratehichni priorytety pidvyshchennia boiezdatnosti Zbroinykh Syl Ukrainy v konteksti profesionalizatsii viiskovoi osvity: polityky i protsedury / D. Viter, O. Mitiahin // Zb. nauk. pr. TsVSD. – 2020. – №1(68). – S. 133-137.
4. Oliferuk V. Modeliuvannia protsesu rozvytku viiskovoi osvity v Ukraini: pryntsyipy ta pidkhody do standartyzatsii / V. Oliferuk, D. Viter, N. Shabatina // Viiskova osvita. – 2020. – № 2(42). – S. 223-229.
5. Punda Yu. Osvita – holovna investytsiia v rozvytok liudskoho kapitalu sektoru bezpeky i oborony Ukrainy / Yu. Punda // Nauka i oborona. – 2018. – №1. – S. 34-40.
6. Tiurin V. Obgruntuvannia modeli pidhotovky fakhivtsiv Povitrianykh Syl u suchasnykh umovakh / V. Tiurin, A. Salii, M. Kasianenko, P. Openko, O. Martyniuk // Nauka i oborona. – 2019. – № 4. – S. 20-26.
7. CJCSI 1805.01B 15 May 2015, “Enlisted Professional Military Education Policy”, Joint Staff, Washington, D.C. 20318. – URL: <https://www.jcs.mil>.
8. CJCSI 1800.01F, Officer Joint Professional Military Education Policy, Instruction, Chairman of the Joint Chiefs of Staff, 1 December 2018. – URL: <https://www.jcs.mil>.
9. Johnson-Freese J. The Reform of Military Education: Twenty-Five Years Later / Joan Johnson-Freese // Orbis. A Journal of World Affairs. – Vol. 56. – №1. – 2012. – P. 135-153.
10. Joint Staff Officer’s Guide 2000. JFSC-PUB-1. Norfolk, VA: National Defense University, Joint Forces Staff College, 2000. 456 p.
11. Kelley K. Getting to the Goal in Professional Military Education / Kevin P. Kelley, Joan Johnson-Freese // Orbis. A Journal of World Affairs. – Vol. 58. – №1. – Winter 2014. – P. 119-132.
12. Kohn R. First Priorities in Military Professionalism / Richard H. Kohn // Orbis. A Journal of World Affairs. – Vol. 57. – №3. – Summer 2013. – P. 380-389.
13. MC 458/3. Education, Training, Exercise and Evaluation Policy, NATO. – URL: <https://www.act.nato.int>.
14. Professional Military Education. A Cross-Cultural Survey / Ed. by Duraid Jalili and Hubert Annen. – Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Warszawa, Wien, 2019. – 234 p.
15. United States. Chairman of the Joint Chiefs of Staff. Officer Professional Military Education Policy (OPMEP). 1 December 2000. Washington, DC: JCS, 2000. “CJCSI 1800.01A”. – URL: <http://www.au.af.mil>.
16. Waggener A. Joint Professional Military Education. A Retrospective of the Skelton Panel / Waggener Anna T. // JFQ 77, 2nd Quarter 2015. – P. 55-59.

РЕЗЮМЕ

Иван Руснак,

доктор военных наук, профессор,
заслуженный деятель науки и техники Украины,
первый заместитель министра обороны Украины

Владимир Мирненко,

доктор технических наук, профессор,
заслуженный работник образования Украины,
директор департамента военного
образования и науки МО Украины

Максим Касьяненко,
кандидат военных наук,
заместитель директора департамента военного
образования и науки МО Украины

Владимир Олиферук,
кандидат технических наук,
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

Дмитрий Витер,
доктор философских наук, старший научный сотрудник,
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

В статье предложена перспективная модель системы военного образования Украины, обеспечивающая имплементацию стандартов образования и подготовки государств-членов НАТО в национальной системе военного образования. Проведенные исследования дали возможность определить преимущества предложенной модели военного образования Украины в аспекте обеспечения приобретения оперативных возможностей Вооруженных Сил Украины, успешного выполнения ими поставленных задач, определения ключевых инициатив в отношении дальнейшего развития системы военного образования.

Ключевые слова: высшее образование; институциональное развитие; образование и подготовка; профессиональное военное образование; система военного образования.

SUMMARY

Ivan Rusnak,
Doctor of military science, professor,
Ministry of defense of Ukraine,

Volodymyr Mirnenko,
Doctor of technical science, professor,
Ministry of defense of Ukraine,
Director of department military education and science

Maxim Kasianenko,
PhD (Military science),
Ministry of defense of Ukraine,
Deputy Director of department military education and science

Volodymyr Oliferuk,
PhD (Technical science),
National defense university of Ukraine,
Center for military and strategic researches,
Head of military education and science department

Dmitriy Viter,
Doctor of philosophical science, senior researcher,
National defense university of Ukraine,
Center for military and strategic researches,
Lead researcher of military education and
science department

Innovative military education: state and perspectives of development

Introduction. *The article deal with views on the military education system's in Ukraine forming and development, the role in process of the Armed Forces of Ukraine building process. The perspective model of military education system in Ukraine, which ensures the NATO's standards of*

education and training implementation in the national military education system, proposed. In the perspective model was considered the high education system of Ukraine specific.

Purpose. *Background the innovative model of military education system of Ukraine.*

Methods. *The system of general scientific and special methods of theoretical and empirical research (analysis of scientific literature, systematization and generalization of materials, logic and comparative, content analysis) was used in order to realize the article purpose.*

Results. *The perspectives of law and normative regulation of the conception of the military education development process in Ukraine are considered. The necessity of making a changes to existing law and normative acts within a new tasks and callings that arises before Armed Forces of Ukraine, and priorities which determined by the foreign-political course of the state to Euro-Atlantic integration, argued. The proposals for forming the conception of the military education development in Ukraine that based on the standards and approaches which achieves in the state-members of NATO, represented.*

Originality. *The military education system must orient to concrete needs and tasks of functional sphere, ensuring the high level of professional training and qualification of military specialists in AF of Ukraine, other parts of safety and defense forces, that need using the new approaches for military education content forming with purpose of the achievement the high level of operational compatibility ensuring, interdepartmental interaction and coordination during the planning and making joint operations on the level of joint stabs according the standards and procedures of NATO.*

The new conception of the military education development in Ukraine implementation will achieve the professional military education system development, the harmonic unite the formal and informal education in frame of the common (joint) system of military education that will ensuring need level of education and training of military specialists and officers for deciding the tasks which arising before AF of Ukraine in contemporary. That making abilities for acquisition the operational responsibilities by the all parts of the defense and defense forces of the state.

Conclusion. *The innovative model of military education proposed. The model consists of three components: formal (high education), professional military education, and training the officers and military specialists. Researches are base for determining the benefits of proposed military education in Ukraine model in aspect of ensuring of the Ukrainian Armed Forces' operational abilities acquiring, successful making tasks, key initiatives determining for further reforming of the military education system.*

Key words: *education and training; high education; institutional development; professional military education; system of military education.*

УДК 359.3:356.1:355.233(477)

Вадим Бондаренко,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
ORCID ID 0000-0001-5043-143X
DOI: 10.33099/2617-1775/2021-02/21-28

ПІДГОТОВКА ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ МОРСЬКОЇ ПІХОТИ У СИСТЕМІ ПІДВИЩЕННЯ ОБОРОНОЗДАТНОСТІ ДЕРЖАВИ

У статті розглянуто актуальність підготовки військових фахівців морської піхоти у системі підвищення обороноздатності держави. Звернено увагу на нарощування зусиль Військово-морських сил Збройних Сил України щодо оборони морського узбережжя України. Розкрито концептуальні основи перспективних та інноваційних підходів підготовки підрозділів морської піхоти щодо підвищенні оборони морського узбережжя.

Ключові слова: морський десант; морська піхота; оборона; обороноздатність; оборона морського узбережжя; підготовка військових фахівців.

Постановка проблеми. Перебуваючи з 2014 року у стані війни із Російською Федерацією існує загроза повномасштабних бойових дій на морі та вторгнення противника на територію України з боку моря. Україна стикається з різноманітними гібридними діями в акваторії Азовського моря з боку Російської Федерації. У першу чергу це дії економічного характеру: блокування портів, порушення торгового судноплавства, перешкоджання рибальству та перешкоджання нарощуванню Військово-морських сил України у Азовській акваторії. Крім того, побудова мосту через Керченський пролив та нарощування ВМС Російською Федерацією у акваторії Азовського моря збільшує вірогідність, що противник зацікавлений в утриманні та контролю Азовського моря.

Наявність боєготових та боєздатних підрозділів, що забезпечать ефективну протидесантну оборону в умовах висадки морського десанту противника та вирішення поставлених завдань в оборонних операціях морського узбережжя є визначальним стримуючим фактором будь-якої держави. У таких умовах, виникає потреба подальшого розвитку форм та способів підготовки та застосування морської піхоти ЗС України щодо підвищення обороноздатності держави, що і обумовлює актуальність даної статті.

Метою статті є: на основі проведеного аналізу положень вітчизняного законодавства, керівних документів МО України, ЗС України, публікацій з цієї проблеми викласти погляди на розвиток форм і способів підготовки морської піхоти ВМС ЗС України для недопущення висадження морських десантів чим забезпечить стримування наступальних дій противника зі сторони моря.

Методи дослідження. У статті використано загальнонаукові методи аналізу наукової літератури з досліджуваної проблеми, системний аналіз і синтез, порівняння, систематизації та узагальнення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Низка законодавчих документів [3, 4, 6, 8-13, 15, 16] дають підстави зрозуміти, що на державному рівні дуже

занепокоєно відносяться до збройної агресії зі сторони Росії до України та продовжується удосконалення і впровадження певних кроків, щодо обороноздатності нашої держави. Крім того, слід зазначити, що за останні роки більшого розголосу набула проблема саме продовження широкомасштабного вторгнення Росії з морського напрямку.

На сьогодні питання обороноздатності України досить жваво обговорюється як у фахових виданнях, так і в ЗМІ. Обговоренню проблем обороноздатності нашої держави та розвитку нових форм і способів застосування силових структур України звертають увагу І. Воронченко, В. Горбулін, О. Жарик, О. Загорка, О. Затинайко, В. Коваль, М. Лобко, В. Пасічко, І. Романов, Ю. Содоль, А. Фучко, В. Шамко, та ін.

Питання формування та розвитку професійної військової освіти в Україні на основі підходів держав-членів НАТО розглядалися Д. Вітером та О. Мітягиним [1, с. 134].

Особливу увагу Д. Вітер, О. Мітягін, В. Карпенко зосереджують на розвитку системи професійної військової освіти у контексті набуття офіцерами навичок оперативного планування за стандартами НАТО як фактору трансформації системи військової освіти (СВО) України [2, с. 64].

На сучасному етапі трансформації військової освіти в Україні В. Карпенко звертає увагу на інноваційних підходах у підготовці офіцерів Збройних сил України [5, с. 175]. Автор у статті «Інноваційні підходи до підготовки офіцера-лідера» висвітлює рівень професіоналізму військових керівників, сформованості у них відповідних лідерських якостей як ключовий елемент успіху оборонної реформи України [5, с. 173].

Проведення вивчення публікацій з цієї проблеми показує, що висвітлені в них форми і способи застосування морської піхоти ВМС ЗС України для протидії морським десантам не передбачає змін у підготовці підрозділів в цілому, а тільки зміни у підготовці офіцерського складу.

Виклад основного матеріалу. Перед воєнно-політичним керівництвом України проблема збройного захисту національних інтересів залишається нагальною вже більше шести років. Важливе місце у питанні збройного захисту держави набуває розвиток форм і способів застосування Збройних Сил України в сучасних умовах.

Захоплення всупереч нормам міжнародного права у жовтні 2018 року у Керченській протоці українських бойових катерів та судна забезпечення ще раз продемонструвало агресивне відношення Російської Федерації до ЗС України. Крім того, нарощування сил ВМФ Російської Федерації в Азовському морі та Сухопутних військ на тимчасово окупованих територіях України тільки збільшує вірогідність, що силові провокації та збройні протистояння тільки будуть збільшуватися зі сторони Російської Федерації до України. Слід зазначити, що спроби деморалізувати підрозділи ЗС України та створення вигідних умов захоплення нових територій Російською Федерацією несуть характер "гібридної війни", що тільки ускладнює застосування певних видів зброї та тактичних маневрів Збройними силами України.

Порушивши низку договорів з 2014 року, що діяли між Україною та Російською Федерацією, а саме: "Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і РФ 1997 року", "Договір між Україною і Російською Федерацією про українсько-російський державний кордон від 2003 року", "Договір між Україною та РФ про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки 2003 року", "Угода між Україною та РФ про статус та умови перебування Чорноморського флоту РФ на території України 1999 року" та продовжуючи як економічний, політичний так і воєнний тиск на Україну є підставами, що Російська Федерація не зупиниться на досягнутому. Україні на сучасному етапі необхідно не лише звернути увагу на посилення протидії "гібридній війні" з боку Росії, а й впроваджувати нові форми та засоби, що підвищать обороноздатність держави, тим самим заважатиме досягти Росії своєї мети.

За останні чотири роки на навчаннях та тренуваннях, щодо оборони морського узбережжя підрозділами ЗС України особливу увагу приділяють застосуванню підрозділів морської піхоти ВМС ЗС України [8, с 32]. Залучення морської піхоти ВМС ЗС України до міжнародних навчань, що проводилися останнім часом не тільки на території України, а й за її межами, дають підстави зробити висновки, що командири підрозділів морської піхоти України враховують та впроваджують у підготовку морських піхотинців та злагодження підрозділів тенденції сучасного збройного конфлікту щодо оборони морського узбережжя.

Слід зазначити, що обороноздатність держави не визначається лише наявністю підготовлених військових підрозділів, що призначені до певних бойових дій. В обороноздатності нашої держави крім підготовки силових структур слід звертати на низку й інших факторів. Одним із яких є технічне забезпечення.

Військова могутність має розглядатись як один з ключових елементів обороноздатності держави, але не єдиний. Здатність країни до оборони визначається, між іншим, якістю її зовнішньої політики, наявністю ворогів і союзників, а також співвідношенням сил військово-політичних угруповань, що протистоять один одному [14, с. 59].

Особливу увагу в сучасних збройних конфліктах слід звертати на достатній рівень підготовки та оснащення підрозділів морської піхоти ВМС ЗС України новітнім озброєнням і військовою технікою. Саме тією технікою та озброєнням, що зможе протистояти ймовірному противнику.

Сьогодні передові країни світу у підготовці військових фахівців роблять акцент на мобільності та раптовості застосування військових підрозділів. Важке озброєння відіграє роль вогневого забезпечення та підтримки.

Враховуючи аналіз застосування тактичних маневрів Російською Федерацією є необхідність звернути увагу у підготовці підрозділів морської піхоти саме на уміння застосовувати мобільність та вогневу міць підрозділів прикриття та підтримки дій морської піхоти, що підвищать рівень стримування дій морського десанту противника.

Відсутність достовірного висвітлення надводної обстановки в Азовському морі значно ускладнює своєчасне виявлення ворожих плавзасобів і своєчасне реагування на зміни оперативної обстановки. Сучасні технології у сфері безпілотних (безекіпажних) роботизованих систем які здатні діяти з мінімальною участю людини, відкривають нові можливості щодо покращення ефективності системи висвітлення морської обстановки. Таким чином, поєднання мобільності підрозділів морської піхоти з роботизацією надводної обстановки в акваторіях Чорного та Азовського морів дасть змогу значно підвищити ефективність протидесантної оборони. Отже у підготовці військових фахівців слід оновити освітні програми, що передбачатимуть уміння застосовувати у взаємодії роботизовані системи. При цьому, оборона підрозділами морської піхоти зможе нести характер дій з засідок, маневреної оборони з використанням декілька підготовлених оборонних рубежів, тимчасових та хибних позицій, з залученням протитанкових резервів та бронегруп зі складу інших силових структур ЗС України.

Отже, в умовах гібридного, агресивного характеру дій Російської Федерації виникає необхідність зосередження на оновленій підготовці підрозділів морської піхоти ВМС ЗС України, насамперед, на виконанні завдань оборони морського узбережжя України враховуючи сучасні вимоги та тенденції розвитку обороноздатності України. При цьому, слід враховувати, що виконання завдань протидесантної оборони здійснюватиметься в наступних умовах: значного збільшення кількості засобів повітряного нападу на загрозливих напрямках та вогневого ураження (підтримки) з кораблів противника; масового застосування противником БПЛА і засобів радіоелектронної боротьби; застосування диверсійно-розвідувальних груп в тилу наших підрозділів. Крім того, не виключено, що збір інформації про підрозділи ЗС України здійснюватиметься за допомогою місцевих жителів прибережної зони. Сукупність даних умов визначає низку особливостей застосування морської піхоти в оборонній операції, як підрозділ, що однозначно має підтримуватися різними силами, засобами та родами військ ЗС України.

Порядок підготовки підрозділів морської піхоти до застосування в оборонній операції повинен враховувати конкретні способи, які в свою чергу будуть характеризуватися одним або сукупністю декількох прийомів. Вибір конкретного способу буде залежати від умов обстановки, бойових можливостей підрозділів, змісту і термінів виконання бойового завдання, характеру дій противника, часу доби і метеорологічних умов. Тому, подальше удосконалення підготовки підрозділів морської піхоти треба реалізувати завдяки: комплектуванню наявних сил і засобів; підвищенню мобільності підрозділів морської піхоти; застосуванню нових тактичних прийомів та способів; використанню сучасних технологій та нових зразків техніки; автоматизації збору інформації, обробки та відображення її в реальному часі; підвищенню більш тісної взаємодії різних силових структур України в оборонній операції.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Досвід останніх збройних конфліктів показує, що у всіх видах бою високо ціниться раптовість,

ініціатива, маневр силами і засобами, а також фактор самостійності у здійсненні намічених планів при добре поставленій розвідці та оповіщенні. Впровадження у практичну підготовку підрозділів морської піхоти нових тактичних маневрів, форм застосування та не стандартних бойових порядків неодмінно підвищує їхню боєздатність, раптовість та позитивно вплине на виконання поставлених завдань, щодо оборони морського узбережжя. Накопичення і впровадження у практичну підготовку морської піхоти бойового досвіду тісно пов'язано з удосконалюванням методів підготовки підрозділів, із застосуванням сучасних прийомів навчання рядового, сержантського і офіцерського складу.

Для підвищення рівня підготовки підрозділів морської піхоти в обороні морського узбережжя необхідно враховувати уміння організації та виконання спільних дій під єдиним керівництвом та тісній взаємодії усіх доступних засобів берегової охорони, військово-морського флоту, підрозділів Сухопутних військ ЗС України та інших силових структур. Управління лише власними підрозділами, системами спостереження, бойовим, тилловим та технічним забезпеченням кожним відомством окремо, буде ускладнювати координацію дій підрозділів, що призведе до неефективного використання сил та засобів у оборонній операції.

Подальші дослідження будуть зосереджені на основних етапах підготовки морської піхоти до дій в обороні морського узбережжя та особливостей зайняття узбережжя на десантно-доступних ділянках узбережжя України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вітер Д., Мітягін О. Стратегічні пріоритети підвищення боєздатності Збройних Сил України в контексті професіоналізації військової освіти: політики і процедури / Вітер Д., Мітягін О. // Зб. наук. праць ЦВСД. – 2020. – №1 (41). – С.133-137.
2. Вітер Д., Мітягін О., Карпенко В. Формування моделі професійної військової освіти в Україні з урахуванням процедур оперативного планування / Вітер Д., Мітягін О., Карпенко В. // Зб. наук. праць ЦВСД. – 2021. – №1 (43). – С. 64-78.
3. Воєнна доктрина України: Указ Президента України від 24.09.2015 р. №555/2015.
4. Доктрина застосування сил оборони держави, затверджена наказом Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України від 17 серпня 2018 року №20.
5. Карпенко В. Інноваційні підходи до підготовки офіцера-лідера. / Карпенко В. // Зб. наук. праць ЦВСД. – 2020. – №1 (41). – С.173-180.
6. Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України, затверджена Указом Президента України від 14 березня 2016 року №92/2016.
7. Лобко М.М., Фучко А.Й. Форм і способів застосування збройних сил України для відсічі збройної агресії в сучасних умовах / Лобко М.М., Фучко А.Й. // Київ, НУОУ. Воєнна безпека та воєнна політика держави. – 2020. – С. 26-34.
8. Морська доктрина України на період до 2035 року, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 7 жовтня 2009 року № 1307, у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2018 р. № 1108.
9. Постанова Кабінету Міністрів України від 11.11.2015 №1179-р “Про затвердження державної цільової правоохоронної програми “Облаштування та реконструкція державного кордону” на період до 2020 року”.
10. Постанова Кабінету Міністрів України від 13.10.2015 №1168-р “Про затвердження плану першочергових заходів з облаштування державного кордону вздовж берегової лінії та

забезпечення охорони територіального моря України в межах Донецької, Запорізької, Херсонської та Миколаївської областей”.

11. Про Збройні Сили України : Закон України від 06.12.1991 № 1934-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 9. Ст. 108.

12. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII.

13. Про оборону України : Закон України від 06.12.1991 р. № 1932-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 9. Ст. 106.

14. Проскурин С. А. Обороноспособность в системе национальной безопасности страны / Проскурин С. А. // Военная мысль. – 1992. – №1 (41). – С. 59 – 61.

15. Стратегічний оборонний бюлетень України, схвалений Указом Президента України 6 червня 2016 року № 240/2016.

16. Угода між Україною і Російською Федерацією про статус та умови перебування Чорноморського флоту Російської Федерації на території України від 20.10.2010.

REFERENCES

1. Viter D., Mityahin O. Stratehichni priorityty pidvyshchennya boyezdatnosti Zbroynykh Syl Ukrayiny v konteksti profesionalizatsiyi viys'kovoyi osvity: polityky i protsedury / Viter D., Mityahin O. // Zb. nauk. prats' TSVSD. – 2020. – №1 (41). – S.133-137.

2. Viter D., Mityahin O., Karpenko V. Formuvannya modeli profesiynoyi viys'kovoyi osvity v Ukrayini z urakhuvanniam protsedur operatyvnoho planuvannya / Viter D., Mityahin O., Karpenko V. // Zb. nauk. prats' TSVSD. – 2021. – №1 (43). – S. 64-78

3. Voyenna doktryna Ukrayiny : Ukaz Prezydenta Ukrayiny vid 24.09.2015 r. №555/2015.

4. Doktryna zastosuvannya syl obrony derzhavy, zatverdzhena nakazom Verkhovnoho Holovnokomanduvacha Zbroynykh Syl Ukrayiny vid 17 serpnia 2018 roku №20.

5. Karpenko V. Innovatsiyini pidkhody do pidhotovky ofitsera-lidera. / Karpenko V. // Zb. nauk. prats' TSVSD. – 2020. – №1 (41). – S.173-180.

6. Kontseptsiya rozvytku sektoru bezpeky i obrony Ukrayiny, zatverdzhena Ukazom Prezydenta Ukrayiny vid 14 bereznia 2016 roku №92/2016.

7. Lobko M.M., Fuchko A.Y. Form i sposobiv zastosuvannya zbroynykh syl Ukrayiny dlya vidsichi zbroynoyi ahresiyi v suchasnykh umovakh. Kyiv. NUOU. Voyenna bezpeka ta voyenna polityka derzhavy, 2020. S. 26-34.

8. Mors'ka doktryna Ukrayiny na period do 2035 roku, zatverdzhena Postanovoyu Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 7 zhovtnia 2009 roku № 1307, u redaktsiyi postanovy Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 18 hrudnia 2018 r. № 1108.

9. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 11.11.2015 №1179-r “Pro zatverdzhennya derzhavnoyi tsil'ovoyi pravookhoronnoyi prohramy “Oblashtuvannya ta rekonstruktsiya derzhavnoho kordonu” na period do 2020 roku”.

10. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 13.10.2015 №1168-r “Pro zatverdzhennya planu pershocherhovykh zakhodiv z oblashtuvannya derzhavnoho kordonu vzdovzh berehovoyi liniyi ta zabezpechennya okhorony terytorial'noho morya Ukrayiny v mezhakh Donets'koyi, Zaporiz'koyi, Khersons'koyi ta Mykolayivs'koyi oblastey”

11. Pro Zbroyni Syly Ukrayiny : Zakon Ukrayiny vid 06.12.1991 № 1934-XII. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. 1992. № 9. St. 108

12. Pro natsional'nu bezpeku Ukrayiny : Zakon Ukrayiny vid 21.06.2018 r. № 2469-VIII.

13. Pro obronu Ukrayiny: Zakon Ukrayiny vid 06.12.1991 r. № 1932-XII. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. 1992. № 9. St. 106.

14. Proskuryn S. A. Oboronosposobnost' v systeme natsyonal'noy bezopasnosti strany. Voennaya mysl'. 1992. № 1. S. 59 – 61.

15. Stratehichnyy oboronnyy byuleten' Ukrayiny, skhvalenyy Ukazom Prezydenta Ukrayiny 6 chervnya 2016 roku № 240/2016.

16. Uhoda mizh Ukrayinoyu i Rosiys'koyu Federatsiyeyu pro status ta umovy perebuvannya Chornomors'koho flotu Rosiys'koyi Federatsiyi na terytoriyi Ukrayiny vid 20.10.2010.

РЕЗЮМЕ

Вадим Бондаренко,
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черныховского

Подготовка военных специалистов морской пехоты в системе повышения обороноспособности государства

В статье рассмотрена актуальность подготовки военных специалистов морской пехоты в системе повышения обороноспособности государства. Обращено внимание на наращивание усилий Военно-морских сил Вооруженных сил Украины по обороне морского побережья Украины. Раскрыты концептуальные основы перспективных и инновационных подходов подготовки подразделений морской пехоты по повышению обороны морского побережья.

Ключевые слова: морской десант; морская пехота; оборона; обороноспособность; оборона морского побережья; подготовка военных специалистов.

SUMMARY

Vadym Bondarenko,
National Defence University of Ukraine
named after Ivan Chernyakhovskyi

Training of military specialists in the marine infantry in the system of increasing the state defense capacity

The article considers the urgency of training marines in the system of increasing the state's defense capabilities. Attention is paid to increasing the efforts of the Naval Forces of the Armed Forces of Ukraine to defend the sea coast of Ukraine. The conceptual bases of perspective and innovative approaches of preparation of units of marines concerning increase of defense of the sea coast are opened.

Key words: marines; marines; defense; defense capability; defense operation; sea coast defense; training of military specialists.

Introduction. *The presence of combat-ready and combat-ready units that will provide effective anti-aircraft defense in the conditions of landing of the enemy's naval landing and solving the tasks set in the defense operations of the sea coast is a determining deterrent of any state. In such conditions, there is a need for further development of forms and methods of training and use of marines of the Armed Forces of Ukraine to increase the defense capabilities of the state, which determines the relevance of this article.*

Purpose. *On the basis of the analysis of the provisions of domestic legislation, guiding documents of the Ministry of Defense of Ukraine, the Armed Forces of Ukraine, publications on this issue to express views on the development of forms and methods of training marines of the Navy of the Armed Forces of Ukraine to prevent landing.*

Result. *To increase the level of training of marine units in the defense of the sea coast, it is necessary to take into account the ability to organize and carry out joint actions under a single leadership and close cooperation of all available coastguards, navy, units of the Land Forces of Ukraine and other law enforcement agencies. Managing only its own units, surveillance systems, combat, logistics and technical support of each department separately will make it difficult to*

coordinate the actions of units, which will lead to inefficient use of forces and means in the defense operation.

Originality. *The problem of armed protection of national interests has been urgent before the military-political leadership of Ukraine for more than six years. The development of forms and methods of application of the Armed Forces of Ukraine in modern conditions acquires an important place in the issue of armed defense of the state.*

The study of publications on this issue shows that the forms and methods of using the Marines of the Ukrainian Navy to counter marines do not involve changes in the training of units in general, but only changes in the training of officers.

Conclusion. *To increase the level of training of marine units in the defense of the sea coast, it is necessary to take into account the ability to organize and carry out joint actions under a single leadership and close cooperation of all available coastguards, navy, units of the Land Forces of Ukraine and other law enforcement agencies. Managing only its own units, surveillance systems, combat, logistics and technical support of each department separately will make it difficult to coordinate the actions of units, which will lead to inefficient use of forces and means in the defense operation.*

УДК 371.3(378)

Дмитро Вітер,
доктор філософських наук, старший науковий співробітник,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
ORCID ID 0000-0002-7330-1280

Володимир Оліферук,
кандидат технічних наук,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
ORCID ID 0000-0002-0722-7561
DOI: 10.33099/2617-1775/2021-02/29-42

КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Розглянуто перспективи законодавчого та нормативно-правового регулювання процесу розвитку системи військової освіти в Україні. Обґрунтовано необхідність внесення змін у діючі нормативно-правові акти з урахуванням нових завдань і викликів, що стоять перед Збройними Силами України, а також пріоритетів, визначених зовнішньополітичним курсом держави на євроатлантичну інтеграцію. Надано пропозиції щодо формування нової концепції розвитку системи військової освіти України, побудовану на стандартах та підходах, прийнятих у державах-членах НАТО.

Ключові слова: вища освіта; військова освіта; концепція; підготовка; професійна військова освіта; система військової освіти.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток Збройних Сил України (далі – ЗСУ), пов’язаний з необхідністю відстоювати територіальну цілісність держави у поєднанні з реалізацією стратегічного курсу на євроатлантичну інтеграцію, суттєво змінив пріоритети будівництва ЗСУ, поставивши нові завдання перед офіцерами та військовими фахівцями. Зміна форм і способів сучасної збройної боротьби, поступовий перехід ЗСУ на стандарти НАТО потребує суттєвих змін у системі освіти та підготовки офіцерів та військових фахівців. Урахування цих змін, а також потреб ЗСУ у нарощуванні оперативних спроможностей, вимагає перегляду основних положень, викладених в концепції військової освіти, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України № 1410 від 15 грудня 1997 “Про створення єдиної системи військової освіти” [6].

Метою статті є висвітлення пропозицій до концепції розвитку системи військової освіти в Україні.

Методи дослідження. У статті використано систему загальнонаукових і спеціальних методів теоретичного та емпіричного дослідження (аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми, систематизація та узагальнення, логічно-порівняльний методи, системний підхід, контент-аналіз).

Виклад основного матеріалу. Система військової освіти (далі – ВО) має орієнтуватись на конкретні потреби і завдання функціональної сфери, забезпечувати постійне підвищення рівня професійної підготовки та кваліфікації військових фахівців ЗСУ, інших складових сил безпеки і оборони, що вимагає застосування нових підходів до формування змісту військової

освіти з метою забезпечення досягнення високого рівня операційної сумісності, міжвідомчої взаємодії та координації під час планування і проведення спільних операцій на рівні об'єднаних штабів за стандартами та процедурами НАТО. З огляду на це, актуальним є розвиток професійної військової освіти на основі принципу професійного розвитку, який визначає загальну тенденцію професіоналізації військової освіти, що передбачає інтеграцію органів управління військовою освітою, мережі закладів військової освіти, діючих стандартів вищої освіти (професійних стандартів), рівнів та ступенів кваліфікації освіти (галузева рамка кваліфікацій), законодавчої та нормативно-правової бази в єдиний комплекс професійної підготовки військових фахівців у системі ВО. Професіоналізація військової освіти здійснюється на основі розвитку системи професійної підготовки військових фахівців й залишається невід'ємною складовою системи ВО, яка потребує суттєвого вдосконалення з урахуванням змін в оперативному середовищі, загальних тенденцій розвитку системи національної та міжнародної безпеки, змін принципів та методів ведення збройної боротьби, нових вимог до якості професійної підготовки військових фахівців відповідно до стандартів країн-членів НАТО.

Концепція розвитку системи ВО (далі – Концепція) має враховувати сучасні принципи застосування ЗСУ, інших складових сил безпеки і оборони, стандарти у сфері розвитку військової освіти держав-членів НАТО й ґрунтуватись на положенні про військову освіту як інтегровану до державної системи освіти, яка функціонує на засадах єдиної законодавчої та нормативно-правової бази, стандартах держав-членів НАТО й спрямована на забезпечення здобуття ступенів вищої освіти у вищих військових навчальних закладах (далі – ВВНЗ), військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти (далі – ВНП ЗВО), закладів фахової перед вищої військової освіти (далі – ЗФПВО) та здобуття рівнів військової освіти (тактичного, оперативного, стратегічного) на курсах лідерства, підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації військових фахівців.

Правовою основою розроблення Концепції є: Конституція, Закони України “Про національну безпеку України”, “Про військовий обов’язок та військову службу”, “Про освіту”, “Про вищу освіту” [1-5], інші законодавчі та нормативно-правові акти з питань безпеки і оборони України, що регулюють питання розвитку військової освіти [6-7].

Концепція має орієнтуватись на вирішення проблем, пов’язаних з низкою чинників, серед яких найбільш впливовими є:

прискорення темпів інтеграції України до НАТО, що передбачає імплементацію стандартів професійної військової освіти провідних країн-членів НАТО до національної системи ВО;

виконання військами (силами) завдань в умовах високої динаміки змін сучасних форм, методів і засобів ведення збройної боротьби;

відсутність міжвідомчої координації при підготовці фахівців з питань безпеки і оборони держави, здійснення їх підготовки поза межами єдиної системи військової освіти;

невідповідність організаційно-штатних структур ВВНЗ, ВНП ЗВО та ЗФПВО, їх матеріально-технічної бази меті та змісту професійної військової освіти, вимогам нормативно-правових актів та державного замовлення на підготовку військових фахівців;

відсутність у ВВНЗ, ВНП ЗВО та ЗФПВО дієвої системи внутрішнього забезпечення якості освіти;

відсутність сучасних механізмів оцінки військової освіти у ВВНЗ, ВНП ЗВО тощо.

Основною проблемою, на розв'язання якої має бути спрямована Концепція, є нарощування оперативних спроможностей Міністерства оборони України (далі – МО України), ЗСУ, інших складових сил безпеки і оборони для виконання завдань оборонного планування, застосування ЗСУ, спільних дій у складі об'єднаних органів військового управління, сумісності із силами оборони держав-членів НАТО. Розв'язання цієї проблеми визначає і конкретизує мету Концепції – визначення напрямів розвитку військової освіти щодо забезпечення безперервного професійного розвитку військових фахівців упродовж військової кар'єри (службової діяльності).

Основними завданнями, яка забезпечують досягнення зазначеної мети, є:

створення багаторівневої системи професійної військової освіти відповідно до стандартів НАТО, кращих вітчизняних та закордонних практик;

уточнення вимог до змісту військової освіти з метою набуття персоналом МО України, ЗСУ, інших складових сил оборони нових компетентностей, операційної сумісності на основі стандартів прийнятих у збройних силах держав-членів НАТО;

удосконалення нормативно-правового регулювання законодавства України з питань військової освіти;

приведення організаційно-штатних структур вищих військових навчальних закладів, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти та закладів фахової передвищої військової освіти, їх матеріально-технічної бази у відповідність до мети та змісту професійної військової освіти, вимог нормативно-правових актів та державного замовлення на підготовку військових фахівців;

забезпечення ефективного використання наявних ресурсів сектору оборони;

приведення рівня підготовленості науково-педагогічних (педагогічних) працівників, інструкторського складу до мети та змісту професійної військової освіти;

забезпечення якості професійної військової освіти.

Зважаючи на основні шляхи вирішення цих завдань, досягнення мети и розв'язання зазначеної вище проблеми підчас формування концептуальних положень щодо розвитку системи ВО доцільно звернутись до діючого законодавства і нормативно-правових актів, за яким система військової освіти являє собою сукупність складників освіти, рівнів і ступенів освіти, кваліфікацій, освітніх програм, стандартів освіти, ліцензійних умов, закладів військової освіти та інших суб'єктів освітньої діяльності, учасників освітнього

процесу, органів управління у сфері військової освіти, а також нормативно-правових актів, що регулюють відносини між ними. При цьому військова освіта являє собою єдину систему безперервного професійного розвитку, яка здійснюється на основі інтеграції вищої освіти (формальної) та професійної (неформальної) освіти, що включає:

допризовну підготовку молоді;

підготовку осіб за військово-технічними та військово-медичними спеціальностями;

військово-професійну підготовку осіб рядового, сержантського (старшинського) складу строкової військової служби та військової служби за контрактом;

підготовку осіб на посади сержантського (старшинського) складу військової служби за контрактом з одночасним здобуттям фахової передвищої або вищої освіти;

підготовку осіб на посади офіцерського складу, яка здійснюється на основі загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової перед вищою чи вищої освіти для здобуття відповідних ступенів вищої освіти та рівнів військової освіти (тактичний, оперативний, стратегічний).

Допризовна підготовка передбачає здобуття особами первинних загальновійськових спеціальних компетентностей. Вона здійснюється у загальноосвітніх і професійно-технічних навчальних закладах (далі – ПТНЗ) має забезпечувати здобуття первинних знань із загальновійськових дисциплін з метою скорочення терміну становлення молоді як солдатів і матросів. Допризовна підготовка проводиться у загальноосвітніх і ПТНЗ за навчальним предметом “Захист Вітчизни”.

У військових (військово-морських, військово-спортивних) ліцєях, ліцєях із посиленою військово-фізичною підготовкою здійснюється здобуття юнаками і дівчатами (ліцєїстами) із 13 років освіти військового профілю одночасно зі здобуттям базової та/або профільної середньої освіти, проведення поглибленої допризовної та посиленої фізичної підготовки і виховання в ліцєїстів готовності до військової служби. У ліцєях здійснюється підготовка відповідно Державному стандарту загальної середньої освіти, стандарту спеціалізованої освіти військового спрямування, а також підготовка ліцєїстів для подальшого вступу до ВВНЗ, ВНП ЗВО і подальшого проходження військової служби.

Підготовка осіб (призовників) за військово-технічними та військово-медичними спеціальностями здійснюється в системі навчальних закладів Товариства сприяння обороні України та професійно-технічних навчальних закладах.

Підготовка з військово-технічних спеціальностей проводиться з особами, які навчаються у професійно-технічних та середніх медичних навчальних закладах за професіями, спорідненими з військово-обліковими спеціальностями – безпосередньо в цих закладах.

Військово-професійна підготовка осіб рядового, сержантського (старшинського) складу строкової військової служби та військової служби за контрактом, яка здійснюється на основі базової, профільної середньої,

професійної (професійно-технічної) чи фахової передвищої освіти передбачає декілька варіантів. Зокрема, підготовка (перепідготовка) військовослужбовців для проходження військової служби за контрактом проводиться на посадах рядового складу – базова загальновійськова підготовка та фахова підготовка за визначеною ВОС у навчальних центрах та на спеціальних курсах підготовки у військових частинах ЗСУ; сержантського і старшинського складу – багаторівнева підготовка у навчальних центрах та військових навчальних закладах Збройних Сил України, а також курсова підготовка перед призначенням на посаду у військових частинах.

Базова загальновійськова підготовка рядового складу призначена для набуття особами, прийнятими на військову службу, первинних знань, навичок і умінь, необхідних для виконання обов'язків військової служби, і проводиться у навчальних центрах.

Фахова підготовка призначена для підготовки громадян до військової служби за контрактом на посадах рядового складу за визначеною ВОС та проводиться на спеціальних курсах у військових частинах за місцем проходження військової служби або за окремими спеціальностями чи посадами в іншій військовій частині з військовослужбовцями, які призначені на посади за спеціальностями, за якими підготовка (перепідготовка) у навчальних центрах не здійснюється; у навчальних центрах.

Багаторівнева підготовка військовослужбовців для призначення на посади сержантського і старшинського складу (крім посад, що передбачають освітньо-професійний ступінь вищої освіти “молодший бакалавр”, та штатних посад інструкторів) проводиться на курсах лідерства та на курсах фахової підготовки за визначеною ВОС.

Підготовка військових фахівців для проходження військової служби за контрактом на посадах сержантського (старшинського) складу здійснюється за освітньо-професійними програмами із здобуттям ступеня вищої освіти “молодший бакалавр” або освітньо-професійного ступеня “фаховий молодший бакалавр” та додатково за планом-програмою фахової підготовки (курс лідерства середнього рівня).

Військово-професійні компетентності сержантського (старшинського) складу формуються у процесі опанування переліку навчальних дисциплін військово-професійного спрямування.

Багаторівнева підготовка військовослужбовців для призначення на посади сержантського і старшинського складу (крім посад, що передбачають освітньо-професійний ступінь вищої освіти “молодший бакалавр”, “фаховий молодший бакалавр” та штатних посад інструкторів) проводиться на курсах лідерства та на курсах фахової підготовки за визначеною військово-обліковими спеціальностями (далі – ВОС) за рівнями: базовий; середній; підвищений; вищий.

Підготовка за базовим рівнем здійснюється за відповідними програмами на курсах лідерства з подальшою підготовкою на курсах фахової підготовки у навчальних центрах на базі повної загальної середньої освіти або освітньо-кваліфікаційного рівня “кваліфікований робітник” за ВОС, що споріднені з

раніше набутими спеціальностями, для заміщення посад командирів відділень та їм рівних.

Підготовка за середнім рівнем здійснюється за відповідними програмами на курсах лідерства з подальшим навчанням на курсах фахової підготовки в навчальних центрах на базі повної загальної середньої освіти та отриманого базового рівня підготовки для заміщення посад головних сержантів взводів, командирів взводів, головних сержантів рот та їм рівних.

Підготовка за підвищеним рівнем здійснюється за відповідними програмами на курсах лідерства з подальшим навчанням на курсах фахової підготовки у військових навчальних закладах на базі повної загальної середньої освіти та отриманого середнього рівня підготовки для заміщення посад головних старшин батальйонів та їм рівних.

Підготовка вищого рівня здійснюється за відповідними програмами на курсах лідерства з подальшим навчанням на курсах фахової підготовки у військових навчальних закладах на базі вищої освіти та отриманого підвищеного рівня підготовки для заміщення посад головних старшин бригад (полків), їм рівних та вище.

Функціонування системи багаторівневої підготовки на посади сержантського та старшинського складу здійснюється згідно вимог відповідних наказів МО України та інших складових сил безпеки і оборони.

Підготовка осіб сержантського (старшинського) складу на основі повної загальної середньої, професійної (професійно-технічної) освіти, з одночасним здобуттям фахової передвищої освіти або вищої освіти здійснюється у ЗФПВО.

Фахова передвища військова освіта передбачає засвоєння освітньо-професійної програми з військової підготовки з метою набуття комплексу професійних компетентностей, формування та розвитку індивідуальних здібностей особи і поглибленого оволодіння військовою спеціалізацією та здобувається на основі профільної середньої освіти.

Фахова передвища військова освіта передбачає військово-професійну підготовку осіб рядового, сержантського (старшинського) складу військової служби за контрактом, яка здійснюється за освітньо-професійними програмами фахової передвищої освіти.

Особа може здобувати фахову передвищу освіту на основі базової середньої освіти, профільної середньої освіти (незалежно від здобутого профілю), професійної (професійно-технічної) освіти, фахової передвищої освіти або вищої освіти. Особи, які здобувають фахову передвищу освіту на основі базової середньої освіти, зобов'язані одночасно виконати освітню програму профільної середньої освіти професійного спрямування.

Підготовка фахових молодших бакалаврів здійснюється за освітньо-професійними програмами відповідно до галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців з вищою освітою.

Підготовка військових фахівців для проходження військової служби за контрактом на посадах осіб офіцерського складу здійснюється на основі повної загальної, середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої

чи вищої освіти для здобуття відповідних ступенів вищої освіти та рівнів військової освіти.

Вища освіта осіб на посади офіцерського складу проводиться у ВВНЗ, ВНП ЗВО відповідно до стандартів вищої освіти та переліку галузей знань і спеціальностей за освітніми ступенями: “бакалавр”, “магістр” (цивільний або військовий); за освітнім і водночас першим науковим ступенем “доктор філософії”; за другим науковим ступенем “доктор наук”.

Підготовка військових фахівців для проходження військової служби за контрактом на посадах осіб офіцерського складу передбачає обов’язкове здобуття рівнів військової освіти (тактичний, оперативний, стратегічний).

Ураховуючи це, в Концепції доцільно передбачити, що здобуття ступеня вищої освіти “бакалавр” (тактичний рівень військової освіти) здійснюється:

за освітньо-професійною програмою із здобуттям ступеня вищої освіти “бакалавр” відповідно до вимог стандартів вищої освіти відповідних спеціальностей та додатково за освітньою програмою фахової підготовки офіцерського складу (курси лідерства L1-A та L1-B);

за професійною програмою підготовки офіцера тактичного рівня та програмою фахової підготовки (курси лідерства L1-A та L1-B) за спеціальністю (спеціалізацією) на основі здобутого ступеня вищої освіти “бакалавр” у закладах вищої освіти;

за освітньо-професійними (освітньо-науковими) програмами із здобуттям ступеня вищої освіти “магістр”.

Військово-професійні компетентності військового фахівця (офіцера тактичного рівня) формуються у процесі опанування переліку навчальних дисциплін військово-професійного спрямування (програми базової підготовки L- 1A), як військово-професійної складової освітньо-професійної програми, і є однаковими для офіцерів тактичного рівня всіх спеціальностей підготовки, професійної програми підготовки офіцерів тактичного рівня та план-програми фахової підготовки офіцерського складу (курс лідерства офіцерського складу L- 1B).

Для військових фахівців за спеціальностями (спеціалізаціями) підготовки осіб офіцерського складу, які навчаються у ВНП ЗВО за схемою підготовки “курсант”, здійснюється вивчення навчальних дисциплін військово-професійного спрямування при опануванні ступеня вищої освіти “магістр”. Водночас, може здійснюватися підготовка за схемою “бакалавр-магістр” із залученням на навчання випускників зі ступенем вищої освіти – “бакалавр” у кількості, що відповідає потребам замовників з підготовки військових фахівців. Решта випускників направляється на офіцерські посади у війська (сили).

Підготовка осіб на посади офіцерського складу тактичного рівня з числа випускників цивільних закладів вищої освіти (далі – ЗВО), які мають ступінь вищої освіти не нижче “бакалавр” у відповідних галузях знань за спеціальностями, спорідненими з військовими, може здійснюватися шляхом їх допідготовки у ВВНЗ, ВНП ЗВО. Обсяг освітньої програми на основі ступеня вищої освіти “бакалавр”, для забезпечення військово-професійних компетентностей та військово-спеціальних компетентностей Професійного

стандарту офіцера тактичного рівня за військово-обліковою спеціальністю, визначає ВВНЗ (ВНП ЗВО).

Здобуття ступеня вищої освіти “бакалавр” передбачає проходження базового курсу професійної підготовки L-1A та L-1B за певними спеціалізаціями.

Здобуття ступеня вищої освіти “магістр” (оперативний рівень військової освіти) в галузі знань “Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону” за спеціальностями “Військове управління (за видами збройних сил)”, “Озброєння та військова техніка”, “Забезпечення військ (сил)” особами офіцерського складу здійснюється в магістратурі Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського (далі – НУОУ) та Національної академії національної гвардії з числа тих вступників, які обіймають відповідну посаду тактичного рівня (не нижче штатної категорії “майор” та їй рівних), здобули ступінь вищої освіти “бакалавр” та які в рамках професійної військової освіти пройшли підготовку на курсах L-2 та L-3, а також пройшли курси підвищення кваліфікації.

Здобуття ступеня вищої освіти “магістр” (стратегічний рівень військової освіти) в галузі знань “Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону” за спеціальністю “Національна безпека (за окремими сферами та видами діяльності)” особами офіцерського складу може здійснюватися на основі закінчення ними курсу вищого керівного складу L-4 і відповідних курсів підвищення кваліфікації у НУОУ.

Особи офіцерського складу із ступенем вищої освіти “магістр” мають право вступати до ад’юнктури ВВНЗ для навчання щодо здобуття наукового ступеня “доктор філософії”.

Особи офіцерського складу з науковим ступенем “доктор філософії” (“кандидат наук”) мають право вступати до докторантури для навчання із здобуттям наукового ступеня “доктор наук”.

Наведена вище структура системи ВО відображає формальну освіту, визначену законодавством України. Проте, існуюча тенденція щодо професіоналізації військової освіти в Україні, що обумовлена процесами євроатлантичної інтеграції, потребує урахування специфіки неформальної освіти, до якої згідно вітчизняному законодавству відноситься військова освіта. З огляду на це, доцільно у рамках Концепції визначити основні напрями розвитку професійної військової освіти.

Професійна військова освіта здобувається в системі професійної підготовки військових фахівців, яка представлена курсами лідерства, а також курсами перепідготовки та підвищення кваліфікації.

Відповідно до сучасних принципів побудови та розвитку системи ВО, представлених досвідом держав-членів НАТО, структура підготовки на курсах лідерства згідно рівням військової освіти отримує наступний вигляд:

тактичний рівень:

L-1A – Базовий курс професійної військової освіти;

На курси L-1A залучаються особи, які здобувають або здобули ступінь “бакалавр” (“магістр”).

L-1B – Фаховий курс професійної військової освіти (рота) (TLP – Troop Leading Process):

На курси залучаються особи, які здобули або здобувають ступінь вищої освіти “бакалавр” та плануються до призначення на посади офіцерського складу.

L-1C – Фаховий курс професійної військової освіти (рота) (TLP+MDMP – Military Decision Making Process):

На курси залучаються офіцери, які зараховані до резерву кандидатів для просування по службі на посади у підрозділах ЗСУ за штатно-посадовою категорію “капітан”.

L-2 – Підготовка офіцерів на командно-штабних курсах за видовою належністю (батальйон, бригада) (MDMP):

На курси залучаються офіцери, які зараховані до резерву кандидатів для просування по службі на посади у військових частинах (підрозділах) ЗСУ за штатно-посадовою категорію не нижче “майор” та мають ступінь вищої освіти “бакалавр” і вище.

оперативний і стратегічний рівні:

L-3 – Курс офіцерів об’єднаних штабів оперативного рівня (JOPP – Joint Operation Planning Process).

На курси L-3 залучаються офіцери, які зараховані до резерву кандидатів для просування по службі на посади оперативного рівня за штатно-посадовою категорію не нижче “підполковник” та мають ступінь вищої освіти “бакалавр” і вище. Курси проводяться на базі НУОУ імені Івана Черняхівського.

L-4 – Курс вищого керівного складу стратегічного рівня (JOPP).

На курси L-4 залучаються офіцери, які зараховані до резерву кандидатів для просування по службі на посади стратегічного рівня за штатно-посадовою категорію не нижче “полковник” та мають ступінь вищої освіти “магістр (спеціаліст)” і вище. Курси проводяться на базі НУОУ імені Івана Черняхівського.

L-5 – Курс стратегічного управління вищого рівня та державної політики.

На курси залучаються генерали та адмірали, які здобули ступінь вищої освіти “магістр” (за напрямом “державне воєнне управління”) та стратегічний рівень військової освіти (Курс вищого керівного складу стратегічного рівня – L- 4); керівники структурних підрозділів МОУ, ГШ ЗСУ, інших складових сил безпеки і оборони, центральних органів державної влади, до сфери відповідальності яких відносяться питання оборони та безпеки держави, які мають ступінь вищої освіти “магістр” (за напрямом “державне управління”, “національна безпека”). Курси проводяться на базі НУОУ імені Івана Черняхівського.

Підвищення кваліфікації передбачає виконання вимог професійних стандартів (формування військово-професійних і професійно-спеціальних компетентностей) і проводиться під час виконання офіцерами службових обов’язків на посадах у військах (силах) за призначенням через систему проходження курсів за спеціалізаціями з видачею відомчого свідоцтва.

Підвищення кваліфікації здійснюється на відповідних курсах, до яких в системі ВО відносяться:

Курси підвищення кваліфікації військовослужбовців та працівників ЗСУ, які проводяться на базі ВВНЗ на тактичному, оперативному і стратегічному рівнях військової освіти.

Курси перепідготовки та підвищення кваліфікації (допідготовки) офіцерів, прийнятих на військову службу за контрактом з запасу (за відповідними спеціалізаціями підготовки військових фахівців) тактичного рівня, які проводяться на базі ВВНЗ, ВНП ЗВО.

Курси підготовки та підвищення кваліфікації офіцерів багатонаціональних штабів, національного персоналу та керівного складу національних контингентів.

Курси підвищення кваліфікації науково-педагогічних та наукових працівників, які проводяться на базі ВВНЗ.

Курси підготовки та підвищення кваліфікації військовослужбовців військової служби за контрактом рядового та сержантського (старшинського) складу ЗСУ, які проводяться на базі ВВНЗ, ВНП ЗВО.

Концепція також має передбачати вирішення питань підготовки науково-педагогічних (педагогічних, наукових) працівників. Така підготовка має здійснюватись з урахуванням напрямів науково-педагогічної діяльності в ад'юнктурах (аспірантурах) та докторантурах на освітньо-науковому рівні “доктор філософії” та науковому рівні “доктор наук”. Водночас перепідготовка та підвищення кваліфікації науково-педагогічних (педагогічних, наукових) працівників має здійснюватись у системі післядипломної освіти, шляхом проходження курсів підвищення кваліфікації та стажування в Україні і за кордоном.

Іншим важливим напрямом забезпечення процесу розвитку системи ВО є наукова діяльність. Наукова, науково-технічна та інноваційна діяльність у ВВНЗ, ВНП ЗВО та ЗФПВО є невід'ємною складовою освітньої діяльності й проводиться з метою інтеграції наукової, освітньої і професійної діяльності в системі військової освіти. Проведення наукової і науково-технічної діяльності у ВВНЗ, ВНП ЗВО та ЗФПВО є обов'язковим.

Представлені вище погляди на формування Концепції потребують конкретизації з огляду на основні шляхи і способи розв'язання проблеми професіоналізації військової освіти – розвитку системи професійної військової освіти. У цьому контексті до основних шляхів, які спрямовані на забезпечення процесу імплементації концептуальних принципів розвитку системи ВО, відносяться:

реалізація державної політики з питань національної безпеки у воєнній сфері, сферах оборони і будівництва у мирний час та особливий період;

реалізація державної політики у сфері військової освіти, науки і підготовки військових фахівців для ЗСУ, інших військових формувань;

удосконалення нормативно-правового забезпечення модернізації системи військової освіти з питань забезпечення якості освітньої діяльності та набуття повної взаємосумісності зі збройними силами держав-членів НАТО;

впровадження стандартів НАТО в освітню діяльність та освітній процес ВВНЗ, ВВП ЗВО, ЗФПВО;

розроблення стандартів професійної військової освіти для кожної спеціальності з підготовки офіцерів та військових фахівців ЗСУ, інших складових сил безпеки і оборони з урахуванням стандартів НАТО;

розроблення та імплементація в освітній процес новітніх навчальних програм, зорієнтованих на підвищення рівня практичної підготовки до професійної діяльності за стандартами країн-членів НАТО та країн-партнерів;

удосконалення системи мотивації постійного та змінного складу ВВНЗ, ВВП ЗВО, ЗФПВО.

впровадження інноваційних педагогічних технологій в процес військової освіти офіцерів та військових фахівців, приведення рівня підготовленості науково-педагогічних (педагогічних) працівників, інструкторського складу до мети та змісту професійної військової освіти;

впровадження персональної відповідальності стейкхолдерів за провадження освітньої діяльності;

впровадження інституційного аудиту професійної військової освіти;

гармонізація положень концепції розвитку системи ВО з концепцією кадрової політики у ЗС України;

створення системи військово-патріотичного виховання молоді.

Безумовно, цей перелік не є вичерпним, але у сукупності наведені шляхи спрямовані на досягнення конкретних результатів, які можна очікувати від реалізації основних принципів концепції у майбутньому.

Очікуваними результатами реалізації Концепції:

забезпечення системою військової освіти набуття оперативних (бойових, спеціальних) спроможностей МО України, ЗСУ, інших складових сил безпеки та оборони;

впровадження та розвиток багаторівневої системи професійної військової освіти;

унормування системних перетворень професійної військової освіти шляхом набуття чинності змін до законів України та нормативно-правових актів;

забезпечення умов для кар'єрного зростання на основі здобуття відповідних ступенів вищої освіти та рівнів військової освіти;

забезпечення якості військової освіти;

приведення організаційно-штатних структур ВВНЗ, ВВП ЗВО та ЗФПВО, їх матеріально-технічної бази у відповідність до мети та змісту професійної військової освіти, вимог нормативно-правових актів та державного замовлення на підготовку персоналу;

уточнення підпорядкування ВВНЗ, ВВП ЗВО та ЗФПВО;

укомплектування ВВНЗ, ВВП ЗВО та ЗФПВО підготовленими науково-педагогічними (педагогічними) працівниками та інструкторським складом, у тому числі з країн-партнерів та держав-членів НАТО;

сертифікація професійної військової освіти за стандартами держав-членів НАТО та взаємне визнання документів про професійну військову освіту

(сертифікатів), отриманих у ВВНЗ України та іноземних держав.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Впровадження нової концепції військової освіти України сприятиме розвитку системи професійної військової освіти, гармонічному поєднанню формальної та неформальної освіти в межах єдиної (спільної) системи військової освіти, забезпечуючи необхідний рівень освіти та підготовки військових фахівців до виконання завдань, що ставить перед ЗСУ сучасність, створюючи можливості набуття оперативних спроможностей всіма складовими сил безпеки і оборони держави. Подальший розвиток нормативно-правового забезпечення пов'язаний з переходом до стандартів НАТО, що потребує розробки політик і доктрин як регуляторів процесів, цілей та спроможностей системи військової освіти України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України “Про вищу освіту” від 1 липня 2014 року № 1556-VII зі змінами. – URL: www.rada.zakon.gov.ua.
2. Закон України “Про військовий обов’язок та військову службу” (редакція від 01.01.2021 № 2232-XII). – URL: www.rada.zakon.gov.ua.
3. Закон України “Про освіту” від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. – URL: www.rada.zakon.gov.ua.
4. Закон України “Про національну безпеку України” від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. – URL: www.rada.zakon.gov.ua.
5. Закон України “Про фахову передвищу освіту” від 6 червня 2019 року № 2745-VIII. – URL: www.rada.zakon.gov.ua.
6. Постанова Кабінету Міністрів України № 1410 від 15 грудня 1997 року “Про створення єдиної системи військової освіти”. – URL: www.rada.zakon.gov.ua.
7. Наказ МО України від 30.11.2020 №448 “Про організацію та проведення курсів професійної військової освіти та підвищення кваліфікації військовослужбовців та працівників Збройних Сил України у 2021-2022 роках”. – URL: www.mil.gov.ua.

REFERENCES

1. Zakon Ukrainy “Pro vyschu osvitu”, 01.07.2014, № 1556-VII. – URL: www.rada.zakon.gov.ua.
2. Zakon Ukrainy “Pro viyskovyi oboviazok ta viyskovu sluzbu”, 01.01.2021, № 2232-XII. – URL: www.rada.zakon.gov.ua.
3. Zakon Ukrainy “Pro osvitu”, 05.09.2017, № 2145-VIII. – URL: www.rada.zakon.gov.ua.
4. Zakon Ukrainy “Pro nacionalnu bezpeku Ukrainy”, 21.06.2018, № 2469-VIII. – URL: www.rada.zakon.gov.ua.
5. Zakon Ukrainy “Pro fahovu peredvyschu osvitu”, 06.06.2019, № 2745-VIII. – URL: www.rada.zakon.gov.ua.
6. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy “Pro stvorennia edynoi systemy viyskovoi osvity”, 15.12.1997, № 1410. – URL: www.rada.zakon.gov.ua.
7. Nakaz MO Ukrainy, 30.11.2020, №448 “Pro organizatsiyu ta provedennya kursiv profesiynoi viyskovoi osvity ta pidvishenia kvalifikatsiyi viyskovosluzbovciv ta pracivnykiv Zbroinyh Syl Ukrainy u 2021-2022 rokah. – URL: www.mil.gov.ua.

РЕЗЮМЕ

Дмитрий Витер,
доктор философских наук, старший научный сотрудник,
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского,

Владимир Олиферук,
кандидат технических наук,
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

Концепция развития системы военного образования Украины

Рассмотрены перспективы законодательного и нормативно-правового регулирования процесса развития системы военного образования в Украине. Обоснована необходимость внесения изменений в действующие нормативно-правовые акты с учетом новых задач и вызовов, которые стоят перед Вооруженными Силами Украины, а также приоритетов, определенных внешнеполитическим курсом государства на евроатлантическую интеграцию. Представлены предложения о формировании новой концепции развития системы военного образования Украины, построенной на стандартах и подходах, принятых в государствах-членах НАТО.

Ключевые слова: *военное образование; высшее образование; концепция; подготовка; профессиональное военное образование; система военного образования.*

SUMMARY

Dmitry Viter,
Dr. (Philosophical sciences), senior researcher,
National Defense University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskyi,
Oliferuk Volodymyr,
PhD (Technical sciences),
National Defense University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskyi

Conception of the military education system's development in the Ukraine

Introduction. *Contemporary development of the Armed Forces of Ukraine connected with necessity to defend territorial wholeness of the state considering the realization of the strategic course to Euro-Atlantic integration, radically changed the priority of AF of Ukraine building, and based the new tasks before officers and military specialists. The change of forms and methods of warfighting, transit of AF of Ukraine to NATO's standards needing the making changes in the system of education and training of the officers and military specialists.*

Purpose. *The proposals for conception of the military education development in Ukraine represent.*

Methods. *The system of general scientific and special methods of theoretical and empirical research (analysis of scientific literature, systematization and generalization of materials, logic and comparative, content analysis) was used in order to realize the article purpose.*

Results. *The perspectives of law and normative regulation of the conception of the military education development process in Ukraine are considered. The necessity of making a changes to existing law and normative acts within a new tasks and callings that arises before Armed Forces of Ukraine, and priorities which determined by the foreign-political course of the state to Euro-Atlantic integration, argued. The proposals for forming the conception of the military education development in Ukraine that based on the standards and approaches which achieves in the state-members of NATO, represented.*

Originality. *The military education system must orient to concrete needs and tasks of functional sphere, ensuring the high level of professional training and qualification of military specialists in AF of Ukraine, other parts of safety and defense forces, that need using the new approaches for military education content forming with purpose of the achievement the high level*

of operational compatibility ensuring, interdepartmental interaction and coordination during the planning and making joint operations on the level of joint stabs according the standards and procedures of NATO.

The new conception of the military education development in Ukraine implementation will achieve the professional military education system development, the harmonic unite the formal and informal education in frame of the common (joint) system of military education that will ensuring need level of education and training of military specialists and officers for deciding the tasks which arising before AF of Ukraine in contemporary. That making abilities for acquisition the operational responsibilities by the all parts of the defense and defense forces of the state.

Conclusion. *Implementation the new conception of military education of Ukraine will achieve the system of professional military education development, the harmonically unite the formal and unformal education in frame of common (joint) system of military education, that ensuring needed level of education and training of military specialists and officers for solving the tasks, which is call by today for AF of Ukraine. This process is making ability for acquisition of the operational responsibilities by the all parts of the safety and defense of state. In point of view the perspective of the law and normative ensuring the development connected with transit to NATO's standards that need making the politics and doctrines as regulators of process, purposes and responsibilities of the military education system in Ukraine.*

Key words: *conception; high education; military education; professional military education; system of military education; training.*

УДК 355.233:316.422(477)

Тетяна Ворона,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
ORCID ID 0000-0001-5544-3341

Анна Ворона,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
ORCID ID 0000-0002-4910-2249
DOI: 10.33099/2617-1775/2021-02/43-50

ОСОБЛИВОСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ МОВНОЇ ОСВІТИ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Статтю присвячено модернізації мовної освіти дорослих у Збройних Силах України. Основна увага зосереджена на розвитку іншомовної комунікації, як важливої складової професійного рівня військовослужбовців. У статті підкреслюється, що курс на євроінтеграцію й зближення із Європейським Союзом супроводжується формуванням загального освітнього й наукового простору, розробкою єдиних критеріїв і стандартів, у тому числі й щодо вивчення мов. Перебуваючи в тісній співпраці із зарубіжними колегами, військові фахівці Збройних сил України мають не лише впроваджувати євроатлантичні стандарти в практику української армії, а й працювати над рівнем взаємосумісності зі збройними силами держав – членів і партнерів НАТО, що передбачає належне вивчення мов міжнародного співробітництва.

***Ключові слова:** мовна освіта в Збройних Силах України; модернізація мовної освіти; професійна взаємодія; мовна взаємосумісність.*

Постановка проблеми. Сьогодні в світі важко знайти державу, влада б якої відверто не сповідувала принципи демократії. Навіть самі авторитарні політичні режими декларують у основі своїх політик законність, розуміння та цивілізоване вирішення проблем. Від так ключовими основами відтворення демократичних принципів є порозуміння та довіра, в яких основну роль відіграє рівень освіти та ключові вміння комунікувати на засадах взаємоповаги та взаємовизнання.

Друга світова війна принесла величезні зміни в життя всього людства. Але одним із найбільших позитивних її наслідків стало руйнування колоніальної системи світу. Саме тому із кінця 40-х років ХХ століття почали відкриватися кордони й соціальна карта світу дуже змінила свої обриси. Міграційні процеси, переміщення капіталів, подекуди взаємовпливи культур – все це призводить до налагодження практики міжкультурного спілкування й встановлення певних правил міжкультурного діалогу.

Ні в якому випадку не заперечуючи філософію концепцій «мовної ідентичності», збереження національної культури, із середини ХХ століття починає втілюватися в практику концепція «мовної багатоманітності та розбудови інтеркультурного суспільства». Із формуванням поняття «міжкультурний вибір» дослідження набуває проблема мовної освіти дорослих, саме в частині іншомовної підготовки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема іншомовної освіти

дорослих є в фокусі уваги багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників. Уміння володіти іноземною мовою, окрім рідної, є однією із ключових компетентностей людини XXI століття та фахівця будь-якої сфери. Якщо узагальнити праці Л. Вікторової, Т. Десяткового, М. Дреєрмана, О. Коротун, О. Лазаренко, О. Максименко, Н. Махині, М. Пархомчук, Л. Пуховської, М. Тадеєвої, О. Яковлевої, то можна прийти висновку, що саме розвиток іншомовної освіти є одним із вагомих механізмів досягнення професійного розвитку фахівця, гарантування громадянського прогресу та демократичного устрою суспільного життя.

Численні дослідження зарубіжних науковців підкреслюють, що питання вивчення мов (тут ми беремо за увагу мови міжнародного спілкування – англійську, меншою мірою німецьку чи французьку) допомагають розширювати спектр індивідуальних, соціальних, професійних та кар'єрних можливостей дорослих, встановлювати й розвивати міжособистісні, міжкультурні контакти та отримувати нові компетентності [1, с. 23]. Це стосується й освіти військовослужбовців Збройних сил України.

Постійно працюючи над професійним рівнем військовослужбовців Збройних сил України, це питання особливо стає у фокусі уваги із 2014 року, коли Україна зіткнулася із проблемами зовнішньої агресії зі сторони сусідів. Досліджуючи питання мовної взаємосумісності та вивчення іноземних мов, у своїх наукових розвідках Семенов Ю., Сиромля Ю. зазначають, що взаємодія з військовими формуваннями міжнародних організацій та країн-партнерів у рамках реалізації заходів міжнародного співробітництва, а це й участь у міжнародних миротворчих операціях під егідою ООН чи НАТО, у роботі багатонаціональних штабів тощо, прямо передбачає знання мови міжнародного спілкування [2, с. 81].

Курс на євроінтеграцію й зближення із Європейським Союзом супроводжується формуванням загального освітнього й наукового простору, розробкою єдиних критеріїв і стандартів, у тому числі й щодо вивчення мов. Рамковим документом, який у доступній формі описує, чого мають навчитися ті, хто оволодіває мовою, щоб користуватися нею для спілкування, та які знання й вміння їм потрібно розвивати, щоб діяти ефективно, є «Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання» [3].

Метою статті є аналіз проблем і тенденцій щодо особливостей модернізації мовної освіти в Збройних силах України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ведення діалогу розглядається як явище, яке має одне із основних значень для становлення й розвитку демократичних процесів у культурно багатоманітних суспільствах. У цьому випадку фундаментальним принципом демократії виступає вміння висловлювати власні погляди під час ухвалення політичних рішень. Проте, відповідно дзеркальним вмінням, є таке, що передбачає критично слухати й дослухатися до висловленого. Таким чином, діалог – це єдиний найважливіший спосіб висловлювання думок, прагнень, рішень проблем та забезпечення потреб для представників різних культур. А це означає, що в культурно

багатоманітних суспільствах ведення такої комунікації є вирішальним для демократичної дискусії, дебатів, обговорень, надання учасникам рівних можливостей впливати на ухвалення політичних рішень на рівноправних умовах. І тому сам діалог має вестися зрозумілою для всіх мовою.

Ми суголосні із думкою тих дослідників, що вивчаючи іноземну мову, людина отримує не лише знання іншої мови, а й долучається до найціннішого іншого народу – його культури [4]. І в цьому аспекті іншомовна освіта спрямована на духовне збагачення й удосконалення особистості через діалог власної та суспільно визнаної комунікації. Саме тому, розглядаючи вивчення інших мов через компетентнісний підхід, можна зазначити, що цей процес, по суті, включає чотири етапи:

- навчання, націлене на оволодіння соціальним змістом іншомовної культури, тобто мовними вміннями, які засвоюються як засоби спілкування в соціумі;
- пізнання, що направлене на оволодіння культурологічним змістом іншомовної культури, тобто культурою країни, фактами культури й мовою як частиною культури;
- розвиток та отримання досвіду, направлені на оволодіння психологічним змістом іншомовної культури (здібності, психічні функції тощо);
- виховання, що націлене на оволодіння педагогічним змістом іншомовної культури (етичний та моральний аспекти) [4, с. 174].

Вивчаючи іноземні мови, варто орієнтуватися на певні рамкові мовні знання та ступінь сформованості мовленнєвих навичок і вмінь. Тобто сьогодні вже не можна зупинитися лише на знаннєвій складовій освіти. Її предметно заміняє компетентнісна складова. У Збройних силах України такий рівень оцінюється за шкалою стандартизованих мовленнєвих рівнів (СМР), які відповідають рівням мовленнєвої компетенції за мовним стандартом НАТО СТАНАГ 6001 [5].

Міністерство оборони України проводить цілеспрямовану політику за для досягнення Цілей партнерства Україна – НАТО G1200 «Мовні вимоги» (на 2019 – 2024 роки) відповідно до стандарту НАТО STANAG 6001 та Основних засад мовної підготовки особового складу у системі відомства, впровадження нових кваліфікаційних вимог щодо рівнів володіння іноземною мовою, визначених у каталозі посад офіцерського (сержантського, старшинського складу), єдиної навчальної програми «Іноземна мова» у вищих військових навчальних закладах, інтенсифікації співпраці з урядом США в рамках проекту з облаштування нових мовних лабораторій [5]. І в цих вимірах навчання іноземну мову передбачено знати за 4 основними видами мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання, письмо.

У своїх наукових розвідках ми вже окреслювали проблему рівня володіння рідною мовою, як важливої навички фахівця-військовослужбовця. Проте, якщо піднімати рівень рідної мови можливо через пізнання національної культурної спадщини (вивчення народних пісень, казок, приказок, інших жанрів усної народної творчості; читання художніх творів-класиків та ін.), то вивчення

іноземних мов і робота над іншомовним комунікативним рівнем має починатися із теоретичного аспекту: заучування слів та розширення словникового запасу. Але в цьому ракурсі варто звернути увагу на інтегрований принцип вивчення мов, адже кожна мова, як певний «культурний код нації», несе пізнання особливостей характеру іншомовної культури.

Сама інтеграція попереджає звичний «дослівний» переклад. Для прикладу, англійський термін «intelligence» у військовій сфері означає «розвідка», проте у словосполученні «airborne artificial intelligence» цей термін перекладається як «бортова система штучного розуму». Саме тому варто звертати увагу не на просте заучування слів чи словосполучень, а й на їх варіанти перекладу й практичного застосування. Іншими словами, зміст й методи навчання іншомовної освіти мають бути сучасними, а не залишатися на рівні радянської системи – «уміння читати й перекладати із словником».

Враховуючи, що у «Загальноєвропейських Рекомендаціях із мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання» [3] визначено кілька рівнів володіння мовою – від А (розмовного) до С (вільного, професійного), то мовна освіта базується на певних принципах. У цьому ракурсі ми б хотіли означити наступне. Іншомовна освіта для військовослужбовці має викладатися із врахуванням:

- системності й послідовності;
- гнучкості й прогностичності;
- безперервності й багатоманітності.

Як правило, найкраще засвоюється мова, коли є мовне середовище, працює носій мови або є робота над професійно-орієнтованим текстом. За таких умов та в поєднанні із сучасними методиками навчання рівень оволодіння іноземною мовою буде достатньо високим. Хоча важливо врахувати й наступні особливості: не аби яке значення в будь-якому навчанні відіграє рівень мотивації здобувача освіти та вміння організувати самостійне навчання.

Мотиваційні процеси, якими має керуватися військовослужбовець, повністю переплітаються із особливостями розвитку психологічної готовності до іншомовного спілкування. Досліджуючи ці питання, науковець О. Лагодинський звертає увагу на те, що комунікативний характер фахової діяльності випускників закладів вищої військової освіти України вимагає від них не лише високого рівня володіння іноземною мовою для іншомовного спілкування, а й певного набору вольових рис характеру. Адже таке спілкування може відбуватися в умовах екстремальних видів діяльності та емоційного стресу [6, с. 179]. Саме тому мотивація й вміння керувати власними емоціями під час екстремальних умов – надзвичайно важливі емоційно-вольові компоненти мовної освіти, які мають опанувати військовослужбовці Збройних сил України.

У своєму дослідженні також зупинимося на навчально-методичних підходах щодо вивчення мов.

Враховуючи той факт, що військовослужбовці вже мають хоча б початковий рівень іншомовної підготовки, варто звернути увагу на використання методик, які базуються на принципі концентричного

пред'явлення тематичного матеріалу для організації спілкування в усній та письмовій формі. У зв'язку з цим одна і та ж тема може вивчатися впродовж кількох років, поглиблюючись до такого рівня, якого вимагатимуть професійні рамки володіння мовою.

Під час навчання мовам варто звертати увагу на використання в освітній практиці особистісно зорієнтованих та діяльнісних методик. Такі методичні прийоми дозволять не лише механічно оволодіти професійним тезаурусом, а й паралельно працювати над розвитком власної комунікативної компетентності, критичним та креативним мисленням, гнучкістю та мобільністю мовного мислення. Як приклад, назвемо використання вправ «читання тексту із зупинками», гронування / кубування, синквейн, «фішбоун» («рибна кістка»), кубик Блума, прогнозування за ілюстрацією, сторітеллінг та ін.

Використання ігрових методик, особливо дидактичних та пізнавально-навчальних ігор, дозволить у саме навчання додати рівня зацікавленості та отримати відчуття неперевантаженості новими знаннями.

Вивчаючи мови, не можна сьогодні обійтися без сучасних ІКТ-засобів навчання. Це сукупність методів, засобів та прийомів пошуку, зберігання, опрацювання, подання та передавання графічних, текстових, цифрових, аудіо та відеоданих на базі персональних комп'ютерів, комп'ютерних мереж та засобів зв'язку. Різноманітні текстові редактори, СМАРТ-технології, геосервіси, освітні електронні видання, мовні тренажери тощо – все це може дієво допомогти вивчити іноземну мову на професійному рівні.

ІКТ-засобів навчання здійснюють активний вплив не лише на процес мовного навчання, а й змінюють саму схему передавання інформації, таким чином модернізуючи освітні технології. Використання електронних підручників і мультимедіа; електронних бібліотек і архівів, глобальних та локальних освітніх мереж; інформаційно-пошукових та інформаційно-довідкових систем, дозволяють фахівцям у військовій сфері мобільніше працювати й виконувати свої професійні обов'язки як гарантів миру й безпеки на планеті Земля.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Мовна освіта й вивчення іноземних мов, як її одна із складових, є важливим чинником у розвитку й становленні особистості. Володіння іноземними мовами особовим складом є важливим чинником ефективного реформування та подальшого розвитку Збройних сил України, успішного впровадження євроатлантичних стандартів задля досягнення українською армією взаємосумісності зі збройними силами держав – членів і партнерів НАТО, забезпечення належної участі у багатонаціональних операціях, навчаннях, інших заходах міжнародного оборонного співробітництва.

У своєму дослідженні ми звернули увагу на компетентнісну складову мовної освіти військових фахівців Збройних сил України, особливості комунікації іноземними мовами. У висновках ми можемо вказати, що знання іноземних мов / або хоча б однієї такої мови є надзвичайно важливим фактором професійного рівня військовослужбовця. Адже це

— готовності фахівця до міжнародної взаємодії на паритетних умовах;

- здатність до оперативного виконання поставлених завдань із дотриманням найбільш ефективних шляхів вирішення;
- засвоєння норм та еталонів іншомовної діяльності;
- гнучкість та мобільність мислення (на основі рефлексії);
- здатність до професійного та особистісного самовдосконалення;
- розвиток комунікативних та комунікативно-технологічних знань і вмінь, необхідних для забезпечення позитивного результату діяльності, розвиненість умінь аналізувати та прогнозувати свій професійно-комунікативний розвиток;
- здатність до постійного накопичення професійного досвіду, його збагачення через участь у різних видах творчої фахової діяльності та передача колегам своїх професійних знань;
- кооперативність, конструктивна реакція та поведінка у конфліктних ситуаціях тощо.

Сформованість і розвиток зазначених умінь та якостей, а також їхній синергізм в особистості військового фахівця визначають основу його готовності до професійної взаємодії в іншомовному середовищі для виконання свого соціально значущого професійного обов'язку з підтримання миру і безпеки.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми дослідження. Перспективними напрямками подальших розвідок ми вбачаємо вивчення досвіду зарубіжних фахівців щодо розроблення інтегрованих мовних індивідуальних програм із підвищення рівнів мовної компетентності військовослужбовців Збройних сил України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вікторова, Л. В. Організаційні засади та зміст фахової іншомовної підготовки у Франції. Педагогічні науки. Збірник наукових праць. 2016. Вип. LXIX. Том 2. С. 23–27.
2. Семенов, Ю.М., Сиромля, Ю.П. Забезпечення мовної взаємосумісності з військовими формуваннями міжнародних організацій. Вісник Національної академії оборони. 2010. Вип. 3 (16). С. 81–84.
3. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с.
4. Коротун, О. О. Сучасні підходи до іншомовної підготовки різних категорій дорослих у процесі неформальної освіти. Міжнародний філологічний часопис № 263 2017р. С. 172-179.
5. Наказ Міністерства оборони України від 13 грудня 2016 року № 692 «Про затвердження Критеріїв використання іноземної мови у службовій діяльності військовослужбовцями Збройних Сил України» URL: <https://www.mil.gov.ua/diyalnist/vijskova-osvita-na-tauka/#movna> (дата звернення 29.08.2020).
6. Лагодинський О. С. Розвиток психологічної готовності до іншомовного спілкування майбутніх фахівців як предмет наукового аналізу. Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасного ВНЗ : тези Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 3 бер. 2016 р.) / Київський нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана. Київ, 2016. С. 179–182.

REFERENCES

1. Viktorova, L.V. Organizational principles and content of professional foreign language training in France. Pedagogical sciences. Collection of scientific works. 2016. Vip. LXIX. Volume 2. pp. 23–27.

2. Semenov, Yu. M., Siromlya, Yu. P. Ensuring linguistic interoperability with military formations of international organizations. Bulletin of the National Defense Academy. 2010. Vip. 3 (16). Pp. 81–84.

3. Pan-European Recommendations on language education: study, teaching, assessment. Kyiv: Lenvit, 2003. 273 p.

4. Korotun, O.O. Suchasni pidkhody do inshomovnoi pidhotovky riznykh katehorii doroslykh u protsesi neformalnoi osvity. Mizhnarodnyi filolohichniy chasopys № 263 2017r. S. 172-179.

5. Order of the Ministry of Defense of Ukraine of December 13, 2016 № 692 «On approval of the Criteria for the use of a foreign language in official activities by servicemen of the Armed Forces of Ukraine» Retrieved, from 29.08.2020 <https://www.mil.gov.ua/diyalnist/vijskova-osvita-na-tauka/#movna>

6. Lagodynsky, O. S. Development of psychological readiness for foreign language communication of future specialists as a subject of scientific analysis. Strategies of intercultural communication in language education of modern universities: abstracts International. scientific-practical conf. (Kyiv, March 3, 2016) / Kyiv National University. econ. Univ. Vadim Hetman. Kyiv, 2016. S. 179–182.

РЕЗЮМЕ

Татьяна Ворона

Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

Анна Ворона

Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

Особенности модернизации языкового образования в Вооруженных силах Украины

Статья посвящена модернизации языкового образования взрослых в Вооруженных Силах Украины. Основное внимание сосредоточено на развитии иноязычной коммуникации, как важной составляющей профессионального уровня военнослужащих. В статье подчеркивается, что курс на евроинтеграцию и сближение с Европейским Союзом сопровождается формированием общего образовательного и научного пространства, разработкой единых критериев и стандартов, в том числе и по изучению языков. Находясь в тесном сотрудничестве с зарубежными коллегами, военные специалисты Вооруженных Сил Украины должны не только внедрять евроатлантические стандарты в практику украинской армии, но и работать над уровнем совместимости с вооруженными силами государств - членом и партнеров НАТО, что предусматривает надлежащее изучение языков международного сотрудничества.

Ключевые слова: языковое образование в Вооруженных Силах Украины; модернизация языкового образования; профессиональное взаимодействие; языковая совместимость.

SUMMARY

Tetiana Vorona,

National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskiyi

Anna Vorona,

National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskiyi

Modernization features of language education in the Armed Forces of Ukraine

Abstract. *The key foundations for the reproduction of democratic principles are understanding and trust, in which the level of education and key skills to communicate on the basis of mutual respect and mutual play the main role.*

The Second World War brought enormous changes in the life of all mankind but one of its most positive consequences was the destruction of the colonial system of the world. That is why, from the end of the 40s of the twentieth century, borders began to open and the social map of the world has significantly changed its shape. Migration processes, capital movements, sometimes mutual cultures - all this leads to the establishment of the practice of intercultural communication and the establishment of certain rules for intercultural dialogue.

In no way denying the philosophy of the concepts of "linguistic identity", the preservation of national culture, from the middle of the twentieth century, the concept of "linguistic diversity and the development of an intercultural society" began to be embodied in practice. With the formation of the concept of "intercultural choice", the study acquires the problem of language education for adults, namely in terms of foreign language training.

Purpose. *Analysis of problems and trends regarding the features of modernization of language education in the Armed Forces of Ukraine.*

Methods. *At different stages of scientific research, the following methods were used: theoretical - analysis, synthesis, generalization, comparison and systematization of regulatory documents, scientific research and literature, educational and methodological documentation, the experience of professional training of cadets and the participation of officers of the Armed Forces of Ukraine in peacekeeping operations; empirical (research of issues of language education of adults in the Armed Forces of Ukraine).*

Results. *Considering the study of other languages through a competence-based approach, it can be determined that this process, in fact, includes four stages:*

- training aimed at mastering the social content of a foreign language culture, that is, speech skills that are acquired as a means of communication in society;*
- knowledge aimed at mastering the cultural content of a foreign language culture, that is, the culture of the country, the facts of culture and language as part of culture;*
- development and gaining experience aimed at mastering the psychological content of a foreign language culture (abilities, mental functions, etc.);*
- education, aimed at mastering the pedagogical content of a foreign language culture (moral and moral aspects).*

And as a result, we can indicate that knowledge of foreign languages / or at least one such language is an extremely important factor in the professional level of military personnel.

Originality. *Speech is best absorbed when there is a language environment, a native speaker is working, or when working on a professionally oriented text. Under such conditions and in combination with modern teaching methods, the level of mastering a foreign language will be quite high. Although it is important to take into account the following features: not anyhow, what importance does the level of motivation of the applicant for education and the ability to organize self-study play in any training.*

Conclusion. *The formation and development of these skills and qualities, as well as their synergy in the personality of a military specialist, determine the basis of his readiness for professional interaction in a foreign language environment to fulfill his socially significant professional duty to maintain peace and security.*

Key words: *language education in the Armed Forces of Ukraine; modernization of language education; professional interaction; language compatibility.*

УДК 355.233.2:796:356.13(043.3)

Олександр Гнидюк,
кандидат педагогічних наук
Національна академія Державної прикордонної
служби України імені Богдана Хмельницького
ORCID ID 0000-0003-3154-1697
DOI: 10.33099/2617-1775/2021-02/51-59

ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРІВ У ВІЙСЬКОВИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ В КАНАДІ

***Анотація.** У статті представлено результати аналізу особливості фізичної підготовки офіцерів у військових закладах освіти в Канаді. Детально представлено особливості фізичної підготовки на прикладі її організації в Королівському військовому коледжі Канади. Освітня програма в цьому коледжі пропонує виняткові можливості для розвитку потенціалу кадетів-спортсменів. Спортивний компонент є одним із чотирьох компонентів підготовки офіцерських кадрів у Королівському військовому коледжі Канади. Програма «Легка атлетика» покликана надати всім майбутнім офіцерам можливість брати участь у фізичній діяльності та видах спорту, які вимагають навантаження з метою розвитку їх загальних фізичних можливостей, впевненості в собі та лідерства. Програма фізичної підготовки має на меті поліпшення фізичної підготовленості курсантів; розвиток лідерських можливостей; створення конкурентного середовища; ознайомлення кадетів з різними видами спорту; розвиток командного духу та духу; пропаганда активного та здорового способу життя. Під час навчання кадати проходять випробування фізичної придатності за допомогою фітнес-тесту, який проводиться два рази на рік. Він складається з бігу на 2,4 км на час, максимального числа повторень віджимань і присідань, стрибків у довжину та бігу на спритність.*

***Ключові слова:** система фізичної підготовки; офіцерські кадри; військові заклади освіти; тенденції професійної підготовки; військовий коледж; збройні сили Канади.*

Постановка проблеми. Розвиток Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ) в сучасних умовах діяльності прикордонного відомства відбувається в складній воєнно-політичній ситуації. Вона характеризується поступовим виконанням зобов'язань України щодо реалізації Угоди про асоціацію з Європейським Союзом у напрямі створення дієвої системи запобігання та протидії різним видам загроз у сфері прикордонної безпеки, а також активною участю військовослужбовців ДПСУ у стримуванні збройної агресії Російської Федерації на території Донецької та Луганської областей, що відбувається на східному кордоні України. В цих умовах особливого значення набуває якість та інтенсивність фізичної підготовки всіх категорій військовослужбовців ДПСУ і, зокрема, офіцерів, оскільки від них в умовах ведення бойових дій вимагається бути витривалими, здатними переносити різнопланові фізичні та психологічні навантаження, адекватно діяти в умовах фізичних перевантажень. З метою пошуку ефективних шляхів вирішення завдань щодо підготовки офіцерів ДПСУ, зокрема фізичної підготовки, важливе значення має дослідження організаційно-педагогічних та дидактичних засад фізичної підготовки офіцерів збройних сил та фахівців прикордонних служб у країнах-членах НАТО, зокрема Канади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З метою узагальнення особливостей фізичної підготовки офіцерських кадрів у військових закладах освіти в Канаді на початку XXI століття здійснено аналітико пошукове дослідження. За його результатами виокремлено праці, у яких розглядаються окремі аспекти фізичної підготовки у країнах НАТО. Йдеться про праці Ю. Бородіна (особливості організації фізичної підготовки у вищих військових навчальних закладах країн НАТО) [1], О. Діденка, С. Шумовецької та О. Луцького (професійна підготовка співробітників прикордонної служби Сполучених Штатів Америки та Європейських країн) [8], В. Рябчука (міжнародне військово-спортивне співробітництво та фізична підготовка іноземних армій) [4], О. Наговіцина (особливості проведення військової підготовки у країнах НАТО та збройних силах США) [3], І. Скворока (підготовка офіцерів запасу в зарубіжних країнах) [5], А. Стрелецького (система підготовки офіцерських кадрів у США) [6], В. Утенка (різні моделі фізичної підготовки у іноземних арміях) [7] та інших.

Водночас деякі важливі аспекти фізичної підготовки офіцерів у військових закладах освіти в країнах Північної Америки на початку XXI століття, зокрема у Канаді, потребують додаткового узагальнення та аналізу.

Мета статті – дослідити та виокремити особливості та організаційно-педагогічні засади фізичної підготовки офіцерів у військових закладах освіти в Канаді.

Методи дослідження. Для досягнення мети дослідження використано методи аналізу, узагальнення, порівняння та систематизації. У якості джерельної бази використано інформацію, що міститься на офіційних сайтах закладів військової освіти Канади, зокрема Королівського військового коледжу Сен-Жан (RoyalMilitaryCollegeSaint-Jean, RMCSJ) [14]; Академії Роберта Ленда (Robert Land Academy, RLA) [13]; Командно-штабного коледжу канадської армії (Canadian Army Command and Staff College, CACSC) [9]; Королівського військового коледжу Канади (Royal Military College of Canada, RMCC) [15]; Коледжу збройних сил Канади (Canadian Forces College, CFC) [10]; Академії Рендольфа-Мейкона (Randolph-MaconAcademy, R-MA) [11].

Виклад основного матеріалу. Результати узагальнення інформації з різних офіційних джерел дозволяють зробити висновок, що Канадські збройні сили (CF – Canadian Forces) складаються із сухопутних, військово-морських, військово-повітряних, комунікаційних та тренувальних підрозділів, частин і з'єднань. У Канадських збройних силах проходять службу рядові та офіцери. На структурному рівні Канадські збройні сили поділяються на п'ять видів і складаються з регулярних сил, резервних сил, додаткового резерву, командного складу інструкторів військових училищ та канадських рейнджерів. Канадські рейнджери – це компонент збройних сил Канади, що нараховує близько 5 000 чоловік, який забезпечує обмежену військову присутність у мало населених північних, прибережних та ізольованих районах Канади. У цих районах (Північно-західні території, Юкон, Нунавут) досить складно утримувати боєздатні армійські підрозділи, до це є економічно та практично не вигідним [2].

Канадські збройні сили будуються на професійній основі. Вони розміщені

на території Канади, а також в країнах Європи, оскільки Канада є членом НАТО з 4 квітня 1949 року. Їхнім головним завданням є захист суверенітету та безпеки Канади. Канада та США є партнерами у рамках Командування аерокосмічної оборони Північної Америки (англ. North American Aerospace Defense Command, NORAD). Незважаючи на те, що збройні сили Канади є досить нечисленними (нараховують близько 68 000 військовослужбовців, понад 25 000 військовослужбовців запасу, близько 24 000 осіб неактивного запасу (цивільних фахівців) та до 5 000 Канадських рейнджерів), вони довели свою ефективність. Офіцери сухопутних, військово-морських та військово-повітряних сил готуються у Школі управління та у Королівському військовому коледжі Канади (Онтаріо). Після закінчення навчання вони розподіляються для подальшої служби. Канадські збройні сили будуються на професійній основі та дають можливість для кар'єрного зростання, пропонуючи близько 100 різних військових професій та спеціальностей.

Підготовку офіцерів для збройних сил Канади здійснюють такі заклади:

Королівський військовий коледж Сен-Жан (Royal Military College Saint-Jean, RMCSJ) [14];

Академія Роберта Ленда (Robert Land Academy, RLA) [13];

Командно-штабний коледж канадської армії (Canadian Army Command and Staff College, CACSC) [9];

Королівський військовий коледж Канади (Royal Military College of Canada, RMCC) [15];

Коледж збройних сил Канади (Canadian Forces College, CFC) [10];

Академія Рендольфа-Мейкона (Randolph-Mason Academy, R-MA) [11]

Результати узагальнення інформації, розміщеної на офіційних сайтах цих військових закладів освіти дозволяє зробити висновок, що система фізичної підготовки майбутніх офіцерських кадрів є стандартною, про що свідчить порівняння тестів для вступників, вимоги до рівня фізичної підготовки офіцерського складу, а також тести фізичної підготовки, які час від часу мають здавати офіцери збройних сил Канади. З огляду на це розглянемо особливості фізичної підготовки на прикладі її організації в Королівському військовому коледжі Канади (Royal Military College of Canada, RMCC) [15].

Спортивний компонент є одним із чотирьох компонентів підготовки офіцерських кадрів у Королівському військовому коледжі Канади. Програма «Легка атлетика» покликана надати всім майбутнім офіцерам можливість брати участь у фізичній діяльності та видах спорту, які вимагають навантаження з метою розвитку їх загальних фізичних можливостей, впевненості в собі та лідерства.

Освітня програма в Королівському військовому коледжі Канади пропонує виняткові можливості для розвитку потенціалу кадетів-спортсменів. Таких в навчальному закладі близько 20 %, що забезпечує функціонування 7 спортивних команд з чоловічого та жіночого фехтування, хокею, регбі, чоловічого і жіночого футболу, чоловічого і жіночого волейболу [15].

Контактні види спорту, за баченням керівництва Королівського військового коледжу Канади, призначені для розвитку сміливості та

агресивності. Командні види спорту розвивають самопожертву та дух духу. Індивідуальні види спорту розширюють впевненість, врівноваженість і самовпевненість людини. А у комплексі всі види спорту розвивають самодисципліну та здатність швидко й точно реагувати на різні обставини та екстремальні умови служби, зберігаючи контроль і присутність духу. Тому програма фізичної підготовки є надзвичайно важливою для майбутніх офіцерів щодо ефективної служби в якості офіцерів Канадських військ (CF) [15].

Програма фізичної підготовки має на меті поліпшення фізичної підготовленості курсантів; розвиток лідерських можливостей; створення конкурентного середовища; ознайомлення кадетів з різними видами спорту; розвиток командного духу та духу; пропаганда активного та здорового способу життя.

Програма забезпечує можливості кожному кадету брати участь у різноманітних командних видах спорту, щоб практикувати та вдосконалювати спортивні навички. Програма передбачає проведення спортивних змагань на рівні коледжу восени та взимку у вівторок та четвер увечері; спортивні дні курсу, які проводяться в суботу або неділю із залученням усіх кадетів курсу (зазвичай у вересні та лютому).

Крім цього кожен кадет повинен успішно пройти Force-тест (відповідність вимогам служби в збройних силах Канади). Force-тест передбачає виконання серії з чотирьох завдань, призначених для вимірювання придатності до служби, який відображає стандарт мінімальної фізичної готовності військовослужбовця у сфері оборони.

Також під час навчання кадети проходять випробування фізичної придатності за допомогою фітнес-тесту – Physical performance test (PPT), який проводиться два рази на рік. Він складається з бігу на 2,4 км на час, максимального числа повторень віджимань і присідань, стрибків у довжину та бігу на спритність. Програма підготовки до виконання цього тесту представлена на сайті навчального закладу.

Відповідно до програми фізичної підготовки кадети два рази на рік проходять фізичне оцінювання, максимально можна набрати 500 балів, при цьому кожен компонент (біг на 2,4 км – аеробний компонент; віджимання – компонент на перевірку витривалості м'язів верхньої частини тіла; Agility Run – компонент швидкості; присідання – компонент на перевірку витривалості м'язів середньої частини тіла; стрибки в довжину стоячи – компонент для перевірки сили ніг) оцінюється максимум 100 балами. Для успішного виконання тесту PPT необхідно набрати мінімум 250 балів. П'ять компонентів фізичної підготовки оцінюються за допомогою різних елементів тестування: біг на 2,4 км, віджимання, біг на спритність, присідання та стрибки в довжину з місця [12].

Біг на 2,4 км передбачає подолання трьох кіл по 800 метрів за найшвидший можливий час. Мінімальні норми для кадетів Королівського військового коледжу: чоловіки – 10 хв 34 с, жінки – 12 хв 12 с.

Щодо віджимання, то під час тесту кадети повинні виконати максимальне число повторень. Мінімальні стандарти для чоловіків – 28 повторень, для

жінок – 14 повторень.

Біг з перешкодами (agility run) передбачає 6 циклів по 9 м з подоланням чотирьох перешкод (стілців), не торкаючись жодного з них. Дозволено дві спроби, під час виконання яких визначається найкращий результат. Мінімальні стандарти для кадетів Королівського військового коледжу: чоловіки – 17,8 секунди, жінки – 19,4 секунди.

Тест на присідання передбачає виконання максимальної кількості повторень впродовж 2-х хвилин відповідно до протоколу канадських військ. Мінімальні стандарти: чоловіки – 35 повторень, жінки – 35 повторень.

Тест на стрибки в довжину передбачає дві спроби, визначається найкращий результат. Мінімальні стандарти: чоловіки – 195 см, жінки – 146 см [12].

Оцінка сили (FORCE Evaluation) складається з чотирьох компонентів тесту, кожен з яких призначений для вимірювання різних фізичних можливостей:

1) Підйом мішків з піском – 30 послідовних підйомів мішка з піском вагою 20 кг на висоту 91,5 см, чергуючи лівий і правий мішки з піском, які розташовані один від одного на відстані 1,25 м. Норматив – 3 хв 30 с.

2) Човниковий біг з вантажем:

Треба подолати десять відрізків (шатлів) (1 відрізок – 20 м в одну сторону, 20 м – в іншу) із 20-кілограмовим мішком з піском та без вантажу, загалом 400 м. Стандарт: 5 хв 21 с.

3) Спритність: з положення лежачи потрібно виконати два човникових спринту (1 відрізок = 20 м в одну сторону, 20 м – в іншу), при цьому кожні 10 потрібно зайняти положення «лежачи». Загальна відстань 80 м. Стандарт: 51 с.

4) Перетягування мішка з піском. Потрібно перенести по одному мішку з піском вагою 20 кг на піддон, а потім тягнути чотири мішки по підлозі на відстань не менше 20 м без зупинки. Стандарт: виконати без зупинки.

Якщо учасник не відповідає мінімальним стандартам фізичної підготовки, то можна спробувати повторне тестування через три місяці [12].

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Отже, у військових коледжах Канади фізична підготовка та спорт є обов'язковими елементами освітнього процесу. Мета та завдання фізичного виховання кадетів можуть мати різне формулювання та зміст, проте серед загальних завдань фізичного виховання майбутніх офіцерів є розвиток фізичних якостей та оволодіння руховими навичками; формування морально-психічної стійкості до впливу екстремальних умов бойової обстановки; формування здатності діяти в екстремальних умовах службово-бойової діяльності; виховання впевненості; забезпечення згуртованості підрозділів; формування потреби у регулярних заняттях фізичними вправами та спортом; формування потреби здорового способу життя.

Якість фізичної підготовки у військових коледжах Канади забезпечується наявністю кваліфікованих фахівців фізичної підготовки та спорту; високим рівнем фізичної підготовленості абітурієнтів під час вступу до військового

закладу освіти; значним обсягом часу в бюджеті освітньої програми на фізичну підготовку та спорт; сучасною спортивною базою військових закладів освіти; комплексом заходів щодо формування мотивації до занять фізичними вправами та спортом.

Обов'язковим елементом фізичної підготовки є випробування за тестами, що визначають придатність до подальшого навчання у військових закладах освіти та служби в збройних силах. Тестами перевіряються витривалість, швидкість, спритність та сила. Перевірка фізичної підготовленості військовослужбовців відбувається, як правило, не рідше одного-двох разів на рік. При цьому ведеться облік в індивідуальній карті фізичного профілю, де відображаються показники військово-прикладної, спеціальної фізичної, а також спортивної підготовленості та рухової активності. Такий облік показників фізичного стану та спортивної активності дозволяє створити об'єктивну картину індивідуальної траєкторії фізичного розвитку кожного кадета.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бородин Ю. А. Особенности организации физической подготовки в высших военных учебных заведениях стран НАТО. *Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports*. 2007. №3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-organizatsii-fizicheskoy-podgotovki-v-vysshih-voennyh-uchebnyh-zavedeniyah-stran-nato> (дата звернення: 04.11.2021).
2. Все о Канаде: вооруженные силы Канады. URL: <https://immigratecan.ca/all-about-canada/voorujennie-sili-canadi/> (дата звернення: 01.11.2021)
3. Наговіцин О. П. Особливості проведення військової підготовки у країнах НАТО та збройних силах США. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки і спорту у Збройних Силах України, правоохоронних органах, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України*: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 21–22 листопада 2019 р.) Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського. Київ : НУОУ, 2019. 416 с.
4. Рябчук В. В. Международное военно-спортивное сотрудничество и физическая подготовка иностранных армий: Монография. Санкт-Петербург, МО РФ, 2011. 188 с.
5. Скворок І. М. Підготовка офіцерів запасу в зарубіжних країнах. *Військова освіта*. 2013. № 1. С. 207–216. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vios_2013_1_26.pdf.
6. Стрелецкий А. Система подготовки офицерских кадров в США. *Зарубежное военное обозрение*. 2006. № 11. С. 20–27.
7. Утенко В. Н. Различные модели физической подготовки в иностранных армиях. Тез. докл. итог. науч. конф. института за 1999 год., Санкт-Петербург: ВИФК, 2000, С. 137–139.
8. Шумовецька С., Діденко О., Луцький О. Професійна підготовка співробітників прикордонної служби Сполучених Штатів Америки та Європейських країн. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки*, 2021. 25(2), с. 207-224. URL: <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v25i2.792>
9. Canadian Army Command and Staff College. URL: <https://www.canada.ca/en/department-national-defence/services/benefits-military/education-training/establishments/command-staff-college.html> (дата звернення: 03.11.2021)
10. Canadian Forces College. URL: <https://www.cfc.forces.gc.ca/221-eng.html> (дата звернення: 04.11.2021)
11. Randolph-MaconAcademy. URL: <https://rma.edu/> (дата звернення: 03.11.2021)
12. RMC Physical Performance Test – Joining Instructions. Royal Military College of Canada. URL: <https://www.rmc-cmr.ca/en/athletic-department/physical-fitness-guide> (дата

звернення: 01.11.2021)

13. Robert Land Academy. URL: <https://robertlandacademy.com/>(дата звернення: 05.11.2021)

14. Royal Military College Saint-Jean. URL: cmrsj-rmcsj.forces.gc.ca (дата звернення: 02.11.2021)

15. Royal Military College of Canada. URL: www.rmcc.forces.gc.ca(дата звернення: 04.11.2021)

REFERENCES

1. Borodin Yu. A. Osobennosti organizatsii fizicheskoy podgotovki v vysshih voennykh uchebnykh zavedeniyah stran NATO [Peculiarities of the organization of physical training in higher military educational institutions of NATO countries.]. Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports. 2007. #3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-organizatsii-fizicheskoy-podgotovki-v-vysshih-voennykh-uchebnykh-zavedeniyah-stran-nato> (data zvernennya: 01.11.2021) [in Russian].

2. Все о Канаде: вооруженные силы Канады [Everything about Canada: Canadian Armed Forces]. URL: <https://immigratecan.ca/all-about-canada/voorujennie-sili-canadi/> (data zvernennya: 01.11.2021)

3. Nahovitsyn O. P. Osoblyvosti provedennia viiskovoi pidhotovky u krainakh NATO th zbroinykh sylakh SShA [Peculiarities of military training in NATO countries and the U.S. Armed Forces]. Suchasni tendentsii th perspektyvy rozvytku fizychnoi pidhotovky i sportu u Zbroinykh Sylakh Ukrainy, pravookhoronnykh orhanakh, riaduvanykh th inshykh spetsialnykh sluzhb na shliakhu yevroatlantskoi intehtatsii Ukrainy: materialy III Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Kyiv, 21–22 lystopada 2019 r.) Natsionalnyi universytet oborony Ukrainy imeni Ivana Cherniakhovskoho. Kyiv : NUOU, 2019. 416 s.[in Ukrainian]

4. Ryabchuk V. V. Mezhdunarodnoe voenno-sportivnoe sotrudnichestvo i fizicheskaya podgotovka inostrannykh armiy: Monografiya [International Military Sports Cooperation and Physical Training of Foreign Armies: A Monograph.]. Sankt-Peterburg, MO RF, 2011. 188 s.[in Russian]

5. Skvorok I. M. Pidhotovka ofitseriv zapasu v zarubizhnykh krainakh [Training of reserve officers in foreign countries]. Viiskova osvita. 2013. № 1. S. 207–216. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vios_2013_1_26.pdf. [in Ukrainian]

6. Streletskiy A. Sistema podgotovki ofitseriv kadrov v SShA [Officer Training System in the United States]. Zarubezhnoe voennoe obozrenie. 2006. № 11. S. 20–27. [in Russian]

7. Utenko V. N. Razlichnyie modeli fizicheskoy podgotovki v inostrannykh armiyah [Different models of physical training in foreign armies] // Tez. dokl. itog. nauch. konf. Institute za 1999 god., Sankt-Peterburg: VIFK, 2000, S. 137–139. [in Russian]

8. Shumovetska S., Didenko O., Lutskiy O. Profesiina pidhotovka spivrobotnykiv prykordonnoi sluzhby Spoluchenykh Shtativ Ameryky th Yevropeiskykh krain [Professional training for U.S. and European border officials.]. Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Serii: pedahohichni nauky, 2021. 25(2), s. 207-224. URL: <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v25i2.792> [in Ukrainian]

9. Canadian Army Command and Staff College. URL: <https://www.canada.ca/en/department-national-defence/services/benefits-military/education-training/establishments/command-staff-college.html>(data zvernennya: 03.11.2021)

10. Canadian Forces College. URL: <https://www.cfc.forces.gc.ca/221-eng.html>(data zvernennya: 04.11.2021)

11. Randolph-Macon Academy. URL: <https://rma.edu/>(data zvernennya: 03.11.2021)

12. RMC Physical Performance Test – Joining Instructions. Royal Military College of Canada. URL: <https://www.rmc-cmr.ca/en/athletic-department/physical-fitness-guide> (data zvernennya: 01.11.2021)

13. Robert Land Academy. URL: <https://robertlandacademy.com/>(data zvernennya: 05.11.2021)

14. Royal Military College Saint-Jean. URL: cmrsj-rmcsj.forces.gc.ca (data zvernennya: 02.11.2021)
15. Royal Military College of Canada. URL: www.rmcc.forces.gc.ca (data zvernennya: 04.11.2021)

РЕЗЮМЕ

Александр Гныдюк,
кандидат педагогических наук
Национальная академия Государственной
Пограничной службы Украины
имени Богдана Хмельницкого

Особенности физической подготовки офицеров в военных учебных заведениях в Канаде

В статье представлены результаты анализа особенностей физической подготовки офицеров в военных учебных заведениях в Канаде. Подробно представлены особенности физической подготовки на примере ее организации в Королевском военном колледже Канады. Образовательная программа в этом колледже предлагает исключительные возможности развития потенциала кадетов-спортсменов. Спортивный компонент – один из четырех компонентов подготовки офицерских кадров в Королевском военном колледже Канады. Программа «Легкая атлетика» призвана предоставить всем будущим офицерам возможность участвовать в физической деятельности и видах спорта, требующих нагрузки с целью развития их общих возможностей, уверенности в себе и лидерства. Программа физической подготовки преследует цель улучшения физической подготовленности курсантов; развитие лидерских возможностей; создание конкурентной среды; ознакомление кадетов с разными видами спорта; развитие командного духа и духа; пропаганда активного и здорового образа жизни. Во время обучения кадеты проходят испытания физической пригодности с помощью фитнес-теста, проводимого два раза в год. Он состоит из бега на 2,4 км в час, максимального числа повторений отжиманий и приседаний, прыжков в длину и бега на скорость.

Ключевые слова: система физической подготовки; офицерские кадры; военные учебные заведения; тенденции профессиональной подготовки; военный колледж; вооруженные силы Канады.

SUMMARY

Oleksandr Hnydiuk,
PhD in Pedagogy
Bohdan Khmelnytskyi National Academy
of the State Border Guard Service of Ukraine

Features of Physical Training for Officers in Military Educational Institutions in Canada

Introduction. *The activities of the State Border Guard Service of Ukraine are taking place in a challenging military-political situation. Under these conditions, the quality and intensity of physical training of border guard officers takes on special significance, since they are required to be hardy, capable of enduring a variety of physical and psychological stresses. In order to find effective ways to solve the problems of physical training of officers of the State Border Guard Service of Ukraine, it is important to study the experience of training military officers in NATO member countries, in particular Canada.*

Purpose of this article is to investigate and highlight the features and organizational and pedagogical foundations of officers' physical training in military educational institutions in Canada.

Methods. *The methods of analysis, generalization, comparison and systematization were used*

to achieve the goal of the study. The source base is the information contained in the official websites of Canadian military education institutions.

Results. The physical training organization at the Royal Military College of Canada has shown that its educational program offers exceptional opportunities to develop the potential of cadets-athletes. The athletic component is one of the four components of officer training at the Royal Military College of Canada. The physical training program is designed to provide all future officers with the opportunities to participate in physical activities and sports that require exertion in order to develop their general capabilities, self-confidence and leadership. The goal of the program is to improve the physical fitness of cadets; develop leadership capabilities; create a competitive environment; introduce cadets to different sports; develop team spirit; promote an active and healthy lifestyle. During training, cadets are tested on their physical fitness through a fitness test conducted twice a year.

Originality. Scientific novelty lies in the further development of scientific ideas about the organizational and pedagogical foundations of the organization of physical training in educational institutions of NATO countries. The results will contribute to the formation of methodological recommendations to the organizers of physical training to improve its quality. Hence the practical significance of the results of the study.

Conclusion. The quality of physical training in Canada's military colleges is ensured by qualified physical education and sport professionals; high level of physical fitness of applicants for entering military colleges; a significant amount of time in the educational program for physical training and sports; modern sports facilities; a set of measures to create motivation for physical activity and sports. A necessary element of physical training is testing that determine eligibility for further study in military schools and service in the armed forces.

Key words: physical training system; officers; military schools; training trends; military college; Canadian Armed Forces.

УДК 355.233:811(477)

Олексій Гордієнко,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
ORCID ID: 0000-0003-1293-4970
DOI: 10.33099/2617-1775/2021-02/60-67

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВОЇ І НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПРИ ВИКОНАННІ ОПЕРАТИВНИХ ЗАВДАНЬ

У статті проаналізовано особливості організації наукової і науково-технічної діяльності в закладах вищої освіти під час виконання оперативних завдань. Наведено взаємозв'язок між сутністю наукової та науково-технічної діяльності в сучасних умовах. Автором досліджено механізми документообігу в закладах вищої освіти, оприлюднення та опублікування результатів наукових досліджень, відпрацювання оперативних завдань (на прикладі Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського). Визначено, що організація наукової і науково-технічної діяльності під час виконання оперативних завдань, потребує від вчених, наукових (науково-педагогічних) працівників університету чіткого уявлення завдань, які необхідно вирішувати своєчасно, ефективно та з необхідним обґрунтуванням прийнятих рішень щодо змісту, структури, сутності запланованих на визначений період наукових досліджень та їх результатів, виконання Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності, підтвердження статусу національного ЗВО.

Ключові слова: наукова і науково-технічна діяльність; заклади вищої освіти; оперативні завдання.

Постановка проблеми. Визначальним фактором прогресу сфер суспільного життя вважається розвиток науки і техніки, особливо на тлі сучасних інтеграційних, трансформаційних та інших процесів, які відбуваються в державі, зокрема в Збройних Силах України.

На сьогоднішній день Збройні Сил України перебувають у стані реформування та розвитку, що потребує проведення ретельного аналізу результатів попередніх етапів діяльності, всебічного обґрунтування подальших рішень керівництва держави, Збройних Сил України щодо введення в дію наступних заходів з урахуванням набутого досвіду (у т.ч. досвіду проведення операції об'єднаних сил) та можливістю їх своєчасного уточнення, тобто одержання і використання нових знань.

Саме такі завдання покладено на наукову і науково-технічну діяльність, що здійснюється в кожному закладі вищої освіти та науковій установі.

Одним з провідних вищих військових навчальних закладів України є Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського (далі – університет), в якому існують особливості організації наукової і науково-технічної діяльності з урахуванням вимог сучасності.

Мета статті – проаналізувати особливості організації наукової і науково-технічної діяльності в закладах вищої освіти під час виконання оперативних завдань.

Для досягнення мети визначено такі завдання: 1) дослідити механізми документообігу в закладах вищої освіти, оприлюднення та опублікування

результатів наукових досліджень, відпрацювання оперативних завдань;
2) вивчити взаємозв'язок між сутністю наукової та науково-технічної діяльності в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Проблемним питанням організації та здійснення наукової і науково-технічної діяльності присвячено багато праць вітчизняних та зарубіжних дослідників.

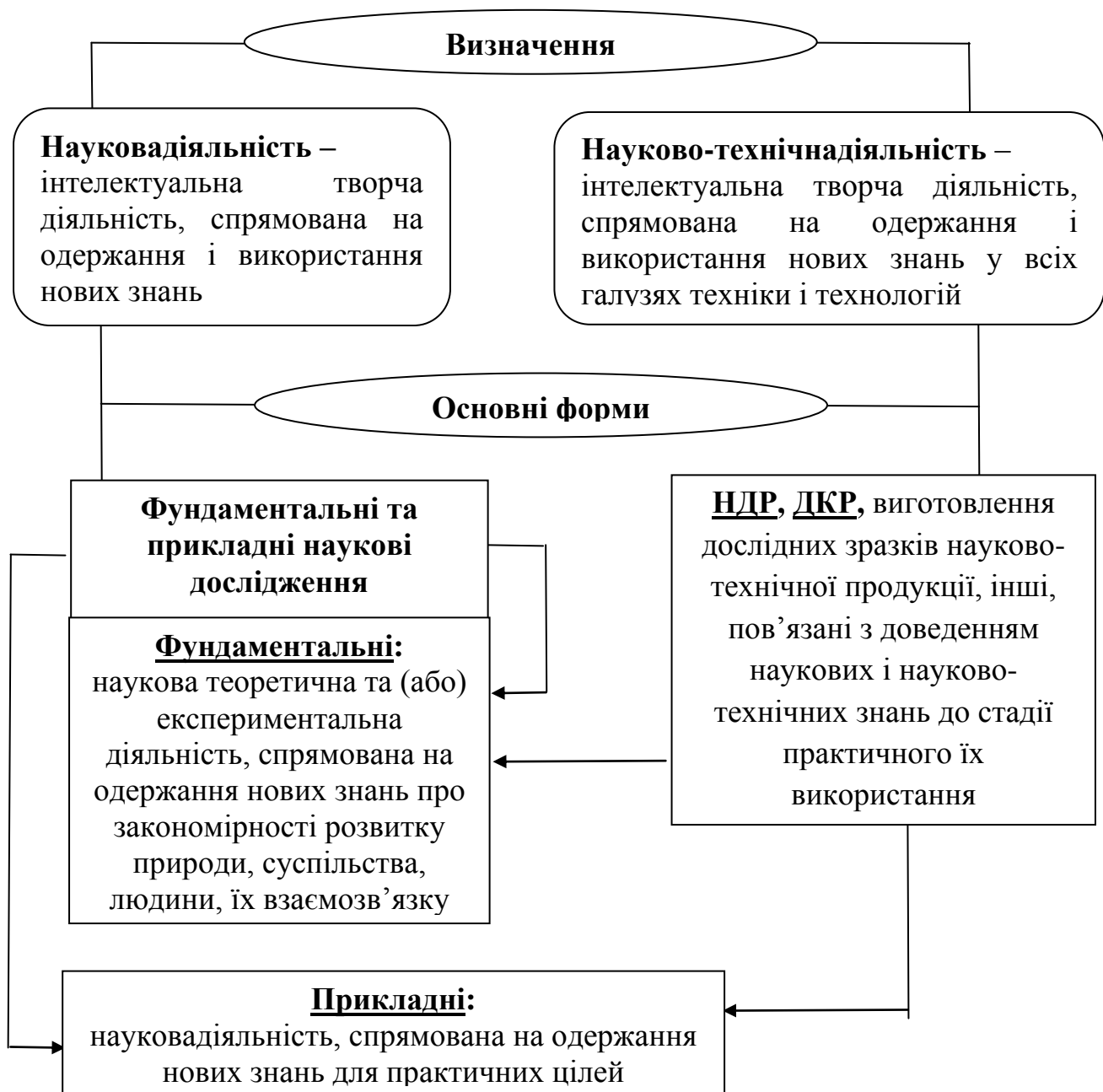


Рис. 1. Взаємозв'язок між науковою та науково-технічною діяльністю

Значний внесок у розвиток теорії про наукові категорії, систематизації явищ, процесів, притаманних науковій і науково-технічній діяльності, зробили відомі вчені університету такі, як Телелим В. М., Сиротенко А. М., Богунов С. О., Приходько Ю. І. [1].

Питанням інноваційних підходів до наукової і науково-технічної

діяльності в освітньому процесі присвячено результати досліджень [2].

Незважаючи на таку велику кількість наукових досліджень у цьому напрямку, залишається багато невирішених питань щодо змісту, сутності та організації наукової і науково-технічної діяльності університету при виконанні оперативних завдань.

Відповідно до Положень викладених у керівних документах [3], визначення наукова і науково-технічна діяльність, є різними за змістом, але однакові за своєю сутністю (Рис.1)

Як бачимо з малюнка, визначення “науково-технічна діяльність” вбирає до себе поняття “наукова діяльність”. Тому вважається за недоцільне використання визначення “наукова діяльність”, а лише “науково-технічна діяльність”. При цьому, неповними формами науково-технічної діяльності є як фундаментальні, так і прикладні наукові дослідження, що також свідчить про недоцільність застосування поняття “наукова діяльність”.

Дослідженням, з метою одержання наукового результату, прийнято вважати наукову роботу.

До того ж, суттєво відрізняються поняття науковий та науково-прикладний результат, які після їх реалізації набувають нового значення – науково-технічної продукції, що за своєю сутністю відноситься до поняття “інноваційна діяльність”.

Тому, між науковою, науково-технічною та інноваційною діяльністю існує характерно відображений взаємозв'язок, який можливо використовувати під час коригування сучасної законодавчої бази з визначених питань.

Особливістю організації наукової і науково-технічної діяльності під час виконання оперативних завдань є необхідність перегляду тематики наукових досліджень та коригування планів їх виконання. При цьому, замовниками науково-технічної продукції приймаються рішення про продовження виконання роботи без змін або з внесенням (уточненням) змін, призупинення або продовження з уточненими термінами виконання, завершення (припинення) робіт та взагалі виключення з процесу планування.

Крім того, можуть надаватися пропозиції щодо замовлення наукових досліджень позапланово, а для термінового вирішення наукових проблем можуть створюватися експертно-аналітичні дослідницькі та інші робочі групи, що потребує додаткового використання наявних ресурсів.

З метою ефективного використання наявних ресурсів існує необхідність в чітких та узгоджених діях органів постачання та суб'єктів наукової і науково-технічної діяльності, якими є вчені, наукові працівники (науково-педагогічні працівники), НУ, наукові організації, ВНЗ.

Таким чином, організація наукової і науково-технічної діяльності під час виконання оперативних завдань, потребує від вчених, наукових (науково-педагогічних) працівників університету чіткого уявлення завдань, які необхідно вирішувати своєчасно, ефективно та з необхідним обґрунтуванням прийнятих рішень щодо змісту, структури, сутності запланованих на визначений період наукових досліджень та їх результатів.

Крім цього, кожен з результатів наукових досліджень повинен бути

оприлюдненим, опублікованим, апробованим відповідно до вимог існуючих нормативно-правових актів, які регламентують провадження наукової та науково-технічної діяльності.

Також, з метою виконання Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності, підтвердження статусу національного ЗВО [ПКМУ №1187 від 30.12.2015], від наукових і науково-педагогічних працівників вимагається наявність публікації результатів наукових досліджень у виданнях, проіндексованих наукометричними базами Scopus / WoS.

Механізм документообігу в ЗВО

Апробація результатів наукових досліджень:

1. Пошук наукового заходу, що відповідає напрямку діяльності наукового працівника.
2. Підготовка результатів наукових досліджень відповідно до оформлення визначених розпорядником заходу вимог до оформлення та термінів їх надання з метою своєчасного включення до програми (плану) проведення.
3. Реєстрація наукових та науково-педагогічних працівників щодо участі у зазначеному науковому заході (надання заявки на участь, необхідних персональних та інших даних).
4. Очна участь наукових та науково-педагогічних працівників у науковому заході поза межами ЗВО потребує оформлення документів адміністративного, фінансового, службового характеру та інших (пов'язаних з додержанням вимог охорони державної таємниці).
5. Заочна (дистанційна) участь наукових та науково-педагогічних працівників у науковому заході відбувається в онлайн режимі та передбачає завчасну реєстрацію з метою своєчасного отримання необхідних реквізитів та додержання жорсткого регламенту виступу за часом.

Оприлюднення результатів наукових досліджень

1. Відбувається на загальних, завчасно запланованих заходах (засіданнях кафедр, центрів НТР тощо) із запрошенням провідних вчених за напрямком діяльності наукових та науково-педагогічних працівників.
2. Обговорення результатів наукових досліджень, отриманих науковими та науково-педагогічними працівниками оформлюється відповідним протоколом за визначеною керівними документами формою з наступним їх затвердженням Вченою радою ЗВО (НУ).

Опублікування результатів наукових досліджень

1. Відбувається у разі виконання вимог фахових наукових видань щодо оформлення рукопису.
2. Після завершення процедури незалежного рецензування результатів наукових досліджень, наданих науковими та науково-педагогічними працівниками до редакційної колегії відповідного фахового видання.
3. Результат наукового дослідження зараховується науковим та науково-педагогічним працівникам з моменту виходу друкованої або електронної версії фахового наукового видання, до якого надавались матеріали офіційно зареєстровані відповідно до вимог чинного законодавства України.

МЕХАНІЗМ ВІДПРАЦЮВАННЯ ОПЕРАТИВНОГО ЗАВДАННЯ

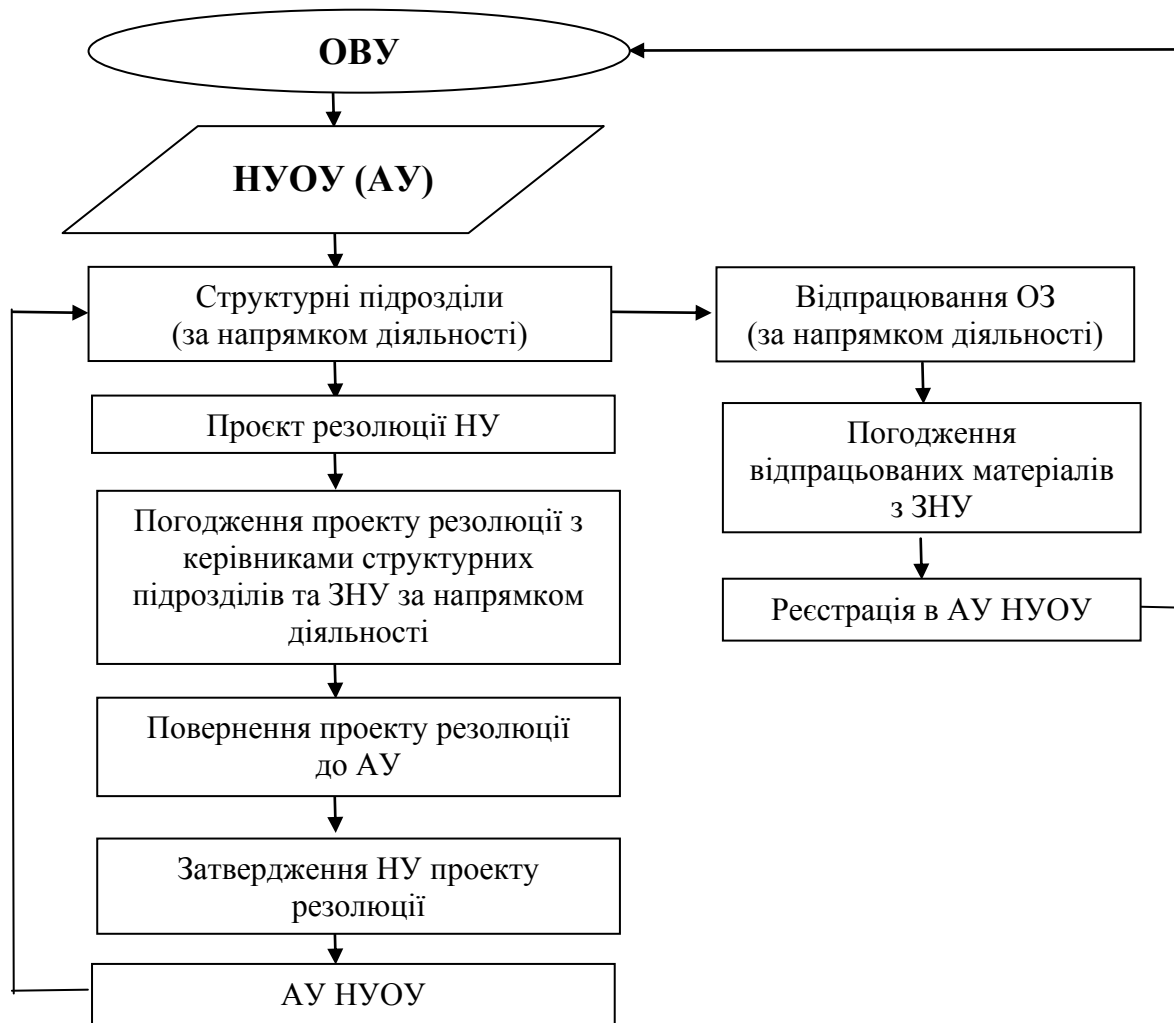


Рис. 2. Алгоритм відпрацювання оперативного завдання

Як бачимо з малюнку механізм відпрацювання ОЗ набуває складного характеру, та є не систематизованим, потребує багато часу на відпрацювання, погодження, реєстрацію та відправлення до замовника.

Такий стан справ іноді призводить до фактів несвоєчасного виконання ОЗ (доведення результатів наукових досліджень) до замовників науково-технічної продукції та вказує на необхідність суттєвого перегляду механізмів їх відпрацювання.

В той же час, у Збройних Силах України вже існує ведення електронного документообігу з наявністю у відповідних посадових осіб власного електронного підпису, як це здійснюється у збройних силах багатьох провідних країнах світу.

ВИСНОВКИ

Теоретичний аналіз порушеного питання показав, що особливістю організації наукової і науково-технічної діяльності під час виконання оперативних завдань є необхідність перегляду тематики наукових досліджень та коригування планів їх виконання. При цьому, замовниками науково-технічної продукції приймаються рішення про продовження виконання роботи

без змін або з внесенням (уточненням) змін,

Таким чином, особливості організації наукової і науково-технічної діяльності ЗВО при виконанні ОЗ потребує впровадження сучасних наукових підходів до відпрацювання та обґрунтування заходів, які дозволять суттєво покращити результативність наукової діяльності в цілому.

Перспективами подальших досліджень вбачається дослідження сучасного стану впровадження інноваційних підходів у Збройних Силах України до організації та здійснення заходів наукової і науково-технічної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України “Про вищу освіту” від 01.07.2014 № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page2>.
2. Закон України “Про наукову і науково-технічну діяльність” від 26.12.2015 № 848-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/112-zakon-ukrayiny-pro-naukovu-i-naukovo-tehnichnu-dijalnist>.
3. Дорожня карта реформ 2019-2023 рр. / Упорядник Богдан Яцун. – Київ, 2018. – 74 с.
4. Положення про організацію ННТД у Збройних Силах України, затверджене наказом МО України від 27.07.2016 № 385.
5. Сиротенко А. М., Богунов С. О., Приходько Ю. І. Інновації в системі підготовки військових фахівців з вищою освітою: поняття, сутність, спрямованість. // Наука і оборона. – К.: МО України. – 2018. – № 3. – С. 38–46.
6. Телелим В.М. Реформування системи військової освіти як процес пошуку раціональних підходів і рішень / В.М. Телелим, Ю.І. Приходько // Науково-теоретичний та інформаційний вісник Національної академії педагогічних наук України “Педагогіка і психологія” – № 4 (85). – 2014. – С. 36–43.
7. Телелим В.М. Військова освіта в системі безпеки і оборони держави / В.М. Телелим, Ю.І. Приходько // Наука і оборона. – К.: МО України. – 2013. – № 4. – С. 21–28.
8. Телелим В.М. Стан і тенденції розвитку військової освіти у провідних країнах світу в контексті їх обороноздатності / В.М. Телелим, Ю.І. Приходько // Збірник наукових праць Військового інституту КНУ ім. Т. Шевченка. – К.: ВІКНУ, 2012. – Вип. № 36 – С. 6-17
9. Телелим В.М. Підготовка військових фахівців в контексті сучасних форм і видів збройної боротьби / В.М. Телелим, Ю.І. Приходько // Збірник наукових праць Військового інституту КНУ ім. Т. Шевченка. – К.: ВІКНУ, 2013. – Вип. № 42. – С. 198–210.
10. Телелим В.М. Моніторинг в системі підготовки військових фахівців / В.М. Телелим, Ю.І. Приходько // Збірник наукових праць Військового інституту КНУ ім. Т. Шевченка. – К.: ВІКНУ, 2014. – Вип. № 45. – С. 256–265.

REFERENCES

1. Law of Ukraine “On Higher Education” of 01.07.2014 № 1556-VII [Electronic resource]. - Access mode: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page2>.
2. Law of Ukraine “On scientific and scientific-technical activity” of December 26, 2015 № 848-VIII [Electronic resource]. - Access mode: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/112-zakon-ukrayiny-pro-naukovu-i-naukovo-tehnichnu-dijalnist>.
3. Roadmap for reforms in 2019-2023 / Compiler Bogdan Yatsun. - Kyiv, 2018. - 74 p.
4. Regulations on the organization of NNTD in the Armed Forces of Ukraine, approved by the order of the Ministry of Defense of Ukraine dated 27.07.2016 № 385.
5. Sirotenko AM, Bogunov SO, Prykhodko YI Innovations in the system of training military specialists with higher education: concept, essence, direction. // Science and defense. - Kyiv: Ministry of Defense of Ukraine. - 2018. - № 3. - P. 38–46.
6. Telelim VM Reforming the system of military education as a process of finding rational

approaches and solutions / V.M. Telelim, Yu.I. Prykhodko // Scientific-theoretical and information bulletin of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine "Pedagogy and Psychology" - № 4 (85). - 2014. - P. 36–43.

7. Telelim VM Military education in the system of security and defense of the state / V.M. Telelim, Yu.I. Prykhodko // Science and Defense. - Kyiv: Ministry of Defense of Ukraine. - 2013. - № 4. - P. 21–28.

8. Telelim VM Status and trends in the development of military education in the leading countries of the world in the context of their defense capabilities / V.M. Telelim, Yu.I. Prykhodko // Collection of scientific works of the Military Institute of KNU. T. Shevchenko. - K.: WINDOW, 2012. - Issue. № 36 - P. 6-17

9. Telelim VM Preparation of military specialists in the context of modern forms and types of armed struggle / V.M. Telelim, Yu.I. Prykhodko // Collection of scientific works of the Military Institute of the Kyiv National University named after T. Shevchenko. - K.: WINDOWS, 2013. - Issue. № 42. - P. 198–210.

10. Telelim VM Monitoring in the system of training military specialists / V.M. Telelim, Yu.I. Prykhodko // Collection of scientific works of the Military Institute of the Kyiv National University named after T. Shevchenko. - K.: WINDOWS, 2014. - Issue. № 45. - P. 256–265.

РЕЗЮМЕ

Алексей Гордиенко,
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского, г. Киев

Особенности организации научной и научно-технической деятельности в учреждениях высшего образования при выполнении оперативных задач

В статье проанализированы особенности организации научной и научно-технической деятельности в учреждениях высшего образования при выполнении оперативных задач. Приведено взаимосвязь между понятиями научной и научно-технической деятельности в современных условиях. Автором исследованы механизмы документооборота в учреждениях высшего образования, обнародования и публикации результатов научных исследований, отработки оперативных задач (на примере Национального университета обороны Украины имени Ивана Черняховского). Отмечено, что организация научной и научно-технической деятельности во время выполнения оперативных задач, требует от ученых, научных (научно-педагогических) работников университета четкого понимания задач, которые необходимо решать своевременно, эффективно и с необходимым обоснованием принятых решений к содержанию, структуре, сущности запланированных на определенный период научных исследований и их результатов, выполнения Лицензионных условий ведения образовательной деятельности, подтверждения статуса национального учреждения высшего образования.

Ключевые слова: научная и научно-техническая деятельность; учреждения высшего образования; оперативные задачи.

SUMMARY

Oleksiy Gordienko,
National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskyi

The organization of Scientific and Scientific-technical Activities During the Implementation of Operational Tasks

Introduction. *Today the Armed Forces of Ukraine are in a state of reform and development, which requires a thorough analysis of the previous stages of activity results, as well as comprehensive justification of further decisions of the state and the Armed Forces of Ukraine leadership to implement the following measures based on experience (including the experience of the Joint Forces Operation implementation) and the possibility of their timely adjustment, ie obtaining and using new knowledge.*

The purpose of the scientific and scientific-technical activities organization during the implementation of operational tasks is the need to review the topics of scientific research and adjust plans for their implementation.

Methods. *In addition, unscheduled research proposals can be made, and expert-analytical research and other working groups can be set up to address scientific issues urgently, which requires additional use of available resources.*

In order to effectively use the available resources, there is a need for clear and coordinated actions of coordinating bodies and subjects of scientific and scientific-technical activities, which are scientists, researchers (scientific and pedagogical personnel), SI, scientific organizations, higher educational institutions.

Results. *Thus, the organization of scientific and scientific-technical activities during the implementation of operational tasks requires from the scientists and scientific (scientific and pedagogical) employees of the university a clear idea of the tasks that need to be solved in a timely, efficient and necessary manner. The decisions must be grounded concerning the content, structure, essence of the planned researches and their results for a certain period.*

Originality. *At the same time, the stakeholders of the scientific and technical products decide to continue the work without changes or with the introduction (adjustment) of changes, suspension or continuation with specified deadlines, completion (termination) of the work or exclusion from the planning process.*

Conclusion. Besides, each of the scientific research results must be publicized, published and tested in accordance with the requirements of existing regulations governing scientific and scientific and technical activities.

Key words: *of scientific and scientific-technical activities during; adaptive institution of higher education; operational task.*

УДК 378.14

Сергій Жембровський,
кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського
ORCID ID 0000-0003-4903-9398

Дмитро Погребняк,
кандидат педагогічних наук,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського
ORCID ID 0000-0002-8563-663X

Ілля Беліков,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського
ORCID ID 0000-0003-3490-8546
DOI: 10.33099/2617-1775/2021-02/68-81

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ З ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Стаття є дослідженням передумов здійснення дистанційного навчання в українських закладах вищої освіти. Проаналізовано думки науковців щодо технологій дистанційного навчання в закладах вищої освіти України. Акцентовано увагу на технічному забезпеченню організації навчання в умовах карантинних обмежень. Обрано для аналізу діяльність Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського. Відзначено проблемні аспекти використання технологій дистанційного навчання в процесі проведення занять з фізичної підготовки.

Ключові слова: дистанційна освіта; фізична підготовка; дистанційна освітня платформа; Інтернет; військовий заклад вищої освіти.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Формуванню компетентного військового фахівця сприяє не тільки зміст навчальних дисциплін, а й застосування різних методів і технологій на заняттях. В даний час не можна уявити навчання тільки з використанням класичних технологій навчання, поряд з ними активно використовуються дистанційні технології. При цьому існує можливість організації взаємодії викладачів і курсантів (слухачів), а також самостійної роботи з вивчення навчального матеріалу і оцінки отриманих знань.

При навчанні з використанням дистанційних освітніх технологій застосовується модульна організація освітнього процесу, спрямована на підвищення якості засвоєння навчального матеріалу, а також на забезпечення об'єктивності проміжних і підсумкових оцінок з фізичної підготовки за рахунок багаторазових випробувань залишкових знань з використанням рейтингових технологій. Незважаючи на те, що фізична підготовка в умовах дистанційного навчання потребує великої міри самостійності, саме цей факт допомагає визначити реальний рівень прагнення до здобуття високих результатів на

військовій службі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика організації дистанційного навчання в Україні є не новою, проте якщо раніше головний акцент припадав на організацію в контексті післядипломної перепідготовки чи засвоєння короткотермінових курсів, то зараз питання здобуло повномасштабного формату для закладів вищої освіти. Серед науковців, роботи яких були використані при написанні статті, варто відзначити Белкову Т.О., Малахову Ж.В., Якушевського В.О., Лосік В.Г. [1], Бобильова В.Є., Суднікова Є.О., Ефімову Р.Г. [2], Вишнівського В.В., Гніденко М.П., Гайдур Г.І., Ільїна О.О. [4], Корчагіна М.В., Ольхового О.М., Баркатова І.В. [7], Кухаренко В.М., Бондаренко В.В. [8], Самоленко Т.В., Янченко І.М. [12].

Мета статті – проаналізувати особливості використання технологій дистанційного навчання в процесі проведення занять з фізичної підготовки.

Виклад основного матеріалу. Прискорений розвиток сучасного суспільства вимагає появи нових підходів у різних галузях діяльності, не оминаючи й сферу освіти. Нагальною проблемою сучасної освіти є підготовка майбутніх випускників відповідно до вимог часу, формування у них професійного мислення, прагнення до самоосвіти та інтенсивного використання придбаних знань та навичок. Це завдання досить непросте, оскільки включає безліч складових і вимагає неоднозначних підходів до свого рішення. Зарубіжні і вітчизняні педагоги наполегливо шукають шляхи реорганізації освітнього процесу. Технології навчання, що відрізняються від традиційних систем, набувають в цьому аспекті все більшої популярності і значення. Практика використання таких технологій вимагає узагальнення, систематизації, подальшого розвитку та застосування.

Події, спричинені пандемією коронавірусу COVID–19, що поширилась у світі, викликали потребу вжиття безпрецедентних заходів. Вимушений перехід на дистанційну форму роботи вищих закладів освіти змусив науково-педагогічних працівників шукати нові форми та методи для впровадження в освітній процес студентів (слухачів). З огляду на це особливого значення набуває проблема їх залучення до оздоровчої діяльності, цінностей фізичної культури, здорового способу життя. Спілкуючись дистанційно вони взаємно збагачуються знаннями, вміннями та навичками, систематично їх удосконалюючи. Зміст дистанційного навчання полягає у раціональному поєднанні традиційних форм та інноваційних фізкультурно-оздоровчих підходів, що забезпечують належну фізичну підготовку слухачів (курсантів). Постає питання всебічної активізації слухачів (курсантів) до занять з фізичної підготовки і спорту як генеруючого чинника їх способу життя [1].

Ми вважаємо, що показниками нової якості освітнього процесу можуть виступати наступні характеристики: нові знання, формування основних компетенцій у курсантів (слухачів), підвищення рівня їх особистісного розвитку; відсутність негативних ефектів і наслідків (перевантаження, стомлення, погіршення здоров'я, психічні розлади, дефіцит навчальної мотивації та ін.); підвищення професійної компетентності курсантів (слухачів) і їх ставлення до роботи; зростання престижу освітнього закладу, що

виражається в припливі абітурієнтів і викладачів та ін.

На думку науковців, особливості умов проходження військової служби, високий рівень відповідальності за прийняті рішення, бурхливий розвиток озброєння та військової техніки передбачають особливі вимоги до підготовки військових фахівців та змушують вдосконалювати і підтримувати рівень професійної майстерності (в тому числі й фізичної підготовленості) як фахівців, так і військовослужбовців. Одним із варіантів вирішення порушеної проблеми є використання в освітньому процесі дистанційного навчання [2].

Дистанційне навчання реалізовується шляхом застосування дистанційної форми як окремої форми освіти або використанням технологій дистанційного навчання для забезпечення освітнього процесу в інших формах. При цьому слід чітко розуміти, що впровадження дистанційної форми освіти, яка передбачає видачу диплома державного зразка (після проведення за окремою програмою практичної підготовки та проведення державної атестації відповідно до Закону України «Про вищу освіту»), потребує погодження з Міністерством освіти і науки України [10].

В цілому, застосування нових освітніх технологій навчання в умовах освітнього процесу на кафедрах, при навчанні курсантів і слухачів, дозволяє вирішувати ряд таких важливих задач як: підвищення інтересу до досліджуваного предмета; збільшення обсягу інформації з фізичної підготовки; поліпшення якості організації навчального процесу; використання індивідуального характеру навчання, створення комплексу навчальних пакетів, програм для систем віртуальної підготовки військового фахівця.

Крім того, в процесі дослідження з'ясовано, що фізичне виховання за дистанційною формою занять потребує орієнтації на [13]:

- вироблення якісно нової особистості, що усвідомлює значення збереження фізичної та інтелектуальної індивідуальності на всіх етапах навчання;
- створення освітнього середовища, що стимулює фізичну активність особистості;
- інтенсивне включення механізмів фізичного виховання до занять різної спрямованості за вподобаннями студентської молоді;
- впровадження додаткових форм роботи з дисципліни фізичного виховання;
- формування стійкості до асоціальних впливів щодо виникнення шкідливих звичок.

Відповідно до чинного законодавства України дистанційне навчання – індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається переважно за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу в спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій. Головною метою впровадження, використання та розвитку дистанційного навчання у Збройних Сил (далі – ЗС) України є створення умов для надання

якісних сучасних освітніх послуг на основі використання інформаційних технологій та з дотриманням основних принципів дистанційного навчання усіма категоріями користувачів, незалежно від місця проходження служби або роботи [3].

Саме дистанційна освіта значно розширює можливості і коло надаваних освітніх послуг за допомогою використання системи гнучкої освіти, гнучких графіків проведення занять у синхронному і асинхронному режимах. Основною особливістю гнучких режимів навчання є те, що вони не так жорстко регламентують часові та просторові рамки проведення занять і спілкування між викладачами та учнями. Очевидно, що реалізація зазначених вище принципів сьогодні можлива тільки в тому випадку, якщо традиційне навчання буде доповнено дистанційним, заснованим на сучасних віртуальних комунікаціях. Розроблені та успішно використовуються різні систем дистанційного навчання (кейсова, мережева, телекомунікаційна та їх варіанти). Виникає потреба в безперервному отриманні і наданні інформації. Ця особливість виникає завдяки стрімкому розвитку науково-технічного прогресу, коли протягом короткого відрізка часу одна інформаційна технологія змінює іншу, з'являються нові пристрої, змінюються принципи роботи та природно виникає потреба обміну інформацією з нових інформаційних технологій [5].

Дослідження показують, що ефективне онлайн-навчання є результатом планування навчання з використанням систематичної моделі для проектування та розробки (ADDIE). Процес проектування й ретельний розгляд різних проектних рішень впливають на якість інструкції. І саме цей процес проектування в більшості випадків був відсутній у курсах під час карантину [8].

Так існуючі методики фізичного вдосконалення студентів з використанням онлайн-курсів у переважній більшості спрямовані на розвиток загальних фізичних якостей, виконання різноманітних вправ на прес, на силу ніг та рук, на витривалість, на концентрацію уваги та вправ на координацію рухів. Розроблені у дистанційних курсах комплекси вправ для розвитку та вдосконалення різних м'язових груп організму, вправ для розвитку м'язів спини, рук, ніг та черевного пресу та вправи з власною вагою переважно використовуються з метою подальшого самовдосконалення і покращення фізичної підготовленості студентів. Крім того на курсах надається можливість отримувати додаткову інформацію з питань фізичного виховання і спорту в навчальному закладі, брати участь в опитуваннях, самостійно опрацьовувати методичний матеріал та виконувати домашні завдання: підготовка рефератів, надання відео самостійних занять з виконанням комплексу вправ [12].

Між тим, проблемою дистанційного навчання є відсутність очного спілкування між курсантами (слухачами) та викладачами. В цьому випадку втрачається емоційне забарвлення переданих знань, обмін особистим життєвим досвідом, що явно не сприяє підвищенню якості освіти. Крім того, ускладняється процес діагностики якості відпрацювання практичних завдань в ході проведення занять з фізичної підготовки, контроль рівня фізичної підготовленості слухачів.

Слід зазначити, що визначені типи взаємодії: студент-контент, студент-

студент та студент-викладач, є одними з найбільш надійних в онлайн-навчанні й показують, що наявність кожного з цих типів взаємодії, коли воно істотно інтегровано в освітній процес, забезпечує необхідні результати навчання [14].

З метою з'ясування особливостей організації дистанційного навчання у вищому закладі освіти, було обрано Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського.

Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського сучасний військовий освітній і науковий заклад, який пройшов акредитацію при Міністерстві освіти України і внесений до Державного реєстру навчальних закладів України з наданням права проводити підготовку фахівців за рівнями вищої освіти «магістр» (вища військова оперативно-стратегічна та вища військова оперативно-тактична освіта), «доктор філософії», «доктор наук», а також автономії в частині визначення змісту освіти, присвоєння та присудження наукових ступенів і звань, самостійного планування й розвитку пошукових і фундаментальних досліджень, самостійного розпорядження всіма видами асигнувань і деяких інших питань [6].

Основним напрямом діяльності університету є підготовка фахівців з вищою освітою для ЗС України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, а також правоохоронних органів та збройних сил іноземних держав.

В університеті функціонує Науковий центр дистанційного навчання, завданням якого є впровадження технологій дистанційного навчання ЗС України. Головна ідея – створення єдиної платформи, яку можуть використовувати не лише військові навчальні заклади, а всі Збройні сили – солдат, офіцер, працівник ЗСУ.

Концептуально заклад прагне до створення своєрідної екосистеми військової освіти, інформаційною основою якої має стати розвинена система дистанційного навчання. Університет використовує платформу Moodle, яка є однією з найбільш відомих і розвинених у світі та використовується більшістю цивільних навчальних закладів не лише в Україні, а і у світі [9].

Moodle (модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище), яке може використовуватися як платформа для електронного, в тому числі дистанційного навчання. Moodle – це безкоштовна, відкрита (Open Source) система управління навчанням. Вона реалізує філософію «педагогіки соціального конструктивізму» та орієнтована насамперед на організацію взаємодії між викладачем та учнями, хоча підходить і для організації традиційних дистанційних курсів, а також підтримки очного навчання [4].

Національний університет оборони України у 2019 році приєднався до партнерської мережі ADL Initiative, яка функціонує під патронатом Міністерства оборони Сполучених Штатів Америки, і діяльність якої курує один із заступників міністра оборони США. В цю спільноту входить більшість провідних країн-членів НАТО, зокрема: США, Канада, Велика Британія, Норвегія, Німеччина, Данія, Нідерланди, Польща, Румунія. Це серйозна ADL-спільнота, що обмінюється досвідом дистанційного навчання, проводить різного роду освітні та наукові форуми.

Постійна тривала співпраця з партнерами в рамках програми НАТО DEEP забезпечує підготовку персоналу для запровадження дистанційного навчання, а також підвищення кваліфікації викладацького складу з питань використання прогресивних освітніх технологій.

Досить поширеним є досвід здобуття військовослужбовцями освіти без відриву від виконання службових завдань. Це реалізовується через окремі модулі в рамках освітніх та освітньо-наукових програм (зокрема програм здобуття освітнього ступеня «магістр»), що проводяться виключно у дистанційній формі – не вся програма, а окремі модулі, проходження яких є обов'язковим для успішного засвоєння програми. Враховуючи, що слухачі університету, це в більшості офіцери, які мають хорошу освіту та багатий практичний досвід, завданням провідного військового вишу є створення належних умов для доступу до сучасного, якісного, актуального освітнього контенту та забезпечення професійного розвитку здобувачів військової освіти.

Умови надання освітніх послуг на сьогодні вимагають і передбачають, що близько 50% навчального контенту вищого навчального закладу, який прагне бути ліцензованим для проведення освітньої діяльності, має бути розміщено на платформі дистанційного навчання, а сам освітній процес має адмініструватись через інформаційну систему управління освітнім процесом.

На платформі сумарно більше ніж 30100 постійно зареєстрованих користувачів. 30 тисяч користувачів вищезгаданої платформи – це офіцери різних ланок: стратегічної, оперативної і тактичної. Це також солдати і курсанти, які проходять, наприклад, курси виховання доброчесності та протидії корупції. Це і працівники ЗСУ, які залучені для проходження онлайн та дистанційних курсів у рамках вищих академічних курсів. Це і військовослужбовці військових частин, які проходили або будуть проходити підготовку у Національному університеті оборони України в рамках підвищення кваліфікації, а також індивідуальної підготовки в процесі відновлення боєздатності. Сьогодні щоденна кількість користувачів платформи – від 1 до 3,5 тисячі.

Фундамент платформи – центральний репозиторій ресурсів дистанційного навчання. Це інтелектуальний потенціал, хаб різноманітних курсів, спеціальної навчальної літератури, навчальних матеріалів. І це масив різнопланової інформації, який має бути доступним для всіх військовослужбовців ЗСУ, для того, щоб вони могли щоденно підвищувати професійний рівень, не залежно від місця знаходження. Проте на сьогодні ще не використані повністю ресурси вітчизняних тактичних вищих військових навчальних закладів, і не використані ресурси військ.

На базі університету функціонує та набирає обертів в напрямку підготовки кадрів в сфері фізичної культури і спорту ЗС України – навчально-науковий інститут фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій. Події, пов'язані з пандемією коронавірусу дали змогу зрозуміти, що потрібно вдосконалювати освітній процес, впроваджувати дистанційні технології у системі проведення занять та контролю рівня фізичної підготовленості слухачів (курсантів) університету. Зважаючи на вищевикладене, в межах навчальної

дисципліни “Фізичне виховання та спеціальна фізична підготовка” було розроблено низку інноваційних теоретичних (практично обґрунтованих) методичних розробок, розділів, курсів та програм для проведення занять з фізичної підготовки із застосуванням технологій дистанційного навчання.

Визначена навчальна дисципліна спрямована на надання слухачам основ теоретичних знань з теорії та організації фізичної підготовки військ (сил), виховання у них потреби у застосовуванні набутих знань у майбутній повсякденній службовій діяльності, забезпечення необхідного рівня розвитку фізичних та спеціальних якостей, військово-прикладних рухових навичок та їх вдосконалення, працездатності [15].

Нажаль, зважаючи на відсутність достатньої навчально-матеріальної бази (наприклад, смуг перешкод, місць для занять плаванням, рукопашною підготовкою тощо) в місцях проходження служби слухачами, які були залучені до занять у дистанційному форматі, кафедрою було уточнено зміст програми навчання та спрямовано основні зусилля на засвоєння теоретико-методичних знань, умінь та підтримання на належному рівні загальної фізичної підготовленості.

В процесі навчання нами було застосовано нові методичні прийоми та дії щодо вивчення дисципліни за допомогою технологій дистанційного навчання, які впроваджувалися в три етапи.

Перший етап – засвоєння теоретичних знань та методичних умінь. На даному етапі зі слухачами університету проводяться лекції та семінарські заняття в онлайн-режимі. Під час цих занять слухачі опановують знання щодо системи фізичної підготовки у ЗС України; основ керівництва фізичною підготовкою у військовій частині; вимог керівних документів з організації фізичної підготовки у військовій частині з урахуванням спеціальних завдань та вміння з керування процесом фізичного виховання підлеглих військовослужбовців та організації форм фізичної підготовки в підпорядкованих підрозділах, військових частинах, ураховуючи специфіку професійної діяльності.

Крім програмних компонентів навчання слухачам пропонується самостійне вивчення основ раціонального харчування, здорового способу життя та методик виконання фізичних вправ в домашніх умовах. З цією метою на кафедрі розроблені та викладені на платформі дистанційного навчання лекції та відеоролики відповідного змісту.

Другий етап – підвищення рівня загальної фізичної підготовленості слухачів. На цьому етапі слухачі отримують від викладачів колективне завдання (відповідно до розкладу занять) для самостійного засвоєння програми навчальної дисципліни, в якому визначається:

- порядок та послідовність виконання фізичних вправ підготовчої частини заняття;

- перелік та послідовність виконання вправ, прийомів та дій основної частини заняття, техніка їх виконання, кількість підходів, повторів, серій тощо, рекомендоване навантаження (залежно від, віку, статі та рівня підготовленості слухача);

- порядок та зразки надання звітних матеріалів.

Після проведеного заняття слухачі розміщують фото та відео-звіти про індивідуальне фізичне тренування на платформі дистанційного навчання. У звітах фіксується виконання вправ після фізичного навантаження з кожного навчального місця, досягнутий результат відповідно до поставленого завдання. Після перевірки звітних матеріалів викладач в особистих повідомленнях проводить підведення підсумків, надає рекомендації, робить зауваження та оцінює якість відпрацювання навчального матеріалу.

Третій етап – контроль-діагностичний. Екзамен (диференційований залік) з навчальної дисципліни складається з теоретичної та практичної частин.

Мета теоретичної частини екзамену полягає в оцінюванні рівня теоретичних знань і методичних умінь слухачів. Проведення теоретичної частини екзамену із застосуванням дистанційних технологій навчання має відповідати таким вимогам:

- авторизований доступ до інформаційно-комунікаційних інструментів організації ДН;

- можливість визначення часу початку і завершення доступу, тривалості виконання завдань;

- об'єктивність критеріїв перевірки результатів виконання з активним використанням автоматизованих засобів оцінювання знань. Для проведення теоретичної частини екзамену в дистанційному форматі з використанням платформи Центрального репозиторію ресурсів системи ДН ЗС України розробляють екзаменаційні матеріали у формі переліку тестових завдань [16 с.190].

Для опрацювання і перевірки умінь щодо їх роботи під час тестування на платформі дистанційного навчання викладачами може організуватися і проводитися консультація. Передекзаменаційна консультація може проводитися засобами аудіо- або відеоконференцій за затвердженим розкладом. Під час проведення передекзаменаційної консультації рекомендується здійснити попередню перевірку технічних параметрів налаштування зв'язку зі здобувачами освіти, усунути виявлені проблеми. Слухачі повинні мати надійний Інтернет зв'язок, можливість встановити на комп'ютер необхідне програмне забезпечення, тощо. Для забезпечення тестування на платформі дистанційного навчання усі слухачі зобов'язані надати до інститутів (кафедри) через командирів навчальних груп інформацію про розташування їх віддалених (дистанційних) робочих місць та контактну інформацію для зв'язку з ними [11]. Вказана інформація надається викладачам відповідальним за проведення теоретичної частини екзамену для використання у ході підготовки та його проведення.

Проведення теоретичної частини екзамену з використанням системи дистанційного навчання здійснюється у такому порядку [11]:

За 30 хвилин до початку його початку викладач перевіряє готовність приміщення для проведення екзамену та присутність слухачів у мережі (чаті) на платформі дистанційного навчання, нагадує слухачам (за необхідності) порядок тестування, оцінювання та доведення результатів теоретичної частини

екзамену з використанням платформи дистанційного навчання, дає необхідні вказівки, рекомендації та визначає канал зв'язку (телефон, месенджер тощо) для повідомлення при виникненні технічних перешкод. У разі виникнення запитань слухачі використовують чат, створений для проведення екзамену.

У визначений графіком час початку теоретичної частини екзамену розпочинається тестування слухачів з використанням платформи дистанційного навчання. Висвітлення питань проводиться не одночасно, а послідовно. Кожне наступне питання висвітлюється після надання відповіді на поточне. Під час тестування слухачі зобов'язані працювати виключно самостійно та з урахуванням кількості питань та виділеного на тестування часу.

Викладач спільно з визначеними посадовими особами наукового центру дистанційного навчання супроводжують процес тестування, надають допомогу слухачам у разі виникнення технічних проблем та інших питань. У випадку виникнення у слухача під час складання екзамену технічних перешкод він повинен негайно повідомити викладача про ці обставини за допомогою визначеного каналу зв'язку (телефон, месенджер тощо) з обов'язковою фото- або відео фіксацією стану виконання завдань та об'єктивних факторів, що перешкоджають його завершенню. За цих обставин можливість та час перескладання екзамену визначається викладачем в індивідуальному порядку.

Слухачі, які допущені до складання екзамену, але з об'єктивних причин не можуть взяти в ньому участь із використанням визначених технічних засобів, мають надати викладачеві підтвердуючі матеріали до початку екзамену. У такому випадку обирається альтернативний варіант складання екзамену, який би забезпечував ідентифікацію особи слухача, дотримання академічної доброчесності та можливість перевірки результатів навчання слухача. Одним з таких варіантів може бути надсилання слухачеві екзаменаційного тесту засобами електронного зв'язку, оформлення його слухачем від руки, фотографування (сканування) та надсилання в установлений термін [11].

Після завершення тестування здійснюється аналіз результатів тестування з використанням спроможностей платформи дистанційного навчання, обговорення результатів тестування, приймається рішення щодо результатів теоретичної частини екзамену яке доводиться до кожного слухача.

Результати практичної частини екзамену визначаються шляхом визначення рівня індивідуальної фізичної підготовленості на підставі наданого слухачем відео-звіту щодо виконання визначених фізичних вправ.

Зважаючи на специфіку змісту навчальної дисципліни, накопичений досвід контролю за якістю проведення занять та оцінювання рівня фізичної підготовленості у військовослужбовців засобами дистанційного навчання у Національному університеті оборони України імені Івана Черняхівського кафедрою було розроблені чіткі вимоги щодо надання звітних матеріалів. Які доводяться до слухачів під час попередньої консультації та розміщуються (програма, зразки, посилання тощо) у відповідному розділі платформи дистанційного навчання.

Так, кожен слухач, не пізніше ніж через дві доби від часу, визначеному розкладом навчальних занять повинен надіслати на електронну скриньку

екзаменатора чи розмістити на платформі дистанційного навчання відео-звіт щодо виконання фізичних вправ відповідно до програми екзамену. Відео-звіт повинен складатися з чотирьох частин:

1. Матеріали, що підтверджують особисті дані слухача: скріншот посвідчення особи чи іншого документа (залікова книжка, перепустка тощо) з прізвищем та фотокарткою слухача; дату народження та посаду офіцера (для визначення вікової групи та категорії).

2. Відео-звіт виконання силових вправ. Умови:

- гімнастичний снаряд (перекладина, бруса, гімнастичний мат) повинні бути повністю відображені на екрані під час виконання всієї вправи;

- у разі залучення страхувальників на гімнастичних снарядах зйомку проводити з ракурсу, який би забезпечив огляд відсутності допомоги;

- при знаходженні у вихідному положенні, виконання вправ та переході у положення після виконання вправ забезпечити чітке зображення обличчя слухача.

3. Фото-звіт визначення дистанції бігу. Біг на 1 км повинен проводитися на стаціонарному стадіоні (з колом 400 м) чи на дистанції, яка використовується для складання нормативів з фізичної підготовки в органі військового управління (ВВНЗ, установі тощо). Для підтвердження довжини дистанції, яка знаходиться:

- на території військового містечка необхідно надіслати скріншот (сканер) акту проміру дистанції, затверджений відповідним командиром (начальником);

- у населеному пункті та є власністю місцевих органів влади (чи приватних осіб) необхідно надіслати скріншот (сканер, фото) назви спортивного об'єкту, його загальний вигляд та посилання на електронній реєстр спортивних споруд України (<http://www.sportsporudy.gov.ua/>). Відповідно до обраного об'єкту повинно бути визначення його призначення щодо занять (змагань) легкою атлетикою.

4. Відео-звіт виконання бігових вправ. Умови:

- форма одягу слухача, повинна відповідати віковій групі. При виконанні вправи обов'язковим є використання яскравих елементів форми одягу (манішки, світло відбиваючий жилет, стрічка тощо);

- на екрані відеозапису повинно одночасно відображатися виконання всієї вправи слухачем (старт, біг по дистанції, фінішування) та секундомір для фіксації загального часу її виконання;

- у найближчій точці здійснення зйомки повинно бути здійснено наближення фокуса до обличчя слухача, що виконує вправу;

- у разі виконання вправи на дистанції з розворотом після додання 500 м, відео зйомка повинна здійснюватися з двох ракурсів: зі старту в спину та з лінії розвороту в обличчя.

Після перевірки відео-звітів екзаменатор визначає загальну оцінку рівня підготовленості слухача відповідно до вимог програми контрольного заходу.

Слід зазначити, що інформація про місце розміщення переліку матеріалів для підготовки та тестових завдань на платформі дистанційного навчання

завчасно надається слухачам.

Застосовані в процесі вивчення навчальної дисципліни «Фізичне виховання та спеціальна фізична підготовка» методичні прийоми та дії щодо проведення занять та здійснення контролю рівня підготовленості дозволили:

повною мірою інтегрувати практичну навчальну дисципліну в систему дистанційного навчання на всіх етапах педагогічної діяльності (планування, проведення, діагностика);

розширити діапазон надання теоретичних знань за допомогою розроблених ресурсів поза межами програми навчання;

підвищити якість відпрацювання індивідуальних організаційно-методичних завдань та оцінювання рівня їх виконання;

здійснювати поточний контроль за рівнем фізичної підготовленості слухачів, розвитку окремих фізичних якостей на підставі надання звітних матеріалів;

вивести на більш високий рівень взаємозв'язки між індивідуалізацією педагогічних впливів та самостійністю вирішення навчальних завдань;

розробити та впровадити в освітній процес методичні підходи, які дозволяють здійснювати контроль рівня підготовленості слухачів за допомогою дистанційних технологій під час проведення екзаменів (диференційованих заліків).

В процесі впровадження методики були виявлено ряд об'єктивних та суб'єктивних недоліків, які потребують подальшого виправлення та удосконалення, а саме:

низький рівень навченості слухачів в питаннях роботи зі звітним відеоматеріалом (режисерські здібності, форматування відео файлів, якість приладів з яких здійснювалась зйомка тощо);

у зв'язку зі значним обсягом звітного матеріалу значне зниження оперативності зворотного зв'язку з боку викладацького складу;

відсутність можливостей проходження практичної частини навчальної дисципліни у повному обсязі (відсутність навчально-матеріальної бази, партнерів, відповідного інвентарю та обладнання);

необхідність залучення до створення звітів сторонніх осіб;

виявлений значний відсоток спроб надання об'єктивних даних (відео фальсифікації за допомогою відповідного програмного забезпечення, підміна учасників, актів проміру дистанції тощо).

ВИСНОВКИ

Незважаючи на швидкий розвиток інформаційних технологій, і всіх переваг, пов'язаних з їх використанням, дистанційне навчання стосовно проведення занять з фізичної підготовки, використовувати в повному обсязі не представляється можливим. Це обумовлено, перш за все, специфікою зазначеного напрямку підготовки, а також необхідністю проведення постійних практичних занять і особливостями досліджуваного матеріалу.

Між тим, розроблені та впроваджені в освітній процес методичні підходи щодо вивчення навчальної дисципліни «Фізичне виховання та спеціальна фізична підготовка» в університеті дозволяють стверджувати про підвищення

ефективності проведення занять, здійснення контрольних заходів в умовах дистанційної форми навчання, можуть застосовуватися в будь яких формах підготовки та навчання.

Перспективами подальших досліджень вбачаємо дослідження структури базових технологій дистанційного навчання (в тому числі в системі фізичної підготовки) у країнах НАТО та ЄС, створення та впровадження відповідного програмного забезпечення збереження статистичних даних щодо стану фізичної підготовленості військовослужбовців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белкова Т.О., Малахова Ж.В., Якушевський В.О., Лосік В.Г. Теоретичні аспекти дистанційного навчання з дисципліни «Фізичне виховання» // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2021. № 75. Т. 1. С. 55–58.
2. Бобильов В.Є., Судніков Є.О., Ефімова Р.Г. Підготовка військових фахівців у системі перепідготовки та підвищення кваліфікації засобами дистанційного навчання // Збірник матеріалів II міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми впровадження дистанційного навчання в освітньому процесі вищих військових навчальних закладів та можливі шляхи їх вирішення», 2020. С. 24–28.
3. Використання технологій дистанційного навчання в освітньому процесі: методичні рекомендації. Київ: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2020. 41 с.
4. Вишнівський В.В., Гніденко М.П., Гайдур Г.І., Ільїн О.О. Організація дистанційного навчання. Створення електронних навчальних курсів та електронних тестів. Київ: ДУТ, 2014. 140 с.
5. Відкрита та дистанційна освіта: від теорії до практики: зб. матер. III Всеукр. електронної наук. – практ. конф., 27 вересня 2018 р. Київ: ДВНЗ «Ун-т менеджменту освіти» НАПН України, 2018. 166 с.
6. Загальні відомості. URL: <https://nuou.org.ua/u/zv.html>
7. Корчагін М. В., Ольховий О. М., Баркатов І. В. Система дистанційного навчання керівників форм фізичної підготовки // Український журнал медицини, біології та спорту. 2019. Т. 4, № 5. С. 390–394.
8. Кухаренко В. М., Бондаренко В. В. Екстрене дистанційне навчання в Україні. Харків: Вид-во КП «Міська друкарня», 2020. 409 с.
9. На платформі дистанційного навчання університету уже 30 тисяч користувачів. URL: <https://nuou.org.ua/u/news/na-platform-distanczjnogo-navchannya-unversitetu-uzhe-30-tisyach-koris.html>
10. Організація та використання технологій дистанційного навчання у Збройних Силах України / за заг. ред. С. М. Салкуцана. Київ: НУОУ, 2017. 124 с.
11. Положення про атестацію здобувачів вищої освіти в національному університеті оборони України імені Івана Черняхівського. Київ, 2020. URL: <https://nuou.org.ua/assets/documents/project-polo-azvo.pdf>.
12. Самоленко Т. В., Янченко І. М. Дистанційне навчання студентів у секції загальна фізична підготовка // Правове життя сучасної України: у 3 т.: матеріали Міжнар. наук. – практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.). Одеса: Гельветика, 2020. Т. 2. С. 466–468.
13. Фізичне виховання – дистанційна форма навчання / уклад.: Согоконь О. А., Донець О. В., Гогоць В. Д.; Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава: Сімон, 2021. 120 с.
14. Hodges C., Moore S., Lockee., Trust., Bond A. The Difference Between Emergency Remote Teaching and Online Learning. 2020. URL: <https://er.educause.edu/articles/2020/3/the-difference-between-emergency-remote-teaching-and-online-learning>.
15. Силабус з навчальної дисципліни “Фізичне виховання та спеціальна фізична підготовка” URL: <https://adl.mil.gov.ua/course/view.php?id=974>

REFERENCES

1. Belkova TO, Malakhova Zh. V., Yakushevsky VO, Losik VG Theoretical aspects of distance learning in the discipline "Physical Education" // Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools. 2021. № 75. Т. 1. S. 55–58.
2. Bobilov VE, Sudnikov EA, Efimova RG Training of military specialists in the system of retraining and advanced training by means of distance learning // Proceedings of the II International Scientific and Practical Conference "Problems of implementing distance learning in the educational process of higher education military educational institutions and possible ways to solve them ", 2020. P. 24-28.
3. The use of distance learning technologies in the educational process: guidelines. Kyiv: NUOU im. Ivan Chernyakhovsky, 2020. 41 p.
4. Vyshnivsky VV, Gnidenko MP, Gaidur GI, Ilyin OO Organization of distance learning. Creation of electronic training courses and electronic tests. Kyiv: DUT, 2014. 140 p.
5. Open and distance education: from theory to practice: Coll. mater. III All-Ukrainian. electronic science. - practice. Conf., September 27, 2018. Kyiv: SHEI "University of Education Management" NAPS of Ukraine, 2018. 166 p.
6. General information. URL: <https://new.org.ua/u/zv.html>
7. Korchagin MV, Olkhovy OM, Barkatov IV The system of distance learning of leaders of forms of physical training // Ukrainian Journal of Medicine, Biology and Sports. 2019. Т. 4, № 5. S. 390–394.
8. Kukhareno VM, Bondarenko VV Emergency distance learning in Ukraine. Kharkiv :. Published by KP "City Printing House", 2020. 409 p.
9. There are already 30,000 users on the university's distance learning platform. URL: <https://new.org.ua/u/news/na-platform-distancznogo-navchannya-universitetu-uzhe-30-tisyach-koris.html>
10. Organization and use of distance learning technologies in the Armed Forces of Ukraine / for general. ed. S. M. Salkutsana. Kyiv: NUOU, 2017. 124 p.
11. Regulations on certification of applicants for higher education at the National University of Defense of Ukraine named after Ivan Chernyakhovsky. Kyiv, 2020. URL: <https://nuou.org.ua/assets/documents/project-polo-azvo.pdf>.
12. Samolenko TV, Yanchenko IM Distance learning of students in the section of general physical training // Legal life of modern Ukraine: in 3 volumes: materials International. Science. - practice. conf. (Odessa, May 15, 2020). Odessa: Helvetika, 2020. Т. 2. S. 466–468.
13. Physical education - distance learning / compiled by: Sogokon OA, Donets OV, Gogots VD; Poltava. nat. ped. VG Korolenko University. Poltava: Simon, 2021. 120 p.
14. Hodges C., Moore S., Lockee., Trust., Bond A. The Difference Between Emergency Remote Teaching and Online Learning. 2020. URL: <https://er.educause.edu/articles/2020/3/the-difference-between-emergency-remote-teaching-and-online-learning>.
15. Syllabus on the subject "Physical Education and Special Physical Training" URL: <https://adl.mil.gov.ua/course/view.php?id=974>

РЕЗЮМЕ

Сергей Жембровский,

кандидат педагогических наук, доцент
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

Дмитрий Погребняк,

кандидат педагогических наук, доцент
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

Илья Беликов,

Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

Использование технологий дистанционного обучения в процессе проведения занятий с физической подготовкой

Статья является исследованием предпосылок осуществления дистанционного обучения в украинских заведениях высшего образования. Проанализированы мнения ученых относительно технологий дистанционного обучения в учреждениях высшего образования Украины. Акцентировано внимание на техническому обеспечению организации обучения в условиях карантина. Выбран для анализа деятельности Национального университета обороны Украины имени Ивана Черныховского. Отмечено проблемные аспекты использования технологий дистанционного обучения в процессе проведения занятий по физической подготовке.

Ключевые слова: дистанционное образование; физическая подготовка; дистанционная образовательная платформа; интернет; военное учреждение высшего образования.

SUMMARY

Serhii Zhebrowskyi,

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor,

National University of Defense of Ukraine

named after Ivan Chernyakhovsky

Dmytro Pohrebniak,

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor

National University of Defense of Ukraine

named after Ivan Chernyakhovsky

Iliia Bielikov,

National University of Defense of Ukraine

named after Ivan Chernyakhovsky

Use of distance learning technologies in the process of conducting physical training classes

Introduction. *The article is a study of the prerequisites for distance learning in Ukrainian higher education institutions. The opinions of scientists on distance learning technologies in higher education institutions of Ukraine are analyzed. Emphasis is placed on the technical support of training in terms of quarantine restrictions. The activity of the Ivan Chernyakhovsky National University of Defense of Ukraine was chosen for analysis.*

The purpose is to analyze the features of the use of distance learning technologies in the process of conducting physical training classes.

Methods. To achieve the goal and solve the tasks, the following system of theoretical research methods was used: analysis, synthesis, generalization and systematization.

Results. Despite the rapid development of information technology, and all the benefits associated with their use, distance learning for physical education classes, it is not possible to use in full.

Conclusions. It is quite real to use distance learning for continuous training and retraining of officers and specialists of the Armed Forces of Ukraine. The single educational space of the Ministry of Defense of Ukraine can provide significant opportunities for this.

Key words: distance education; physical training; distance educational platform; Internet; military institution of higher education.

УДК 315.6:51

Андрій Зельницький,
кандидат педагогічних наук, професор
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського
ORCID ID 0000-0002-3910-7329
DOI: 10.33099/2617-1775/2021-02/82-90

ЗВОРОТНИЙ ЗВ'ЯЗОК ЯК КОМПОНЕНТ УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ У СИСТЕМІ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

У статті визначено роль і місце зворотного зв'язку в системі управління змінами військової освіти щодо її переведення з поточного стану в необхідний (бажаний) стан в умовах впливу певних чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, запропоновано підходи до формування змісту відгуку на випускника ЗВО як складової зворотного зв'язку та до оцінювання рівня сформованості визначених компетентностей і професійно важливих якостей у випускника за результатами його службової діяльності у військах (силах).

Ключові слова: управління змінами; освітній процес; зворотний зв'язок; заклади військової освіти; система військової освіти.

Постановка проблеми. Проблема управління змінами у системі військової освіти (далі – СВО) та зворотних зв'язків у її функціонуванні постає як одна з пріоритетних і малодосліджених проблем щодо забезпечення якості підготовки військових фахівців для Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України. Її актуальність обумовлена низкою чинників, а саме:

потребою оперативного реагування системи військової освіти на докорінні зміни у зовнішньому та внутрішньому освітньому середовищі;

необхідністю приведення військової освіти в Україні у відповідність до європейських та євроатлантичних освітніх стандартів;

потребою забезпечення якісно нового рівня підготовки здобувачів вищої військової освіти на принципах людиноцентризму, підвищення рівня їх практичної підготовленості до виконання функціональних обов'язків в умовах мирного і воєнного часу;

необхідністю перегляду діючих концептуальних положень у сфері військової освіти, що стримують її подальший розвиток та розроблення нових сучасних концепцій.

недостатнім рівнем впровадження в педагогічну практику основ професіографічного, компетентнісного та кваліметричного підходів щодо вимірювання якості підготовки військових фахівців;

повільним впровадження в освітній процес сучасних інформаційних, інформаційно-комунікаційних технологій та методик;

законодавчою невнормованістю структури та змісту відгуків на випускників закладів військової освіти як компоненту управління змінами у системі військової освіти тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальним проблемам освітніх систем присвячені наукові праці вітчизняних вчених-педагогів та психологів

В. Андрущенко, С. Гончаренко, О. Жадька, В. Лугового, Л. Маргуліної, В. Рябенка, Є. Поліщук, а щодо вищої військової освіти – наукові праці А. Вітченка, В. Осьодла, Ю. Приходька, С. Салкуцана, В. Свистун, В. Телелима, П. Щипанського, В. Ягупова та ін., де розглядаються певні проблеми розвитку військової та вищої військової освіти.

Аналіз досліджень і публікацій згаданих авторів значною мірою сприяє виробленню наукових підходів до подальшого розвитку військової освіти та вирішенню проблеми щодо застосування зворотних зв'язків в системі управління військовою освітньою галуззю.

Мета статті – дослідити роль, місце і сутність зворотного зв'язку як складової процесу управління змінами у системі військової освіти та розглянути теоретичні основи вирішення даної проблеми.

Методи дослідження. Дослідження проведене із застосуванням таких теоретичних методів: системний аналіз і синтез, індукція та дедукція, порівняння, класифікація, узагальнення й систематизація.

Виклад основного матеріалу.

Зворотний зв'язок це обов'язкова складова процесу управління. Він має застосовуватися на всіх її етапах і стадіях. Його застосування дає можливість систематично відстежувати ефективність процесу та доцільність і обґрунтованість прийнятих рішень, відповідність отриманих результатів тим, що передбачалися, а також сприяє виявленню відхилень від запланованих параметрів та усуненню несприятливих наслідків функціонування системи.

Зворотний зв'язок (англ. *feedback*) – вплив результату функціонування будь-якої системи на характер її подальшого функціонування. Термін “зворотний зв'язок” використовують стосовно перебігу процесів у соціальних, біологічних, технічних, економічних та інших системах, а також у кібернетиці та теорії автоматичного регулювання та управління.

Одне з перших досліджень впливу зворотного зв'язку на результат функціонування системи було виконане Майклом Фарадеєм у популярній роботі “Історія свічки”. За характером впливу розрізняють позитивний та негативний зворотний зв'язок.

Позитивний зворотний зв'язок впливає на систему таким чином, що збільшує вихідний результат її функціонування. У теорії автоматичного управління позитивний зворотний зв'язок реалізується шляхом передачі на вхід системи частини вихідного сигналу таким чином, що сигнал зворотного зв'язку збігається у фазі з вхідним сигналом, що є еквівалентним збільшенню вхідного сигналу. В окремих випадках позитивний зворотний зв'язок може призводити до генерації в системі – коли будь-яка флуктуація в системі передається на її вхід і підсилюється, завдяки чому в системі виникають незатухаючі коливання.

Негативний зворотний зв'язок впливає на систему таким чином, що зменшує вихідний результат її функціонування. В теорії автоматичного управління негативний зворотний зв'язок реалізується шляхом передачі на вхід системи частини вихідного сигналу таким чином, що сигнал зворотного зв'язку знаходиться у протифазі з вхідним сигналом, що є еквівалентним зменшенню вхідного сигналу, що призводить до зниження коефіцієнта підсилення системи,

але при цьому також підвищується стійкість системи та зменшується похибка та інерційність системи.

Отже, зворотний зв'язок є однією з послідовно здійснюваних операцій управлінського циклу, у ході яких суб'єкт управління досягає бажаних результатів. Управлінський цикл являє собою сукупність послідовно здійснюваних управлінських операцій. У кожному циклі спостерігається певна послідовність управлінських дій. Додержання певного порядку їх виконання має важливе значення для забезпечення високої якості управління. Управлінський цикл можна схарактеризувати як процес, який поділяється на певні стадії, етапи, операції або окремі управлінські дії і процедури.

Перша процедура – формулювання мети. Операції: діагноз, прогноз, формулювання кінцевої мети, стратегія дії, конкретні завдання.

Друга процедура – прийняття рішення. Операції: виявлення проблемної ситуації, обґрунтування варіантів дії, вибір оптимального варіанта, затвердження рішення.

Третя процедура – організація соціальної дії. Операції: розподіл завдань між виконавцями, забезпечення виконавців, координація та регулювання процесу виконання, контроль.

Четверта процедура – аналіз результатів. Операції: *зворотний зв'язок*, зіставлення запланованих та досягнутих результатів, відкриття нових проблемних ситуацій, попереднє формулювання нової мети.

Управлінський цикл має повторюватися безперервно. Якщо була поставлена якась ціль або завдання, то її досягнення (вирішення проблеми) завжди викликає нову ситуацію, що вимагає нових управлінських рішень.

Щодо зворотних зв'язків у системі військової освіти, то їх можна умовно розділити на два види. Перший – це зворотний зв'язок, що застосовується в межах освітнього процесу у закладах військової освіти (далі – ЗВО). Другий – характеризує якість підготовки військових фахівців при виконанні ним службових обов'язків на посаді призначення у військах, (силах) після завершення навчання у ЗВО (Рис. 1).

Розглянемо більш уважно саме другий тип зворотного зв'язку, що передбачає отримання та аналіз закладами військової освіти та інших зацікавлених структур інформації з військ про проходження служби зазначеними вище військовими фахівцями. При цьому зробимо наголос на вирішення проблеми управління змінами в системі військової освіти за результатами аналізу відгуків на випускників.

Відповідно до представленої структури (Рис.1) на замовників та заклади військової освіти покладається відповідальність за виконання замовлення щодо кількісних та якісних показників підготовки військових фахівців зі ступенем сформованості в кожного з них необхідних компетентностей на визначеному рівні відповідно до вимог освітніх програм за певними спеціальностями (спеціалізаціями).



Рис. 1 Зворотний зв'язок у системі управління якістю військової освіти

При цьому варто наголосити, що виконання зазначеного державного замовлення відбувається у змінюваних умовах зовнішнього та внутрішнього середовищ і потребує розроблення та впровадження в практику військової школи певних підходів, пов'язаних із змістовим наповненням поняття “управління змінами” та особливостями його застосування в освітній діяльності ЗВО. Дефінітивний аналіз цього поняття наведено у працях вітчизняних вчених І. Бажина, Т. Пічугіної, І. Семенець-Орлової [1-3] та інших науковців. Зокрема, управління змінами розглядається як вид професійної діяльності на основі застосування структурного підходу щодо переведення індивідів та організацій з поточного в бажаний майбутній стан. Завдання управління змінами полягатиме в тому, щоб правильно оцінити сутність процесів, які відбуваються у зовнішньому середовищі, відібрати і впровадити нововведення, що допоможе звести всі зовнішні та внутрішні види впливу до єдиної лінії поведінки, зберегти або підвищити ефективність діяльності відповідних структур [2, С. 7].

Таким чином, проблему управління змінами, яка полягатиме у подоланні відмінностей між бажаним і наявним станом відповідної сфери діяльності, потрібно вирішувати шляхом реалізації певної стратегії (стратегій), розроблення та прийняття якої відповідатиме стратегічному рішенням особи чи органу, які відповідальні за прийняття та реалізацію такого рішення.

За результатами проведеного аналізу поняття “управління змінами” та з урахуванням особливостей функціонування СВО надаємо визначення поняття, що адаптоване до сфери військової освіти: управління змінами в системі військової освіти – це цілеспрямована діяльність центральних органів виконавчої влади, керівництва Міністерства оборони України, Генерального

штабу ЗС України та органів управління військовою освітою на усіх рівнях щодо своєчасного переведення СВО із поточного стану в необхідний у мінливих умовах зовнішнього та внутрішнього середовищ її функціонування [4, С. 119-120; 5, С. 46-55]. Важливе місце в управлінні змінами СВО посідає зворотний зв'язок закладів військової освіти з військами (силами), та його складова – відгук на випускника, в основу якого покладається компетентнісна модель військового фахівця. У зазначеній моделі представлені основні компетентності, які мають бути сформовані за результатами навчання здобувача освіти у ЗВО та відповідні професійно важливі якості. Компетентність (від лат. *competens* (*competentis*) – належний, відповідний), компетентний – той, що знає, володіє необхідною інформацією, авторитетний у чомусь. Поняття “компетентність” у Законі України “Про вищу освіту” представлене як здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей [6].

Відповідно до міжнародного стандарту ISO 9000, поняття “компетентність” визначається як доведена здатність особистості застосовувати знання і навички задля досягнення визначених результатів.

Інтерпретацію наведених понять, з урахуванням особливостей військової служби можна визначити так: компетентність є інтегральним показником якості підготовки військового фахівця як доведена ним здатність до постійного самовдосконалення та самоосвіти, готовність застосовувати сформовані знання, уміння, навички, інші професійно важливі якості і ціннісні орієнтації при виконанні службових (бойових) функцій у військах (силах) в умовах мирного, воєнного часу та в особливий період на посаді призначення задля досягнення визначених результатів [7, С.92-103].

Рівень сформованості основних компетентностей випускника визначається за результатами їх оцінювання безпосереднім командиром, який готує відгук на випускника, шляхом внесення позначки “+” у відповідний стовпчик (*дивись таблицю 1*) за 5-ти бальною шкалою: “5”, “4”, “3”, “2”, “0”, де: “5” найвищий бал (“відмінно”), “2” – найнижчий бал (“незадовільно”), а “-” – якість не проявилася.

Відгук у цифровому вигляді надсилається електронною поштою замовнику та в заклад військової освіти, де перші дві цифри – №№ компетентностей, а третя – оцінка в балах (наприклад: 3.1/5; 3.2/4; 3.3/3; 3.4/3; 3.5/3). Далі, у ЗВО із використанням відповідної програми та застосуванням методів кваліметрії (кількісна оцінка якості) підраховується середній показник за випускників даного рівня підготовки (у %) за кожною ПВЯ та рівень сформованості інтегральної компетентності (Рис.2). Подібний підхід уможливорює проведення системного аналізу результатів зворотного зв'язку і дозволяє визначати внесок кожної кафедри за кожною дисципліною у підготовку кожного військового фахівця

Відгук на випускника ВВНЗ – тактичний рівень
(варіант формалізованого бланку, *фрагмент*)

Таблиці 1

№ з/п	Компетентності та професійно важливі якості (ПВЯ)	Результати оцінювання(бали)				
		5	4	3	2	1
3. Військово-технічна (здатність):						
3.1.	володіти всіма видами озброєння і військової техніки підрозділу	+				
3.2.	забезпечувати правильну експлуатацію озброєння та військової техніки підрозділу, її обслуговування і збереження		+			
3.3.	особисто перевіряти наявність, технічний стан бойову готовність штатної техніки та озброєння			+		
3.4.	готувати штатне озброєння і військову техніку до виконання бойових задач, виходу на кожне навчання чи заняття			+		
3.5	проводити паркові дні			+		

У таблиці 1 наведено один з фрагментів відгуку на випускника ЗВО тактичного рівня підготовки. Застосування комплексного підходу дозволить вийти на певні узагальнення і визначити інтегральну компетентність (Рис. 2), що сприятиме оптимізації діяльності суб'єктів освітнього процесу ЗВО щодо забезпечення і гарантування якості підготовки військових фахівців.

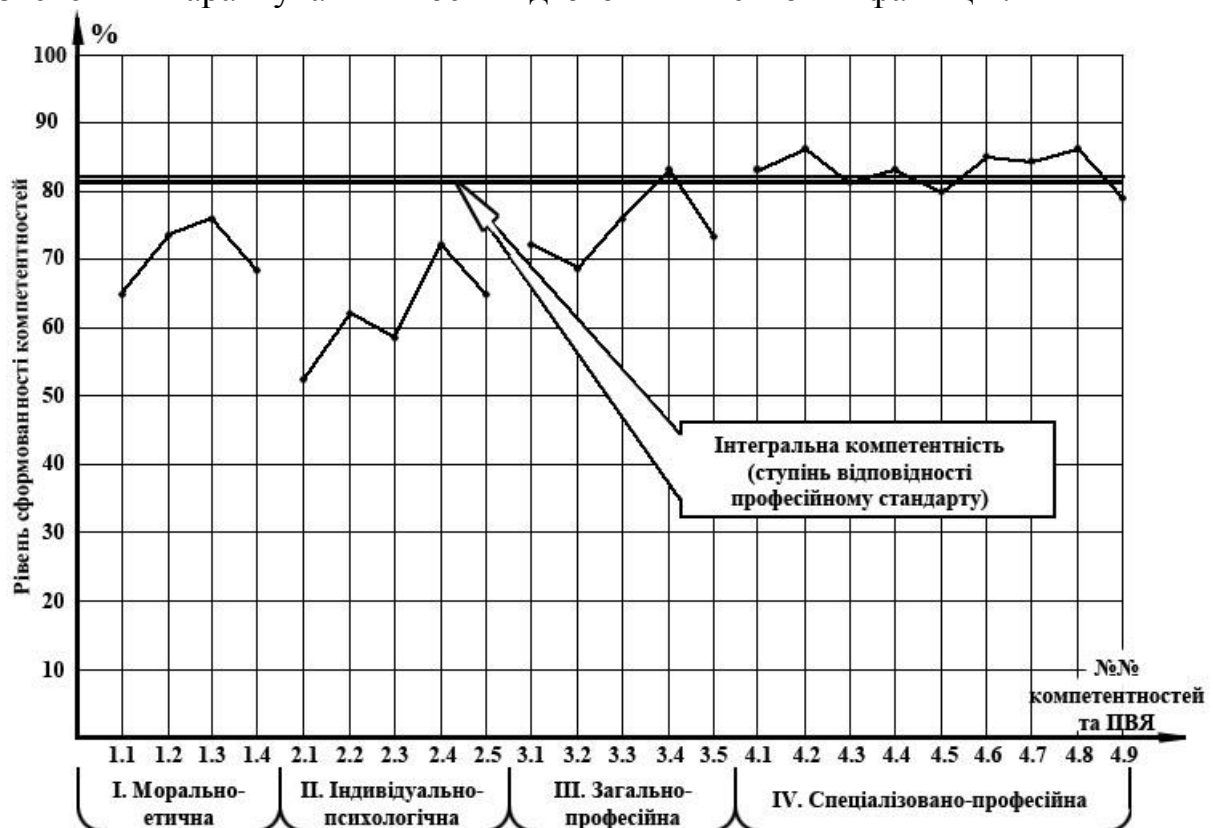


Рис. 2 Результати оцінювання рівня сформованості компетентностей у випускника ВВНЗ (фрагмент) за результатами його службової діяльності у військах (відгук на випускника)

Висновок. Таким чином, у статті розкрито сутність зворотного зв'язку, досліджено його роль і місце як обов'язкової складової процесу управління змінами у системі військової освіти. Розглянуто типи зворотних зв'язків (позитивні, негативні) щодо характеру впливу на систему військової освіти. Наголошено, що застосування зворотного зв'язку в СВО дає можливість систематично відстежувати ефективність процесів та доцільність і обґрунтованість прийнятих рішень, відповідність отриманих результатів тим, що передбачалися та сприяє виявленню відхилень від запланованих параметрів та усуненню несприятливих наслідків функціонування системи військової освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бажин І. І.* Управління змінами / І. І. Бажин. – Харків: Консум, 2006. – 384 с.
2. *Пічугіна Т. С.* Управління змінами: навч. пос. / Т. С. Пічугіна, С. С. Ткачова, О. П. Ткаченко. – Харків: ХДУХТ, 2017. – 226 с.
3. *Семенець-Орлова І. А.* Державне управління освітніми змінами в Україні: теоретичні засади: монографія. – К.: ЮСТОН, 2018. – 420 с.
4. *Зельницький А. М., Заболотний О. А.* Наукові підходи до управління змінами в системі вищої військової освіти у Збройних Силах України // Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень НУОУ імені Івана Черняхівського. – 2019. – № 3 (67). – С. 115 – 122.
5. *Зельницький А. М., Заболотний О. А., Васильєв О. М., Паламар М. І.* Вища освіта як цілісна система: концептуальні засади її розвитку та управління змінами // Наука і оборона. – 2020. – № 3. – С. 46 – 55.
6. Закон України “Про вищу освіту” від 1.07.2014 № 1556-VII. // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 37 – 38. – Ст. 2004.
7. *Заболотний О. А., Зельницький А. М.* та ін. Кадровий потенціал збройних сил і якість вищої військової освіти: аналіз понять та система зв'язків // Збірник наукових праць “Військова освіта” НУОУ імені Івана Черняхівського. – 2018. – № 2 (38). – С. 92 – 103.

REFERENCES

1. *Bazhyn I. I.* Change Management/ I. I. Bazhyn. – Kharkiv: Konsum, 2006. – 384 p.
2. *Пічугіна Т. С.* Управління змінами: навч. пос. / Т. С. Пічугіна, С. С. Ткачова, О. П. Ткаченко. – Харків: ХДУХТ, 2017. – 226 с.
3. *Semenets-Orlova I. A.* State management of educational changes in Ukraine: theoretical principles: monograph. – K.: YUSTON, 2018. – 420 p.
4. *Zelnytskyi A. M., Zabolotnyi O. A.* Scientific Approaches to Change Management in the System of Higher Military Education in the Armed Forces of Ukraine // Collection of scientific works of Center of Military and Strategic Studies NDU of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskyi. – 2019. – № 3 (67). – P. 115 – 122.
5. *Zelnytskyi A. M., Zabolotnyi O. A., Vasyliiev O. M., Palamar M. I.* Higher education as a holistic system: conceptual foundations of its development and change management // Science and Defence. – 2020. – № 3. – P. 46 – 55.
6. Law of Ukraine “On Higher Education” 1.07.2014 № 1556-VII. // Information of the Verkhovna Rada. – 2014. – № 37 – 38. – Ст. 2004.
7. *Zabolotnyi O. A., Zelnytskyi A. M.* and others. Personnel potential of the armed forces and the quality of higher military education: analysis of concepts and system of relations // Collection of scientific works “Military Education” NDU of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskyi. – 2018. – № 2 (38). – P. 92 – 103.

РЕЗЮМЕ

Андрей Зельницкий,
кандидат педагогических наук, профессор
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

Обратная связь как компонент управления изменениями в системе военного образования

В статье определены роль и место обратной связи в системе военного образования в контексте перевода данной системы из текущего состояния в необходимое (желательное) состояние (управления изменениями) в условиях влияния определенных факторов внешней и внутренней среды, предложены подходы к формированию содержания отзыва на выпускника военно-учебного заведения как составляющей обратной связи, а также методика оценивания уровня сформированности соответствующих компетентностей и профессионально-важных качеств у выпускника по результатам его служебной деятельности в войсках (силах).

Ключевые слова: управление изменениями; образовательный процесс; обратная связь; военно-учебные заведения; система военного образования.

SUMMARY

Andrii Zelnytskyi,
PhD (Pedagogical Sciences), Professor
National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskyi

Feedback as a component of change management in the system of military education

Introduction. *The article deals with defining role and place of feedback in the change management system concerning its transition from the current state to the required (desired) state under the influence of certain factors of external and internal environment. The article also proposes a feedback content on the HEI's graduate as a component of feedback and assessing of the certain competencies formation level and professionally important qualities of the graduate HEI as a result of his/her service in the army.*

Purpose. *The purpose of the article is to study the role, place and essence of feedback as component of the change management process in the military education system and consider the theoretical basis for solving this problem.*

Methods. *The study was conducted using the following theoretical methods: systems analysis and synthesis, induction and deduction, comparison, classification, generalization and systematization.*

Results. *The role, place and content of the response about the graduate of IHE are studied as a component of feedback on change management in the military education system.*

Originality. *The problem of change management in the military education system and feedback on its functioning is considered in the framework of quality of military specialists' training for the Armed Forces of Ukraine and other military formation.*

Conclusion. *The article identifies the general problem of change management in the IHE as a systematic and gradual overcoming of differences between the current state of military education, which does not fully meet the real and potential needs of the Defense Forces concerning formation and enhancement of personnel's potential, and its desired state, which should meet the long-term model of defense forces development and new challenges facing society, the state, the Armed Forces*

of Ukraine and other components of the defense forces, military education in changing internal and external environments and which need to respond promptly and adequately.

Key words: *change management; educational process; feedback; military educational institutions; military education system.*

УДК 355.341(355.233):37.035:316.46(477)

Володимир Карпенко
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
ORCID ID 0000-0002-3699-353X
DOI: 10.33099/2617-1775/2021-02/91-99

ПОНЯТТЯ ЛІДЕРСТВА У ВОЄННО-НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

У статті проаналізовано формування поняття лідерства у воєнно-наукових дослідженнях. Розглянуто поліаспектність поняття лідерства. Враховуючи специфічні особливості військового середовища та вимоги до діяльності військовослужбовців запропоновано розглядати поняття «військове лідерство» спираючись на визначені аспекти. На основі військової діяльності та особливостей військової сфери запропоновано поняття «військовий лідер» та уточнено поняття «військове лідерство».

Ключові слова: лідер; військовий лідер; лідерство; військове лідерство; лідерські якості; офіцер-лідер.

Постановка проблем. Тенденція розвитку сучасної військової освіти в Україні направлена на професійну підготовку офіцерів, що ґрунтується на компетентності, фундаментальності та якості професійної діяльності офіцера (Закон України «Про освіту», Закон України «Про вищу освіту», Доктрина розвитку військового лідерства у Збройних Сил України). Лідерство являється ключовим компонентом забезпечення готовності та виконання завдань за призначенням, підтримання на високому рівні морально-психологічного настрою підлеглих, впровадження та дотримання бойових традицій українського війська, забезпечення професійного розвитку військовослужбовців різних категорій як в повсякденній життєдіяльності так і під час виконання бойових завдань [5, с. 20].

Формування та розвиток лідерства у військовій сфері є актуальним завданням та пріоритетним напрямком підвищення якості професійної діяльності офіцера Збройних сил України. Проблема дослідження лідерства у військовій діяльності потребує подальшого вивчення й узагальнення з метою адаптації до вимог сьогодення які постають перед Збройними силами України. Проте, на сьогодні є низка стримуючих факторів цього процесу, які пов'язані, перш за все, з відсутністю єдиного поняття «військове лідерство».

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Досліджуючи військове лідерство науковці Н. Агаєв, О. Бойко, А. Вітченко, А. Галімов, А. Глоточкіна, О. Головешко, В. Давидова, М. Дьяченко, А. Караяном, В. Каширіна, Б. Коқун, О. Колосович, Д. Коцеруба, Н. Лозінська, В. Луханін, О. Маковський, В. Осьодло, В. Перевалова, Ю. Пунда, М. Полянський, О. Романовський, Ю. Сердюк, Л. Снігур, В. Стасюк, В. Ткаченко, В. Тюріна, В. Ягупов та ін. сформуvalи понятійно-категоріальний апарат, що дозволяє вивчати феномен лідерства, показали місце і роль цього явища в системі міжособистісної і міжгрупової взаємодії і його вплив на ефективність спільної діяльності. Однак аналіз сучасних наукових вітчизняних

праць, присвячених професійній підготовці офіцерських кадрів для Збройних Сил України, що спрямований на виявлення теоретико-методологічних засад професійної підготовки офіцерів-лідерів у педагогічній науці відсутній.

У Збройних Силах України поняття "лідерство" визначається як "соціальний феномен, що сприяє досягненню цілей. Крім того, це здатність впливати на підрозділ цінностями, властивостями характеру, які відповідають меті та потребам групи в цілому" [5, с. 6].

Що ж стосується поняття "військове лідерство", воно визначено як "цілеспрямований вплив військовослужбовців різних категорій у повсякденній, службовій, навчальній і бойовій діяльності, а також в неупорядкованих (нестандартних, критичних) ситуаціях на особовий склад шляхом підтримання довіри і поваги, надання мети, спрямування на її досягнення, забезпечення дисципліни і мотивації до виконання завдань за призначенням та вдосконалення Збройних сил України як суспільного інституту." [5, с. 6]. Дане твердження є широким за значенням, що не зосереджується на специфічних особливостях військового середовища та вимог до діяльності військовослужбовців.

Досить дискусійним є твердження, що лідерство командира у Збройних Силах України визначається як професійно важливе явище, яке проявляється в неформальних умовах поведінкою, спілкуванням, професійною діяльністю взаємовідносин з особовим складом та здатністю впливати на військовослужбовців з метою виконання визначених завдань [9, с. 1]. Ми вбачаємо, що командир військового підрозділу повинен займати лідерську позицію за формальних умов, так як він вже наділений цими повноваженнями. Офіцер-лідер повинен вміти проявляти лідерську позицію використовуючи свій досвід, професіоналізм та рівень довіри до підлеглих.

Погоджуємося з вітчизняними дослідниками С. Антоненком та Ю. Пундою які наголошують на пріоритетному значенні лідерства для всіх рівнів вищої військової освіти: тактичного, оперативного і стратегічного [11, с. 141]. Однак, достатня кількість науковців зосереджують увагу лідерства на тактичному рівні військової освіти. А саме на формуванні лідерської компетентності та лідерських якостях майбутніх офіцерів (А. Видай, О. Бойко, М. Качан, Б. Кокун, Н. Лозінська, О. Маковський, І. Пішко, Ю. Сердюк, В. Ткаченко, С. Хоружий та ін).

Розглядаючи військове лідерство на стратегічному рівні у Збройних силах України А. Сиротенко, А. Вітченко, В. Осьодло, В. Алещенко звертають на формування у офіцерів «принципово нових поглядів на військову організацію, ціннісних орієнтирів, підходів до управління військами на засадах свідомого й діяльного патріотизму, ініціативного та відповідального лідерства...» [12, с. 56].

У питанні трансформації професійної військової освіти розділяємо позиції А. Зельницького, О. Васільєва, О. Заболотного, Н. Шабатіної, що розглядають лідерство як професійно важливу компетентність сучасного військового фахівця [13, с 203].

Розглядаючи питання формування лідерських якостей у майбутніх офіцерів О. Бойко лідерство офіцера виділяє як «інтегрований прояв професійно-

важливих якостей сучасного військового керівника-командира» [3, с. 20].

Враховуючи вище зазначене вважаємо, що науковці питанню лідерства у Збройних Силах України приділяють достатньо уваги. Враховуючи наявні наукові розробки на нашу думку, військове лідерство повинно проявлятися як процес діяльності особистості саме військовими лідерами. Однак, формуванню поняття «військовий лідер» у вітчизняній науці практично не приділяють увазі. На разі поняття «лідер» у Збройних Силах України ототожнюють з поняттям командир.

Тому у своєму дослідженні дефініцію «**військовий лідер**» розглядаємо як особистість, що здатна підкорити волю та поведінку інших для досягнення цілі беручи на себе відповідальність за прийняття рішень за будь-яких умов обстановки, що пов'язані з високим ступенем летальності.

Заслуговує на увагу поняття «офіцер-лідер», що запропоновано О. Бойком. Науковець визначає його як авторитетну особу, якій надається право приймати важливі рішення, визначати напрям і характер діяльності підрозділу (групи) [3, с. 20]. Крім того, автор у статті «Методологічні основи дослідження лідерської компетентності майбутніх офіцерів у ВВНЗ» звертає увагу на складність формування цього феномена у майбутніх офіцерів. Справа в тому, що освітня система ВВНЗ спрямована на формування якостей військового керівника-командира, що передбачає формування у нього управлінських якостей [3, с. 20].

Проведений аналіз показує, що основний акцент сучасні дослідники роблять на розкритті загальних типологічних ознак офіцера як лідера. Поза увагою залишається проблема професіоналізації офіцера-лідера, розвитку в нього лідерської компетентності. Таким чином, актуальними для сучасної військово-педагогічної науки є узагальнення, обґрунтування та надання визначення поняття «військовий лідер» та «військове лідерство» з урахуванням специфіки управлінської і військово-професійної діяльності, зокрема офіцерів Десантно-штурмових військ.

Мета статті. З урахуванням специфіки управлінської і військово-професійної діяльності, зокрема офіцерів Десантно-штурмових військ, обґрунтувати та уточнити поняття «військове лідерство», а також запропонувати поняття «військовий лідер».

Методи дослідження. У статті використано загальнонаукові методи аналізу наукової літератури з досліджуваної проблеми, системний аналіз і синтез, порівняння, систематизації, узагальнення.

Виклад основного матеріалу. Лідерство властиве у будь-якій сфері людської діяльності. Процес в якому необхідно виділяти з однієї групи (команди) керівників і виконавців, лідерів і послідовників призводить саме до виявлення лідерських якостей особистості та лідерства як особливої форми переконання до дій для досягнення успіху.

Лідерство у військовій сфері є специфічним і в той же час універсальним за своєю природою феноменом. Лідерство у Збройних силах України (далі – ЗСУ) існує скрізь: у повсякденній діяльності (несення служби в добовому наряді; прибирання закріпленої території; відновлення навчально-матеріальної

бази, та ін), у бойових умовах (виконання бойових завдань, організація охорони та оборони, несення служби у варті та ін.), на навчаннях (підготовка до навчань, тренування, організація діяльності підрозділу в польових умовах, та ін.), на змаганнях серед військовослужбовців, та ін.

Теоретичне підґрунтя військового лідерства становлять філософські вчення про відповідальне, легітимізоване керівництво людьми задля досягнення спільного блага, поєднання індивідуальних і колективних інтересів у процесі покращення владних механізмів; менеджерська концепція стратегічного управління колективом; акмеологічна теорія перспективного розвитку і самовдосконалення особистості керівника; андрагогічна концепція формування лідерської позиції компетентного управлінця в умовах неперервної освіти.

Концепція військового лідерства історично формувались на основі теоретико-методологічних засад менеджменту і загальної теорії управління. В пошуках основ та тенденцій розвитку лідерських компетентностей необхідно згадати про праці які дали поштовх сучасному лідерству.

Видатні філософи античності по-різному дивилися на проблеми організації і сутності влади, висували власні етичні імперативи до особистості владаря, але збігалися в поглядах на основне призначення всієї владної структури в державі – розумна організація життєдіяльності громадян, досягнення загального блага. Так, наприклад, Платон у трактаті “Держава” відтворює дискусію між Сократом і Фрасімахом, що завершується такими висновками останнього щодо сутності та призначення влади: “Жодне мистецтво і жодна влада не корисні самі для себе..., вони передбачають користь і таки дають її своїм підлеглим...”, “...той, хто збирається належно користуватися зі свого мистецтва, ніколи не робитиме того, що є найліпшим для нього, оскільки, не йдучи всупереч цьому ж таки мистецтву, віддаватиме розпорядження не на власну користь, а задля найвищого блага підлеглих” [10, с. 30].

У трактаті Н. Мак’явеллі “Державець” було відкинуто традиційні морально-етичні принципи і застосовано утилітарно-прагматичний підхід до побудови політичної діяльності монарха, який для успішного керування недосконалими, наділеними тваринними інстинктами підлеглими мав “навчитися добре приховувати в собі лиса, бути великим вдавальником і лицеміром” [8, с. 464]. Визнаючи право владаря вдаватися до насильства, автор трактату водночас зауважує, що воно має застосовувати в міру і задля досягнення загального блага: “Добре застосованими насильствами (якщо тільки дозволено сказати про лихе, що воно застосовується добре) можна назвати такі, які робляться лише один раз в інтересах своєї безпеки, після чого до них не вдаються, а добувають з них усю можливу користь для підданців” [8, с. 441]. Н. Мак’явеллі радив державцю дорожити приязню народу, жити з ним у дружбі, утримувати підлеглих у єдності та вірності, постійно займатися воєнною справою, турбуватися про те, щоб “його люди були в порядку й добре навчені”, і в такий спосіб прийти “до безпеки й успіху...” [8, с. 443-460].

У військовій сфері на розвиток лідерських навичок у військових командирів стали звертати увагу у XIX ст. Програмою підготовки офіцерів

передбачався широкий спектр загальнонаукових дисциплін. Метою навчання було закладено надання майбутнім офіцерам військової освіти та відповідного виховання [4, с. 109]. Такий підхід дозволяв офіцерами не тільки досягати успіху у військовій кар'єрі, але й обіймати високі державні посади. Основою лідерських навичок офіцерів у той час було проявлення ініціативи.

Ряд дослідників відзначають значну роль певних характеристик, необхідних для лідера: особисті якості (О. Тед, А. Кобера), вміння переконувати (В. Мооре), вміння організовувати діяльність послідовників (Дж. Хемпхил, Д. Мацумото), вміння здійснювати взаємодію з послідовниками (Е. Богардус, Н. Бабкова-Пилипенко), вміння вести за собою (Н. Копеланд, Л. Коваль, Д. Майерс), вміння впливати на людей (Р. Стогділл, А. Робер, В. Михайличенко, О. Романовський).

Ряд учених відзначають, що лідерство це результат впливу ситуаційної складової, оскільки є інструментом досягнення цілей (І. Кнекербаккер М. Кордуелл), результат диференціації ролей (Т. Гордон), наявність формальної влади (Є. Вергилес).

Варто погодитися із запропонованими основними якостями лідера-керівника, що виділяє М. Досяк: індивідуально-особистісна, організаційно-управлінська, соціальна [6, с. 119]. Підтримуємо автора, що лідер повинен не тільки вміти керувати, але й бути справедливим; відповідальним; комунікативним; впевненим у собі; займати активну життєву позицію; бути прогностичним; здатним розуміти потреби інших, здатним згуртовувати навколо себе осіб та створювати команду для досягнення спільної мети та ін.

Досліджуючи організаційно-психологічні детермінанти лідерства в органах внутрішніх справ України А. Кобера визначає лідерство як соціально детермінований процес організації та управління малою групою, який сприяє ефективному досягненню групових цілей в оптимальні строки. Основними чинниками лідерства учена зазначає такі: «особливості особистості лідера; рівень сформованості його лідерських якостей та лідерська спрямованість; рівень організації групи, її соціально-психологічна атмосфера та особливості ситуації, в якій реалізується лідерство; рольова поведінка лідера в системі соціальних стосунків; відповідність формальної та неформальної структури групи; стратегії прийняття групового рішення, стиль лідерської поведінки, особливості завдань, що стоять перед групою; інтеракція між лідером і послідовниками та особливості впливу, який здійснює лідер» [7, с. 13–14].

На необхідність обліку факторів, що згуртовують колектив та процес лідерства в ході військової діяльності розглядали військові учені: А. Глоточкіна, В. Давидова, М. Дьяченко, А. Караяном, В. Каширіна, В. Крука, В. Перевалова, М. Полянського, С. Седіна, Е. Утліка, Н. Феденко, В. Федотова, А. Шипілова.

Виходячи з основних положень американського «Army leadership and the profession» (ФМ 6-22) лідером може бути офіцер, що працює над собою, навчається, досягає успіху і навчає інших. Крім того, у підготовці військових лідер в США закладено вміння офіцерами продемонструвати сформованість особистісно і суспільно важливих цінностей, увагу до підлеглих та мотивація їх

для досягнення бажаних результатів, підтримувати бездоганний зовнішній вигляд та фізичну форму, бути впевненим і витривалим [1, с. 13-14]. Отже, формування лідерської компетентності офіцерів передбачає удосконалення особистих якостей лідерства та розвиток нових, які будуть забезпечувати лідерську позицію особистості з урахування особливостей професійної діяльності.

Розглядаючи як поліаспектне поняття Т. Близнюк, Б. Гаваагійн феномен «лідерство» визначають як сукупність ключових аспектів, таких як: групові процеси; прояв особистих якостей; мистецтво переконання; дія і поведінка; інструмент досягнення цілей або результату; взаємодія; вміння вести за собою; вплив; влада; диференціація ролей [2].

Проводячи аналогію серед різного розуміння та визначення лідерства як окремого феномену управління визначаємо, що поняття «військове лідерство» повинно бути універсальним. Це пояснюється наявністю в структурі Збройних Сил України різних видів та окремих родів військ, їхнє призначення, особливості несення служби та застосування. Цим і пояснюється поліаспектність військового лідерства та існування різних підходів до аналізу його сутності.

Специфічні особливості військового середовища та вимоги до діяльності військовослужбовців, що характеризується загрозливими і небезпечними для життя умовами проходження служби, зумовлюють необхідність цілеспрямованого формування у офіцерів лідерських якостей. Пропонуємо розглядати сутність поняття військового лідерства на основі наступних аспектів:

- 1) наявність підлеглих та старших начальників і командирів;
- 2) наявність відповідних якостей лідера;
- 3) наявність ситуацій невизначеності;
- 4) уміння управляти змінами;
- 5) уміння приймати рішення, що пов'язані з ризиком для життя;

На нашу думку, об'єднання запропонованих аспектів у сукупність основних вимог допоможуть розкрити сутність багатоаспектного поняття «військове лідерство».

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок.

Проведений аналіз поняття «військовий лідер» свідчить про те, що протягом тривалого часу відбувалися інтенсивні пошуки місця і ролі лідера в соціально-політичному житті суспільства, формувалася професіографічний портрет керівника, який претендує на лідерську позицію в колективі (соціумі), визначалися критерії, умови його ефективної управлінської діяльності в певному історико-культурному контексті. Провідного значення для нашого дослідження набули ідеї щодо суспільної культуротворчої місії офіцера-лідера, який мусить виходити з ідеалів служіння інтересам держави, суспільства й окремої особистості, об'єднувати людей навколо спільних цілей, спрямовувати їх на досягнення загального успіху. З урахуванням сучасних реалій та вимог до військової служби, зокрема у ДШВ ЗСУ, визначаємо, що «**військовий лідер**» – це офіцер, що використовує набутий досвід, заслужений авторитет, особисті

лідерські якості, проявляє ініціативу, стриманість, самовладання, стресостійкість, прогностичність, менторство, делегування певних повноважень підлеглим та довіру до них, уміння підкорити волю та поведінку інших військовослужбовців для досягнення цілі за будь-яких умов обстановки, що пов'язані з високим ступенем летальності та невизначеності.

Враховуючи вище зазначене та з урахуванням особливостей і специфіки військового середовища, вимог до діяльності військовослужбовців та ієрархічної структури управління та спираючись на запропоноване поняття «**військовий лідер**» пропонуємо «**військове лідерство**» розглядати як ключовий комплекс професійно важливих якостей особистості, що визначають здатність впливати на особистість та поведінку інших військовослужбовців для досягнення визначеної мети.

У подальших наукових дослідженнях будуть розглядатися критерії лідерської компетентності офіцера-лідера ДШВ з урахуванням запропонованого поняття «**військовий лідер**» та уточненого поняття «**військове лідерство**».

ЛІТЕРАТУРА

1. ADP 6-22. Army leadership and the profession. USA. Headquarters, department of the army. 2019. 118 p.
2. Близнюк Т., Гаваагін Б. Феномен лідерства: поліаспектність поняття. <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/21623/1/Blyznyuk%2CGavaa-tezis.pdf> (дата звернення 01.10.2021 року).
3. Бойко О.В. Методологічні основи дослідження лідерської компетентності майбутніх офіцерів у ВВНЗ. Львівський Політехнічний Національний університет. Педагогіка і психологія професійної освіти № 3, 2012. С. 16-24.
4. Волков С. В. Русский офицерский корпус. М. Воениздат, 1993. 368 с.
5. Доктрина розвитку військового лідерства у Збройних Сил України. Генеральний штаб ЗС України, 2020. 30 с.
6. Досяк М.І. Критерії діагностики лідерського потенціалу керівника внутрішніх військ МВС України та шляхи їх формування. Проблеми екстремальної та кризової психології. 2013. Вип. 14. Частина I. С. 116-123.
7. Кобера А. В. Організаційно-психологічні детермінанти лідерства в органах внутрішніх справ України: автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.06. Київ, 2008. 16 с.
8. Мак'явеллі Н. Флорентійські хроніки; Державець пер. з іт. А. Перепаді. Харків : Фоліо, 2007. 511 с.
9. Наказ Генерального штабу Збройних Сил України від 05.07.2018 року № 249 «Про затвердження Інструкції з оцінювання рівня авторитету і лідерства командирів (начальників) у Збройних Силах України». URL: <https://dovidnykmpz.info/zagalni/nakaz-heneral-noho-shtabu-zbro-nykh-sy-12> (дата звернення: 10.04.2021 року).
10. Платон. Держава : пер. з давньогр. Київ : Основи, 2000. 355 с.
11. Пунда Ю., Антоненко С. Підготовка стратегічного лідера як інвестиція в реформування системи військового управління. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sra_2017_4_17 (дата звернення: 18.02.2021 року).
12. Сиротенко А., Вітченко А., Осьодло В., Алещенко В. Концепція розвитку військово-гуманітарної освіти в Україні. Київ, НУОУ, Наука і оборона 2020 №4. DOI 10.33099/2618-1614-2020-13-4-53-57. С. 53-57.
13. Теоретико-методологічні засади управління змінами у системі військової освіти. Монографія. Зельницький А.М., Заболотний О.А., Васільєв О.М., Шабатіна Н.О. Київ. НУОУ, 2021. 250 с.

REFERENCES

1. ADP 6-22. Army leadership and the profession. USA. Headquarters, department of the army. 2019. 118 p.
2. Blyznyuk T., Havaahiyn B. Fenomen liderstva: poliaspektnist ponyattya. <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/21623/1/Blyznyuk%20Gavaa-tezis.pdf> (data zvernennya 01.10.2021 roku).
3. Boyko O.V. Metodolohichni osnovy doslidzhennya liderskoyi kompetentnosti maybutnikh ofitseriv u VVNZ. Lvivskyy Politekhnichnyy Natsionalnyy universytet. Pedagogika i psykholohiya profesiynoyi osvity № 3, 2012. S. 16-24.
4. Volkov S. V. Russkyy ofytserskyy korpus. M. Voenyzdat, 1993. 368 s.
5. Doktryna rozvytku viyskovoho liderstva u Zbroynykh Syl Ukrainy. Heneralnyy shtab ZS Ukrainy, 2020. 30 s.
6. Dosyak M.I. Kryteriyi diahnostyky liderskoho potentsialu kerivnyka vnutrishnikh viysk MVS Ukrainy ta shlyakhy yikh formuvannya. Problemy ekstremalnoyi ta kryzovoyi psykholohiyi. 2013. Vyp. 14. Chastyna I. S. 116-123.
7. Kobera A. V. Orhanizatsiyno-psykholohichni determinanty liderstva v orhanakh vnutrishnikh sprav Ukrainy: avtoref. dys. kand. psykhol. nauk: 19.00.06. Kyiv, 2008. 16 s.
8. Mak'yavelli N. Florentiyski khroniky; Derzhavets :per. z it. A. Perepadi. Kharkiv : Folio, 2007. 511 s.
9. Nakaz Heneralnoho shtabu Zbroynykh Syl Ukrainy vid 05.07.2018 roku № 249 «Pro zatverdzhennya Instruktsiyi z otsinyuvannya rivnya avtorytetu i liderstva komandyriv (nachal'nykiv) u Zbroynykh Sylakh Ukrainy». URL: <https://dovidnykmpz.info/zagalni/nakaz-heneral-noho-shtabu-zbro-nykh-sy-12> (data zvernennya: 10.04.2021 roku).
10. Platon. Derzhava : per. z davnohr. Kyiv : Osnovy, 2000. 355 s.
11. Punda YU., Antonenko S. Pidhotovka stratehichnoho lidera yak investytsiya v reformuvannya systemy viyskovoho upravlinnya. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/spa_2017_4_17 (data zvernennya: 18.02.2021 roku).
12. Syrotenko A., Vitchenko A., Osoodlo V., Aleshchenko V. Kontseptsiya rozvytku viysokovo-humanitarnoyi osvity v Ukraini. Kyiv, NUOU, Nauka i oborona 2020 №4. DOI 10.33099/2618-1614-2020-13-4-53-57. S. 53-57.
13. Teoretyko-metodolohichni zasady upravlinnya zminamy u systemi viyskovoyi osvity. Monohrafiya. Zelnytskyy A.M., Zabolotnyy O.A., Vasilyev O.M., Shabatina N.O. Kyiv. NUOU, 2021. 250 s.

РЕЗЮМЕ

Владимир Карпенко,

Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

Понятие лидерства в военно-научных исследованиях

В статье проанализировано формирование понятия лидерства в военно-научных исследованиях. Рассмотрено полиаспектность понятия лидерства. Учитывая специфические особенности военной среды и требования к деятельности военнослужащих предложено рассматривать понятие «военное лидерство» опираясь на определенные аспекты. На основе военной деятельности и особенностей военной сферы предложено понятие «военный лидер» и уточнено понятие «военное лидерство».

Ключевые слова: лидер; военный лидер; лидерство; военное лидерство; лидерские качества; офицер-лидер.

SUMMARY

Volodymyr Karpenko,
National Defence University of Ukraine
named after Ivan Chernyakhovskyi

The concept of leadership in military research

The article analyzes the formation of the concept of leadership in military research. The multifaceted concept of leadership is considered. Given the specific features of the military environment and the requirements for the activities of servicemen, it is proposed to consider the concept of "military leadership" based on certain aspects. On the basis of military activity and features of the military sphere, the concept of "military leader" is proposed and the concept of "military leadership" is specified.

Introduction. *Formation and development of leadership in the military sphere is an urgent task and a priority area for improving the quality of professional activity of officers of the Armed Forces of Ukraine. The problem of research of leadership in military activity needs further study and generalization in order to adapt to the current requirements of the Armed Forces of Ukraine. However, today there are a number of deterrents to this process, most notably the lack of a single concept of "military leadership".*

Purpose. *Taking into account the specifics of administrative and military-professional activities, in particular officers of the Assault Troops, to substantiate and clarify the concept of "military leadership", as well as to propose the concept of "military leader".*

Methods. *The article uses general scientific methods of analysis of scientific literature on the researched problem, system analysis and synthesis, comparison, systematization, generalization.*

Result. *In our study, we see the definition of a "military leader" as a person who is able to subdue the will and behavior of others to achieve a goal by taking responsibility for decision-making in any situation associated with a high mortality rate.*

Originality. *The analysis shows that the main emphasis of modern researchers is on the disclosure of general typological features of the officer as a leader. The problem of professionalization of the officer-leader, development of his leadership competence is ignored. Thus, the generalization, substantiation and definition of the concept of "military leader" and "military leadership" taking into account the specifics of management and military-professional activities, in particular officers of the Assault Troops, are relevant for modern military pedagogical science.*

Conclusion. *Given the above and taking into account the peculiarities and specifics of the military environment, requirements for military activities and hierarchical management structure and based on the proposed concept of "military leader", we propose to consider "military leadership" as a key set of professionally important personality traits that determine the ability to influence personality and behavior of other servicemen to achieve a certain goal.*

Key words: *leader; military leader; leadership; military leadership; leadership qualities; officer-leader.*

УДК 37.013.21

Мирослав Коваль,
доктор педагогічних наук, професор,
Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності,
ORCID ID 0000-0002-0662-862X

Ігор Коваль,
кандидат педагогічних наук,
Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності,
ORCID ID 0000-0002-9204-9228
DOI: 10.33099/2617-1775/2021-02/100-107

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ РЯТУВАЛЬНИКІВ

У статті аргументовано, що спеціальна освіта майбутніх рятувальників до діяльності в екстремальних умовах передбачає врахування методологічних ідей і вимог до організації освітнього процесу в закладах вищої освіти Державної служби України з надзвичайних ситуацій, що відображають сукупність принципів професійної підготовки. До основних принципів професійної підготовки, що необхідно реалізовувати у професійній підготовці фахівців служби цивільного захисту, віднесено принципи професійної спрямованості навчання, випереджального розвитку, фундаменталізації, інформатизації, неперервності й наступності. Усі зазначені принципи реалізуються в тісному взаємозв'язку, взаємозумовлюючи і продукуючи один одного.

Ключові слова: *принципи професійної підготовки; професійна готовність; рятувальники; компетентність; інформатизація; безпека людини.*

У ХХІ столітті освітня галузь стала фундаментальною сферою формування інтелектуального капіталу людини, планетарним фактором розвитку суспільства, пріоритетом розвинених країн, де Україна не є винятком. За роки незалежності нашої держави сформувалась законодавча база освіти, проте виникла потреба розробки та обґрунтування методологічних основ шляхом пізнання нинішніх інтерактивних форм мислення, де особлива увага приділяється дослідженням, що пов'язані із матеріально-технічною базою. Зокрема останнє націлює нас на вивчення принципів професійної підготовки майбутніх рятувальників у закладах вищої освіти (ЗВО) Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС України).

В. Андрущенко зазначив, що професійна освіта потребує повноцінної модернізації й оновлення змісту професійної підготовки відповідно до світових стандартів, новітніх технологій [1]. У цьому контексті Н. Ничкало вказує на те, що всім етапам суспільного розвитку продукують проблеми пов'язані з науково-технологічним і соціально-економічним проривами, розв'язок яких вимагає новітніх підходів із врахуванням змін життєдіяльності соціальних систем [13].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Першу систематизацію принципів навчання зробив Я. Коменський, де вказав, що у навчанні й

вихованні потрібно враховувати природні, вікові та психологічні особливості особистості. Педагоги (О.Вишневський, І.Зайченко, І.Підласий та інші) розглядаючи принципи дидактики вказали на цілісну проблему їх формування й класифікації. Також, принципи освіти досліджували Я.Болюбаш, Н.Кириченко, В.Кремень, М.Курко, А.Литвин, Н.Ничкало, В.Ортинський, Л.Руденко, Р.Шаповал та інші, де розкрили окремі їх аспекти в конкретній сфері життєдіяльності.

Проте, комплексний аналіз науково-педагогічних джерел свідчить, що на даному етапі поза увагою науковців залишається конкретизація та обґрунтування основних принципів професійної підготовки рятувальників до діяльності в екстремальних умовах.

Метою статті є виокремлення й обґрунтування основних принципів професійної підготовки рятувальників у ЗВО ДСНС України.

Виклад основного матеріалу: особливості професійної підготовки фахівців ДСНС України потребують визначення принципів, що висвітлюють закономірності формування особистості фахівця, утворюють систему та забезпечують взаємозв'язок загальної й профільної освіти [12, с. 15-16]. Одним із перших такі принципи обґрунтував С.Батишев, оскільки розгорнуто висвітлив наукові підходи організації освітнього процесу, аргументував шляхи вдосконалення начального процесу, управління й методичної роботи. Він наголошував, що для вирішення проблем освіти потрібно аналізувати нововведення, на основі яких розробляти й впроваджувати найдосконаліші та найраціональніші засоби його організації [3, с. 14]. У своїх напрацюваннях науковець погоджується із Міжнародною організацією праці, що найбільш гнучкою з існуючих систем фахової підготовки є блоково-модульна технологія, яка сприяє швидкісній підготовці молоді, підвищенню їх кваліфікації та перепідготовці [2, с. 45]. Враховуючи зазначене, необхідно враховувати у процесі підготовки рятувальників до діяльності в надзвичайних ситуаціях такі принципи професійної освіти: професійної спрямованості навчання, випереджального розвитку, фундаменталізації, інформатизації, неперервності й наступності.

Першим і основним принципом професійної освіти є принцип *професійної спрямованості навчання*, що має на меті стратегічне орієнтування начального процесу [4, с. 50]. Принцип є основою взаємозв'язків загальних знань і способів їх вживання, конкретних знань і прийомів їх використання на рівні визначеної професії [7, с. 34]. Р.Гуревич спільно із А.Коломієць вказали, що принцип професійної спрямованості навчання базується на використанні педагогічних засобів, при умові продуктивного засвоєння молоддю знань, умінь, навичок, де формується інтерес до майбутньої професії [4, с. 52]. У цьому контексті А.Литвин, наголосив, що цей принцип поєднує в собі специфіку професії із всебічним розвитком особистості, де спецпідготовка наповнена індивідуальним змістом [11, с. 217-218]. Цікавим для нашого дослідження є погляди М.Козяра, де вказано, що для формування екстремально-професійної спрямованості, керівництво структурних підрозділів надзвичайних ситуацій повинно створити умови, які сприятимуть зацікавленості рятувальника у власному професійному

становленні [9, с. 135]. З огляду на погляди науковців, освітній процес у ЗВО ДСНС України повинен орієнтуватися на специфіку цивільного захисту, а це сприятиме розробленню й впровадженню нових навчальних планів, програм, де враховуватиметься цілісність професійної підготовки.

На основі цього принципу навчальний процес у ЗВО ДСНС України формує у рятувальників інтерес до професійної діяльності в екстремальних умовах. Сама ж професійна спрямованість навчання «коригує» й направляє процес професійної підготовки фахівців служби цивільного захисту у відповідності до встановленого розпорядку дня, сприяючи вибору спеціалізації із врахуванням кваліфікаційних вимог ДСНС України та МОН України, де рятувальники отримають професійно важливі знання, вміння, навички й компетентності.

Президент НАПН України В. Кремень вказав на важливості модернізації системи освіти наголосивши, що сьогодні фахівцям замало механічної передачі педагогами знань, тому необхідно навчити перших отримувати інформацію й набувати знання, при цьому сформувавши потребу і вміння їх застосовувати [10, с. 68]. З огляду на це, наступним є *принцип випереджального розвитку* на основі якого забезпечується відповідність компетентностей, рівня й якості кваліфікації вимогам технічного прогресу. Тут мається на увазі, що метою освітнього процесу є не лише опанування професійної діяльності, а й інтелектуальний розвиток особистості. З огляду на підготовку рятувальників у ЗВО ДСНС України випереджальний розвиток формується при використанні інноваційних методів моделювання ситуацій невизначеності, в результаті чого, кожен майбутній фахівець формує відповідно до власних особистісних властивостей алгоритм безпомилкових дій, що використовуватиметься ним в процесі професійної діяльності, результат якої на пряму залежить від компетентності керівника випередити невідому стихію.

Наступним у нашому дослідженні а *принцип фундаменталізації* який має на меті зорієнтувати освіту на підвалини духовно-моральної й практичної діяльності майбутніх спеціалістів у процесі їхнього самопізнання й саморозвитку. Р. Гуревич наголосив, що бажання досягнути гармонії між людиною й суспільством поклало проблему фундаменталізації змісту освіти, а це в свою чергу, сприятиме позитивній адаптації особистості до постійних соціальних, економічних і професійних змін [5, с. 53]. У цьому ж напрямі розкриває свої погляди Л. Руденко, вказуючи, що фундаментальність освіти, для формування цілісної картини світу, сприяє осмисленню і дотриманню людством беззаперечних законів природи і суспільства, передбачаючи багатогранну природничу й гуманітарну підготовки [17, с. 171].

Фундаменталізація освіти у ЗВО ДСНС України є важливою передумовою компетентнісного становлення рятувальників, що диктує оптимальне співвідношення їх теоретичної й практичної складових, та головне – сприяє проектуванню набутих знань в професійній діяльності. Тобто принцип фундаменталізації має на меті організувати й направити процес навчання в русло забезпечення метаморфозу навчально-пізнавальної діяльності в фахову, при цьому потрібно дотримуватись балансу між набутими знаннями, вміннями,

навичками та фундаментальною освітою, оскільки це є критерієм компетентності спеціаліста в галузі безпеки людини.

XXI століття здійснило науковий мережевий прорив, який сприяє обміну інформацією, досвідом, постійним прогресом інформаційних складових, в результаті чого у професійній підготовці педагога змушені враховувати *принцип інформатизації*. На думку науковців інформатизація освіти – це сукупність методів, процесів, програмно-технічних засобів, які інтегровані для опрацювання, зберігання, передачі, використання, розповсюдження інформації відповідно до потреб користувачів. У літературі виокремлюються такі цілі інформатизації суспільства: забезпечення доступу до інформації; забезпечення випереджального навчання; підвищення якості освіти через упровадження та використання у навчальний процес новітніх інформаційних технологій; розвиток інтелектуальних і творчих здібностей на базі індивідуалізації освіти [16, с. 42]. Використання в освітньому процесі інформаційно-телекомунікаційних технологій сприяє більш наочно й проблемно-орієнтовано вивчати навчальний матеріал, виокремлюючи при цьому зв'язки між дисциплінами й науковими галузями [6, с. 18]. А. Литвин вказав на універсальність принципу, довівши що він відображає наукове розуміння процесу освіти, основою якого є використання можливостей інформаційно-телекомунікаційних технологій, які виступають всезагальними прийомами наукового пізнання [11, с. 215-217]. Практична сутність принципу інформатизації полягає у формуванні професійно важливих компетентностей, які сприятимуть набуттю знань, вмінь, навичок майбутніми фахівцями для здійснення ними трудової діяльності в інформаційному суспільстві [17, с. 174]. У ЗВО інформатизація полягає не лише у забезпеченні комп'ютеризованою технікою і навчання на ній, а вимагає трансформації навчальних планів так, щоб у них використовувалось інформаційні технології, що сприятиме доступу до глобальних мережевих систем усіх учасників педагогічного процесу [8, с. 102].

У професійній підготовці рятувальників принцип інформатизації займає ключове місце, оскільки сприяє індивідуалізації освітнього процесу, забезпечивши його інформативність. Також усі структурні підрозділи ДСНС України за допомогою інформаційних технологій отримують повідомлення про ситуацію небезпеки, в результаті чого караул який несе службу в підрозділі отримує повну картину району виїзду, де відзначено всі небезпечні об'єкти, які можуть завадити ліквідації надзвичайної ситуації.

Останнім є *принцип неперервності й наступності*, який підкріплює принцип інформатизації. На конференції ЮНЕСКО у 1965 році вперше розглянуто Концепцію неперервної освіти [14, с. 156-159]. В Україні під керівництвом Н. Ничкало обґрунтовано й прийнято Концепцію державного стандарту професійно-технічної підготовки, де розглянуто принципи, загальні засади, зміст і прогнозування неперервності освіти [15, с. 70-71]. Варто відзначити погляди М. Козяра, де вказано, що неперервність полягає в опануванні знань, технологій і формування професійно важливих якостей особистості, тому внутрішнім механізмом неперервності освіти тут виступає

наступність, що сприяє збереженню знань, вмінь, навичок на кожному її етапі [9, с. 135].

Необхідно віддати належне принципу неперервності й наступності у підготовці фахівців ДСНС України, оскільки світовий науково-технологічний прогрес постійно вводить новітні технології запобігання, рятування й ліквідації надзвичайних ситуацій, що змушує постійно особовий склад рятувальних підрозділів підвищувати кваліфікацію. В результаті чого, фахівці виконуватимуть поставлені задачі затрачаючи менше часу та зусиль не зважаючи на їхні фізіологічні особливості. Тобто принцип сприяє саморозвитку особистості як в повсякденній, так і професійній діяльності.

Висновки: таким чином, ми виокремили й обґрунтували основні принципи професійної підготовки рятувальників у ЗВО ДСНС України: професійної спрямованості навчання, випереджального розвитку, фундаменталізації, інформатизації, неперервності й наступності. На нашу думку, саме ці принципи є об'єктивним підґрунтям для формування професійної готовності рятувальників до діяльності в екстремальних умовах. Розглянуті принципи професійної підготовки перебувають у постійному теоретико-методологічному розвитку, тому вони є відкритими до інноваційних доповнень.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці й обґрунтуванні моделі професійної підготовки фахівців цивільного захисту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В. П. Проблеми і перспективи розвитку вищої освіти в Україні на зламі століть / В. П. Андрущенко // Директор школи. – 2000. – № 43. – С. 8-9.
2. Батышев С. Я. Блочно-модульное обучение : учебное пособие / С. Я. Батышев. — М., 1997. — 258 с.
3. Батышев С. Я. Научная организация учебно-воспитательного процесса / С. Я. Батышев. — 3-е изд. — М. : Высш. школа, 1980. — 456 с.
4. Гуревич Р. Професійна спрямованість як принцип навчання у професійно-технічних навчальних закладах / Роман Гуревич, Алла Коломієць // Професійно спрямоване навчання і виховання особистості : зб. наук. праць / за ред. Г. П. Васяновича. — Львів : ЛДУБЖД, 2006. — С. 49-63.
5. Гуревич Р. С. Концептуальні засади інформатизації сучасної освіти / Р. С. Гуревич // Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті : досвід, проблеми, перспективи: зб. наук. праць. — Львів : ЛДУБЖД, 2006. — Вип. 1. — С. 52-57.
6. Гуревич Р. С. Теоретичні та методичні основи організації навчання у професійно-технічних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Роман Семенович Гуревич. — К., 1999. — 33 с.
7. Дубинчук О. С. Диференціація змісту математичної освіти в училищах різних професійних напрямків / О. С. Дубинчук // Диференційоване навчання у закладах профтехосвіти : наук. метод. зб. / відп. ред. Н. Ничкало. — К.: НДІ педагогіки України, 1992. — С. 29-39.
8. Козяр М. М. Використання інтерактивних технологій навчання у ВНЗ : проблеми і шляхи їх вирішення / М. М. Козяр // Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності : зб. наук. праць. — Львів : ЛДУ БЖД, 2010. — № 4. — Ч. II. — С. 102–105.
9. Козяр М. М. Екстремальна-професійна підготовка до діяльності в надзвичайних ситуаціях / М. М. Козяр. — Львів : СПОЛОМ, 2004. — 376 с.
10. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні: інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В. Г. Кремень. — К. : Грамота, 2005. — 448 с.

11. Литвин А. В. Інформатизація професійно-технічних навчальних закладів будівельного профілю: [монографія] / Андрій Вікторович Литвин. — Львів: Компанія «Манускрипт», 2011. — 498 с.
12. Махмутов М. И. Принципы обучения как системообразующий фактор взаимосвязи общего и профессионального образования в среднем профтехучилище / М. И. Махмутов, В. С. Безрукова // Взаимосвязь общего и профессионального образования учащихся средних ПТУ. — М. : Изд. АПН СССР, 1983. — С. 15-31.
13. Ничкало Н. Г. Неперервна професійна освіта як філософська та педагогічна категорія / Н. Г. Ничкало // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. — 2001. — Вип. 1. — С. 9-22.
14. Ничкало Н. Г. Неперервна професійна освіта — тенденція світова / Н. Г. Ничкало // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992-2002 : Збірник наукових праць до 10-річчя АПН України / Академія педагогічних наук України. — Частина 2. — Харків: «ОВС», 2002. — С. 148-161.
15. Ничкало Н. Г. Неперервна професійна освіта : міжнародний аспект / Н. Г. Ничкало // Неперервна професійна освіта : проблеми, пошуки, перспективи : [монографія] / За ред . І. А. Зязюна. — К. : Видавництво «Віпол», 2000. — С. 58-80.
16. Руденко Л. А. Психолого-педагогічні засади діяльності педагога сучасної професійної школи : навчально-методичний посібник / Г. С. Дегтярьова, М. М. Козяр, Л. А. Руденко, А. В. Шиделко // за ред. Л. А. Руденко. — К. : Педагогічна думка, 2013. — 144 с.
17. Руденко Л. А. Формування комунікативної культури майбутніх фахівців сфери обслуговування у професійно-технічних навчальних закладах : [монографія] / Лариса Анатоліївна Руденко. — Львів : Піраміда, 2015. — 342 с.

REFERENCES

1. Andrushchenko V. P. Problemy i perspektyvy rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na zlami stolit / V. P. Andrushchenko // Dyrektor shkoly. — 2000. — № 43. — S. 8-9.
2. Batushev S. Ya. Blochno-modulnoe obuchenye : uchebnoe posobyе / S. Ya. Batushev. — M., 1997. — 258 s.
3. Batushev S. Ya. Nauchnaia orhanyzatsyia uchebno-vospytatelnoho protsessa / S. Ya. Batushev. — 3-e yzd. — M. : Vussh. shkola, 1980. — 456 s.
4. Hurevych R. Profesiina spriamovanist yak pryntsyyp navchannia u profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladakh / Roman Hurevych, Alla Kolomiiets // Profesiino spriamovane navchannia i vykhovannia osobystosti : zb. nauk. prats / za red. H. P. Vasianovycha. — Lviv : LDUBZhD, 2006. — S. 49-63.
5. Hurevych R. S. Kontseptualni zasady informatyzatsii suchasnoi osvity / R. S. Hurevych // Informatsiino-telekomunikatsiini tekhnolohii v suchasni osviti : dosvid, problemy, perspektyvy : zb. nauk. prats. — Lviv : LDUBZhD, 2006. — Vyp. 1. — S. 52-57.
6. Hurevych R. S. Teoretychni ta metodychni osnovy orhanizatsii navchannia u profesiino-tekhnichnykh zakladakh : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia d-ra ped. nauk : 13.00.04 «Teoriia i metodyka profesiinoi osvity» / Roman Semenovych Hurevych. — K., 1999. — 33 s.
7. Dubynchuk O. S. Dyferentsiatsiia zmistu matematychnoi osvity v uchylyshchakh riznykh profesiinykh napriamkiv / O. S. Dubynchuk // Dyferentsiiovane navchannia u zakladakh proftekhosvity : nauk. metod. zb. / vidp. red. N. Nychkalo. — K. : NDI pedahohiky Ukrainy, 1992. — S. 29-39.
8. Koziar M. M. Vykorystannia interaktyvnykh tekhnolohii navchannia u VNZ : problemy i shliakhy yikh vyrishennia / M. M. Koziar // Visnyk Lvivskoho derzhavnogo universytetu bezpeky zhyttiediialnosti : zb. nauk. prats. — Lviv : LDU BZhD, 2010. — № 4. — Ch. II. — S. 102–105.
9. Koziar M. M. Ekstremalna-profesiina pidhotovka do diialnosti v nadzvychainykh sytuatsiiakh / M. M. Koziar. — Lviv : SPOLOM, 2004. — 376 s.

10. Kremen V. H. Osvita i nauka v Ukraini : innovatsiini aspekty. Stratehiia. Realizatsiia. Rezultaty / V. H. Kremen. — K. : Hramota, 2005. — 448 s.
11. Lytvyn A. V. Informatyzatsiia profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladiv budivelnoho profilu : [monohrafiia] / Andrii Viktorovych Lytvyn. — Lviv : Kompaniia «Manuskrypt», 2011. — 498 s.
12. Makhmutov M. Y. Pryntsypu obuchenya kak systemoobrazuiushchy faktor vzaymosviazы obshcheho y professyonalnoho obrazovanyia v srednem proftekhkuchylyshche / M. Y. Makhmutov, V. S. Bezrukova // Vzaymosviaz obshcheho y professyonalnoho obrazovanyia uchashchykh srednykh PTU. — M. : Yzd. APN SSSR, 1983. — S. 15-31.
13. Nychkalo N. H. Neperervna profesiina osvita yak filosofska ta pedahohichna katehoriia / N. H. Nychkalo // Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka. — 2001. — Vyp. 1. — S. 9-22.
14. Nychkalo N. H. Neperervna profesiina osvita — tendentsiia svitova / N. H. Nychkalo // Rozvytok pedahohichnoi i psykholohichnoi nauk v Ukraini 1992-2002 : Zbirnyk naukovykh prats do 10-richchia APN Ukrainy / Akademiia pedahohichnykh nauk Ukrainy. — Chastyna 2. — Kharkiv : «OVS», 2002. — S. 148-161.
15. Nychkalo N. H. Neperervna profesiina osvita : mizhnarodnyi aspekt / N. H. Nychkalo // Neperervna profesiina osvita : problemy, poshuky, perspektyvy : [monohrafiia] / Za red . I. A. Ziaziuna. — K. : Vydavnytstvo «Vipol», 2000. — S. 58-80.
16. Rudenko L. A. Psykholoho-pedahohichni zasady diialnosti pedahoha suchasnoi profesiinoi shkoly : navchalno-metodychnyi posibnyk / H. S. Dehtiarova, M. M. Koziar, L. A. Rudenko, A. V. Shydelko // za red. L. A. Rudenko. — K. : Pedahohichna dumka, 2013. — 144 s.
17. Rudenko L. A. Formuvannia komunikatyvnoi kultury maibutnykh fakhivtsiv sfery obsluhovuvannia u profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladakh : [monohrafiia] / Larysa Anatoliivna Rudenko. — Lviv : Piramida, 2015. — 342 s.

РЕЗЮМЕ

Мирослав Коваль,

доктор педагогических наук, профессор,
Львовский государственный университет
безопасности жизнедеятельности

Игорь Коваль,

кандидат педагогических наук,
Львовский государственный университет
безопасности жизнедеятельности

Основные принципы профессиональной подготовки будущих спасателей

В статье аргументировано, что специальное образование будущих спасателей к деятельности в экстремальных условиях предполагает учет методологических идей и требований к организации образовательного процесса в учреждениях высшего образования Государственной службы Украины по чрезвычайным ситуациям, отражающие совокупность принципов профессиональной подготовки. К основным принципам профессиональной подготовки, необходимо реализовывать в профессиональной подготовке специалистов службы гражданской защиты, отнесены принципы профессиональной направленности обучения, опережающего развития, фундаментализации, информатизации, непрерывности и преемственности. Все указанные принципы реализуются в тесной взаимосвязи, взаимообуславливающие и производя друг друга.

Ключевые слова: *принципы профессиональной подготовки; профессиональная готовность; спасатели; компетентность; информатизация; безопасность человека.*

SUMMARY**Miroslav Koval,**Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Lviv State University life safety**Igor Koval,**Candidate of Pedagogical Sciences,
Lviv State University life safety**BASIC PRINCIPLES OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE RESCUERS**

The article argues that the special education of future rescuers to work in extreme conditions involves taking into account methodological ideas and requirements for the organization of the educational process in higher education institutions of the State Emergency Service of Ukraine, reflecting a set of principles of training. The main principles of professional training that need to be implemented in the professional training of civil defense specialists include the principles of professional orientation of training, advanced development, fundamentalization, informatization, continuity and continuity. The implementation of the principle of professional orientation of training forms the rescuers' interest in working in extreme conditions, directing the educational process in accordance with the qualification requirements of the specialty. Based on the principle of advanced development, rescuers form, in accordance with their own personal properties, an algorithm of error-free actions that are formed in them when using innovative methods of modeling situations of uncertainty in the educational process. Important in the training of human security professionals is the principle of fundamentalization, which directs the educational process in the direction of ensuring the metamorphosis of educational and cognitive activities into a professional, while maintaining a balance between acquired knowledge, skills and basic education. The principle of informatization is noteworthy, which contributes to the individualization of the educational process, ensuring its informativeness. The principle of continuity and continuity is based on scientific and technological progress, constantly contributing to the introduction into practice of rescuers of the latest technologies to prevent, rescue and eliminate emergencies. Taking into account the above principles of professional training contributes to a deep understanding of the essence of the studied process as a strategic direction of professional training of human security specialists. All these principles are implemented in close connection, interdependent and producing each other.

Key words: principles of professional training; professional readiness; rescuers; competence; informatization; human safety.

УДК: 004.422.83

Андрій Корецький,
кандидат військових наук,
старший науковий співробітник
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
ORCID ID 0000-0002-6346-3083

Сергій Горбачевський,
кандидат технічних наук,
старший науковий співробітник
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
ORCID ID 0000-0002-4946-1604

Людмила Наливайко,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
ORCID ID 0000-0002-2240-5135
DOI: 10.33099/2617-1775/2021-02/108-114

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАУКОВОЇ І НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВВНЗ

Розглянуто структуру інформаційного забезпечення (ІЗ) наукової і науково-технічної діяльності у ВВНЗ, основні проблемні питання ІЗ та шляхи їх вирішення.

***Ключові слова:** інформаційна система; інформаційне забезпечення; наукова і науково-технічна діяльність; вищі військові навчальні заклади.*

Постановка проблеми. Інформаційне забезпечення є одним з основних видів забезпечення наукової і науково-технічної діяльності (ННТД). Тому аналіз стану інформаційного забезпечення ННТД та усунення проблемних питань ІЗ є вкрай актуальним завданням. *Інформаційне забезпечення* ННТД – це комплекс організаційно-технічних заходів спрямованих на задоволення потреб суб'єктів наукової діяльності в інформації, необхідній для створення наукової (науково-технічної) продукції. ІЗ ННТД здійснюється за видами науково-інформаційної діяльності, до якої належать: збирання, обробка, зберігання, оновлення і поширення інформації [1]. У сучасному інформаційному середовищі перерахованих видів науково-інформаційної діяльності вже стає недостатньо [2]. Для ефективного виконання ІЗ свого призначення необхідно додати, щонайменше, систематизацію та аналіз інформації. Структурно ІЗ ННТД можна розділити на бібліотеки (репозиторії), пошукові системи, ПЕОМ науковців як інструмент доступу та переробки наукової інформації, сервери, програмне забезпечення, мережі зв'язку, доступ до наукометричних та інших наукових баз та таке інше.

Аналіз публікацій. Питанням інформаційного забезпечення системи управління науковими проектами у вищих військових навчальних закладах присвячені дослідження Р.В. Булгакова та В.Г. Голованя [2], О.М. Перегуди, О.П. Черкеса, П.М. Піонтківського, О.В. Дзюбенка [3], В.М. Михайленко, Т.В. Січко [4].

Метою статті є аналіз проблемних питань інформаційного забезпечення

ННТД у ВВНЗ та напрацювання пропозицій щодо його удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Наукову і науково-технічну діяльність можна умовно поділити на науково-організаційну роботу та власне наукову роботу. Тому розглянемо окремо проблемні питання інформаційного забезпечення науково-організаційної та наукової роботи.

Науково-організаційна діяльність – діяльність, спрямована на методичне, організаційне забезпечення та координацію наукової, науково-технічної та науково-педагогічної діяльності (ВР України, Закон “Про наукову і науково-технічну діяльність” від 26.11.2015 N 848-VIII [5]). Зазвичай у наукових закладах є окремі підрозділи, які займаються науково-організаційною діяльністю відповідно до основних форм ННТД. Основними формами ННТД є науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (ДКР), оперативні завдання, підготовка науково-педагогічних кадрів, проведення науково-практичних конференцій, семінарів тощо, підготовка до видання монографій, підручників та посібників, підготовка статей, зокрема до наукових видань, які індексуються у Scopus, Web of Science тощо.

Основними функціями науково-організаційної діяльності є організація планування, координація виконання ННТД та облік результатів з можливістю формування інформаційно-аналітичних довідок.

Аналіз стану інформаційного забезпечення науково-організаційної діяльності, проведений на прикладі Національного університету оборони імені Івана Черняхівського, показав, що основними проблемними питаннями є:

- не достатній рівень забезпечення сучасними ПЕОМ;
- низький рівень автоматизації обліку результатів ННТД.

І якщо першу проблему можна вирішити досить швидко шляхом закупівлі відповідних ПЕОМ, то розробка спеціального програмного забезпечення для автоматизації обліку результатів ННТД потребує часу та об'єднання зусиль фахівців всіх ВВНЗ.

Наразі можна стверджувати, що рівень автоматизації цих процесів поки мізерний. У ліпшому разі це таблиці в Excel. Приклад обліку ID науковців авторів видань, які індексуються у Scopus, Web of Science тощо наведено на рис. 1.1, приклад обліку здобутків окремого науковця наведено на рис. 1.2.

	A	B	C	D	E
153	138	цвсд	Бойко Руслан Васильович	57218620434	
154	139	цвсд	Котляренко Олександр Петрович	57209581496	
155	140	цвсд	Приполова Людмила Іванівна	57219164218	
156					
157	141	ннцфпсот	Петрачков Олександр Валерійович	57218622265	
158	142	ннцфпсот	Кувшинов Олексій Вікторович	57207859604	
159	143	ннцфпсот	Ягупов Василь Васильович	57217104620	AAR-7554-2020
160	144	ннцфпсот	Мартиросян Артур Артурович	57194710415	
161	145	ннцфпсот	Вербин Назарій Борисович	57218623158	
162	146	ннцфпсот	Оленев Дмитро Геннадійович	57202817103	AAH-7472-2020
163	147	ннцфпсот	Шемчук Вадим Андрійович	57217487221	
164	148	ннцфпсот	Свистун Валентина Іванівна	57210751521	AAH-4975-2021
165	149	ннцфпсот	Кива Владислав Юрійович	57217158451	AAD-7020-2019
166	150	ннцфпсот	Височіна Надія Леонідівна	57201430337	G-8854-2018
167	151	ннцфпсот	Бабак Світлана Віталіївна	57215218483	

Рис. 1.1 – Облік ID науковців авторів видань, які індексуються у Scopus, Web of Science в Excel

Y26 fx

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	
1			Прізвище	Майстренко										
2			Ім'я та по батькові	Олександр Васильович										
3			Займана посада	провідний науковий співробітник										
4			підрозділ	відділ										
5			інститут / центр	НМЦ ОНІТД										
6			науковий ступінь	доктор військових наук										
7			вчене звання											
8														
9	Профілі:		Напрямки досліджень, в яких зацікавлений науковець											
10	ORCID		галузь знань	1	13	14	25							
11	Google Scholar		спеціальність	15	134	141	253	255						
12	ID - Publons		ключові слова	артилерія	стійкість	педагогія	радіолокація							
13	ID - Scopus		ефективні оптиміза	вища осві	авіація	ракетні війська								
14														
15			2020	всього	Членство									
16	кількість публікацій				Експертна рада з питань проведення експертизи дисертацій								0	
17	SCOPUS / WoS			3	3	Акредитаційна комісія								0
18	фактові видання			4	42	Експертна рада Акредитаційної комісії								0
19	інші публікації			5	33	Міжгалузєва експертна рада з вищої освіти Акредитаційної к								0
20	видання					Експертна комісія МОН								1
21	монографії/					Експертна комісія Науково-методичної ради/науково-методи								0
22	підручники/навчаль			0	2	Експертна рада НАЗЯВО								0
23	ні посібники					Галузева експертна рада НАЗЯВО								1
24	інші видання			1	4	Експертна комісія НАЗЯВО								0
25	участь у проектах					в професійних об'єднаннях								0
26	міжнародних			0	0	в спецрадах		2020	всього					
27	НДР / ДКР			0	2	голова	0	0						
28	редколегій видань			0	1	заступник голови	0	0						
29	міжнародна експертиза					член	3	3						
30	кількість			0	0	опонент	5	5						
31	винахідницька діяльність					рецензент	0	0	захищено					
32	авторські свідоцтва			0	0	керівництво								
33	патенти			0	0	докторантів	0	0	0					
34	наукове консультування					ад'юнктів	0	1	0					
35	міжнародних			0	0	слухачами	0	0						
36	Знання іноземних мов					гуртком	0	0						
37	мова	рівень	кільк годин занять	Робота у складі комітету / журі										
38	англійська	B2	0	кількість		0		0						
39	німецька	0	0	досвід роботи		22,92								
40	французь	0	0	орган. робота		2,00								
41										поточний рік 2020				

Титул Публікації Проекти Членство Керівництво

Рис. 1.2 – Облік здобутків окремого науковця в Excel

Облік у Excel результатів ННТД має свої недоліки та переваги.

Недоліки ведення обліку у Excel

неможливість одночасно працювати з одним документом двом і більше працівникам;

необхідність вручну проводити консолідацію даних, через що зростає ризик виникнення помилок;

немає гарантії збереження і безпеки даних, особливо, якщо з документами можуть працювати кілька співробітників, немає логування та системи повідомлень користувачам;

проблема контролю введення даних;

низька продуктивність, особливо під час роботи з пов'язаними таблицями; необхідність вручну створювати таблиці для кожного облікового періоду.

Переваги ведення обліку у Excel:

гнучкість структури даних, можливість модифікації “на льоту”;

швидкість початку роботи (можна відразу починати працювати зі створеними таблицями та у процесі роботи допрацьовувати структуру даних);

знайомий більшості користувачів інтерфейс (достатньо описати, що куди вносити і можна починати працювати);

не потрібна інфраструктура, вистачить ПЕОМ або безкоштовного Google Disk для роботи в хмарі – просто заводимо аккаунт і починаємо працювати. Не потрібно нічого встановлювати та робити бекапи даних, не потрібні ніякі початкові установки і настройки.

Зрозуміло, що у XXI сторіччі потрібно впроваджувати облікові системи на кшталт 1С, SAP, які мають бути інтегровані з автоматизованими системами управління ВВНЗ [6].

Тобто сучасна інформаційна система ННТД (ІС ННТД) має бути частиною єдиного інформаційного середовища ВВНЗ, органів та підрозділів управління ННТД та забезпечувати автоматизацію процесів ННТД.

Завдання ІС ННТД щодо науково-організаційної діяльності:

забезпечення електронного документообігу щодо ННТД;

забезпечення швидкої та зручної комунікації учасників ННТД;

забезпечення обліку науковців та обладнання для досліджень;

забезпечення автоматизованого отримання, реєстрації, обліку, збереження інформації щодо ННТД;

забезпечення автоматизованих розрахунків за типовими методиками (завантаженість науковців, бюджет НДР, фонд робочого часу, кращий науковець (підрозділ) та ін.) для формування відповідних документів (звітів, довідок, витягів тощо);

створення внутрішнього інформаційного ресурсу та забезпечення швидкого і зручного доступу учасників ННТД до необхідної інформації (відповідно до категорій користувачів);

забезпечення захисту інформації, що використовується в ІС ННТД відповідно до вимог чинного законодавства.

Переваги виростання автоматизованих систем обліку:

1. Усі дані зберігаються у єдиній реляційній базі даних, наприклад, SQL Server.

2. У кожного користувача свій веб-інтерфейс тільки з тими функціями і можливостями, які йому необхідні для роботи. Це особистий кабінет користувача в системі.

3. Основа інтерфейсу – це дашборди, форми і таблиці. Дашборди дають загальне розуміння щодо сучасного стану. Таблиці дають змогу швидко знаходити потрібні дані через фільтри. Форми – вводити дані в максимально простому вигляді для оператора.

4. Доступ до особистого профілю можливий з ПЕОМ, планшета, телефону. Ключові функції доступні в будь-який момент часу (вдома, в дорозі, в офісі).

5. Користувач отримує повідомлення про найважливіші події в системі у вигляді пуш-повідомлень на телефон, або в самій системі (внутрішня система повідомлень).

6. Система має змогу інтеграції з іншими зовнішніми системами, щоб

зменшити ручну працю, прискорити операції і мати можливість більш щільно працювати з документами у команді. Для окремих груп користувачів можна створювати свої спеціальні особисті кабінети з обмеженими функціями.

Щодо проблемних питань інформаційного забезпечення безпосередньо наукової роботи, то до них можна віднести:

не достатній рівень забезпечення сучасними ПЕОМ;

відсутність відомчих інформаційних систем забезпечення ННТД.

Істотною особливістю воєнно-наукових досліджень є наявність інформації з обмеженим доступом, а тому для її збереження потрібно створювати комплексну систему захисту інформації. Щодо накопичення і обробки відкритої наукової інформації, то з цим більш менш справляється Національний репозитарій академічних текстів, хоча до нього не попадає цілий пласт наукових досліджень у вигляді оперативних завдань. Іноді оперативні завдання за обсягом досліджень дорівнюють НДР. Решта специфічних досліджень у системі Міністерства оборони України, таких як НДР (ДКР) та дисертації з грифом обмеження доступу, результати випробувань та результати досліджень на заходах оперативної підготовки мають обмеження в доступі і саме тому потрібно створювати контур збереження, накопичення та обліку науково-технічної інформації з обмеженим доступом.

Стан інформаційного забезпечення ННТД ВВНЗ був би якіснішим, якщо би у ВВНЗ упроваджувались автоматизовані системи управління ВВНЗ. Нажаль у ВВНЗ, на відміну від цивільних ЗВО та закладів МВС – Національної гвардії та Погранслужби, на сьогодні автоматизовані системи управління навчальним закладом у ВВНЗ відсутні.

Ще одною вадою створення сучасної системи інформаційного забезпечення ННТД є нестача кваліфікованих кадрів, особливо спеціалістів з інформаційних технологій та програмістів. Тому ВВНЗ мали би об'єднувати зусилля щодо робіт з інформаційного забезпечення ННТД та обміну досвідом у цьому питанні. Організаційно це міг би бути постійно діючий семінар або регулярна науково-практична конференція. Окремі зусилля у цьому напрямку вже є. Так у 2021 році відбувся вебінар з питань впровадження автоматизованої системи управління навчальним закладом у Національній академії прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького.

Висновки. Сучасний стан розвитку науки вимагає максимального впровадження сучасних технологій в систему інформаційного забезпечення ННТД у ВВНЗ. Така автоматизація дозволить як підвищити якість управлінських рішень щодо ННТД, так і забезпечити простий і зручний доступ науковців до інформації, можливість спільної роботи над науковими проектами.

Напрями подальших досліджень пов'язані з впровадженням автоматизованих інформаційних систем у повсякденну діяльність науковців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Наказ Міністерства оборони України від 27.09.2016 р. № 385 «Про затвердження Положення про організацію наукової і науково-технічної діяльності у Збройних Силах

- України // [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1172-16>.
2. Булгаков Р.В., Головань В.Г., Перспективна модель інформаційного забезпечення системи управління науковими проектами у вищих військових навчальних закладах. Збірник наукових праць Військової академії, 2019. № 1 (11). С. 130-136.
 3. О. М. Перегуда, О. П. Черкес, П. М. Піонтківський, О. В. Дзюбенко Методика вибору та впровадження інформаційної системи в діяльність вищого військового навчального закладу. Збірник наукових праць ЖВІ. 2019. Випуск 17. С. 41-51
 4. ВМ Міхайленко, ТВ Січко Моделі і методи автоматизованої системи управління регіонального університетського центру. Монографія.-Вінниця: ВНАУ, 2014.-184 с.
 5. Закон України “Про наукову та науково-технічну діяльність”// [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19>.
 6. Горбачевський С., Орда М., Напрямки використання сучасних технологій в інформаційному забезпеченні системи військової освіти/ Збірник наукових праць “Військова освіта”– №1 (41), - 2020. – С. 103-109.

REFERENCES

1. Nakaz Ministerstva obrony Ukrainy vid 27.09.2016 r. № 385 “Pro zatverdzhennia Polozhennia pro orhanizatsiiu naukovoi i naukovo-tekhnichnoi diialnosti u Zbroinykh Sylakh Ukrainy // [Elektronnyi resurs] Rezhym dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1172-16>.
2. Bulhakov R.V., Holovan V.H., Perspektivna model informatsiinoho zabezpechennia systemy upravlinnia naukovymy proektamy u vyshchyykh viiskovykh navchalnykh zakladakh. Zbirnyk naukovykh prats Viiskovoi akademii, 2019. № 1 (11). S. 130-136.
3. O. M. Perehuda, O. P. Cherkes, P. M. Piontkivskyi, O. V. Dziubenko Metodyka vyboru ta vprovadzhennia informatsiinoi systemy v diialnist vyshchoho viiskovoho navchalnoho zakladu. Zbirnyk naukovykh prats ZhVI. 2019. Vypusk 17. S. 41-51
4. VM Mikhailenko, TV Sichko Modeli i metody avtomatyzovanoi systemy upravlinnia rehionalnoho universytetskoho tsentru. Monohrafiia.-Vinnytsia: VNAU, 2014.-184 s.
5. Zakon Ukrainy “Pro naukovu ta naukovo-tekhnichnu diialnist”// [Elektronnyi resurs] Rezhym dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19>.
6. Horbachevskyi S., Orda M., Napriamky vykorystannia suchasnykh tekhnolohii v informatsiinomu zabezpechenni systemy viiskovoi osvity/ Zbirnyk naukovykh prats “Viiskova osvita”– №1 (41), - 2020. – S. 103-109.

РЕЗЮМЕ

Андрей Корецкий,
кандидат военных наук,
старший научный сотрудник
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского
Сергей Горбачевский,
кандидат технических наук,
старший научный сотрудник
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского
Людмила Наливайко,
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

Проблемные вопросы информационного обеспечения научной и научно-технической деятельности в ВВУЗ-е

Рассмотрены структура информационного обеспечения (ИО) научной и научно-технической деятельности в ВВУЗ-е, основные проблемные вопросы ИО и пути их решения.

Ключевые слова: информационная система; информационное обеспечение; научная и научно-техническая деятельность; высшие военные учебные заведения.

SUMMARY

Andrii Koretskyi,

PhD (military sciences), Senior Researcher
National Defence University of Ukraine
named after Ivan Chernyakhovskiy

Serhii Horbachevsky,

PhD (technical sciences), Senior Researcher
National Defence University of Ukraine
named after Ivan Chernyakhovskiy

Ludmila Nalyvaiko,

National Defence University of Ukraine
named after Ivan Chernyakhovskiy

Problematic issues of information support of scientific and scientific and technical activities in higher military educational institutions

Introduction. *Information support is one of the main types of support for scientific and scientific-technical activities. Therefore, the analysis of the state of information support of scientific and scientific-technical activities and the elimination of problematic issues is an extremely important task. Information support of scientific and scientific-technical activity is a set of organizational and technical measures aimed at meeting the needs of scientific subjects in the information necessary for the creation of scientific (scientific and technical) products. Information support of scientific and scientific-technical activities is carried out by types of scientific and information activities, which include: collection, processing, storage, updating and dissemination of information.*

Purpose – *Analysis of problematic issues of information support of scientific activity and development of proposals for their solution.*

Methods: *The system of general scientific, theoretical and empirical research special methods, methodological analysis of the problem, systematization and generalization of scientific information concerning the nature and content of certain tasks, monitoring of existing systems were used to solve the set research problems, method of information data processing.*

Results. *Proposals for improving information support for scientific and scientific and technical activities in higher military educational institutions.*

Originality. *The article describes ways to improve information support for scientific and scientific and technical activities in higher military educational institution through the introduction of automations.*

Conclusion. *The current state of development of science requires the maximum introduction of modern technologies in the system of information support of scientific and scientific-technical activities in higher education. Such automation will improve the quality of management decisions on scientific and scientific-technical activities, as well as provide easy and convenient access of scientists to information, the ability to work together on research projects..*

Key words: *information system scientific and scientific-technical activities; higher military educational institutions; accounting automation.*

УДК 371.315.6:371.3(378)

Лариса Левицька,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняховського
ORCID ID 0000-0001-6575-9964
DOI: 10.33099/2617-1775/2021-02/115-120

ВИМОГИ ДО МОДЕЛІ СИСТЕМИ ЗБОРУ ТА ОБРОБКИ ІНФОРМАЦІЇ ЩОДО ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

Розглянуто вимоги до моделі системи збору та обробки інформації щодо оцінювання якості військової освіти. Визначено можливості та перспективи впровадження імплементації стандартів НАТО у вітчизняній системі військової освіти для вирішення завдання щодо розробки сучасної моделі системи збору і обробки інформації. Розглянуто елементи моделі системи оцінювання якості щодо їх відповідності сучасним запитам та очікуванням стейкхолдерів, які орієнтуються на принципи та підходи до оцінювання на основі стандартів країн-членів НАТО.

Ключові слова: військова освіта; модель; оцінювання якості освіти; система військової освіти; стандарти НАТО; система збору та обробки інформації.

Постановка проблеми. Одним з важливих елементів сучасної системи військової освіти є оцінювання якості. Втім, система оцінювання якості, яка існує сьогодні, не відповідає сучасним запитам та очікуванням стейкхолдерів, які орієнтуються на принципи та підходи оцінювання, визначені в якості стандартів у країнах-членах НАТО й здійснюється у межах автоматизованих систем збору та обробки освітньої інформації. Розробка та впровадження у практику таких систем у вітчизняній системі військової освіти, як єдиного комплексу, застосування якого спрямоване на забезпечення високої якості освіти та підготовки офіцерів та військових фахівців, залишається актуальним питанням, яке потребує вирішення. Пріоритетом у даному випадку є обґрунтування вимог до моделі системи збору та обробки інформації щодо оцінювання якості військової освіти за стандартами НАТО.

Метою статті є визначення вимог до моделі системи збору та обробки інформації щодо оцінювання якості військової освіти відповідно до стандартів НАТО.

Методи дослідження. У статті використано систему загальнонаукових і спеціальних методів теоретичного та емпіричного дослідження (аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми, систематизація та узагальнення, логічно-порівняльний методи, системний підхід, контент-аналіз).

Виклад основного матеріалу. Використання у ході наукових досліджень різноманітних моделей сприяє більш глибокому вивченню та усвідомленню наукової проблеми що досліджується. Процес моделювання, вибір і процеси побудови моделі та визначення вимог до її розроблення, являється невід'ємним елементом більшості наукових досліджень. У науці виділяють низку моделей, які відрізняються за способом відображення дійсності (результатів

моделювання). За способом відображення дійсності до основних видів моделей відносяться евристичні, натуральні та математичні [1-4].

До евристичних моделей відносяться моделі, які собою представляють образи, що формуються в уявленні людини. Опис цих моделей здійснюється зрозумілою та простою людською мовою. Ці моделі, як правило, не формалізуються, тобто не підлягають опису з використанням формально-логічних та математичних виразів (символічна мова), а їх використання у своїй більшості здійснюється на початкових етапах того чи іншого наукового дослідження у випадку, коли дані про проблематику, що досліджується, є суттєво обмеженими або неповними. На наступних етапах досліджень ці моделі конкретизуються, ускладнюються та уточнюються.

Основною відмінністю натуральних моделей є їх правдоподібність, адекватність реально існуючим системам. Натуральні моделі є матеріальними, характеризуючись іншими, ніж у інших моделей, розмірами та кількістю елементів самої моделі.

Найбільш універсальними є математичні (формалізовані) моделі, які найчастіше використовуються у наукових дослідженнях. Це обумовлено тим, що використання саме математичної моделі дозволяє поставити “чистий експеримент”, тобто, в певних рамках щодо точності моделювання, дослідити вплив того чи іншого окремого перемінного параметру в умовах постійності інших параметрів, виявити спроможності щодо подальшого прогнозування розвитку явищ чи процесів, спроможності вишукувати різні способи управління ними тощо.

Загалом, математичні моделі є формалізованими, тобто вони являють собою сукупність взаємопов'язаних математичних і формально-логічних виразів, як правило, таких, що відображають реальні процеси і явища та є основою для побудови у подальшому коп'ютерних моделей і застосування обчислювальної техніки. На теперішній час, такі моделі в основному реалізуються у вигляді програмних комплексів з наявним пакетом програм для проведення відповідних обчислень на ПЕОМ. За формою свого представлення математичні моделі поділяються на аналітичні, інформаційні, чисельні та формально-логічні.

Різні сфери, до наукового аналізу яких застосовуються моделі, зокрема, математичні, висувають різні вимоги, які визначають характеристики тієї чи іншої моделі. Це стосується і процесів розроблення конкретних моделей, адже вважається, що значимість вимог є “критичною величиною” для успішної розробки того чи іншого проекту в процесі наукового дослідження.

З точки зору аналізу моделей системи оцінки якості військової освіти доцільно звернути увагу на загальноприйняті в науці вимоги до розроблення та функціонування моделей, а саме [3-5]:

- адекватність моделі – тобто, спроможність вибраної моделі до вирішення (розв'язання) поставлених завдань;
- точність в отриманні результатів моделювання – відповідність ступеню отриманих результатів з раніше встановленими чи бажаними;

– універсальність моделі – можливість використання моделі для розширення кола завдань дослідження;

– доцільна економічність моделювання – адекватність отриманих результатів моделювання з фінансовими затратами.

У ході первинної оцінки інформації визначається ступінь необхідності отриманих даних потребам освітньої діяльності, критерієм чого є релевантність (релевантність інформації), тобто наявність зв'язку з проблемою (відповідність наявним потребам) і здатність інформації зробити внесок у процес розуміння проблеми. Якщо інформація потенційно може допомогти у виконанні завдань освітньої діяльності та досягненні поставленої мети, то вона становить для фахівця-аналітика інтерес та є релевантною.

Похідна оцінка якості військової освіти може бути здійсненою за допомогою низки критеріїв: достовірності, адекватності, повноти й оптимальності, точності, оперативності (своєчасності надходження) тощо. Це визначає певну сукупність даних, які аналізуються, формуючи певні аналітичні блоки за визначеними параметрами та критеріями, зокрема [1; 2; 5]:

– достовірність інформації передбачає визначення ступеню об'єктивного, точного відображення подій, фактів, що відбулися в системі військової освіти та у процесі здійснення освітньої діяльності. Достовірність характеризується такими параметрами: наявність підтвердження з інших джерел інформації; стикування з іншою інформацією; професійний рівень аналітика та його вмотивованість; розгалуженість системи інформаційно-аналітичного забезпечення освітнього процесу та рівень представленості в ній інтересів всіх стейкхолдерів; властивості каналів передачі інформації тощо;

– адекватність інформації дозволяє оцінити ступінь повноти, цілеорієнтованості та якості отриманої інформації;

– повнота й оптимальність інформації передбачає визначення ступеню відповідності обсягу отриманої інформації достатньому обсягу необхідних даних для раціонального та оптимального вирішення конкретного завдання. Повнота й оптимальність інформації характеризується ступенем достатності отриманої інформації для розуміння ситуації, що склалася, особливостей процесу прийняття управлінського рішення та його імовірних наслідків;

– точність інформації визначається ступенем об'єктивно вірного (адекватного) віддзеркалення події, явища, стану об'єкта, його оточення. Точність інформації характеризує міру її деталізації, наближення до конкретної дійсності, яка може бути верифікованою;

– оперативність (своєчасність надходження) інформації визначається ступенем відповідності часу отримання інформації реальному часу здійснення конкретного процесу освітньої діяльності;

– лаконічність інформації визначається ступенем точності змісту інформації та співвідношенням її обсягу (мінімальності) насиченості;

– логічність інформації визначається ступенем послідовності викладення даних за умов збереження змісту, сенсу і форми вираження для однакового її розуміння;

- значимість інформації визначається ступенем важливості отриманої інформації для використання її у вирішенні поставлених завдань;
- цінність (корисність) інформації визначається ступенем можливості отриманих відомостей процесу планування подальших або поточних коригувальних заходів. Величина цінності інформації виражається через приріст вірогідності досягнення освітньої мети до і після отримання зворотної інформації;
- відповідність інформації визначеній меті визначається ступенем відповідності за рівнем координації та субординації, сукупність яких утворює ієрархію цілей, при чому, як правило, пріоритетом у практиці освітньої діяльності користується реалізація головних цілей;
- систематизованість і комплексність інформації визначається ступенем відповідності отриманих даних групі однорідних даних за певними ознаками з всієї сукупності даних, сформованих у певну ієрархічну єдність;
- новизна інформації визначається ступенем невідповідності даних отриманої (зворотної) інформації щодо якості військової освіти та освітнього процесу в цілому.

Таким чином, фахівцем-аналітиком може бути встановлено обґрунтування та доцільність прийнятих управлінських рішень у сфері освітньої діяльності з метою підвищення ефективності виконання цільових завдань, визначених стейкхолдерами, ступеня досягнення бажаних результатів тощо.

У свою чергу, аналіз сучасних досліджень вказує на те, що основними вимогами, які у цілому сприятимуть досягненню цілей, завдань, об'єктивному оцінюванню якості військової освіти та створення умов (за усіма існуючими видами забезпечення навчально-виховного процесу у ВВНЗ [1-3]) щодо реалізації програмних результатів у рамках функціонування системи військової освіти на етапі моделювання системи збору та оцінки інформації, є [2; 3; 5]:

- спроможність моделі щодо реалізації автоматизованого об'єктивного оцінювання якості освіти;
- спроможність моделі щодо реалізації автоматизованого визначення відповідності змісту та результатів військової освіти вимогам встановлених стандартів.

У наведеному прикладі йдеться про формування моделі оцінки якості військової освіти відповідно діючим стандартам як національної системи військової освіти, так і стандартам НАТО. Впровадження стандартів НАТО до оцінки якості військової освіти у національній системі військової освіти є необхідним елементом, якій має бути обов'язково врахований під час розроблення системи збору і обробки інформації. Такий підхід дає можливість забезпечити стейкхолдерів необхідною інформацією для забезпечення ефективності процесу освіти та підготовки офіцерів і військових фахівців на основі оцінки якості військової освіти. При цьому стейкхолдери отримують можливість оперативного і гнучкого усунення наявних недоліків в освітніх програмах, що вимагає застосування сучасних принципів до побудови моделі системи збору і обробки інформації.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Необхідність урахування специфічних вимог до розроблення моделі, результати аналізу використання систем СЗОІ щодо оцінювання якості освіти випускників ВВНЗ за підсумками їх службової діяльності у Збройних Силах України та збройних силах держав-членів НАТО, нормативно-правових актів (документів) з питань набуття військової освіти в Україні, у т.ч. офіційних документів НАТО щодо набуття професійної військової освіти військовими фахівцями збройних сил альянсу, а також можливостей щодо обчислення рівнів сформованості у випускників ВВНЗ відповідних компетентностей та визначення ступеня їх відповідності тому чи іншому професійному стандарту з метою винайдення наукового підходу до обґрунтування вимог до автоматизованої інформаційної системи збору та обробки інформації та досягнення мети дослідження потребує обрання аналітичної інформаційної моделі. Проте, це питання потребує подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горбачевський С.К. Інформаційна система оцінки професійних компетентностей офіцерів – випускників вищих військових навчальних закладів тактичного рівня / // Військова освіта. – 2020. – № 2(42). – С. 120-129.
2. Горячев А. Практикум з інформаційних технологій. – М.: Лабораторія базових знань, 1999. – 272 с.
3. Інноваційний розвиток вищої військової освіти України: моногр. / Кол. авт. – Харків: Цифрова друкарня № 1, 2012. – 456 с.
4. Лондар С.Л. Міжнародний досвід розвитку сучасних освітніх інформаційних систем / С.Л. Лондар // Освітня аналітика України. – 2018. – № 1(5). – Режим доступу. – URL: http://science.iea.gov.ua/wp-content/uploads/2019/09/1_2019.pdf. (дата звернення: 26.06.2020).
5. Полторак М.Ф. Особливості використання систем збору та обробки освітньої інформації з питань оцінювання якості військової освіти у Збройних Силах України та збройних силах НАТО: порівняльний аналіз / М.Ф. Полторак // Військова освіта. – 2021. – № (43). – С.254-266.

REFERENCES

1. Gorbachevsky S.K. Information system for assessing the professional competencies of officers - graduates of higher military educational institutions of the tactical level / // Military Education. - 2020. - № 2 (42). - P. 120-129.
2. Goryachev A. Workshop on information technology. - M.: Laboratory of basic knowledge, 1999. - 272 p.
3. Innovative development of higher military education in Ukraine: monograph. / Qty. aut. - Kharkiv: Digital Printing House № 1, 2012. - 456 p.
4. Londar S.L. International experience in the development of modern educational information systems / S.L. Londar // Educational Analytics of Ukraine. - 2018. - № 1 (5). - Access mode. - URL: http://science.iea.gov.ua/wp-content/uploads/2019/09/1_2019.pdf. (appeal date: 26.06.2020).
5. Poltorak M.F. Peculiarities of using systems for collecting and processing educational information on assessing the quality of military education in the Armed Forces of Ukraine and the NATO Armed Forces: a comparative analysis / M.F. Poltorak // Military education. - 2021. - № (43). - P.254-266.

РЕЗЮМЕ

Лариса Левицкая,
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

Рассмотрены требования к модели системы сбора и обработки информации по оценке качества военного образования.

Определены возможности и перспективы внедрения стандартов НАТО в отечественной системе военного образования для решения задачи разработки современной модели системы сбора и обработки информации.

Рассмотрены элементы модели системы оценки качества по их соответствию современным запросам и ожиданиям стейкхолдеров, которые ориентируются на принципы и подходы к оценке на основе стандартов стран-членов НАТО.

Ключевые слова: *военное образование; модель; оценка качества образования; система военного образования; стандарты НАТО; система оружия и обработки информации.*

SUMMARY

Larisa Levitska,
National Defense University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskyi,

**Requirements to the model of the system of collection and processing the information
regarding the quality assessment of military education**

The requirements to the model of the system of collecting and processing information for assessing the quality of military education are considered. Possibilities and prospects for the implementation of NATO standards in the domestic military education system to address the problem of developing a modern model of information collection and processing system have been identified. The elements of the model of the quality assessment system in relation to their compliance with modern demands and expectations of stakeholders, which focus on the principles and approaches to assessment based on the standards of NATO member countries, are considered.

Key words: *military education; model; education quality assessment; military education system; NATO standards; system of weapons and information processing.*

УДК 355.255

Тарас Мацевко,

кандидат психологічних наук,
старший науковий співробітник
Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного
ORCID ID 0000-0002-5424-847X

Олег Годованський,

Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного
ORCID ID 0000-0003-0897-8375
DOI: 10.33099/2617-1775/2021-02/121-130

АНАЛІЗ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ З ПИТАНЬ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ ВИПУСКНИКІВ ВВНЗ, ЗА ПІДСУМКАМИ ЇХ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті проаналізовано нормативно-правові акти військової освіти (ВО) з питань оцінювання результатів навчання випускників ВВНЗ, за підсумками їх службової діяльності, як одного з елементів інформаційного забезпечення освітнього процесу. Визначено, що нормативно-правових актів, які системно розглядали весь перелік питань інформаційного забезпечення військової освіти щодо оцінки результатів навчання випускників ВВНЗ за підсумками їх службової діяльності на цей час не сформовано. Надано рекомендації щодо підготовки та зміни керівних документів, які регулюють підходи до оцінювання результатів навчання випускників ВВНЗ, за підсумками їх службової діяльності.

Ключові слова: інформаційне забезпечення; оцінювання результатів навчання; нормативні акти; військова освіта; професійні компетентності.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції розвитку воєнного мистецтва і реалії відсічі збройної агресії РФ на Сході України потребують необхідності підвищення обороноздатності Держави та виступають каталізатором для удосконалення системи підготовки військових кадрів. Державі потрібні інтелектуально та професійно підготовлені фахівці, рівень підготовленості яких відповідає сучасним вимогам теорії та практики збройної боротьби, здатних на всіх етапах своєї професійної діяльності (військової кар'єри) оволодівати новими знаннями і вміннями, успішно керувати військами (силами) в бою (операції) та навчанням, вихованням, психологічною підготовкою особового складу в мирний і воєнний час, а також спроможними експлуатувати найскладніші системи сучасного військового озброєння та техніки з дотриманням вимог керівних документів, в т. ч. – стандартів НАТО в умовах бойової обстановки й повсякденної діяльності військ.

Актуальність дослідження визначається необхідністю удосконалення системи інформаційного забезпечення військової освіти у Збройних Силах України з питань оцінювання результатів навчання випускників ВВНЗ за підсумками їх службової діяльності та створення ефективної системи інформаційного забезпечення якості підготовки військових фахівців у Збройних Сил України для своєчасного внесення змін в освітню діяльність ВВНЗ.

Основою дослідження інформаційного забезпечення військової освіти у Збройних Силах України з питань оцінювання результатів навчання випускників ВВНЗ за підсумками їх службової діяльності є аналіз нормативно-правових актів, які регламентують існуючу систему оцінювання їх діяльності в межах щорічного атестування та визначення напрямків щодо їх змін на основі створення єдиної методологічної схеми у вигляді співвідношення компетентності випускника ВВНЗ з моделлю його професійної діяльності, з використанням отриманої інформації для удосконалення всієї системи військової освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інформаційне забезпечення є невід'ємною складовою, яка впливає на ефективність освітнього процесу. Дослідження інформаційного забезпечення вищих навчальних закладів знайшло відображення у працях таких вчених, як Л. І. Антошкіна, Т. М. Боголіб, Н. І. Верхоглядова, Т. Є. Оболенська, В. Л. Плескач, проте в умовах сьогодення це питання потребує постійного дослідження та вдосконалення.

І. П. Босак та Є. М. Палига [1] трактують інформаційне забезпечення як наявність інформації, необхідної для управління процесами, що міститься у базах даних інформаційних систем. Під інформаційними системами розуміють системи зберігання, обробки, перетворення, передачі й оновлення інформації з використанням комп'ютерної та іншої техніки.

На думку П. М. Сороки та Б. П. Сороки, інформаційне забезпечення – це сукупність форм документів різного призначення, нормативної бази та реалізованих рішень щодо обсягів, розміщення форм існування інформації, яка використовується в інформаційній системі під час її функціонування на об'єкті управління.

Вони окреслили основні вимоги до інформаційного забезпечення [9]:

1. інформаційне забезпечення повинно бути достатнім для використання всіх функцій інформаційної системи, які автоматизуються;
2. для кодування інформації, що використовуються як на об'єкті управління, так і на вищому рівні, потрібно використовувати погоджені класифікатори;
3. інформаційне забезпечення цієї інформаційної системи повинно бути поєднане з інформаційним забезпеченням інших систем, з якими воно взаємодіє та ін.

Інший підхід до визначення інформаційного забезпечення можна побачити у наукових працях Л. Т. Ониксимова та Н. О. Петрини: «інформаційне забезпечення – це надання інформації, знайденої в ході робіт задля задоволення інформаційних потреб користувача і представленої у вигляді інформаційного продукту у зручному для споживача вигляді» [8].

На думку І. І. Доброскок, «інформаційне забезпечення – це цілісна технологічна навчальна система, що забезпечує інтеграцію технічного, дидактичного, користувального та інформаційно - освітнього середовищ, які створюють умови для виконання послідовності спільних дій суб'єктів навчання в умовах інформатизації освіти, орієнтованих на досягнення проєктованих

результатів професійної підготовки» [4, 38].

Отже, інформаційне забезпечення – сукупність процесів із підготовки й надання інформації для вирішення управлінських, наукових, технічних та інших завдань відповідності з етапами їх розв'язування.

Метою статті є аналіз діючих нормативно-правових актів з питань оцінювання результатів навчання випускників ВВНЗ, за підсумками їх службової діяльності, як одного з елементів інформаційного забезпечення освітнього процесу.

Методи дослідження

У статті використано загальнонаукові методи аналізу наукової літератури з досліджуваної проблеми, системний аналіз і синтез, індукція та дедукція, системний підхід до розв'язування проблем, класифікація, узагальнення та систематизація.

Виклад основного матеріалу.

Вхідним процесуальним елементом управління в системі військової освіти є одержання інформації. У першу чергу – це нормативно-правові акти, що врегульовують суспільні відносини в галузі навчання, професійної підготовки громадян України. Стосовно вищої освіти головним з поміж інших є Закон України «Про вищу освіту»[5]. У ньому зокрема визначено, що якість вищої освіти це відповідність умов провадження освітньої діяльності та результатів навчання вимогам законодавства та стандартам вищої освіти, професійним та/або міжнародним стандартам (за наявності), а також потребам заінтересованих сторін і суспільства, що забезпечується шляхом здійснення процедур внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості.

При цьому щодо оцінювання результатів навчання випускників ВВНЗ, за підсумками їх службової діяльності визначено таку форму як атестація це встановлення відповідності результатів навчання (наукової або творчої роботи) здобувачів вищої освіти вимогам освітньої (наукової, освітньо-творчої) програми та/або вимогам програми єдиного державного кваліфікаційного іспиту. Атестація осіб, які здобувають ступінь молодшого бакалавра, бакалавра чи магістра, здійснюється екзаменаційною комісією, до складу якої можуть включатися представники роботодавців та їх об'єднань, відповідно до положення про екзаменаційну комісію, затвердженого вченою радою закладу вищої освіти (наукової установи) [5].

Стандарти ВО формують основу інформаційного забезпечення підготовки фахівців і забезпечення якості в освітній сфері.

Систему стандартів вищої освіти складають стандарти вищої освіти професійні стандарт та освітні програми.

Зазначені стандарти є основою оцінки якості вищої освіти та професійної підготовки, а також якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів незалежно від їх типів, рівнів акредитації та форм навчання.

Освітня програма повинна містити: перелік освітніх компонентів; їх логічну послідовність; вимоги до рівня освіти осіб, які можуть розпочати навчання за цією програмою; кількість кредитів ЄКТС, необхідних для виконання цієї програми, а також очікувані програмні результати навчання

(компетентності), якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти.

Освітні програми, що передбачають присвоєння професійних кваліфікацій, мають забезпечувати виконання вимог відповідних професійних стандартів (за наявності), якщо інше не передбачено законодавством.

Стандарт вищої освіти - це сукупність вимог до освітніх програм вищої освіти, які є спільними для всіх освітніх програм у межах певного рівня вищої освіти та спеціальності.

Стандарти вищої освіти розробляються для кожного рівня вищої освіти в межах кожної спеціальності відповідно до Національної рамки кваліфікацій і використовуються для визначення та оцінювання якості вищої освіти та результатів освітньої діяльності закладів вищої освіти (наукових установ), результатів навчання за відповідними спеціальностями.

Стандарт вищої освіти визначає такі вимоги до освітньої програми:

- 1) обсяг кредитів ЄКТС, необхідний для здобуття відповідного ступеня вищої освіти;
- 2) вимоги до рівня освіти осіб, які можуть розпочати навчання за цією програмою, та результатів їх навчання;
- 3) перелік обов'язкових компетентностей випускника;
- 4) нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання;
- 5) форми атестації здобувачів вищої освіти;
- 6) вимоги до створення освітніх програм підготовки за галуззю знань, двома галузями знань або групою спеціальностей (у стандартах рівня молодшого бакалавра), міждисциплінарних освітньо-наукових програм (у стандартах магістра та доктора філософії);
- 7) вимоги професійних стандартів (за їх наявності).

Порядок розроблення стандартів вищої освіти та внесення змін до них, а також здійснення контролю за їх дотриманням визначається Кабінетом Міністрів України. Органи управління, спираючись на Закон України «Про вищу освіту», інші закони адаптують їх до завдань і специфіки функціонування мережі ВВНЗ: перетворюють і передають одержану інформацію іншим елементам системи освіти. Одним з показників перетворення одержаної інформації може слугувати наказ Міністерства оборони України № 4 від 09 січня 2020 року «Про затвердження Положення про особливості освітньої діяльності у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти» [6].

Цей наказ, як управлінське рішення, забезпечує приведення у відповідність до Закону України «Про вищу освіту» нормативної бази щодо функціонування ВВНЗ ЗС України та вдосконалення процесу організації освітньої діяльності в системі військової освіти. Зокрема в цьому наказі визначається, що інформаційне забезпечення освітньої діяльності у ВВНЗ включає: наявність бібліотек, у яких розміщується навчальна та інша література, вітчизняні та закордонні фахові періодичні видання за спеціальностями підготовки або спорідненого профілю підготовки, періодичні наукові видання, інформаційні і довідкові матеріали, які забезпечують освітню, наукову і науково-технічну

діяльність.

Наказом Міністерства оборони України від 27.11.2017 № 621, який має назву «Деякі питання управління вищими військовими навчальними закладами, військовими навчальними підрозділами закладів вищої освіти та військовими ліцеями», визначено розподіл основних завдань і функцій між структурними підрозділами Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України, іншими органами військового управління з питань управління військовою освітою [7]. Відповідно до цього розподілу основними завданнями та функціями Міністерства оборони України з питань управління військовою освітою зокрема є:

організація роботи екзаменаційних та приймальних (відбіркових) комісій ВВНЗ та під час проведення атестації випускників ВВНЗ, та вступної кампанії відповідно, прийняття рішення щодо вдосконалення їх роботи (діяльності);

організація спільно з Міністерством освіти і науки України розробки переліку галузей знань та спеціальностей підготовки військових фахівців, стандартів вищої військової освіти;

перевірка та аналіз якості освітньої діяльності ВВНЗ.

Серед основних завдань та функцій Генерального штабу Збройних Сил України з питань управління військовою освітою визначено такі елементи щодо інформаційного забезпечення оцінювання результатів навчання випускників ВВНЗ, за підсумками їх службової діяльності:

погодження стандартів вищої військової освіти та освітньо-професійних (освітньо-наукових) програм підготовки військових фахівців;

залучення фахівців Генерального штабу Збройних Сил України та органів військового управління до участі в перевірках якості організації освітнього процесу у ВВНЗ, повноти виконання навчальних планів і програм підготовки.

Департамент військової освіти, науки, соціальної та гуманітарної політики Міністерства оборони України відповідно до наданих повноважень організовує проведення атестації випускників ВВНЗ.

Керівники структурних підрозділів Міністерства оборони України, Генерального штабу Збройних Сил України та інших органів військового управління, яким безпосередньо підпорядковані ВВНЗ, відповідно до наданих повноважень відповідають за:

впровадження в освітній процес ВВНЗ досвіду бойових дій, участі у миротворчих операціях, бойової (оперативної) підготовки військ (сил);

своєчасність надання відгуків на випускників до ВВНЗ після року їх служби у військах (силах), врахування пропозицій з удосконалення освітнього процесу.

Керівники структурних підрозділів Міністерства оборони України, Генерального штабу Збройних Сил України, інших органів військового управління, які є замовниками на підготовку військових фахівців, відповідно до наданих повноважень, відповідають за:

контроль організації та якості підготовки військових фахівців, які готуються у ВВНЗ за їх замовленням, повноти виконання навчальних програм (за планами цих структурних підрозділів, що погоджуються із службовою

особою, якій безпосередньо підпорядкований ВВН, і директором Департаменту військової освіти, науки Міністерства оборони України);

створення умов для якісної підготовки військових фахівців, які навчаються за їх замовленням, підвищення кваліфікації науково-педагогічних (педагогічних) та наукових кадрів у ВВНЗ;

визначення вимог до компетентності випускників ВВНЗ, які навчаються за їх замовленням, розроблення професійних стандартів та освітньо-професійних програм їх підготовки, проведення аналізу змісту навчання та якості підготовки військових фахівців, зміст програм навчальних дисциплін та надання пропозицій щодо внесення необхідних змін (оновлення) до зазначених програм;

відповідність навчальних планів і програм навчальних дисциплін вимогам освітньо-професійних програм підготовки у ВВНЗ, їх інтеграцію з підготовкою і завданнями військ (сил);

впровадження в освітній процес ВВНЗ досвіду бойових дій, участі у миротворчих операціях, бойової (оперативної) підготовки військ (сил);

забезпечення ВВНЗ, у яких здійснюється підготовка військових фахівців за їх замовленням, необхідним озброєнням та військовою технікою, військово-технічним майном, постійна участь у вдосконаленні та розвитку матеріально-технічної бази, впровадженні сучасних освітніх та інформаційних технологій відповідно до номенклатури озброєння і майна, особливостей завдань та специфіки застосування виду (роду) військ;

своєчасне надання відгуків на випускників до ВВНЗ після року їх служби у військах (силах), надання пропозицій для вдосконалення змісту навчальних планів і програм.

Щодо керівних документів, які безпосередньо визначають порядок оцінювання результатів навчання випускників ВВНЗ, за підсумками їх службової діяльності, то слід відзначити їх обмежений характер. Так відповідно до Директиви Генерального штабу Збройних Сил України від 06.03.2014 № ДГШ-6 Про затвердження Табеля термінових донесень Збройних Сил України з кадрових питань та підготовки військових фахівців, було визначено форму, порядок відпрацювання та терміни подачі військовими частинами відгуку на випускника після року служби у військах (форма відгуку надана у додатку Г), проте відповідно до Директиви Генерального штабу Збройних Сил України від 05.10.2018 № ДГШ-15 ці положення були скасовані [2; 3]. При цьому, в наказі Міністра оборони України від 10.04.2009 № 170 Про затвердження Інструкції про організацію виконання Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України із змінами, внесеними згідно з Наказами Міністерства оборони редакції 25.09.2019 року та Методичних рекомендаціях з порядку організації і проведення атестування військовослужбовців Збройних Сил України, які затверджені директором Департаменту кадрової політики Міністерства оборони України від 19.04.2017 № 328 (зі змінами від 12.10.2018 № 226/490, від 01.10.2019 № 226/4372), зазначено, що після закінчення підготовки за денною формою навчання випускників військових закладів вищої освіти після року військової служби (через рік після закінчення, оформлюється відгук на

випускника військового закладу вищої освіти). Маємо певну неузгодженість у керівних документах.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Таким чином, нормативно-правових актів, які системно розглядали весь перелік питань інформаційного забезпечення військової освіти щодо оцінки результатів навчання випускників ВВНЗ за підсумками їх службової діяльності на цей час не сформовано. Діючі керівні документи щодо атестації особового складу персоналу не враховують особливостей молодих офіцерів і їх рівень підготовки у ВВНЗ.

Основним недоліком отримання інформації відповідно до діючих керівних документів є значна суб'єктивність. Крім цього, критерії та показники оцінювання результатів навчання випускників ВВНЗ за підсумками їх службової діяльності спрямовуються в ОВУ кадрового забезпечення, рідше у ВВНЗ, отже, мають обмежене використання для всієї системи інформаційного забезпечення військової освіти.

На підставі проведеного дослідження щодо підходів до оцінювання результатів навчання випускників ВВНЗ, за підсумками їх службової діяльності можна надати такі рекомендації:

1. Доцільно відпрацювати керівний документ (Інструкція) щодо унормування процесу збору, обробки, аналізу та розповсюдження інформації щодо оцінювання результатів навчання випускників ВВНЗ та ВВП ЗВО, за підсумками їх службової діяльності.

Цей документ має бути розроблений Департаментом військової освіти і науки у взаємодії з Департаментом кадрової політики. Та затверджений наказом Міністерства оборони України. В основі розробки має бути оцінка компетентностей випускника під час виконання службової діяльності.

Доцільно визначити структурний підрозділ Департаментом військової освіти і науки МА України, який відповідатиме за отримання, обробку, аналіз, узагальнення та розповсюдження отриманої інформації зацікавленим суб'єктам системи військової освіти, а також визначити порядок внесення змін, на основі узагальненої інформації, у стандарти вищої освіти, освітньо-професійні програми, інші інформаційно-організаційні документи системи військової освіти.

2. Доцільно внести зміни у Директива Генерального штабу Збройних Сил України від 06.03.2014 № ДГШ-6 Про затвердження Табеля термінових донесень Збройних Сил України з кадрових питань та підготовки військових фахівців, щодо відновлення в Табелі термінових донесень Збройних Сил України з кадрових питань та підготовки військових фахівців форми відгуку на випускника військового навчального закладу після року служби.

3. На підставі розробленого документу (п.1.), внести зміни у Наказ МО України від 27.11.2017 року № 621 «Деякі питання управління вищими військовими навчальними закладами, військовими навчальними підрозділами закладів вищої освіти та військовими ліцеями».

В подальшому передбачається проведення моніторингу відповідності отриманих оцінок ефективності професійної діяльності випускників і

корегування методів та механізмів оцінювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Босак І. П. Інформаційне забезпечення управління підприємством: економічний аспект / І. П. Босак, Є. М. Палига // Регіонал. економіка. – 2007. – № 4. – С. 193–195.
2. Директива Генерального штабу Збройних Сил України від 06.03.2014 № ДГШ-6 Про затвердження Табеля термінових донесень Збройних Сил України з кадрових питань та підготовки військових фахівців.
3. Директива Генерального штабу Збройних Сил України від 05.10.2018 № ДГШ-15 Про затвердження Змін до Табеля термінових донесень Збройних Сил України з кадрових питань та підготовки військових фахівців.
4. Доброскок І. Інформаційне забезпечення освітнього середовища майбутніх соціальних педагогів як засіб активізації й інтенсифікації управління навчальним процесом у ВНЗ / І. Доброскок // Рідна шк. – 2012. – № 89. – С. 37–41.
5. Закон України «Про вищу освіту» 2014 року № 1556-VII в редакції від 25.09.2020 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>. – Назва з екрану.
6. Наказ Міністерства оборони України № 4 від 09 січня 2020 року «Про затвердження Положення про особливості освітньої діяльності у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти» [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-20#Text>. – Назва з екрану.
7. Наказ Міністерства оборони України від 27.11.2017 року № 621 «Деякі питання управління вищими військовими навчальними закладами, військовими навчальними підрозділами закладів вищої освіти та військовими ліцеями» [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/621_nm_2017.pdf. – Назва з екрану.;
8. Петрина Н. О. Інформаційне забезпечення процесів освіти і науки в умовах становлення інформаційного суспільства [Електронний ресурс] / Н. О. Петрина, Н. Т. Ониксимова. – Режим доступу: <http://dspace.uabs.edu.ua/bitstream/123456789/2660/3/Petrina%202.pdf>. – Назва з екрану.
9. Сорока П. М. Інформаційний менеджмент : навч. посіб. / П. М. Сорока, Б. П. Сорока ; Відкритий міжнар. ун-т розвитку людини «Україна». – Київ, 2008. – 535 с.

REFERENCES

1. Bosak I. P. Informatsiine zabezpechennia upravlinnia pidpriemstvom: ekonomichni aspekt / I. P. Bosak, Ye. M. Palyha // Rehional. ekonomika. – 2007. – № 4. – S. 193–195.
2. Dyrektyva Heneralnoho shtabu Zbroinykh Syl Ukrainy vid 06.03.2014 № DHSh-6 Pro zatverdzhennia Tabela terminovykh donesen Zbroinykh Syl Ukrainy z kadrovykh pytan ta pidhotovky viiskovykh fakhivtsiv.
3. Dyrektyva Heneralnoho shtabu Zbroinykh Syl Ukrainy vid 05.10.2018 № DHSh-15 Pro zatverdzhennia Zmin do Tabela terminovykh donesen Zbroinykh Syl Ukrainy z kadrovykh pytan ta pidhotovky viiskovykh fakhivtsiv.
4. Dobroskok I. Informatsiine zabezpechennia osvitnoho seredovishcha maibutnikh sotsialnykh pedahohiv yak zasib aktyvizatsii y intensyfikatsii upravlinnia navchalnym protsesom u VNZ / I. Dobroskok // Ridna shk. – 2012. – № 89. – S. 37–41.
5. Zakon Ukrainy “Pro vyshchu osvitu” 2014 roku № 1556-VII v redaktsii vid 25.09.2020 [Elektronnyi resurs] / Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>. – Nazva z ekranu.
6. Nakaz Ministerstva oborony Ukrainy № 4 vid 09 sichnia 2020 roku “Pro zatverdzhennia Polozhennia pro osoblyvosti osvitnoi diialnosti u vyshchykh viiskovykh navchalnykh zakladakh Ministerstva oborony Ukrainy ta viiskovykh navchalnykh pidrozdilakh zakladiv vyshchoi osvity” [Elektronnyi resurs] / Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-20#Text>. –

Nazva z ekranu.

7. Nakaz Ministerstva obrony Ukrainy vid 27.11.2017 roku № 621 “Deiaki pytannia upravlinnia vyshchymy viiskovymy navchalnymy zakladamy, viiskovymy navchalnymy pidrozdilamy zakladiv vyshchoi osvity ta viiskovymy litseiamy” [Elektronnyi resurs] / Rezhym dostupu: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/621_nm_2017.pdf. – Nazva z ekranu.;

8. Petryna N. O. Informatsiine zabezpechennia protsesiv osvity i nauky v umovakh stanovlennia informatsiinoho suspilstva [Elektronnyi resurs] / N. O. Petryna, N. T. Onyksymova. – Rezhym dostupu: <http://dspace.uabs.edu.ua/bitstream/123456789/2660/3/Petrina%202.pdf>. – Nazva z ekranu.

9. Soroka P. M. Informatsiinyi menedzhment : navch. posib. / P. M. Soroka, B. P. Soroka; Vidkrytyi mizhnar. un-t rozvytku liudyny «Ukraina» . – Kyiv, 2008. – 535 s.

РЕЗЮМЕ

Тарас Мацевко,

кандидат психологических наук,
старший научный сотрудник

Национальная академия сухопутных войск
имени гетмана Петра Сагайдачного

Олег Годованский,

Национальная академия сухопутных войск
имени гетмана Петра Сагайдачного

Анализ нормативно-правовых актов по вопросам оценивания результатов обучения выпускников ВВУЗов, по итогам их служебной деятельности

В статье проанализированы нормативно-правовые акты военного образования по оценке результатов обучения выпускников ВВУЗов, по итогам их служебной деятельности, как одного из элементов информационного обеспечения образовательного процесса. Определено, что нормативно-правовые акты, которые системно рассматривают весь перечень вопросов информационного обеспечения военного образования по оценке результатов обучения выпускников ВВУЗов, в настоящее время, не сформированы. Даны рекомендации по подготовке и изменению руководящих документов, регулирующих подходы к оценке результатов обучения выпускников ВВУЗов, по итогам их служебной деятельности.

Ключевые слова: информационное обеспечение; оценка результатов обучения; нормативные акты; военное образование; профессиональные компетентности.

SUMMARY

Taras Matsevko

PhD in Psychology, Senior Scientific Researcher
Hetman Petro Sahaidachnyi National Army Academy

Oleh Hodovanskyi

Hetman Petro Sahaidachnyi National Army Academy

Analysis of normative legal acts on the assessment of the learning outcomes of graduates of the Higher Educational Institutions, based on the results of their service activities

The article analyzes the normative legal acts of military education on the assessment of the learning outcomes of graduates of the Higher Educational Institutions, based on the results of their service activities, as one of the elements of the information support of the educational process. legal acts that systematically consider the entire list of issues of information support for military

education in assessing the learning outcomes of graduates of higher educational institutions, at present, have not been formed. Recommendations are given on the preparation and amendment of guidelines governing approaches to assessing the learning outcomes of graduates of military educational institutions, based on the results of their service activities.

Key words: information support; assessment of learning outcomes; regulations; military education; professional competencies.

Introduction. The basis of the study of information support for assessing the learning outcomes of graduates of military institutes of Ukraine is the analysis of legal acts. They regulate the existing system of evaluating the activities of servicemen during the annual certification. Legal acts need to be changed. They must comply with the new graduate evaluation model.

Purpose. The purpose of the article is to analyze the current regulations on the evaluation of learning outcomes of university graduates, based on the results of their official activities, as one of the elements of information support of the educational process.

Methods. The article uses general scientific methods of analysis of scientific literature on the researched problem, system analysis and synthesis, induction and deduction, system approach to problem solving, classification, generalization and systematization.

Results. Information support of military education does not have legal acts on the evaluation of training results of graduates of military institutes. The current guidance documents on the certification of personnel do not take into account the characteristics of young officers and their level of training.

Originality. The Department of Military Education and Science, together with the Department of Personnel Policy, should develop a guidance document on the evaluation of the learning outcomes of graduates of military institutes.

Directive of the General Staff of the Armed Forces of Ukraine dated March 6, 2014 № DGS-6 should be amended. It should define the forms of response to a graduate of a military institute after a year of service.

Conclusion. The subjectivity of the assessment of a graduate of a military institute is the main disadvantage of obtaining information now.

In addition, the criteria and indicators for evaluating the performance of a graduate of a military institute have limited use.

The study has the prospect of monitoring the relevance of assessments and the effectiveness of professional activities of graduates.

УДК351.86:355.457>(477)

Олег Мітягін,
кандидат історичних наук
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського
ORCID ID 0000-0002-2230-5150
DOI: 10.33099/2617-1775/2021-02/131-143

ОСВІТА ТА ІНДИВІДУАЛЬНА ПІДГОТОВКА У КРАЇНАХ НАТО

У статті розглянуто та проаналізовано підходи, моделі та основні нормативно-правові документи які регулюють питання професійної освіти та підготовки військових фахівців в НАТО. Автором було проведено аналіз та порівняно систему підготовки в навчальних закладах НАТО та систему підготовки в державах - членів НАТО. Визначено перспективи розвитку системи професійної військової освіти у контексті набуття офіцерами навичок оперативного планування за стандартами НАТО.

Ключові слова: освіта та індивідуальна підготовка; колективна підготовка; професійна військова освіта; рівні військової освіти; професійні компетентності; стандарти НАТО; політика; доктрина.

Постановка проблем. Одним з напрямів трансформації військової освіти є формування та розвиток ефективної системи професійної військової освіти та прискорення темпів інтеграції Збройних Сил України до НАТО, що передбачає імплементацію стандартів професійної військової освіти провідних країн-членів НАТО до національної системи військової освіти [2, с.133]. Проте, проблемним для України на цьому шляху залишається існуюча модель системи військової освіти, яка не враховує більшості сучасних тенденцій в підготовці військових фахівців, зменшуючи ефективність імплементації стандартів НАТО, стримаючи перехід Збройних Сил України на нові, сучасні принципи функціонування. З огляду на це питання впровадження сучасної моделі військової освіти **щодо освіти та підготовки** з урахуванням основних потреб і тенденцій будівництва Збройних Сил України, що виникають на шляху євроінтеграції держави є беззаперечно актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження питань, пов'язаних з аналізом систем підготовки військових фахівців країн-членів НАТО присвячено низку наукових праць вітчизняних вчених. Порівняльний аналіз систем підготовки військових фахівців у країнах Альянсу здійснили О. Барабаншиков, Д. Вітер, М. Гацько, Б. Олексієнко, С. Печеров, Ю. Приходько, В. Телелим, О. Челпанов. Разом з тим слід зазначити, що незважаючи на різноманітність публікацій щодо систем підготовки в провідних країнах світу, дослідження сучасного стану освіти та підготовки нормативно-правова база держав-членів НАТО у сфері освіти та підготовки офіцерів системно не розглядалася.

Мета статті є аналіз моделей підготовки та нормативно-правової бази у сфері освіти офіцерських кадрів у системі НАТО для врахування досвіду підготовки кадрів під час реформи системи військової освіти України.

Методи дослідження: Для розв'язування поставлених завдань

використано загальнонаукові методи аналізу наукової літератури з досліджуваної проблеми, моніторинг існуючої системи освіти та підготовки офіцерських кадрів держав-членів НАТО, системний аналіз і синтез, індукція та дедукція, системний підхід до розв'язування проблем, класифікація, узагальнення та систематизація.

Виклад основного матеріалу

У країнах Альянсу військова освіта представлена як важлива складова забезпечення національних інтересів і національної безпеки. Сучасне військове керівництво США вважає головною метою професійної військової освіти та управління талантами це розвиток стратегічного мислення серед військовослужбовців, спроможних мислити критично і творчо, застосовувати військову міцність, проводити глобально інтегровані операції і воювати в умовах руйнівних змін.

Аналіз освітніх програм системи освіти і підготовки фахівців навчальних закладів НАТО показав, що система підготовки в навчальних закладах НАТО відрізняється від системи підготовки в національних навчальних закладах країн – членів Альянсу [10, с.21].

Підготовка у навчальних закладах державах-членів Альянсу охоплює як професійну освіту так і професійну підготовку, а саме здійснюється поєднання формальної і неформальної освіти. Професійна підготовка поділяється на дві підсистеми: професійна підготовка та удосконалення фахової компетентності. Професійна підготовка має таку ж саму структуру, що і у навчальних закладах НАТО.

Наприклад, у США створено систему професійної військової освіти, поєднану з професійною підготовкою. У більшості держав – членів НАТО переважає професійна військова підготовка, а не військова освіта, що зумовлюється малою чисельністю збройних сил і невеликим державним замовленням.

Так підготовка в навчальних закладах НАТО зосереджена виключно на професійній підготовці, тобто проходженні L-курсів курсів лідерства, від L1 до L4. Така підготовка спрямована на набуття офіцерами виключно військово-професійних компетентностей без прив'язки до конкретної посади, тобто підготовка прив'язана до військових звань. Після проходження курсу L-2 офіцер набуває компетентностей, які дають йому право обіймати посади офіцера органу військового управління на рівні командування компоненти (Component command), після проходження курсу L-3 - обіймати керівну посаду органу військового управління на рівні командування компоненти (Component command) або офіцера органу військового управління на рівні Об'єданого міжвидового штабу (Joint Headquarters), після проходження курсу L-4 - обіймати керівну посаду органу військового управління на рівні Об'єданого міжвидового штабу (Joint Headquarters) або офіцера органу військового управління на рівні Вищого штабу союзницьких сил (SHAPE).

Відповідно до STANAG 2555 в країнах НАТО використовують термін базова підготовка (яку забезпечує країна) та підвищена підготовка (яку забезпечує НАТО).

Наприклад: Система підготовки офіцерів у республіці Латвія, Литва, Естонія мають спільні риси підготовки та включає: базову підготовку офіцерів (L1); відповідні кар'єрні курси офіцерів (тактичного (L2), операційного (L3) і стратегічного (L4) рівнів); курси за спеціальністю; кваліфікаційні курси та інші курси.

Базова військова освіта в країнах Балтії у військових навчальних закладах здобувається на основі вищої освіти (ступінь бакалавра) з обов'язковим навчанням на курсах професійної підготовки за відповідними спеціалізаціями з однієї загальної військової спеціальності. З метою підвищення рівня підготовки офіцера перед його призначенням на нову посаду, яка вимагає збільшення обсягу теоретичних знань і практичних навичок, передбачено навчання на певних курсах.

Кар'єрні курси є обов'язковою умовою для отримання більш високого рівня кар'єри офіцера.

Спеціалізовані курси та курси підвищення кваліфікації передбачають отримання офіцером військової спеціальності або кваліфікації, сприяють покращенню виконанню їм посадових обов'язків. [1, с.31].

Нормативно-правова база держав-членів НАТО у сфері освіти та підготовки офіцерів в якості основних документів встановлює політики і доктрини, які отримують подальший розвиток у системі директивних документів. Ця система регламентується ієрархією керівних документів-від МС 0458\3 «Політика НАТО: Освіта. Підготовка. Навчання та Оцінювання (ETEE)», яка видається Військовим комітетом НАТО (Military Committee, MC), що встановлює цілі професійної військової освіти офіцера, спільний навчальний простір для навчання офіцерів і середовище професійної військової освіти офіцера до спільною директиви двох стратегічних командувань НАТО (Bi-Strategic Comand, Bi-SCs) «Освіта та індивідуальна підготовка (E&ITD) 075-007 від 10 вересня 2015 року» (далі – Директива) [6].

Наведені керівні документи становлять базу для організації та провадження освітньої діяльності і підготовки як у навчальних закладах НАТО, так і в національних закладах держав – членів Альянсу (Центрів удосконалення / Centers Of Excellence) і партнерів НАТО.

За думкою командування НАТО «Разом, освіта та індивідуальна підготовка (E&IT) в рамках НАТО містять види діяльності, що розвивають уміння, знання та все інше, що необхідно для покладання обов'язків, і на основі яких можна правильно інтерпретувати інформацію та застосовувати обґрунтоване судження».

Управління освітою та індивідуальною підготовкою НАТО здійснюється за допомогою глобального програмування. Штаб Верховного головнокомандувача об'єднаних сил НАТО з трансформації, через Начальника підготовки об'єднаних сил НАТО управляє глобальним програмуванням та відповідною структурою дисциплін. Рішення НАТО з освіти та індивідуальної підготовки приймаються на основі підходу, обумовленого потребами\вимогами. Вимоги до освіти та індивідуальної підготовки визначаються наступним:

А. Вимоги щодо здійснення діяльності. Ці вимоги використовуються для визначення того, що особа повинна бути готова робити і на якому рівні Описана

невідповідність між роботою особи в НАТО та роботою особи, яка пройшла підготовку в національному середовищі. Вимоги щодо здійснення діяльності впливають із задач, які особа вирішує виконуючи основні обов'язки під час операцій або під час обіймання посад у структурі сил або командній структурі НАТО. Вимоги щодо здійснення діяльності можуть також впливати із щорічних рекомендацій Верховного головнокомандувача об'єднаних сил НАТО в Європі щодо освіти, підготовки, навчань та оцінювання.

Б. Вимоги/ потреби обсягів підготовки. Встановлюється кількість підготовленого особового складу для задоволення конкретних вимог щодо здійснення діяльності впродовж визначення періоду часу.

Програма освіти та індивідуальної підготовки відповідно до Директиви складається з форумів з питань планування та координації, а також системи підтримки управління підготовкою. Електронної програми освіти та індивідуальної підготовки (e – ITER) для управління вимогами щодо обсягів підготовки в рамках Глобального програмування – процесу планування підготовки також (e – ITER) – яка забезпечує компонент освіти та індивідуальної підготовки системи НАТО з управління підготовкою.

Програма e – ITER створена для управління обсягами підготовки за річний період, проектування вимог щодо обсягу освіти та підготовки на майбутній рік, а також надання даних аналізу тенденцій з попередніх років також програма e – ITER містить більш широкі функціональні можливості, а саме:

- A. Каталог можливостей освіти та підготовки**
- B. План індивідуальної підготовки**
- C. Дистанційна форма навчання**
- D. Розклади курсів**

Відповідно до директиви MC 0458\з [7] штаб Верховного головнокомандувача об'єднаних сил НАТО з трансформації відповідає за зміст і сертифікацію курсів.

З метою впровадження у військовому закладі процесу постійного вдосконалення Начальник підготовки об'єднаних сил НАТО - проводить щорічну інституційну акредитацію та може прийняти такі рішення: «Безумовна акредитація», «Умовна акредитація» та «Без акредитації». Визначення та надання ефективних, результативних та економічно прийнятих рішень щодо освіти та індивідуальної підготовки досягається завдяки системному підходу НАТО до підготовки на основі глобального програмування.

Слід зазначити, що поєднана система освіти та підготовки НАТО охоплює індивідуальну й колективну підготовку (рис. 3.2.1), яка регламентується зазначеними нормативними документами [7], [8], [9].

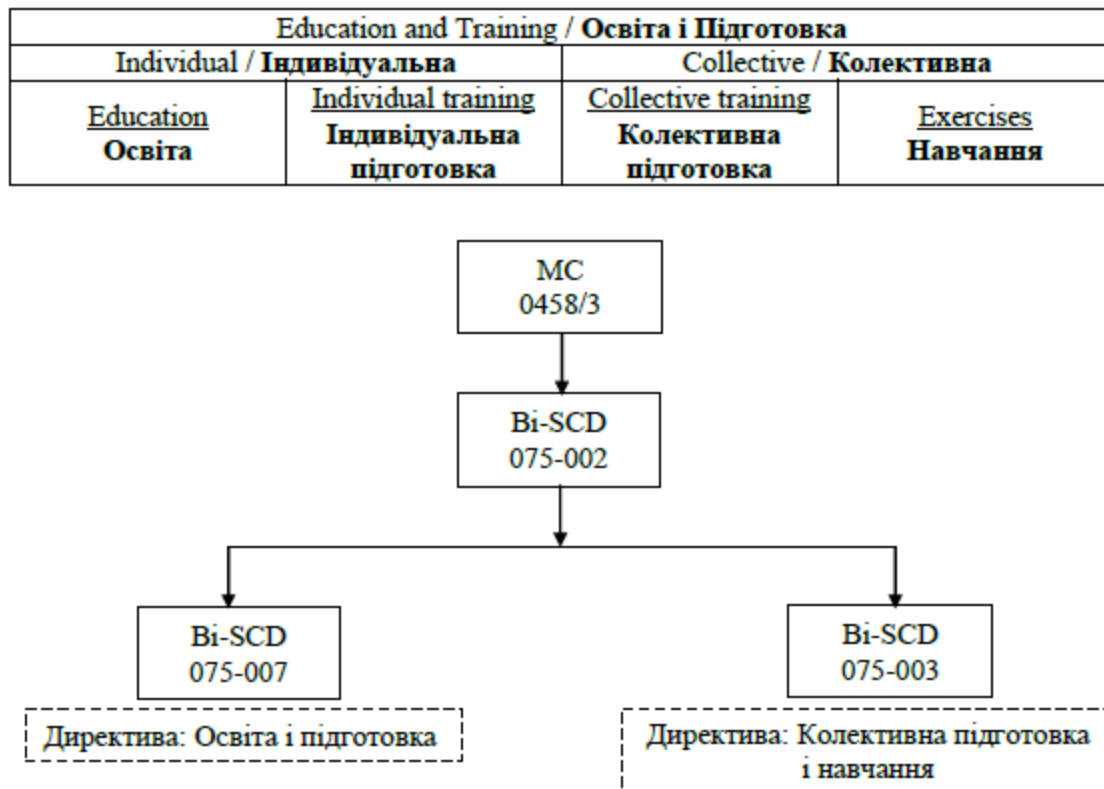


Рис. 1. Політика та директиви НАТО щодо освіти та підготовки

При цьому всі навчальні заклади, котрі здійснюють підготовку фахівців для збройних сил Альянсу, мають проходити акредитацію, що висуває низку вимог щодо відповідності закладу освіти певним критеріям, алгоритм проведення якої визначається Директивою. Крім того, визначені керівними документами НАТО освітні та підготовчі курси підлягають сертифікації відповідно до трьох категорій: «включені до списку», «вибрані» та «затверджені».

Слід відмітити, що «затверджені» курси проводяться лише акредитованими в НАТО навчальними закладами, задовольняють потреби НАТО і відповідають вимогам Директиви, а курси, які мають категорію «включені до списку» в основному знайомлять з національними можливостями і мають широкий спектр навчальних цілей.

Водночас підготовка в навчальних закладах країн - членів Альянсу охоплює як вищу освіту, так і професійну підготовку.

Професійна підготовка поділяється на дві підсистеми: професійна підготовка й удосконалення фахової компетентності. Професійна освіта має таку саму структуру, що й у навчальних закладах НАТО, за винятком того, що в одних країнах, наприклад у Канаді, підготовка здійснюється без прив'язки до виду збройних сил, в інших - з такою прив'язкою (США, ФРН) [10, с.21].

Основним нормативно-правовим документом, у сфері освіти та підготовки країн НАТО що встановлює головні пріоритети та регламентує шляхи і способи досягнення визначених цілей, є політика. Проте існують певні відмінності у структурі та змісті цього документу, який стандартизує процеси розвитку

військової освіти в НАТО та державах-членах НАТО. Ці відмінності стосуються перш за все, особливостей розвитку галузі воєнної науки у кожній державі. На здійснення освітньої діяльності у межах цієї галузі орієнтується США, розробляючи власну політику військової освіти. Проте більшість європейських держав-членів НАТО позбавлені такої можливості, застосовуючи спільні стандарти розвитку військової освіти, викладені у відповідних нормативно-правових документах НАТО.

Так, у Галузевій рамки кваліфікацій - професія військового офіцера (Хартія SQF-MILOF) описується контекст, управління та етапи розробки, затвердження та впровадження SQF-MILOF, загальноєвропейської (транснаціональної) кваліфікаційної системи для професії військовослужбовця. Основною метою SQF-MILOF є запропонувати державам-членам інструмент перехресного посилення для військових кваліфікацій, щоб кваліфікація, здобута в одній державі Альянсу, могла бути порівняна з подібною кваліфікацією, наданою іншою державою членом Альянсу [11].

Велика кількість установ, що забезпечують базову освіту та підготовку офіцерів, використовують дерево компетенцій для визначення результатів навчання у загальних модулях та деяких національних навчальних програмах. Цей метод також був використаний як основа для узгодження повної галузевої системи кваліфікацій (SQF) з Національною системою кваліфікацій (NQF). Дерево компетенцій SQF-MILOF охоплює знання, навички, самостійність та відповідальність, які офіцер повинен продемонструвати у восьми областях:

1. Військова служба.
2. Військовий технік.
3. Лідер і особа, що приймає рішення.
4. Бойовий зразок для наслідування.
5. Комунікатор.
6. Учень та вчитель / тренер.
7. Критичний мислитель і дослідник.
8. Актор міжнародної безпеки / дипломатії.

Європейська система кваліфікацій (EQF) призначена виступати як інструмент перекладу на рівні ЄС для національні кваліфікації, що охоплюються Національними рамками кваліфікацій (НКК). EQF не використовується будь-якою державою безпосередньо, але служить центральною точкою відліку для полегшення порівняння. EQF описує вісім еталонних рівнів навчання впродовж життя з точки зору результатів навчання. (EQF) спрямована на охоплення всіх рівнів навчання в системі вищої та професійної освіти.

Держави-члени застосовуватимуть SQF-MILOF шляхом перехресних посилань на свої національні військові освітні та навчальні програми для SQF-MILOF та EQF через їх галузеві НКР.

Останнє актуалізує важливе питання про значення геополітичного положення країни, її участі у певному воєнно-політичному альянсі, а також стану операційного та безпекового середовища. Так, з урахуванням геополітичного положення США (територія яких знаходиться у віддаленому

воєнно-географічному районі відносно традиційних театрів воєнних дій, ступенева підготовка офіцерських кадрів виключно на визначені первинні посади є достатньою для кадрового забезпечення для умов як мирного, так, напевно, і воєнного часу. Для багатьох країн в умовах мобілізаційного розгортання ступенева система підготовки офіцерських кадрів, яка не передбачає підготовку до певного спектру первинних і наступних посад тактичного рівня, в умовах їх прискореної "ротації" може ускладнити кадрове забезпечення збройних сил.

Крім того, слід зазначити, що воєнно-політичне керівництво НАТО та національні органи управління військовою освітою розглядають стандартизацію результатів навчання здобувачів як основний спосіб досягнення взаємної сумісності різних національних контингентів під час виконання спільних завдань.

На основі вивчення та аналізу освітніх програм системи військової освіти навчальних закладів НАТО та держав – членів Альянсу, а також досвіду апробації курсів професійної військової освіти у Міністерстві оборони України розроблена *перспективна система військової освіти*, яка складається з трьох функціональних складових: базова освіта, професійна військова освіта та підвищення кваліфікації.

Додатково: в проекті Закону України про внесення змін до деяких законів України щодо військової освіти та науки (реєстр. № 5641 від 09.06.2021). передбачають внесення такої спеціалізованої освіти як професійна військова освіта, яка здобувається у неформальній освіті за освітніми програмами для вдосконалення професійного рівня військового фахівця і забезпечення виконання службових (бойових функцій), встановлюють тактичний, оперативний та стратегічний рівень військової освіти [5]. Таким чином питання функціонування професійної військової освіти в системі військової освіти України визначено на законодавчому рівні.

Під час навчання за освітньо-професійною програмою підготовки бакалавра та магістра за цивільними галузями знань, курсанти проходять базовий курс професійної підготовки L-1A та L-1B. Така підготовка дозволить випускнику обіймати первинні посади (командир взводу, заступник командира роти).

Перед призначенням на посаду командира роти офіцер повинен пройти фаховий курс професійної освіти L-1C (рота) на базі видового ВВНЗ.

В подальшому професійна військова освіта військових фахівців здійснюється у ВВНЗ на курсах L-2 та у Національному університеті оборони України імені Івана Черняхівського на курсах L-3, L-4, L-5.

В ВВНЗ Україні при формулюванні цілей та програмних результатів навчання курсантів, наприклад: у Національній академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, враховується досвід підготовки офіцерів за тотожними програмами в навчальних закладах країн-членів НАТО та рекомендації "Типового базисного навчального плану підготовки командного складу в системі спеціальної військової освіти", розробленого групою військових фахівців країн альянсу під егідою Академії ЗС Канади, відповідно

до програми “Партнерство заради миру” [3, с.37].

Зазначений документ в цілому відображає систему підготовки офіцерських кадрів ЗС Канади, тому авторським колективом його було взято за основу при проведенні дослідження процесу підготовки військових фахівців з вищою освітою у країнах-членах НАТО на тактичному рівні.

Типовий базисний навчальний план підготовки командного складу описує спеціальні (фахові, предметні) компетентності та надає широкий перелік результатів навчання які повинен продемонструвати курсант (слухач) наприкінці вивчення заняття, теми, модуля. Документ спрямований суто на професійну складову військової освіти та не містить інформації про порядок формування загальних компетентностей. Це обумовлено різними підходами країн щодо відповідності військово-облікових спеціальностей за первинною військовою посадою до певної галузі знань та спеціальності за якими видається диплом бакалавра. Система підготовки військових фахівців одних країн (ФРН, Польща, Словаччина, Болгарія) передбачає отримання випускником ВВНЗ диплому бакалавра як за військовою, так і за цивільною спеціальністю. Випускники інших країн (США, Великобританія) мають можливість здобуття ступеня вищої освіти за цивільною спеціальністю тільки після завершення одного і більше контрактів служби на офіцерських посадах.

Отже «цивільна складова», за обсягом навчального часу та змістом компетентностей які набуваються, є дуже специфічною у ВВНЗ різних країн. Кожна країна має власні погляди на ідентифікацію професійного стандарту за певною військовою спеціальністю до спеціальності та галузі знань з цивільного сектору національної рамки кваліфікації. Після розроблення такого реєстру відповідності спільним у процесі формування загальних компетентностей є дотримання вимог міністерств та відомств вищої освіти і науки (наприклад проектів Європейського союзу: «Темпус», «Ерасмус +», «Тюнінг» та ін.).

Водночас варто зауважити, що розробка та імплементація у практику перспективної моделі професійної військової освіти (ПВО) сьогодні зіштовхується з проблемним питанням, пов'язаним із здатністю системи ПВО створити умови для забезпечення оперативної сумісності підрозділів ЗС України з підрозділами країн-членів НАТО. Однією з основних відмінностей у цьому процесі є процедури оперативного планування за стандартами держав-членів НАТО та вітчизняною практикою на різних рівнях управління.

На сьогодні держави-члени НАТО відповідно до Концепції комплексного (всеосяжного) підходу (Comprehensive Approach) застосовують єдині стандарти (Стандарти оперативного планування операцій – SOPD) [4, с.232], що зумовлює поєднання спільних зусиль різних складових сектору безпеки і оборони, діяльності органів військового та невійськового управління у системі спільних штабів у процесі планування і проведення операцій, а саме:

на стратегічному рівні – Strategic Operational Planning Group (SOPG) (група оперативного планування стратегічного рівня);

- на оперативному рівні Joint Operational Planning Group (JOPG) (спільна група оперативного планування);

- на тактичному рівні - Cotropelit Cotrapds (командування компоненти), для

Командування повітряним компонентом - Air Operational Planning Group (група оперативного планування повітряних сил).

Досвід планування і проведення операцій силами НАТО показав, що для забезпечення ефективності цього процесу доцільним є створення тимчасових підрозділів, до функціональних обов'язків яких належить координація дій держав-членів НАТО та держав-партнерів, які не входять до складу НАТО. Такий підхід передбачає високий рівень професійної освіти та підготовки офіцерів і військових фахівців, залучених до процесу планування і проведення операцій за стандартами НАТО. Розвиток системи ПВО в Україні має враховувати потенціальну можливість виконання офіцерами ЗСУ відповідних завдань у складі спільних груп планування.

Для України край важливо врахування основних тенденцій розвитку сучасної системи військової освіти в країнах НАТО, а саме: системний підхід до організації й здійснення підготовки офіцерських кадрів, інформаційно-телекомунікаційної мережі системи військової освіти, розвинена інфраструктура системи підготовки, багатоступеневість військової підготовки, використання спеціалізованих навчальних центрів, підвищення кваліфікації протягом усієї військової служби, забезпечення престижності навчання, поваги до історії, традицій, гуманізація, демократизація, інформатизація й технологізація навчального процесу, упровадження системи управління якістю освіти.

Висновки та напрями подальших досліджень.

Підсумовуючи вищевикладене слід зазначити, що підготовка у навчальних закладах державах-членів Альянсу охоплює як професійну освіту так і професійну підготовку, а саме здійснюється поєднання формальної і неформальної освіти. Професійна підготовка поділяється на дві підсистеми: професійна підготовка та удосконалення фахової компетентності. Професійна підготовка має таку ж саму структуру, що і у навчальних закладах НАТО. В більш розвинутих країнах НАТО створено систему професійної військової освіти, поєднану з професійною підготовкою (США, Великобританія, Франція). У більшості держав – членів НАТО переважає професійна військова підготовка, а не військова освіта, що зумовлюється малою чисельністю збройних сил і невеликим державним замовленням (країни Балтії).

Підготовка в навчальних закладах НАТО зосереджена виключно на професійній підготовці, тобто проходженні L-курсів курсів лідерства, від L1 до L4. Така підготовка спрямована на набуття офіцерами виключно військово-професійних компетентностей без прив'язки до конкретної посади, тобто підготовка прив'язана до військових звань.

На основі вивчення та аналізу освітніх програм системи військової освіти навчальних закладів НАТО та держав – членів Альянсу, а також досвіду апробації курсів професійної військової освіти у Міністерстві оборони України розроблена *перспективна система військової освіти*, яка складається з трьох функціональних складових: базова освіта, професійна військова освіта та підвищення кваліфікації.

Перспективним напрямком наукових розвідок є дослідження питання

розроблення практичних рекомендацій щодо стандартизації нормативних документів, які регулюють питання розвитку системи військової освіти за стандартами НАТО.

Також потребує подальшого вирішення питання інституційного забезпечення системи ПВО в Україні, з урахуванням основних вимог професійної підготовки офіцерів на різних рівнях військової освіти в контексті сучасних завдань сектору безпеки і оборони та нормативних стандартів країн – членів НАТО.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богунов С, Черних О, Черних Ю. Організація підготовки офіцерів для Збройних Сил республіки Латвія/ Богунов С, Черних О, Черних Ю // Зб. наук. праць ЦВСД. – 2019. – №1 (39). – С.31.
2. Вітер Д., Мітягін О. Стратегічні пріоритети підвищення боєздатності Збройних Сил України в контексті професіоналізації військової освіти: політики і процедури / Вітер Д., Мітягін О. // Зб. наук. праць ЦВСД. – 2020. – №1 (68). – С.133-137.
3. Заключний звіт НДР Шифр “Галузь” Л.: АСВ.2021. С.37.
4. Порядок оперативного планування в органах військового управління НАТО: навч. посіб. / [А. М. Сиротенко, В. М. Тарасов, С. М. Салкуцян та ін.]. – К.: НУОУ, 2019. – 232 с.
5. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо військової освіти та науки від 04.06.2021 р. № 5641. – URL: <http://www.kmu.gov.ua/bills/proekt-zakon> (дата звернення 06.10.2021).
6. Bi-Strategic Comand Education and individual Training Directive (E&ITD) 075-007. 10 September 2015 [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://www.akt.nato/int/images/stories/structure/jft/ptecs/etd-075-007pdf>.
7. MC 0458/3 NATO Education, Training, Exercise and Evaluation Policy, dated 03 September 2014.
8. SHJ7/TTX/PF – 206310, Bi – SCD 75-7, NATO Education and individual Training Directive dated 27 MAY 2009.
9. 5000/TSC TPX 0140\Ser: hu0450 Amendments to BI SC Dir 75-2 and Dir 75-7 dated 29 July 2010.
10. Тюрін В.В., Салій А.Г., Касяненко М.В., Опенько П.В., Мартинюк О.Р. Обґрунтування моделі підготовки фахівців Повітряних Сил у сучасних умовах. Наука і оборона. К.: НУОУ, 2019. № 9 (4). С.20 – 26.
11. The European Qualifications frameworks for lifelong learning: descriptors defining levels in The European Qualifications frameworks (EQF). – URL: https://ec.europa.eu/ploteus/sites/eac-eqf/files/leaflet_en.pdf.

REFERENCES

1. Bohunov S, Chernykh O, Chernykh YU. Orhanizatsiya pidhotovky ofitseriv dlya Zbroynykh Syl respubliky Latviya/ Bohunov S, Chernykh O, Chernykh YU // Zb. nauk. prats TSVSD. – 2019. – №1 (39). – S.31.
2. Viter D., Mityahin O. Stratehichni priorytety pidvyshchennya boyezdatnosti Zbroynykh Syl Ukrayiny v konteksti profesionalizatsiyi viyskovoyi osvity: polityky i protsedury / Viter D., Mityahin O. // Zb. nauk. prats TSVSD. – 2020. – №1 (68). – S.133-137.
3. Zaklyuchnyy zvit NDR Shyfr “Haluz” L.: ASV.2021. S.37.
4. Poryadok operatyvnoho planuvannya v orhanakh viyskovoho upravlinnya NATO: navch. posib. / [A. M. Syrotenko, V. M. Tarasov, S. M. Salkutsan ta in.]. – K.: NUOU, 2019. – 232 s.
5. Proekt Zakonu pro vnesennya zmin do deyakykh zakoniv Ukrayiny shchodo viyskovoyi osvity ta nauky vid 04.06.2021 r. № 5641. – URL: <http://www.kmu.gov.ua/bills/proekt-zakon> (data zvernennya 06.10.2021).

6. Bi-Strategic Comand Education and individual Training Directive (E&ITD) 075-007. 10 September 2015 [Elektronnyy resurs].- Rezhym dostupu: <https://www.akt.nato/int/images/stories/structure/jft/ptecs/etd-075-007.pdf>.

7. MC 0458/3 NATO Education, Training, Exercise and Evaluation Policy, dated 03 September 2014.

8. SHJ7/TTX/PF – 206310, Bi – SCD 75-7, NATO Education and individual Training Directive dated 27 MAY 2009.

9. 5000/TSC TPX 0140\Ser: hu0450 Amendments to BI SC Dir 75-2 and Dir 75-7 dated 29 July 2010.

10. Tyurin V.V., Saliy A.H., Kasyanenko M.V., Openko P.V., Martynyuk O.R. Onovlennya modeley pidhotovky spetsialistiv Povitryanykh Syl u suchasnykh umovakh. Nauka i oborona. K. : NUOU, 2019. № 9 (4). S.20 - 26.

11. The European Qualifications frameworks for lifelong learning: descriptors defining levels in The European Qualifications frameworks (EQF). – URL: https://ec.europa.eu/ploteus/sites/eac-eqf/files/leaflet_en.pdf.

РЕЗЮМЕ

Олег Митягин,
кандидат исторических наук
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черныховского

Образование и индивидуальная подготовка в странах НАТО

В статье проанализировано подходы, модели та основные нормативно-правовые документы которые регулируют вопросы функционирования профессионального образования и подготовки военных специалистов в структуре НАТО. Автором был проведен анализ как системы подготовки в военно-учебных заведениях НАТО так и системы подготовки в странах НАТО.

Определены перспективы развития профессионального военного образования, как одного из факторов трансформации системы военного образования Украины, проанализирован процесс оперативного планирования в органах военного управления НАТО та разработаны практические рекомендации для подготовки офицеров Вооруженных Сил Украины на оперативном уровне военного образования.

Ключевые слова: образование и индивидуальная подготовка; курсы лидерства; профессиональное военное образование; уровни военного образования; профессиональные компетентности; политика; доктрина.

SUMMARY

Oleh Mitiagin,
PhD (historical sciences)
National Defence University of Ukraine
named after Ivan Chernyahovskyi

Education and individual training program in NATO

The article analyzes the approaches, models, and legal documents that regulate the functioning of professional education and training of military specialists in the structure of NATO. The author analyzed the training system in NATO military educational institutions and the national training system in NATO countries.

The prospects for the development of professional military education, as one of the factors in the transformation of the military education system of Ukraine, have been determined, the process

of operational planning in the NATO military command and control bodies has been analyzed, and practical recommendations have been developed for training officers of the Armed Forces of Ukraine at the operational level.

Key words: *Education and individual training program; Leadership Course; Professional military education; Professional military education; military education levels; professional competence; politics and doctrine.*

Introduction. *One of the directions of military education transformation is the formation and development of an effective system of professional military education and acceleration of the integration of the Armed Forces of Ukraine into NATO, which provides for the implementation of professional military education standards of leading NATO member countries in the national military education system.*

However, the current model of the military education system remains problematic for Ukraine, which does not take into account most current trends in military training, reducing the effectiveness of implementation of NATO standards, hindering the transition of the Armed Forces to new, modern principles. Given this question, the introduction of a modern model of military education in education and training, taking into account the basic needs and trends in the construction of the Armed Forces of Ukraine, arising on the path of European integration of the state is undeniably relevant.

Purpose. *The purpose of the article is analyzing of training models and legal framework in the field of officer education in the NATO system to take into account the experience of training during the reform of the military education system of Ukraine.*

Methods. *To solve the tasks, general scientific methods of analysis of scientific literature on the researched problem, monitoring of the existing system of education and training of officers of NATO member states, system analysis, and synthesis, induction, and deduction, system approach to problem-solving, classification, generalization and systematization.*

Result. *The study is of practical importance for further reform of the military education system, qualitative development of professional education in the context of modern legal and defense policy requirements, the course of implementation of professional military education standards of leading NATO member countries in the national military education system.*

Originality. *The search for the best solution to the problem of non-compliance of the existing level of professional training of officers and military specialists with modern requirements should be carried out on the basis of a comparative analysis of possible options. Analysis of options for optimizing the professional training of persons for officer positions, taking into account the formation of personnel potential of the Armed Forces of Ukraine and promotion (career advancement) should be based on defining the outline of the officer of the future as a benchmark to be constantly approached. Thus, it is expedient to apply the basic requirements to officers of different levels of training as an officer of the future, which includes the educational component, general competencies and professional component. The perspectives of the professional military education system development considered with needs to take by the officers skills in operational planning by the NATO's standards. These determining the concrete practice of Ukrainian Armed Forces' officers' education and training on the operational level of military education.*

The article explored that training in the educational institutions of the Allies covers both professional education and training programs, namely the combination of formal and non-formal education. The training program is divided into two subsystems: directly training program and improvement of professional competence.

NATO educational institutions focus on training programs, especially in leadership courses, from L1 to L4. Such training programs aim to train officers' military-professional competencies only.

Conclusion. *Based on the study and analysis of educational programs of the military education system of NATO educational institutions and members of the Alliance, as well as the approbation of professional military education courses at the Ministry of Defense of Ukraine, was developed a perspective system of military education, which consist of 3 main parts: basic education, professional military education and advanced training courses.*

A promising area of research is the study of the development of practical recommendations for the standardization of regulations governing the development of the military education system according to NATO standards.

УДК 371.233.2

Сергій Нехаєнко,
кандидат педагогічних наук,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського
ORCID ID 0000-0003-0112-1018
DOI: 10.33099/2617-1775/2021-02/144-155

ОФІЦЕР СТРУКТУР МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК СУБ'ЄКТ СПЕЦИФІЧНОЇ ВІЙСЬКОВО-ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті аналізується педагогічна проблема військово-професійної діяльності офіцера структур морально-психологічного забезпечення як різновиду специфічної військово-професійної діяльності. Основним суб'єктом морально-психологічного забезпечення, як одного з видів всебічного забезпечення воєнної є офіцер структур морально-психологічного забезпечення, на якого у відповідності до визначених функціональних обов'язків покладаються завдання планування, управління, контролю ефективного управління та керівництва морально-психологічним забезпеченням, ухвалення виваженого та відповідного умов виконання службово-бойових завдань рішення, прийняття на себе відповідальності за нього.

Особистість офіцера структур морально-психологічного забезпечення його професійна суб'єктність та його ставлення до військово-професійної діяльності є визначальною передумовою його успішності, що обумовлює роль офіцера як головного суб'єкта в системі такої винятково специфічної діяльності, як військова.

Враховуючи, що перед випускником Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського – офіцером структур морально-психологічного забезпечення постає проблема адекватного реагування на особистість військовослужбовців на етапі формування їх як професійних воїнів, перед якими постає проблема прийняття на себе нової ролі – солдата, виняткова роль в процесі формування морально-психологічного стану належить офіцеру структур морально-психологічного забезпечення, який керує цим процесом. Особливістю військово-професійної діяльності та особистості офіцера структур морально-психологічного забезпечення є його значимість для підлеглого особового складу.

Ключові слова: суб'єкт; діяльність; військово-професійна діяльність; специфічна діяльність; функції; офіцер; структури морально-психологічного забезпечення.

Постановка проблеми. Сучасні потреби реформування Збройних сил України суттєво змінюють як вимоги, так і методологічні підходи до військово-професійної та спеціальної (фахової) підготовки військових фахівців різних ланок управління. Не є винятком і офіцери структур морально-психологічного забезпечення, які згідно своїх функціональних обов'язків відповідають за організацію та керівництво морально-психологічним забезпеченням (далі – МПЗ) – одним із основних видів всебічного забезпечення операцій (бойових дій). Офіцер структур МПЗ – це не просто військовий професіонал, який виконує військово-професійні завдання, зумовлені його функціональними обов'язкам, а він, перш за все, організатор одного з основних видів всебічного забезпечення операцій (бойових дій) – МПЗ. Сьогодні перед ним стоїть завдання здійснювати всі необхідні заходи, які забезпечуватимуть формування

та підтримання необхідного морально-психологічного стану (далі – МПС) у військових підрозділах і частинах, який у свою чергу сприяє успішному виконанню військовими підрозділами та частинами поставлених бойових завдань з мінімальними втратами особового складу і військової техніки [6].

Успішність військово-професійної діяльності структур МПЗ офіцера Збройних сил України в умовах сьогодення, особливо з урахуванням постійного залучення до виконання бойових завдань, визначається низкою умов, серед яких визначальними є патріотична позиція, мотивація та професіоналізм. Крім вищезазначеного, успішність залежить від сформованості у офіцера професійної суб'єктності, так як саме суб'єктність характеризує здатність офіцера до самореалізації та самоактуалізації як професіонала. Належний рівень сформованості професійної суб'єктності дозволяє офіцеру усвідомлювати свою включеність та унікальність в об'єктивній системі відносин як в професійній, так і суспільній сферах життєдіяльності.

Іншим специфічним аспектом військово-професійної діяльності офіцера структур МПЗ є необхідність забезпечення постійної готовності підлеглих військовослужбовців до виконання завдань, які передбачають ризик втрати життя та здоров'я в інтересах держави, готовність до прояву насильства, дотримання чітко окресленої та максимально обумовленої керівними документами субординації у стосунках, безумовне виконання наказів командування та досягнення визначених цілей навіть ціною самопожертви.

З урахуванням особливостей, притаманних військово-професійній діяльності офіцера структур МПЗ, підготовка відповідних військових фахівців потребує створення адекватних вимогам військової діяльності умов формування та розвитку військових професіоналів, в першу чергу офіцерського складу.

Особливості військово-професійної діяльності, широкий перелік функцій, притаманних професії, багатоплановість та різноманітність змісту військово-професійної діяльності у військових частинах та підрозділах Збройних сил України обумовлюють актуальність дослідження проблеми офіцера структур МПЗ як суб'єкта специфічної військово-професійної діяльності.

Аналіз досліджень. Кількість наукових досліджень, яка присвячена питанню навчання і виховання майбутніх офіцерів, а також формування їх суб'єктності досить значна. Серед наукових досліджень у галузі як педагогіки, так і психології виділяємо праці науковців таких, як В. Алещенко, Г. Артюшин, Ю. Бабанський, О. Барабанщиков, О. Бойко, Г. Васянович, Н. Вербін, С. Гончаренко, М. Данилов, А. Дьомін, І. Зязюн, О. Капінус, А. Каленський, Л. Карамушка, Н. Коломінський, Г. Костюк, В. Кремень, І. Лернер, В. Лутай, О. Молл, І. Москальов, М. Нещадим, Н. Ничкало, Л. Олійник, В. Осьодло, А. Петровський, Д. Погребняк, О. Рибчук, О. Романовський, С. Сисоева, В. Стасюк, О. Сухомлинська, О. Торічний, Р. Торчевський, О. Хміляр, В. Ягупов та інші.

Окремі психолого-педагогічні аспекти дослідження питання формування професійної суб'єктності офіцерів відображені у працях військових учених-педагогів (О. Барабанщиков, В. Гурін, О. Давидов, С. Муцинов, О. Капінус,

Є. Коротков, В. Офіцеров, С. С'єдін). Організації професійної підготовки військових фахівців у своїх наукових працях значну увагу приділив В. Ягупов.

Таким чином, здійснений аналіз теоретичних джерел свідчить про наявності тенденції до зростання інтересу щодо досліджень питання професійної підготовки військовослужбовців та офіцерів зокрема. Пороте, здійснений нами аналіз дозволяє констатувати, що проблема формування професійної суб'єктності офіцерів структур морально-психологічного забезпечення, а також становлення суб'єктом військово-професійної діяльності є недостатньо дослідженою. Вважаємо за необхідне з'ясувати педагогічний аспект феномену суб'єктності офіцерів структур морально-психологічного забезпечення, а також їх становлення суб'єктами військово-професійної діяльності в процесі військової діяльності.

Мета статті – теоретичне обґрунтування офіцера структур морально-психологічного забезпечення як суб'єкта специфічної військово-професійної діяльності, оскільки вирішення зазначеного питання ще не має достатнього теоретичного та методичного обґрунтування в педагогічній науці.

Методи дослідження: комплексний підхід, класифікація, систематизація, аналіз військово-професійної діяльності офіцерів структур МПЗ, в системі морально-психологічного забезпечення стає очевидним, що суб'єктність офіцерів необхідно дослідити як педагогічний процес формування їх професійної компетентності.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи зміст та особливості сучасної війни, В. Ягупов визначає її надзвичайно високу морально-психологічну насиченість, що передбачає високу громадську свідомість, справжню бойову майстерність, всебічну морально-психічну стійкість і готовність воїнів, які ґрунтуються на військово-патріотичній, тактико-спеціальній, тактичній, спеціальній, технічній, фізичній та загальновійськовій підготовці. Повна інтеграція всіх її видів полегшує всебічну підготовку військовослужбовців до виконання свого конституційного обов'язку і сприяє гармонійному розвитку їх особистості [13].

Для вдосконалення МПЗ діяльності військ (сил) як системоутворювальної основи Збройних Сил України необхідно:

удосконалення МПЗ діяльності військ (сил) яке повинно здійснюватися синхронно із реформуванням та розвитком Збройних Сил України на підставі чітко визначених кінцевих кількісних і якісних показників;

надійне та дієве наукове та методологічне супроводження розвитку системи МПЗ діяльності військ (сил), створення відповідних наукових підрозділів;

переопрацювання системи підготовки з питань організації МПЗ діяльності військ (сил) на основі глибокого і всебічного науково-методичного аналізу всіх її складових;

привести зміст навчання офіцерів структур МПЗ відповідно до державних стандартів вищої освіти, сучасних потреб та досвіду підготовки військ;

застосувати інноваційні технології навчання офіцерів структур МПЗ, створення умов для розвитку, саморозвитку, самореалізації слухачів [7, с. 253–254].

Офіцер структури з МПЗ є представником спеціально призначеного

суспільством органу для поширення загальнонаціонального виховного середовища у військову організацію. Метою їх створення є необхідність організації МПЗ діяльності військ (сил) в Збройних Силах України. Згідно з керівними документами, ця структура призначена для організації роботи щодо гуманітарного та соціального забезпечення діяльності Збройних Сил України та безпосередньо відповідають за організацію і проведення виховної роботи; морально-психологічну підготовку військовослужбовців; МПЗ військової дисципліни та попередження правопорушень, морально-психологічний стан особового складу, виховну профілактику правопорушень; МПЗ бойової та мобілізаційної готовності військової частини, національно-патріотичну підготовку та інформаційну роботу з особовим складом, організацію дозвілля військовослужбовців, працівників Збройних Силах України, членів їхніх сімей; військово-соціальну роботу у військах (силах) [9, с. 69].

Військово-професійна діяльність офіцерів структур МПЗ має специфічний характер, який водночас має багатоаспектний зміст – педагогічний, психологічний і, безпосередньо, військовий. Офіцери структур МПЗ вирішують різноманітні та багатогранні військово-професійні та найголовніше – фахові завдання. Аналіз їхніх функціональних обов'язків і змісту діяльності свідчить про те, що вони, по-перше, відповідають за виховання, навчання та психологічну підготовку своїх підлеглих та їх морально-психічний стан; по-друге, концентрують і зосереджують змістовні психологічні функції, оскільки являються, водночас, психологом, вихователем, організатором МПЗ у військових підрозділах і частинах; по-третє, характер завдань, що виконують вони в мирний час і, особливо, які будуть виконувати у воєнний час, вимагає від них військово-професійної і фахової видів компетентності [6, с. 34 – 35]. Аспекти військово-професійної діяльності офіцерів структур МПЗ завжди пов'язані з необхідністю ухвалення самостійного, виваженого та обґрунтованого рішення як в умовах повсякденної життєдіяльності військових частин, так і особливо під час виконання бойових завдань.

Вирішенням цього інтегрального завдання займається система військової освіти, що здійснюється на етапі оперативного-тактичного рівня підготовки організаторів МПЗ у Національному університеті оборони України імені Івана Черняхівського (далі – НУОУ). У контексті підготовки фахівця структур МПЗ освітній процес має бути зорієнтований на забезпечення умов для їх як професійного та фахового видів розвитку, а також на формування офіцера як суб'єкта військово-професійної діяльності [6, с. 35].

Військово-професійна діяльність офіцера структур МПЗ – це різновид професійної діяльності, зміст якої складає організаційний, контролюючий, координуючий, регулюючий та управлінський види діяльності. Крім того, специфіка виконання офіцером службово-бойових завдань передбачає усвідомлену, цілепокладальну, саморегульовану діяльність, що обумовлено потребою в аналітичному виокремлення та розв'язання різноманітних завдань підготовки та застосування військ, пошуку оптимальних за часом, місцем та засобами реалізації варіантів їх вирішення.

Специфіка військово-професійної діяльності, на відміну від інших видів

професійної діяльності людини, визначається постійною готовністю військовослужбовця до виконання завдань, які передбачають ризик втрати життя та здоров'я в інтересах держави, готовність до прояву насильства, дотримання чітко окресленої та максимально зумовленої керівними документами субординації у стосунках, безумовне виконання наказів командування та досягнення визначених цілей навіть ціною самопожертви [4, с. 38].

Досліджуючи питання військово-професійної діяльності, Ю. Сулімов, розглядає її як систему, що складається з двох підсистем: військовослужбовця та професійного середовища, з яким він взаємодіє як суб'єкт військової діяльності. Елементами підсистеми «військовослужбовець» науковець визначає:

- індивідуально-психологічні якості (сенсорно-перцептивні, мнемічні, гностичні, характерологічні, темпераментальні та ін.);
- військово-професійні знання, уміння, навички та досвід;
- військово-професійна спрямованість (потреби, бажання, нахили, інтереси, мотиви, ціннісні орієнтації, переконання та ін.);
- психічні стани: емоційні (настрій, тривожність, фрустрація та ін.), стан уваги (зосередженість), стан волі (зібраність, розгубленість) та ін.

Підсистема «професійне середовище», на думку Ю. Сулімова, включає наступні елементи:

- предмет діяльності (ворог, агресор);
- засоби діяльності (зброя, техніка, військово-професійна підготовленість та ін.);
- завдання;
- умови діяльності [3, с. 24].

З огляду на зазначене, об'єктивною умовою успішної військово-професійної діяльності офіцерів структур МПЗ є усвідомлення, визнання та реалізація себе як суб'єкта військово-професійної діяльності.

В. Алещенко вказує, що навчання офіцерів – це соціально-педагогічний процес, який зумовлений потребами держави. Соціальний, оскільки він має реалізувати положення чинного законодавства з питань безпеки держави; педагогічний, так як це цілеспрямована, відповідним чином організована система навчальної і виховної діяльності науково-педагогічного складу, керівництва вищих військових навчальних закладів з підготовки кваліфікованих військових спеціалістів із розвиненими професійно важливими якостями [1, с. 42].

На думку О. Бойка, професія «офіцер» є однією із найскладніших професій людського суспільства, тому що вимагає від її суб'єкта здатності з високою ефективністю вирішувати професійні завдання в бойових (екстремальних, особливих) умовах, які пов'язані з ризиком для життя, обмеженим часом на прийняття рішення, високим рівнем відповідальності як за свої дії, так і за дії підлеглих [2, с. 17].

Нам імпонує думка Т. Мацевка, який під час дослідження психологічних особливостей управлінської компетентності магістра військово-соціального управління, зазначає, що Збройні Сили України потребують якісно нових

підходів до підготовки офіцерського складу, налагодження та впровадження організаційних, виховних та соціально-психологічних технологій, які б сприяли всебічному розвитку особистості та його успішній самореалізації у військово-професійному та соціальному середовищі. [5, с. 2].

Науковець Л. Олійник під час дослідження теоретико-методичних засад навчання військово-спеціальних дисциплін майбутніх магістрів військово-соціального управління визначає зазначеного фахівця як досвідченого професіонала військової справи здатного організувати МПЗ бою (операції), здійснювати планування та виконання заходів МПЗ діяльності військ (сил) [8, с. 167].

Слід відмітити, що офіцер структур МПЗ – це не просто військовий професіонал, який виконує військово-професійні завдання, зумовлені його функціональними обов'язками, а він, перш за все, організатор одного з основних видів всебічного забезпечення операцій (бойових дій) – МПЗ. Сьогодні перед ним стоїть завдання здійснювати всі необхідні заходи, які забезпечуватимуть формування та підтримання необхідного морально-психологічного стану у військових підрозділах і частинах, який у свою чергу сприяє успішному виконанню військовими підрозділами та частинами поставлених бойових завдань з мінімальними втратами особового складу і військової техніки [6, с.48].

Аналіз вимог до організації до організації військово-професійної діяльності офіцера структур МПЗ дозволяє виокремити її основні функції, до яких ми відносимо наступні:

- організаторська, що пов'язана з організацією, контролем, координацією, регулюванням та управлінням військовою службовою діяльністю підпорядкованих військових частин та підрозділів;

- функція планування, яка визначає способи та методи вирішення службово-бойових завдань;

- службово-професійна, яка сприяє підвищенню рівня професіоналізму офіцерів та пов'язана із формуванням у них потрібних особистісних та професійних якостей, підвищеної відповідальності у вирішенні завдань, в першу чергу бойових [4, с. 46].

Офіцер структур МПЗ як суб'єкт військово-професійної діяльності – це інтегрально визначений спосіб самоорганізації, самодетермінації та саморегулювання ним власної суб'єктної поведінки, комунікації та військово-професійної діяльності. Все це пов'язано з цілями, призначенням та особливостями військово-професійної діяльності офіцера як управлінця та організатора в частинах та підрозділах Збройних сил України, що являє собою особливий вид професійної діяльності, своєрідність якої проявляється має прояв у специфіці таких компонентів, як суспільно та особистісно орієнтовані цілі, принципи, форми, методи й засоби її здійснення, особлива значущість результатів військово-професійної діяльності для вирішення службово-бойових завдань.

Крім того, Статутом внутрішньої служби Збройних Сил України, визначено, що заступник командира бригади (полку, окремого батальйону) з МПЗ в мирний і воєнний час відповідає за безпосередню організацію і

проведення заходів МПЗ; за військову дисципліну, морально-психологічний стан особового складу; за МПЗ бойової готовності, бойової підготовки, виконання бойових завдань, правопорядку, повсякденної діяльності особового складу військової частини; за національно-патріотичну підготовку та інформаційну роботу, організацію дозвілля військовослужбовців, членів їх сімей, працівників військової частини, їх соціальний захист [12].

На основі аналізу та узагальнення психолого-педагогічної літератури, обов'язків, що визначені Статутом необхідним вбачається виокремлення сутнісних характеристик офіцерів структур МПЗ як суб'єктів військово-професійної діяльності, якими є активність, продуктивність, цілісність у військово-професійній діяльності, усвідомлення та сприйняття не тільки своєї професійної суб'єктності, а насамперед суб'єктності інших – офіцерів інших структур, сержантів та солдат, інтегральність і системність проявів суб'єктних властивостей і якостей офіцерів у військово-професійній діяльності.

Сферою військово-професійної діяльності офіцера структур МПЗ є військові підрозділи та військові частини, які складають основу воєнної організації держави, установи, організації та вищі військові навчальні заклади Міністерства оборони України та Збройних сил України, а об'єктом – навчально-виховний процес підготовки до виконання службово-бойових завдань та безпосереднє їх виконання, основними суб'єктами якого є офіцери, сержанти та солдати.

Предметом військово-професійної діяльності офіцера структур МПЗ є різнопланові навчально-виховні заходи, які направлені на формування морально-психологічного стану, що забезпечить виконання службово-бойових завдань, специфіка яких відображається в змісті їх діяльності.

Офіцер структур МПЗ – це не просто військовий професіонал, який виконує військово-професійні завдання, зумовлені його функціональними обов'язкам, а він, перш за все, організатор одного з основних видів всебічного забезпечення операцій (бойових дій) – МПЗ. Сьогодні перед ним стоїть завдання здійснювати всі необхідні заходи, які забезпечуватимуть формування та підтримання необхідного МПС у військових підрозділах і частинах, який у свою чергу сприяє успішному виконанню військовими підрозділами та частинами поставлених бойових завдань з мінімальними втратами особового складу і військової техніки [6, с. 48].

Зміст військово-професійної діяльності офіцера структур МПЗ, як показує аналіз вимог керівних документів щодо організації МПЗ, як одного із основних видів всебічного забезпечення військ (сил) та власний службовий досвід, охоплює різноманітні службово-бойові ситуації так чи інакше пов'язані з формуванням МПС особового складу.

Роль офіцера – організатора МПЗ у формуванні та підтриманні МПС досить важлива і складна, що передбачає створення умов для розвитку військового професіонала; успішну організацію МПЗ з метою формування у підлеглих необхідних національно-патріотичних, морально-бойових і фізичних якостей, психологічної готовності до ведення бойових дій.

Він від окремих прикладних завдань виконує і загальнодержавні

завдання – виховання покоління громадян України, здатних ефективно працювати і вчитися упродовж життя, оберігати й примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства. Реалізація цих завдань у процесі здійснення МПЗ потребує від організатора МПЗ творчості, активності, високої психолого-педагогічної культури, наполегливої праці, «професійної та емоційно-вольової витривалості».

Своєю поведінкою офіцер – організатор МПЗ постійно впливає на формування у підлеглих високих моральних і професійно важливих якостей. Відповідно не виникає сумніву, що в умовах професіоналізації та водночас гуманізації та демократизації військової сфери організатор МПЗ стає однією з ключових постатей у військовому середовищі.

В свою чергу, військово-професійна діяльність офіцера структур МПЗ характеризується низкою специфічних особливостей, серед яких слід визначити такі:

- робота з великою кількістю особового складу різних вікових груп і посадових категорій;

- високий ступінь відповідальності за підготовку особового складу військових підрозділів і частин до виконання завдань за призначенням (формування та підтримання позитивного МПС);

- емоційна напруженість, оскільки його військово-професійна діяльність здійснюється в досить складних, а також і безпосередньо в бойових умовах;

- нерегламентований характер службової діяльності (робота у вихідні, святкові дні, у вечірній час);

- необхідність оволодіння системою військових, психолого-педагогічних і юридичних знань;

- потреба у високому рівні розвитку професійного мислення, високого рівня військово-професійної та психолого-педагогічної підготовленості, психічної стійкості та найголовніше – професійної суб'єктності, у тому числі і військово-професійної [6, с. 54].

Аналіз виконання офіцерським складом службово-бойових завдань під час Операції об'єднаних сил вказує на нагальну потребу розширення спектру їх компетентностей, пошуку підходів до формування у підлеглому особового складу якостей, що забезпечать можливість адекватного реагування на ситуації з нормативною невизначеністю, усвідомленого прояву ініціативи, прийняття на себе повної відповідальності за ухвалені управлінські рішення. Таким чином, головна вимога, яка висувається до організатора МПЗ – це здатність оперативно, професійно та фахово реалізовувати посадові компетенції як офіцера та фахівця оперативно-тактичної ланки управління.

Пошук шляхів вирішення вищезазначеного в умовах нормативно визначеної системи формування професійної компетентності видається не в повній мірі достатнім через обмеженість розвитку особистості офіцера чітко окресленим колом завдань, що вирішуються в процесі конкретного виду діяльності, в тому числі й військово-професійної. У той же час в професійній діяльності офіцера має місце тенденція до зростання питомої ваги та кількості

ситуацій, що вимагають переходу від рольових відносин, обумовлених колом завдань та рамками сформованих компетентностей, до особистісно-сміслових.

В зазначених ситуаціях проявляється професійна суб'єктність офіцера структур МПЗ – якість, що визначає його тенденцію і здатність до ініціювання та регулювання професійної активності відповідно до внутрішніх критеріїв ефективності та доцільності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Притаманні вищому військовому навчальному закладу особливості, до яких відноситься НУОУ мають визначальний вплив на організацію військово-професійної підготовки офіцера структур МПЗ, суб'єктами якої є професорсько-викладацький склад НУОУ, які, перебуваючи в створених ситуаціях військово-професійної діяльності, отримують та переймають моделі поведінки в рамках соціально-професійної спільноти, формують свою індивідуальну систему ціннісних орієнтацій.

Офіцер структур МПЗ як суб'єкт військово-професійної діяльності – це інтегрально визначений спосіб самодетермінації, самоорганізації та саморегулювання ним власної суб'єктної поведінки, комунікації та професійної діяльності. Все це пов'язано з цілями, призначенням та особливостями військово-професійної діяльності офіцера даних структур як управлінця та організатора МПЗ в частинах та підрозділах Збройних сил України, що є особливим видом військово-професійної діяльності, своєрідність якої має прояв у специфіці таких компонентів, як суспільно та особистісно орієнтовані цілі, принципи, форми, методи й засоби її здійснення, особлива значущість результатів військово-професійної діяльності для вирішення службово-бойових завдань.

Застосування притаманної НУОУ освітньої системи в процесі формування і розвитку професійної суб'єктності офіцера структур МПЗ дозволяє орієнтуватися не тільки на об'єктивні зміни вимог до рівня військового фахівця, але й на індивідуальні особливості слухачів. Вплив окремих компонентів в наявній системі підготовки може змінюватися при різних обставинах, що дозволяє забезпечити гнучкість реагування та оперативність внесення обумовлених викликам змін.

Перспективним напрямом подальших досліджень вбачається обґрунтування організаційно-педагогічних умов формування професійної суб'єктності офіцерів структур МПЗ в процесі підготовки на оперативно-тактичному рівні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алещенко В. І. Морально-психологічного забезпечення застосування військ (сил): становлення та сутність : навч.-метод. посіб. Київ : НАОУ, 1999. 56 с.
2. Бойко О. В. Теоретико-методичні проблеми формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів Збройних Сил України : монографія. Львів : АСВ, 2014. 543 с.
3. Военная профессиология : учебник / под общ. ред. А. Г. Караяни, Ю. Г. Сулимова. Москва : Военный университет, 2004. 276 с.
4. Капінус О. С. Методологія, теорія і методика формування професійної суб'єктності майбутніх офіцерів Збройних сил України : монографія. Житомир: Вид. О. О. Євенок, 2020. 600 с.

5. Мацевко Т. М. Психологічні особливості розвитку управлінської компетентності майбутніх магістрів військового профілю : дис. ... канд. псих. наук : 19.00.09. Київ, 2007. 220 с.
6. Нехаєнко С. І. Розвиток професійної компетентності офіцерів – організаторів морально-психологічного забезпечення в процесі оперативно-тактичної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2021. 407 с.
7. Олійник Л. В. Методична система навчання військово-спеціальних дисциплін магістрів військово-соціального управління: монографія. Хмельницький: Видавництво НАДПСУ, 2017. 340 с.
8. Олійник Л.В. Проблеми професійної освіти майбутніх магістрів військово-соціального управління та напрями розв'язання їх у контексті Болонського процесу. Збірник наукових праць *Військова освіта*. Вип. 2 (25). 2021. С. 167–174.
9. Олійник Л.В. Теоретико-методичні засади навчання військово-спеціальних дисциплін майбутніх магістрів військово-соціального управління: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02. Хмельницький, 2021. 521 с.
10. Осьодло В. І. Психологія професійного становлення офіцера : монографія. Київ: Золоті Ворота, 2012. 462 с.
11. Петрук В. А. Теоретико-методичні засади формування професійної компетентності майбутніх фахівців технічних спеціальностей у процесі вивчення фундаментальних дисциплін : монографія. Вінниця, 2006. 292 с.
12. Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України (зі змінами) : Закон України від 24 березня 1999 року №548-XIV (зі змінами) URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#n431> (дата звернення 09.10.2021).
13. Ягупов В.В. Військова дидактика : навч. посіб. Київ : ВПЦ Київський університет, 2000. 400 с.

REFERENCES

1. Aleshchenko V. I. Moralno-psykholohichnoho zabezpechennia zastosuvannya viisk (syl): stanovlennia ta sutnist : navch.-metod. posib. Kyiv : NAOU, 1999. 56 s.
2. Boiko O. V. Teoretyko-metodychni problemy formuvannia liderskoi kompetentnosti maibutnikh ofitseriv Zbroi-nykh Syl Ukrainy : monohrafiia. Lviv : ASV, 2014. 543 s.
3. Voennaia professyolohyia : uchebnyk / pod obshch. red. A. H. Karaiany, Yu. H. Sulymova. Moskva : Voennyy unyver-sytet, 2004. 276 s.
4. Kapinus O. S. Metodolohiia, teoriia i metodyka formuvannia profesiinoi subiektnosti maibutnikh ofitseriv Zbroinykh syl Ukrainy : monohrafiia. Zhytomyr: Vyd. O. O. Yevenok, 2020. 600 s.
5. Matsevko T. M. Psykholohichni osoblyvosti rozvytku upravlinskoï kompetentnosti maibutnikh mahistriv viiskovoho profilu : dys. ... kand. psyk. nauk : 19.00.09. Kyiv, 2007. 220 s.
6. Nekhaienko S. I. Rozvytok profesiinoï kompetentnosti ofitseriv – orhanizatoriv moralno-psykholohichnoho zabezpechennia v protsesi operatyvno-taktychnoi pidhotovky : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04. Kyiv, 2021. 407 s.
7. Oliinyk L. V. Metodychna systema navchannia viiskovo-spetsialnykh dystsyplin mahistriv viiskovo-sotsialnoho upravlinnia : monohrafiia. Khmelnytskyi: Vydavnytstvo NADPSU, 2017. 340 s.
8. Oliinyk L.V. Problemy profesiinoï osvity maibutnikh mahistriv viiskovo-sotsialnoho upravlinnia ta napriamy rozviazannia yikh u konteksti Bolonskoho protsesu. Zbirnyk naukovykh prats Viiskova osvita. Vyp. 2 (25). 2021. S. 167–174.
9. Oliinyk L.V. Teoretyko-metodychni zasady navchannia viiskovo-spetsialnykh dystsyplin maibutnikh mahistriv viiskovo-sotsialnoho upravlinnia: dys. ... d-ra ped. nauk : 13.00.02. Khmelnytskyi, 2021. 521 s.
10. Osodlo V. I. Psykholohiia profesiinoho stanovlennia ofitsera : monohrafiia. Kyiv : Zoloti Vorota, 2012. 462 s.
11. Petruk V. A. Teoretyko-metodychni zasady formuvannia profesiinoï kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv tekhnichnykh spetsialnostei u protsesi yuvchennia

fundamentalnykh dystsyplin : monohrafiia. Vinnytsia, 2006. 292 s.

12. Pro Statut vnutrishnoi sluzhby Zbroinykh Syl Ukrainy (zi zminamy) : Zakon Ukrainy vil 24 bereznia 1999 roku №548-XIV (zi zminamy) URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#n431> (data zvernennia 09.10.2021).

13. Iahupov V.V. Viiskova dydaktyka: navch. posib. Kyiv: VPTs Kyivskiy universytet, 2000. 400 s.

РЕЗЮМЕ

Сергей Нехаенко,

кандидат педагогических наук

Национальный университет обороны Украины

имени Ивана Черняховского

Офицер структур морально-психологического обеспечения как субъект специфической военно-профессиональной деятельности

В публикации автор анализирует проблему профессиональной субъектности офицеров структур морально-психологического обеспечения.

Осуществлён анализ профессиональной субъектности у научных работах зарубежных и отечественных учёных с учетом военно-профессиональной деятельности указанной категории офицеров, их работы в условиях ведения боевых действий, с целью формирования морально-психологического состояния подчинённого личного состава.

Рассмотрена так же особенность военно-профессиональной деятельности офицеров структур морально-психологического обеспечения. А так же какие требования предъявляются к подготовке офицеров структур морально-психологического обеспечения.

Ключевые слова: субъект; деятельность; военно-профессиональная деятельность; специфическая деятельность; функции; офицер; структуры морально-психологического обеспечения.

SUMMARY

Serhii Nekhaienko,

candidate of pedagogical sciences

National Defence University of Ukraine

named after Ivan Chernyakhovskiy

An officer of the structures of moral and psychological support as a subject of specific military-professional activity

Introduction *The success of military-professional activities of the structures of moral and psychological support (MPS), in today's conditions, especially taking into account the constant training to perform combat missions, will determine a number of conditions, among which the determining factors are patriotic position, motivation and professionalism. In addition to the above, success depends on the formation of the officer's professional subjectivity, as it is subjectivity that characterizes the ability of the officer to self-realization and self-actualization as a professional. The appropriate level of formation of professional subjectivity allows the officer to realize his involvement and uniqueness in the objective system of relations in both professional and social spheres of life.*

Purpose *theoretical substantiation of moral and psychological support structures officer as a subject of specific military-professional activity, as the solution of this issue does not yet have a sufficient theoretical and methodological justification in pedagogical science.*

Methods *systematization, analysis of military-professional activity of MPS officers structures, in the system of moral and psychological support it becomes obvious that the subjectivity of officers*

should be investigated as a pedagogical process of formation of their professional competence.

Results *Theoretical substantiation of the officer of the structures of moral and psychological support as a subject of specific military-professional activity, as the solution of this issue does not yet have a sufficient theoretical and methodological justification in pedagogical science*

Originality *theoretically substantiated of moral and psychological support structures officer as a subject of specific military-professional activity.*

Conclusion *An officer of the structures of moral and psychological support as a subject of military-professional activity is an integrally determined way of self-determination, self-organization and self-regulation of his own subjective behavior, communication and professional activity. A promising direction of further research is the substantiation of organizational and pedagogical conditions for the formation of professional subjectivity of officers of the Ministry of Industry and Trade in the process of training at the operational and tactical level.*

Key words: *subject; activity; military-professional activity; specific activity; functions; officer; structures of moral and psychological support.*

УДК 371.233.2

Леонід Олійник,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського
ORCID ID 0000-0002-7375-1281

Олександр Кошляк,
доктор філософії
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського
ORCID ID 0000-0001-9678-6463
DOI: 10.33099/2617-1775/2021-02/156-166

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В СИСТЕМІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ВИЩОЇ ШКОЛИ

У статті аналізується сучасна система вищої освіти, яка переживає великі зміни, що приводять до вдосконалення і появи нових освітніх технологій. Сьогоднішні заклади вищої освіти повинні активно позиціонувати свій внесок в інноваційний процес, соціальний розвиток і розробляти інноваційні технології, які забезпечать формування професійних умінь у студентів. В даний час зростає кількість інформації, яка так необхідна для отримання, розуміння і засвоєння рівнів освіти. Це спричинило впровадження інформаційних технологій в освіту і формування окремого виду навчання – дистанційного. Дистанційне навчання – це принципово новий, високотехнологічний підхід до процесу передачі знань.

Приведені типи навчальних систем, використання яких доцільно для досягнення різних рівнів засвоєння знань і рівні мотивації навчання здобувачів вищої освіти, необхідні для їх ефективного використання.

А також впровадження в освіту технологій дистанційного навчання буде сприяти одержанню якісно нового освітнього продукту. Значне розширення інформаційного освітнього середовища, збільшення можливості комунікації студентів і педагогів з колегами інших закладів вищої освіти, доступ до світових інформаційних ресурсів — усе це сприяє зростанню мотивації студентів до навчання, посилення їх творчої самореалізації, оволодінню навичками роботи з телекомунікаціями, як необхідних умов життя в інформаційному суспільстві.

Ключові слова: дистанційне навчання; навчальна діяльність; інформаційні технології; освітній процес; комп'ютерні технології; здобувачі вищої освіти; викладачі.

Постановка проблеми. У сучасному світі, що стрімко розвивається, все частіше використовуються інформаційні технології. Не є виключенням і сфера освіти. Сучасний рівень розвитку інформаційно-комунікативних технологій, надаючи небачений динамізм розвитку суспільства, створює реальні передумови для формування глобальної системи дистанційної вищої освіти, відкритого інформаційного середовища з можливістю вільного поширення знань та інформації, які виходять за межі державних кордонів. У зв'язку з цим розвиваються нові технології навчання, в тому числі й дистанційного, які в сукупності з іншими чинниками сприяють виникненню і широкому

розповсюдженню нової форми професійної підготовки – дистанційної освіти.

Стрімке впровадження інформаційних технологій в освітній процес призводить до ефективності управління навчальною діяльністю вищої школи. В наш час, коли освітні установи всього світу дістали доступ до інформаційних ресурсів мережі Інтернет, реальністю стало використання комп'ютерної техніки в навчанні, все більш пильна увага педагогів і дослідників приділяється ефективності використання нових інформаційних і комп'ютерних технологій в освітньому процесі. Механізмом навчання за допомогою комп'ютерних технологій є управління навчальною діяльністю. Зусилля творців комп'ютерних навчальних систем направлені на створення автоматизованих систем, що здійснюють ефективне управління процесом навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив той факт, що дистанційне навчання, яке почало активно розвиватися з 90-х років ХХ століття, сьогодні розглядається як один з найважливіших напрямків розвитку національної системи освіти. Адже дистанційне навчання не тільки стає в один ряд з традиційними формами отримання освіти, а й неухильно створює інтенсивний вплив на їх розвиток. Досвід реалізації дистанційного навчання в Україні [1] і за кордоном [2] показав доцільність використання цієї форми навчання як у цивільній, так і у військовій сферах системи професійної освіти [2].

Впровадження у педагогічну практику ідей дистанційного навчання досліджують: В.Ю. Биков [3], Г.О. Козлакова [8], В.М. Кухаренко [10] та ін. Питанням організації освітнього процесу в системі дистанційного навчання у закладах вищої освіти присвячені наукові праці вітчизняних дослідників: І. Г. Блощинського [4; 5], П.І. Федорука [15], Б.І. Шуневича [16] та ін. Психолого-педагогічні аспекти дистанційного навчання досліджують Р.С. Гуревич [6], А.Й. Дерев'янчук [7], В.В. Олійник [11] та ін. Також слід відзначити дослідження провідних іноземних вчених в галузі організації дистанційного навчання: С. Гурі-Розенбліт [17], О. Петерс [18], Дж. Даніель, У.Макінтош, У. Діл [19].

Метою статті визначено шляхи підвищення ефективності управління навчальною діяльністю в системі дистанційного навчання вищої школи.

Виклад основного матеріалу. Протягом останніх десятиліть дистанційне навчання стало глобальним явищем освітньої та інформаційної культури, суттєво вплинувши на характер освіти в багатьох країнах світу, де відбувається інтенсивний розвиток спектру освітніх послуг з використанням дистанційних освітніх технологій. Слід зазначити, що нині в Україні та світі накопичено значний позитивний досвід реалізації системи дистанційної освіти не як різновиду заочного навчання, а як нової, самостійної форми професійної підготовки зі значними потенційними можливостями. Законом України “Про вищу освіту” визначено, що особи мають право здобувати вищу освіту в різних формах або поєднувати їх, а дистанційне навчання є однією з основних форм здобуття освіти.

Впровадження технологій дистанційного навчання в освітній процес в межах вимог законодавства про освіту сприяє підвищенню якості освіти,

використанню сучасних інформаційних технологій, підвищенню мотивації здобувачів вищої освіти, а існуючі програмні засоби дистанційного навчання є потужним інструментом реалізації інноваційних дидактичних методів, які спрямовані на забезпечення гнучкості та ефективності сучасної системи освіти.

На думку Ігоря Блощинського дистанційне навчання – це нова універсальна гуманістична форма навчання, що створює умови для тих, хто навчаються, вільного вибору освітніх дисциплін, діалогового обміну з викладачем; більш активного використання наукового та освітнього потенціалів закладів вищої освіти та інших освітніх установ за тісної взаємодії віддалених у часі та просторі викладача й студента. Дистанційне навчання дозволяє студентам використовувати весь об'єм навчального матеріалу і пропонує їм доступ до самоосвіти, з одночасною можливістю отримання консультацій викладача і контролю результатів роботи. Водночас, слід звернути увагу і на нову роль викладача-тьютора, на якого тепер покладається координація, корегування процесу навчання, надання консультації, керівництво навчальними проектами тощо. Основою здійснення дистанційного навчання є комунікація між головними діючими особами освітнього процесу: студентом та викладачем [4].

Вчений Юрій Красильник трактував дистанційне навчання як цілеспрямований організований процес активної опосередкованої спільної діяльності викладачів і здобувачів вищої освіти, під час якої майбутні випускники набувають компетентностей, які необхідні для професійної діяльності. Ця форма навчання надає свободу вибору місця, часу і темпів навчання. Таким чином, дистанційне навчання є сукупністю сучасних психолого-педагогічних, комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, методів і засобів, що забезпечує можливість навчання без відвідування закладів вищої освіти [9].

Отже, дистанційне навчання є сукупністю наступних заходів: засоби надання навчального матеріалу; засоби контролю успішності; засоби консультації; засоби інтерактивної співпраці викладача і здобувача вищої освіти; можливість швидкого доповнення курсу новою інформацією, коригування помилок.

Перехід на дистанційне навчання, зумовлений пандемією, став неочікуваним та доволі серйозним випробуванням для всіх учасників освітнього процесу.

А оскільки відповіді на питання: “Як найближчим часом буде змінюватись епідеміологічна ситуація в Україні?”, – поки немає, освітяни мають бути готовими до організації такого навчання. Майбутнє – за змішаним навчанням, яке дуже легко перемикає в різні режими: збільшувати чи зменшувати офлайн- або онлайн- компоненти, обирати різні організаційні моделі та стратегії відповідно до можливостей, потреб і викликів. Для підвищення ефективності управління навчальною діяльністю в системі дистанційного навчання вищої школи викладачам необхідна як емоційна підтримка, так і забезпечення інтернетом та технікою та системна розробка вебресурсів навчальних дисциплін (програм).

До вебресурсів навчальних дисциплін (програм), які необхідні для забезпечення дистанційного навчання можуть містити: методичні рекомендації щодо їх використання, послідовності виконання завдань, особливостей контролю тощо; документи планування освітнього процесу; відео- та аудіозаписи лекцій, семінарів тощо; мультимедійні лекційні матеріали; термінологічні словники; практичні завдання з методичними рекомендаціями щодо їх виконання; віртуальні лабораторні роботи з методичними рекомендаціями щодо їх виконання; віртуальні тренажери з методичними рекомендаціями щодо їх використання; пакети тестових завдань для проведення контрольних заходів, тестування з автоматизованою перевіркою результатів, тестування з перевіркою викладачем; ділові ігри з методичними рекомендаціями щодо їх використання; електронні бібліотеки чи посилання на них; бібліографії; дистанційний курс, що об'єднує зазначені вище вебресурси навчальної дисципліни (програми) єдиним педагогічним сценарієм; інші ресурси навчального призначення [14, с. 123–124].

Глобальною, загальною проблемою дистанційного навчання є створення і ефективного використання інформаційно-освітнього середовища на основі інформаційних комп'ютерних технологій. У дидактичному плані існують три найбільш важливих часткові проблеми розробки і використання такого середовища: організація самостійної діяльності здобувачів вищої освіти; організація індивідуальної підтримки навчальної діяльності здобувачів вищої освіти науково-педагогічними працівниками; організація групової навчальної роботи здобувачів вищої освіти (дискусій, спільної роботи над проектами та ін.).

Управління в будь-яких системах, у тому числі і педагогічних, передбачає збір і обробку інформації зворотного зв'язку з метою вироблення коригуючих дій. Засобом зворотного зв'язку в навчанні є контроль навчальної діяльності здобувача вищої освіти, при контролі завдання повинні відповідати цілям навчання і відповіді на завдання повинні дозволяти однозначно визначити рівень сформованості у здобувача вищої освіти необхідних знань, умінь і навичок. Однією з форм контролю в даний час є перевірка знань здобувачів вищої освіти на основі систем комп'ютерного тестування і телекомунікаційних технологій. Комп'ютерне тестування дозволяє: розширити можливості проведення індивідуально-адаптованих процедур контролю і корегування знань визначених тем, підвищити об'єктивність і контроль знань здобувача вищої освіти, підвищити рівень стандартизації вимог до об'єму і якості знань і умінь, забезпечити можливості проведення попереднього самоконтролю здобувачами вищої освіти.

Одним з центральних понять комп'ютерних технологій навчання є модель здобувача вищої освіти: рівень знань, особистісні характеристики, професійні якості та ін. Складовою моделі здобувача вищої освіти ми визначаємо готовність до навчання за допомогою інформаційних комп'ютерних технологій.

Проведені дослідження по використанню комп'ютерних систем навчального призначення показали, що ефективність їх використання залежить від мотивації і рівня засвоєння знань. Підвищення рівня мотивації учіння є необхідною умовою підвищення рівня засвоєння знань, формування готовності

і здатності здобувачів вищої освіти до виконання завдань творчого характеру, підвищення ефективності навчання за допомогою комп'ютерних навчальних систем.

Значним фактором підвищення ефективності навчання є забезпечення високого ступеню пізнавальної мотивації та активності слухачів, зацікавленості їх у самому процесі учіння, що є потужним імпульсом до діяльності і безпосередньо веде суб'єкта до досягнення мети навчання [13, с. 81].

У таблиці 1 приведені типи навчальних систем, використання яких доцільно для досягнення різних рівнів засвоєння знань і рівні мотивації навчання здобувачів вищої освіти, необхідні для їх ефективного використання.

Таблиця 1.

Типи навчальних систем, використання яких доцільно для досягнення різних рівнів засвоєння знань і рівні мотивації навчання здобувачів вищої освіти

Рівень засвоєння знань	Рівні мотивації навчання	Типи комп'ютерних навчальних систем	Управління навчальною діяльністю
Рівень ідентифікації раніше вивченого	Перший-четвертий	Тести першого рівня	Комп'ютер
		Електронні лекції	Комп'ютер викладач
Рівень відтворення знань	Перший-четвертий	Контролюючі системи тести другого рівня	Комп'ютер
		Електронні підручники	Комп'ютер викладач
Рівень використання знань в стандартних ситуаціях	Другий-четвертий	Контроль третього рівня	Викладач
		Електронні підручники, програми-тренажери, комп'ютерні практикуми, що моделюють системи	Комп'ютер
Творчий рівень (використання знань в нетипових ситуаціях)	Третій-четвертий	Творчі завдання	Викладач
		Спеціальні системи по управлінню рішенням навчальних творчих завдань, експертні системи.	Комп'ютер

Пред'явлення навчального матеріалу на першому рівні засвоєння знань – рівні ідентифікації – можливе за допомогою електронних підручників або електронних лекцій, що містять теоретичні основи визначеної дисципліни, супроводжується ілюстративним матеріалом. Оцінити засвоєння знань на першому рівні дозволяє використання комп'ютерних тестів.

Для дієвості тестового контролю необхідно ввести автоматизовану систему перевірки знань, метою якої є уніфікація процесів, пов'язаних з підготовкою до

перевірки знань шляхом тестування. В процесі функціонування автоматизованої системи перевірки знань формується база даних: питання, варіанти відповідей, критерії оцінювання та результати тестування [12, с. 154].

Контроль знань на другому рівні знань – рівні відтворення – вимагає створення складних контролюючих систем з введенням відповідей і розвинутою системою розпізнавання відповідей, оскільки завдання для тесту другого рівня повинні містити мету і ситуацію, а здобувачу вищої освіти по пам'яті треба відтворити відповідну діяльність для досягнення заданої мети в заданій ситуації.

Завдання для тестів третього рівня – рівня використання знань в стандартних ситуаціях – повинні містити мету і неповну ситуацію, яку здобувачу вищої освіти необхідно доповнити. Для досягнення третього рівня засвоєння знань можуть використовуватися програми – тренажери і навчальні комп'ютерні системи, орієнтовані на використання знань в типових ситуаціях, до яких відносяться також і моделюючі програми.

Підвищення рівня знань до четвертого – творчого – рівня вимагає спеціальних навчальних систем, орієнтованих на досягнення суб'єктивно нових для здобувача вищої освіти знань в нестандартних навчальних ситуаціях. Розвитку творчих здібностей здобувачу вищої освіти сприяє включення в процес навчання завдань творчого характеру. Під творчими завданнями розуміються такі завдання, для вирішення яких здобувачі вищої освіти не мають готових прийомів і способів.

На сучасному рівні розвитку навчального програмного забезпечення існує можливість передачі управління навчальною діяльністю на першому і другому рівні засвоєння знань комп'ютеру, проте проведені дослідження по використанню комп'ютерних систем навчального призначення показали, що в центрі реального освітнього процесу в даний час здобувачі вищої освіти вважають за краще бачити викладача, відводячи комп'ютеру роль допоміжного засобу.

Навчання на третьому і четвертому рівні засвоєння знань в даний час може проводитися під управлінням комп'ютерних систем тільки епізодично у зв'язку зі складністю технічної реалізації навчальних систем такого рівня, при цьому ефективність навчання також залежить від рівня мотивації здобувачів вищої освіти. Контроль знань на цих рівнях може проводитися, як правило, за участю науково-педагогічного працівника.

До найважливіших дидактичних вимог до організації освітнього процесу відноситься індивідуальний підхід до кожного здобувача вищої освіти. Використання комп'ютерних навчальних систем припускає високий ступінь індивідуалізації пізнавальної діяльності в порівнянні з традиційними методами. Можливість вибору індивідуальної траєкторії вивчення навчального матеріалу, регулювання темпу його засвоєння фактично перетворюють навчальну діяльність здобувачів вищої освіти на самостійну когнітивну діяльність. Психологічно обґрунтована послідовність етапів пізнавальної діяльності включає: сприйняття; осмислення і фіксація знань; формування особового досвіду; проектно-дослідницька та пошукова навчальна діяльність.

На етапі сприйняття ключову роль відіграють особистісним особливостям здобувачів вищої освіти, а саме їх ведуча репрезентативна система (візуальна, аудіальна, кінестетична).

Найбільш значущими чинниками, відповідно до рівня впливу є: чинник працездатності; швидкість і стабільність Інтернет; старанність; навчальні лекції викладача в режимі on-line, що передаються апаратними засобами.

Природно припустити, що використання різних видів комп'ютерних навчальних систем повинно залежати від цілей, які визначаються на основі професіорами або моделей фахівця конкретної спеціальності.

Як відомо, підготовка фахівців різних спеціальностей вимагає засвоєння знань в середовищі навчальних дисциплін на різних рівнях засвоєння. У зв'язку з цим необхідно чітко уявляти, на яких рівнях засвоєння знань можливе використання комп'ютерних навчальних систем різного призначення. Рівень засвоєння знань здобувачів вищої освіти в наочній області дисципліни повинен враховуватися при виборі стратегії навчання і комп'ютерних засобів її підтримки.

Готовність і здатність здобувачів вищої освіти до виконання навчальних завдань вимагає певного рівня інтелектуального розвитку і елементів творчого підходу, які залежать від мотивації учіння. Здобувачі вищої освіти з рівнем мотивації нижче третього не демонструють готовності і здібності до виконання завдань ефективного характеру, тобто виявляються не готовими до інтелектуальної творчої діяльності. Таким чином, підвищення рівня мотивації навчання є необхідною умовою підвищення рівня засвоєння знань в наочній області навчальних дисциплін, формування готовності і здатності у здобувачів вищої освіти до виконання завдань творчого характеру, підвищення ефективності навчання за допомогою комп'ютерних навчальних систем. У зв'язку з цим, важливим завданням є пошук способів підвищення мотивації навчання, яка є системою цілей, потреб і мотивів, які спонукають здобувачів вищої освіти до навчання. Успішне формування мотивів проходить коли навчання відбувається на основі позитивних емоцій, тоді мета (вивчення навчальної дисципліни) перетворюється на самостійний мотив – формується механізм переключення мотиву на мету. Важливе значення має і емоційна включеність викладача в процес навчання здобувача вищої освіти, тактовність та насиченість навчального середовища чинниками, які спонукають до покращення результатів навчання.

До чинників, що визначають готовність здобувачів вищої освіти до навчання за допомогою комп'ютерних технологій відносяться: рівень засвоєння знань навчальних дисципліни, рівень мотивації навчання, психологічний тип особи, а також працездатність і старанність. Працездатність і старанність здобувачів вищої освіти є ключовими особистісними характеристиками, що впливають на ефективність дистанційного навчання. Присутність викладача, як об'єкту управління навчальною діяльністю, у тому числі і в режимі on-line, також є одним з основних чинників, що підвищують ефективність дистанційного навчання.

Узагальнюючи все вищезазначене, необхідно визначити, що дієвість

дистанційного навчання в першу чергу залежить від психологічних особливостей здобувачів вищої освіти, які визначають мотивацію до навчання, їх працездатність і старанність та професійна викладацька робота науково-педагогічного працівника з управління навчальної діяльністю, у тому числі і в режимі on-line є одним з визначальних чинників, що підвищують ефективність дистанційного навчання.

Перспективним напрямом подальших досліджень вбачається обґрунтування підходу до створення систем автоматизованого оцінювання знань військово-спеціальних дисциплін з використанням сучасних інформаційних технологій

ЛІТЕРАТУРА

1. Абакумова О. О. Філософська рефлексія феномена дистанційної освіти: автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.10 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2016. 20 с.
2. Баришполец О. Т. Медіаосвіта: закордонний досвід. URL: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=6&n=84&c=2072>.
3. Биков, В. Ю. Дистанційний навчальний процес: Навч. посібн. / За ред. В. Бикова та В. Кухаренка. – К. : Міленіум, 2005. – 292 с
4. Блощинський І. Г. Сутність та зміст поняття «дистанційне навчання» в зарубіжній та вітчизняній науковій літературі. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. 2015. Випуск 3. С. 15-34.
5. Блощинський І. Г., Яремчук І. А., Олійник Л. В. Електронний навчальний посібник як засіб ефективного забезпечення дистанційного навчання у закладах Державної прикордонної служби. *Нові технології навчання*. Київ, 2012. Випуск 71. С. 122-127.
6. Гуревич, Р. С. Сучасні інформаційні засоби навчання / Гороль П. К., Гуревич Р. С., Коношевський Л. Л. та ін. Навчальний посібник. К.: «Освіта України», 2007. 536 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ito.vspu.net/el_ppz/files/Konoshevskiy/sitn.pdf.
7. Дерев'янчук А. Й., Чопа Д. І., Олійник Л. В. Підхід до створення програмних засобів для вивчення військово-технічних дисциплін. *Сучасні інформаційні технології в сфері безпеки та оборони*. Київ, 2012. №1. С. 69-72.
8. Козлакова Г. О. Інформаційно-програмне забезпечення дистанційної освіти: зарубіжний і вітчизняний досвід: Монографія. АПН України. Ін-т вищ. освіти. К.: ВЦ «Просвіта», 2002. 233 с.
9. Красильник Ю. С. Теоретико-методичні основи проєктування дистанційного навчання в умовах закладу вищої освіти. Збірник наукових праць «Педагогічні науки». Херсон : Видавничий дім «Гельветика». 2021. Випуск 94. С. 86-92
10. Кухаренко, В. М. Дистанційне навчання. Енциклопедичне видання: навч.- метод. посібник / АПН України; Інститут інформаційних технологій і засобів навчання. – К.: Редакція «Комп'ютер». 2007. 127 с.
11. Олійник, В. В. Дистанційне навчання в післядипломній педагогічній освіті: організаційно-педагогічний аспект: навч. посіб. К. ЦППО, 2001. 148 с.
12. Олійник Л. В. Контролювання знань курсантів з використанням тестових методик в межах кредитно-модульної системи оцінювання. *Військова освіта*. Київ, 2005. № 2(16). С. 151–158.
13. Олійник Л. В. Мотивація досягнення як умова підвищення ефективності процесу учіння майбутніх магістрів військового університету. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Житомир, 2011. Вип. 55. С. 79–83.
14. Салкуцан С. М., Паламар М. І., Олійник Л. В., Організація освітньої діяльності Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. А. М. Сиротенка. Київ : НУОУ, 2021. 208 с.
15. Федорук П. І. Адаптивна система дистанційного навчання та контролю знань на базі

інтелектуальних Інтернет-технологій: автореф. дис... д-ра техн. наук: 05.13.06. НАН України, Ін-т пробл. мат. машин і систем. – К., 2009. – 37 с.

16. Шуневич, Б. І. Дистанційне навчання в системі вищої освіти Європи та Північної Америки : Монографія – К. : Київський ун-т. 2005. 365 с.

17. Guri-Rosenblit S. 'Distance education' and 'e-learning': Not the same thing / Sarah Guri-Rosenblit // Higher Education. – 2005. – № 49(4). – P. 467–493. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.mendeley.com/catalog/distance-educationelearning-not-same-thing>

18. Peters O. Distance Education in Transition. Developments and Issues. (5. revised, extended and updated edition) – 2010 – 286 pp. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : – asfvolume5_5_ebook.pdf.

19. Daniel J. S., Mackintosh W., & Diehl W. C. (2007). The mega-university response to the moral challenge of our age. In M. G. Moore (Ed.), Handbook of distance education. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates. - 2nd ed., pp. 609-620.

REFERENCES

1. Abakumova O. O. Filosofska refleksiiia fenomena dystantsiinoi osvity: avtoref. dys. ... kand. filos. nauk: 09.00.10 / Nats. ped. un-t im. M. P. Drahomanova. Kyiv, 2016. 20 s.

2. Baryshpolets O. T. Mediaosvita: zakordonnyi dosvid. URL: <http://www.politik.org.ua/vidmagcontent.php3?m=6&n=84&c=2072>.

3. Bykov, V. Yu. Dystantsiyni navchalnyi protses: Navch. posibn. / Za red. V. Bykova ta V. Kukharenka. – K.: Milenium, 2005. – 292 s

4. Bloshchynskiy I. H. Sutnist ta zmist poniattia «dystantsiine navchannia» v zarubizhnii ta vitchyzniani naukovii literaturi. Visnyk Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. 2015. Vypusk 3. S. 15-34.

5. Bloshchynskiy I. H., Yaremchuk I.A., Oliinyk L.V. Elektronnyi navchalnyi posibnyk yak zasib efektyvnoho zabezpechennia dystantsiinoho navchannia u zakladakh Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby. Novi tekhnolohii navchannia. Kyiv, 2012. Vypusk 71. S. 122-127.

6. Hurevych, R. S. Suchasni informatsiini zasoby navchannia / Horol P. K., Hurevych R. S., Konoshevskiy L.L. ta in. Navchalnyi posibnyk. K.: «Osvita Ukrainy», 2007. 536 s. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://ito.vspu.net/el_ppz/files/Konoshevskiy/sitn.pdf.

7. Derevianchuk A.Y., Chopa D.I., Oliinyk L.V. Pidkhid do stvorennia prohramnykh zasobiv dlia vyvchennia viiskovo-tekhnichnykh dystsyplin. Suchasni informatsiini tekhnolohii v sferi bezpeky ta oborony. Kyiv, 2012. № 1. S. 69-72.

8. Kozlakova H. O. Informatsiino-prohramne zabezpechennia dystantsiinoi osvity: zarubizhnyi i vitchyzniani dosvid: Monohrafiia. APN Ukrainy. In-t vyshch. osvity. K.: VTs «Prosvita», 2002. 233 s.

9. Krasyl'nyk Yu.S. Teoretyko-metodychni osnovy proiektuvannia dystantsiinoho navchannia v umovakh zakladu vyshchoi osvity. Zbirnyk naukovykh prats «Pedagogichni nauky». Kherson: Vydavnychiy dim «Helvetyka». 2021. Vypusk 94. S. 86-92

10. Kukharenko, V. M. Dystantsiine navchannia. Entsyklopedychne vydannia: navch.- metod. posibnyk / APN Ukrainy; Instytut informatsiinykh tekhnolohii i zasobiv navchannia. – K. : Redaktsiia «Kompiuter». 2007. 127 s.

11. Oliinyk, V.V. Dystantsiine navchannia v pisliadyplomnii pedagogichnii osviti: orhanizatsiino-pedahohichni aspekt: navch. posib. K. TsIPPO, 2001. 148 s.

12. Oliinyk L.V. Kontroliuvannia znan kursantiv z vykorystanniam testovykh metodyk v mezhakh kredytno-modulnoi systemy otsiniuvannia. Viiskova osvita. Kyiv, 2005. № 2(16). S. 151–158.

13. Oliinyk L.V. Motyvatsiia dosiahnennia yak umova pidvyshchennia efektyvnosti protsesu uchinnia maibutnikh mahistriv viiskovoho universytetu. Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Zhytomyr, 2011. Vyp. 55. S. 79–83.

14. Salkutsan S. M., Palamar M. I., Oliinyk L. V., Orhanizatsiia osvitnoi diialnosti Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy imeni Ivana Cherniakhovskoho : navch.-metod. posib.

/ za zah. red. A. M. Syrotenka. Kyiv : NUOU, 2021. 208 s.

15. Fedoruk P. I. Adaptivna systema dystantsiinoho navchannia ta kontroliu znan na bazi intelektualnykh Internet-tekhnologii: avtoref. dys... d-ra tekhn. nauk: 05.13.06. NAN Ukrainy, In-t probl. mat. mashyn i system. – K., 2009. – 37 s.

16. Shunevych, B. I. Dystantsiine navchannia v systemi vyshchoi osvity Yevropy ta Pivnichnoi Ameriky : Monohrafiia – K. : Kyivskiy un–t. 2005. 365 s.

17. Guri-Rosenblit S. 'Distance education and 'e-learning: Not the same thing / Sarah Guri-Rosenblit // Higher Education. – 2005. – № 49(4). – P. 467–493. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://www.mendeley.com/catalog/distance-education+elearning-not-same-thing>

18. Peters O. Distance Education in Transition. Developments and Issues. (5. revised, extended and updated edition) – 2010 – 286 pp. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : – asfvolume5_5_ebook.pdf.

19. Daniel J. S., Mackintosh W., & Diehl W. C. (2007). The mega-university response to the moral challenge of our age. In M. G. Moore (Ed.), Handbook of distance education. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates. - 2nd ed., pp. 609-620.

РЕЗЮМЕ

Леонид Олейник,

кандидат педагогических наук,
старший научный сотрудник

Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

Александр Кошлань,

доктор философии

Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

Пути повышения эффективности управления учебной деятельностью в системе дистанционного обучения высшей школы

В статье анализируется современная система высшего образования, которая подвергается большие изменения, приводящие к усовершенствованию и появлению новых образовательных технологий. Сегодняшние учреждения высшего образования должны активно позиционировать свой вклад в инновационный процесс, социальное развитие и разрабатывать инновационные технологии, обеспечивающие формирование профессиональных умений у студентов. В настоящее время растет количество информации, которая так необходима для получения, понимания и усвоения уровней образования. Это привело к внедрению информационных технологий в образование и формирование отдельного вида обучения – дистанционного. Дистанционное обучение – это принципиально новый, высокотехнологичный подход к процессу передачи знаний.

Приведены типы обучающих систем, использование которых целесообразно для достижения разных уровней усвоения знаний и уровни мотивации обучения соискателей высшего образования, необходимые для их эффективного использования.

А также внедрение в образование технологий дистанционного обучения будет способствовать получению качественно нового образовательного продукта. Значительное расширение информационной образовательной среды, увеличение возможности коммуникации студентов и педагогов с коллегами других учреждений высшего образования, доступ к мировым информационным ресурсам – все это способствует росту мотивации студентов к обучению, усилению их творческой самореализации, овладению навыками работы с телекоммуникациями как необходимых условий жизни информационном обществе.

Ключевые слова: дистанционное обучение; учебная деятельность; информационные

технологии; образовательный процесс; компьютерные технологии; соискатели высшего образования; преподаватели.

SUMMARY

Leonid Oliinck,

candidate of pedagogical sciences, Sen. Sc
National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskyi

Oleksandr Koshlan

PhD

National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskyi

Ways to improve management efficiency learning activities in the system distance learning of higher school

Introduction *In recent decades, distance learning has become a global phenomenon of educational and information culture, significantly affecting the nature of education in many countries around the world, where there is an intensive development of the range of educational services using distance learning technologies. Their application makes it possible to respond quickly, adequately and flexibly to the needs of society, to provide wide access to education, especially for those who for a number of reasons are unacceptable traditional forms of education.*

Purpose *the ways of increase of efficiency of management of educational activity in system of distance learning of higher school are defined.*

Methods *integrated approach, classification, systematization, expert assessments, analysis of ways to improve the management of educational activities in the system of distance learning of higher education.*

Results *The introduction of distance learning technologies in the educational process within the requirements of education legislation helps to improve the quality of education, use of modern information technologies, increase the motivation of applicants, and existing distance learning software is a powerful tool for implementing innovative didactic methods aimed at flexibility and efficiency of modern system education.*

Originality *theoretical substantiation of ways to increase the effectiveness of management of educational activities in the system of distance learning of higher education.*

Conclusion *Summarizing all the above, we can say that the effectiveness of computer training, among other things, depends on the psychological characteristics of higher education, which determine the motivation to learn, their ability to work and diligence. The presence of the teacher as an object of management of educational activities, including on-line mode when learning on the Internet, is also one of the main factors that increase the effectiveness of computer learning.*

Key words: *distance learning; learning activities; information technology; educational process; computer technology; higher education students; teachers.*

УДК 355.233 (477:004)

Михайло Орда,

кандидат технічних наук,
старший науковий співробітник
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
ORCID ID 0000-0003-0374-3881

Сергій Федчук,

Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
ORCID ID 0000-0002-3358-6648

Максим Мигун

Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
ORCID ID 0000-0001-5476-1276
DOI: 10.33099/2617-1775/2021-02/167-181

ТЕХНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПОБУДОВИ СИСТЕМИ ЗБОРУ ТА ОБРОБКИ ІНФОРМАЦІЇ ЩОДО ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ ВИПУСКНИКІВ ВВНЗ

Досліджено питання щодо технологічних аспектів побудови системи збору та обробки інформації щодо оцінювання якості освіти випускників ВВНЗ за підсумками службової діяльності.

Ключові слова: інформаційна технологія; система збору та обробки інформації; програмне забезпечення; вищий військовий навчальний заклад; якість освіти; професійний стандарт; компетентність; оцінювання; службова діяльність; випускник.

Постановка проблеми. Система вищої військової освіти є складною соціальною, динамічною, ієрархічною освітньо-науковою структурою, що створюється та функціонує з метою забезпечення якості підготовки військових фахівців, наукових і науково-педагогічних працівників, підвищення їхньої кваліфікації відповідно до потреб ЗС України та інших військових формувань, утворених відповідно до законодавства.

Функціонування військової освіти як цілісної системи здійснюється на основі концептуальних засад розвитку та чинних нормативно-правових актів у сфері вищої військової освіти.

Основним показником якості підготовки військового фахівця – здобувача вищої освіти (випускника) ВВНЗ та ВВП ЗВО – є сформованість у нього відповідних компетентностей, які визначені відповідним стандартом вищої освіти за спеціальністю та професійним стандартом військового фахівця Збройних Сил України (професійним стандартом офіцера тактичного рівня), що характеризуються ступенем здатності і готовності до постійного самовдосконалення, застосування особистих якостей і ціннісних орієнтирів при виконанні службових (бойових) функцій у військах (силах) в умовах мирного

та воєнного часу на посаді за призначенням.

Кожна компетентність за спеціальністю, яка визначена стандартом вищої освіти та професійним стандартом офіцера тактичного рівня містить певні професійно важливі якості, прояв яких визначається сформованістю відповідних знань, умінь та навичок, які необхідні для виконання випускниками в майбутньому службових (бойових) функцій у військах (силах) на відповідній посаді за призначенням.

Вивчення професійної (службової) діяльності офіцера-випускника (виконання ним службових (бойових) функцій) на протязі першого року служби у військах (силах) та його оцінювання за підсумками службової діяльності здійснюється командирами (начальниками) всіх рівнів у процесі повсякденної служби, за результатами яких складається відгук, який направляється до ВВНЗ та ВВП ЗВО, який він закінчив.

Збір і обробки інформації щодо оцінювання якості освіти випускників ВВНЗ та ВВП ЗВО за підсумками їх службової діяльності у військах та розробка ВВНЗ та ВВП ЗВО рекомендацій щодо удосконалення навчальних планів, програм навчальних дисциплін, які забезпечують формування необхідних компетентностей, методів та методик з підготовки військових фахівців є важливою складовою в організації та забезпеченні освітнього процесу.

Традиційні підходи до управління освітнім процесом, системою підготовки військових фахівців у ВВНЗ та ВВП ЗВО, де перевага надається функції періодичного контролю, аналізу отриманої інформації щодо оцінювання якості освіти випускників у паперовому вигляді, виявляються не здатними до оперативного, комплексного та прогнозованого реагування на зміни, що відбуваються як у внутрішньому освітньому процесі, так і навколо, не сприяють сталому та прогнозованому розвитку системи підготовки військових фахівців.

Тому, дослідження з метою розроблення системи збору і обробки інформації щодо оцінювання якості освіти випускників ВВНЗ та ВВП ЗВО за підсумками їх службової діяльності та оперативного внесення відповідних змін в систему та зміст підготовки військових фахівців у ВВНЗ та ВВП ЗВО є актуальним і дозволить здійснювати гнучке управління процесом підготовки військових фахівців на основі системи супровідного оцінювання, аналізу, коригування та прогнозування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Засади побудови інформаційних систем збору та обробки даних були закладені фундаментальними та системо утворюючими працями низки видатних українських вчених: В.М. Глушков, І.М. Коваленко, М.З. Згуровський, І.В. Сергієнко, П.І. Андон.. Значний внесок в питання подальшого розвитку інформаційних технологій був внесений закордонними дослідниками.

Наукові результати були отримані в ході проведення досліджень у рамках виконання науково-дослідних робіт: шифр “Сирена” (№ 0120U000211) та шифр “Сирена-М” (№ 0121U000121).

Мета статті - дослідження проблематики щодо технологічних аспектів

побудови системи збору та обробки інформації щодо оцінювання якості освіти випускників ВВНЗ за підсумками службової діяльності.

Методи дослідження – методи військово-технічного аналізу, системного аналізу, методи порівняння та аналогії, узагальнення й систематизації теоретичних знань; а також методи узагальнення та абстрагування.

Виклад основного матеріалу.

У сучасних інформаційних системах технічні засоби збору та обробки інформації використовуються комплексно на основі техніко-економічного розрахунку, доцільності їх застосування з урахуванням співвідношення "ціна/якість" та надійності роботи технічних засобів.

Процес збору інформації щодо оцінювання якості освіти випускників ВВНЗ та ВВП ЗВО за підсумками їх службової діяльності (відгуків) від командирів військових частин можливо за допомогою фельд'єгерсько-поштового зв'язку (ФПЗ), системи "СЄДО" або за допомогою автоматизованої інформаційної системи.

Використання ФПЗ може здійснюватися в окремих випадках посадовими особами підрозділів, які наприклад, залучаються до виконання завдань у районі проведення операцій Об'єднаних сил, а також здійснюють взаємодію Збройних Сил України з органами державної влади та іншими силовими структурами з питань обміну всіма видами кореспонденції у встановлені строки та під жорстким і суворим контролем.

На виконання збору інформації щодо оцінювання якості освіти випускників ВВНЗ та ВВП ЗВО за підсумками їх службової діяльності не впливають раптові фактори відмов, зокрема притаманні автоматизованим системам управління та загалом телекомунікаційним мережам, такі як відсутність електроживлення телекомунікаційної апаратури, електромагнітні завади, негативні наслідки впливу диверсійних груп супротивника.

Процес збору інформації щодо оцінювання якості освіти випускників ВВНЗ та ВВП ЗВО за підсумками їх службової діяльності (відгуків) від командирів військових частин можливий за допомогою системи "СЄДО".

Робота системи "СЄДО" здійснюється шляхом доставки електронних повідомлень використовуючи сучасну телекомунікаційну мережу у найкоротший термін із можливістю захисту інформації та збереженням даних.

Тому в якості використання системи збору і обробки інформації щодо оцінювання якості освіти випускників ВВНЗ та ВВП ЗВО потрібно використовувати автоматизовану інформаційну систему (АІС), яка об'єднує в собі всі інженерно-технічні засоби збору та обробки інформації в один єдиний комплекс в тому числі методик збору та обробки інформації, яка включає порядок розробки, класифікацію і загальні вимоги до інформації, а також перелік засобів, необхідних для виконання робіт з реалізації збору та обробки даних.

Одним з головних переваг АІС є широкі можливості для аналізу зібраної інформації.

Передбачається, що зібрана інформація буде використовуватися різними структурними підрозділами ВВНЗ та ВВП ЗВО: навчальним відділом,

факультетом, кафедрою, групою психолого-педагогічного забезпечення для визначення якості освіти.

Більш ґрунтовно розглянемо відокремлений функціональний вузол системи збору та обробки інформації. Розробка функціонального вузла системи ЗОІ буде являти собою комплекс технічних, програмних, інформаційних, технологічних та організаційних засобів, призначених для інформаційно-аналітичного забезпечення процесів підготовки, прийняття та контролю управлінських рішень шляхом своєчасного збору, накопичення, інтеграції, обробки та аналізу інформації про оцінювання якості освіти випускників ВВНЗ за підсумками їх службової діяльності. ФВ взаємодіє з інформаційною системою ЗОІ шляхом об'єднання у корпоративну комп'ютерну мережу (ККМ).

Ефективне вирішення ряду задач, що постають перед фахівцями Міністерства оборони та Генерального штабу Збройних Сил України при виконанні ними своїх функцій та повноважень, сьогодні неможливе без використання сучасних комп'ютерних засобів, інформаційних технологій та відповідних баз даних, які кардинально впливають на такі характеристики процесів прийняття рішень певними підрозділами та особами, як ціна, якість, ефективність, оперативність. Ця обставина обумовлює невідкладне створення ФВ для інформаційно-аналітичного забезпечення процесів підготовки, прийняття та контролю управлінських рішень щодо оцінювання якості освіти випускників ВВНЗ.

Як перший крок до цієї мети є створення технологічної бази інформаційної взаємодії ДВОН з установами, що мають відношення оцінювання якості освіти випускників ВВНЗ.

Область використання ФВ буде охоплювати ресурси ЦП (в ДВОН та ГШ ЗСУ) та ВВНЗ. В процесі створення ФВ повинні бути розроблені відповідні програмні засоби та реалізовані технічні рішення, які дозволять організувати інформаційну взаємодію ЦП та ВВНЗ при оцінювання якості освіти випускників з використанням Intranet технологій. Програмне забезпечення буде розгорнуто на автоматизованих робочих місцях ЦП та ВВНЗ, об'єднаних в ККМ.

Мета створення ФВ повинна досягатися вирішенням наступних задач:

1. Інтегруванням інформації, яка зберігається у тематичних базах даних, що розташовані в різних вузлах локальної мережі ЦП.
2. Поєднанням бази даних інформації щодо оцінювання якості освіти випускників з оперативною базою даних.
3. Розробки засобів представлення інформації користувачам незалежно від їх розташування з застосуванням Intranet технологій.
4. Наданням користувачам з боку ДВОН (Міністерства оборони України) можливості ведення особистої інформаційної вітрини даних.
5. Наданням користувачам з боку ДВОН (Міністерства оборони України) доступу до необхідних інформаційних ресурсів ГШ ЗСУ та зворотно, користувачам з боку ГШ ЗСУ доступу до окремих інформаційних ресурсів ДВОН (Міністерства оборони України).
6. Наданням користувачам ФВ можливості ведення автоматизованого внутрішнього документообігу.

В процесі створення ФВ повинні бути розроблені відповідні програмні засоби та реалізовані технічні рішення, які дозволять організувати інформаційну взаємодію ДВОН (Міністерства оборони України), ГШ ЗСУ та ВВНЗ при оцінюванні якості освіти випускників ВВНЗ.

Результатами роботи буде:

доступ до інтегрованої інформації, яка зберігається у тематичних базах даних, що розташовані в різних вузлах локальної мережі;

поєднання бази даних пов'язаної інформації з оперативною базою даних;

розробка засобів представлення інформації користувачам незалежно від їх розташування з застосуванням Intranet технологій;

надання користувачам з боку ДВОН (Міністерства оборони України) можливості ведення особистої інформаційної вітрини даних;

надання користувачам з боку ДВОН (Міністерства оборони України) доступу до необхідних інформаційних ресурсів ГШ ЗСУ і ВВНЗ та зворотно, користувачам з боку ГШ ЗСУ і ВВНЗ доступу до окремих інформаційних ресурсів ДВОН (Міністерства оборони України);

інструкції користувачам ФВ, опис програм, та навчання користувачів;

випробування та передача в дослідну експлуатацію компонентів першої черги ФВ;

стендові доповіді, демонстраційні версії розроблених програмних продуктів, презентаційний ролик.

У проекті термін інформатизація визначає процес впровадження в ДВОН передових інформаційних технологій на базі сучасних комп'ютерних і телекомунікаційних засобів, методів автоматизованої аналітичної обробки інформації, її оптимального збереження, пошуку та розповсюдження з метою інтеграції інформаційних ресурсів ГШ ЗСУ та ВВНЗ.

Об'єктом автоматизації є процеси інформаційно-аналітичної підтримки повсякденної діяльності фахівців ДВОН Міністерства оборони, ГШ ЗС України та ВВНЗ щодо вирішення проблем, пов'язаних з оцінювання якості освіти випускників ВВНЗ за підсумками їх службової діяльності, на основі комплексної обробки інформації шляхом своєчасного збору, накопичення, інтеграції, обробки та аналізу відповідної інформації. ФВ для своєї роботи тісно взаємодіє з ГШ ЗСУ та ВВНЗ. ЦП в ГШ ЗСУ шляхом побудови та впровадження своєї власної підсистеми структурно об'єднує у собі ФКЗ своїх відділів. Елементи цієї структури просторово віддалені один від одного в межах управління – це окремі робочі місця в ГШ ЗСУ та ВВНЗ в регіонах. ЦП характеризується множиною інформаційних потоків, які є вхідними та вихідними з нього, а також множиною внутрішніх потоків, що циркулюють між елементами структури ЦП. Крім того, в БД ЦП цілодобово накопичується множина відомчої інформації, яка зосереджується в певних місцях його структури. Характерною ознакою відомчої інформації є відсутність сьогодні для неї єдиної системи уніфікації та стандартизації. Переважна більшість цієї інформації зберігається у базі даних та на паперових носіях, що не дозволяє достатньо оперативно здійснювати пошук необхідних даних та їх автоматизовану обробку. На сьогодні, на жаль, остаточно не вирішена задача

правового оформлення відносин в області автоматизованого обміну комп'ютерною інформацією та взаємодії на державному рівні, що значно ускладнює налагодження відносин ФВ з конкретними структурами (міністерствами, відомствами та установами).

ФВ повинен мати доступ та інформаційно об'єднувати інформаційні ресурси підрозділів ГШ ЗСУ та ВВНЗ. Вони мають ієрархічні структури, елементи яких віддалені один від одного на певні відстані.

Інформаційні процеси, що підлягають автоматизації, характеризуються високими вимогами до оперативності, достовірності та повноти оброблюваної інформації, а також включають "вертикальні" міжрівневі інформаційні зв'язки між підсистемою ГШ ЗСУ та підрозділами регіональних структур ВВНЗ та «горизонтальні» інформаційні зв'язки між підрозділами одного рівня.

Наведемо перелік функцій відділу ДВОН, що автоматизуються в рамках ФВ:

1. Забезпечення ДВОН (Міністерства оборони України) інформацією щодо оцінювання якості освіти випускників ВВНЗ за підсумками їх службової діяльності.

2. Здійснення інформаційної взаємодії з ГШ ЗСУ та ВВНЗ з питань оцінювання якості освіти згідно затвердженого регламенту.

3. Отримання аналітичних довідок щодо оцінювання якості освіти.

4. Отримання статистичної інформації щодо оцінювання якості освіти.

5. Згідно затвердженого регламенту отримання ГШ ЗСУ інформації з ДВОН (Міністерства оборони України) по зверненнях, які стосуються оцінювання якості освіти.

6. Контроль виконання заходів щодо попередження оцінювання якості освіти.

7. Участь у формуванні і реалізації єдиної політики з питань військової освіти у сфері впровадження сучасних інформаційних технологій, банків даних для оцінювання якості освіти.

Відділ (ДВОН МОУ) у процесі виконання покладених на нього завдань взаємодіє з Генеральним штабом Збройних Сил України, командуваннями видів та ВВНЗ, а також іншими міністерствами та установами.

Основні проектні рішення щодо створення ФВ повинні бути реалізовані в завданнях та функціях відділу ДВОН МОУ, що автоматизуються, комп'ютерних базах даних, які потрібно інтегрувати, інформаційних технологіях, розгляді питань технічного і програмного забезпечення ФВ та захисту інформації. Нижче наведені найбільш важливі проектні рішення, які покладаються в основу створення ФВ.

В зв'язку з тим, що ФВ повинен бути складовою частиною загальноміністерської ІАС, він має базуватися на системі технічних рішень щодо створення ІАС. Основні проектні рішення сформульовані в концепції, технічному завданні на систему в цілому, технічних завданнях на окремі підсистеми, а також матеріалів інформаційного обстеження відповідних установ, їх задачах, що автоматизуються, комп'ютерних базах даних, інформаційних технологіях, а також при розгляді питань технічного і програмного забезпечення ФВ та захисту інформації. Нижче наведені найбільш

важливі проектні рішення, які покладаються в основу створення підсистеми.

Запропоновані технічні рішення визначають базовий комплекс функцій вузла на прикладі взаємодії з ГШ ЗС України які у майбутньому плануються до впровадження у інших державних установах, що мають відношення до для оцінювання якості освіти.

Завдання, які покладені на відділ ДВОН згідно з положенням про нього, відображені вище. Їх детальний аналіз дозволив виявити та сформулювати сукупність завдань, які підлягають першочерговій автоматизації та інтеграції і повинні вирішуватися за допомогою сучасних комп'ютерних та програмних засобів і інформаційних технологій.

Головна проблема традиційної технології управління документообігом – практична неможливість централізовано наглядати за рухом документів в організації в реальному масштабі часу, тому що це потребує великих працевитрат не тільки на ведення докладних журналів та картотек у кожному підрозділі (навіть якщо вони ведуться за допомогою комп'ютера), але і на оперативне централізоване зведення відповідної інформації.

Відсутність дієвої технології керування документообігом призводить до того, що у довільний момент часу неможливо визначити, над якими документами працює заклад, яка історія та поточний стан того чи іншого питання, чим конкретно зайняті виконавці.

В процесі створення ФВ для автоматизованого вирішення його задач важливе значення надається розробці вільного доступу до баз даних (БД), які вже використовуються і ті, що будуть розроблені для використання посадовими особами ДВОН та фахівцями його відділів при виконанні ними своїх службових обов'язків за призначенням. Повинен бути забезпечений доступ як до централізованих баз даних загального користування так і до спеціалізованих баз з використанням системи аутентифікації.

Доступ до централізованих інформаційних баз має буде забезпечений усім користувачам ККМ МО України, ГШ ЗСУ і ДВОН як її абоненту.

Створення ФВ передбачає забезпечення санкціонованого доступу до трьох груп комп'ютерних баз даних для посадових осіб та фахівців ДВОН:

- бази даних загального користування;
- бази даних управлінь та відділів;
- персональні бази даних.

Бази даних загального користування повинні містити у собі інформаційні фонди, доступні для використання у своїй роботі всім працівниками Міністерства, які об'єднані в ККМ.

Бази даних конкретних управлінь (відділів) повинні містити у собі інформаційні фонди, які доступні для використання у своїй роботі усім працівниками цього управління (відділу) та, при потребі, ФВ.

Персональні бази даних мають бути впроваджені на робочих станціях (АРМах) посадових осіб та фахівців конкретних структурних підрозділів міністерства. Ці бази даних повинні містити у собі персональні інформаційні фонди (ресурси), які будуть доступними конкретним особам для індивідуального користування при виконанні ними своїх функцій та

повноважень, а також (у разі необхідності) можуть бути відображені на засобах колективного користування. При потребі ФВ також повинен мати доступ до цих даних.

Для підвищення ефективності повсякденної роботи фахівців та для забезпечення інформаційної сумісності з ЦП, підрозділами Міністерства, іншими державними установами потрібно установити на їх АРМах офісний пакет, який би забезпечив виконання повсякденних функцій – підготовку текстових документів, ведення персональних баз даних, нескладні розрахунки та моделі тощо. Де-факто в більшості державних установах найбільш популярний сьогодні пакет програм Microsoft Office, що включає в себе такі програмні продукти:

Microsoft Word – робота з текстами;

Microsoft Excel – робота з електронними таблицями, нескладні розрахунки та моделювання;

Microsoft Power Point – підготовка презентаційних матеріалів;

Microsoft Access – персональна СУБД, що дозволяє будувати персональні бази даних та забезпечує доступ до них.

Технологія автоматизованого документообігу (ТАД) в ФВ буде охоплювати такі основні етапи автоматизованої обробки документів: прийом, реєстрацію, розгляд, передачу, відправку, інформаційно-довідкову роботу, оперативне зберігання, контроль виконання, систематизацію і класифікацію, формування справ, складання описів та передачу в архів. Ця технологія забезпечить створення єдиної інформаційної бази документів, що відображатиме всі етапи підготовки та проходження документів в ФВ. ТАД передбачає обробку як електронних так і звичайних документів на твердих копіях.

Технологія загального інформаційного обміну в ФВ та захисту інформації забезпечуватиме внутрішній інформаційний обмін між компонентами в контурі підсистеми та зовнішній інформаційний обмін з компонентами інших підсистем і комп'ютерних систем різних структур (міністерств, відомств тощо).

Електронна пошта об'єднує зовнішні об'єкти з ДВОН і є основним засобом транспортування електронних повідомлень та документів.

Всі повідомлення, що надходять або формуються у ДВОН розділяються на регламентні та поточні. Прийом всіх документів реєструється в відповідному журналі автоматизації документообігу підсистеми. Далі документи та повідомлення проходять технологічні маршрути, що визначені у ДВОН. Передбачається також ведення журналу регламентів отримання документів та повідомлень з зовнішніх об'єктів (структур) і контроль їх надходження. При відсутності документів, що повинні бути отримані по регламенту, формуються списки відсутніх документів та надсилаються запити до відповідних об'єктів (структур) на отримання необхідної інформації.

Технологія інформаційного обміну за допомогою змінних електронних та паперових носіїв інформації має такий же вигляд, як і засобами електронної пошти. В реєстрі документів та картотеці при цьому вказується тип носія інформації. Реєстрація документів для всіх видів інформаційного обміну

здійснюється централізовано у журналах ТАД відповідним фахівцем. Інформаційний обмін повинен передбачати класифікацію інформаційних повідомлень, документів та створення системи формулярів і програмних засобів, що здійснюють автоматичний обмін інформацією між зовнішніми об'єктами та ДВОН.

Доступ до ресурсів мережі Internet буде забезпечено відповідним налагодженням системи віддаленого доступу та серверу Internet. При такому підході дешевше вартість цього інформаційного ресурсу. Для альтернативного шляху доступу до Internet у випадку пошкодження виділеного каналу зв'язку може бути використане підключення до одного з київських провайдерів Internet по комутірованим каналам.

Вирішальним фактором при створенні ФВ має бути вибір її архітектури (Рисунок 1). Від обраного варіанта архітектури залежить якою буде ефективність підсистеми.

Під архітектурою ФВ слід розуміти загальну логічну організацію підсистеми, яка визначає процес її функціонування та включає методи обробки даних, склад, фізичну структуру складових компонентів, призначення, принципи взаємодії технічних та програмних засобів, структуру мережі передачі даних та комп'ютерного зв'язку з урахуванням дисципліни з'єднань та їх топології, організацію баз даних (знань) і механізми доступу до них.

Вибір варіанта архітектури ФВ здійснюється з урахуванням ряду технічних вимог, які пред'являються до підсистеми. Основні з цих вимог такі:

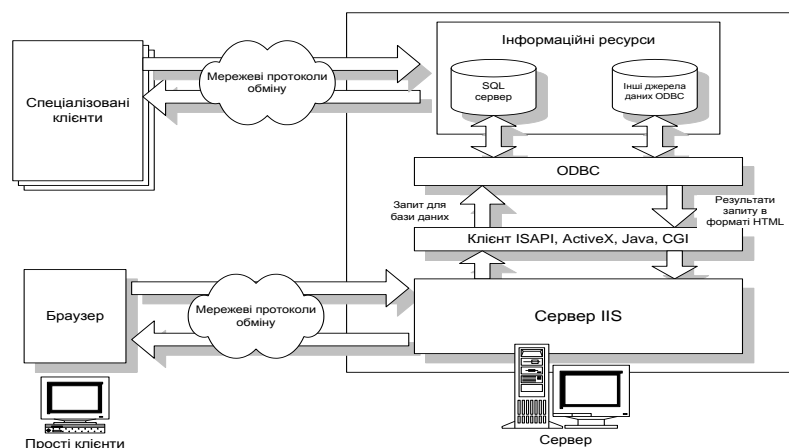


Рис 1. Схема архітектурного рішення стосовно ФВ

можливість до змін та налагодження на нові функціональні задачі;
реакція підсистеми на запити користувачів в потрібний (певний) період часу;

можливість розширення застосувань;

технологічність експлуатації та супроводу підсистеми;

надійність функціонування;

ефективність використання обчислювальних та телекомунікаційних

ресурсів;

базуватися на комунікаційних засобах відкритих систем, при якому ФВ повинен мати можливість взаємодії з іншими підсистемами та системами, використовуючи будь-який протокол та тип інформації;

забезпечення паралельного доступу до центральних, локальних та розподілених баз даних при умові дотримання цілісності даних та синхронізації доступу;

«легкий» доступ до даних при достатньо високих стандартах їх безпеки та цілісності (захист даних від несанкціонованого доступу і від змін під час передачі);

подолання відомчих бар'єрів щодо доступу до інформації;

впровадження та використання стандартизованих міжвідомчих рішень щодо інтерфейсів інформаційного взаємообміну та структур даних;

надійність швидких каналів передачі даних;

захист та конфіденційність інформації.

При виборі моделі доступу та підтримки баз даних ФВ необхідно враховувати широке застосування в сучасних відомчих (корпоративних) комп'ютерних системах передових технологій обробки інформації та ефективних механізмів доступу кінцевого користувача до даних. З такої позиції найбільш ефективною в архітектурі ФВ буде трьохрівнева модель: "клієнт – сервер прикладних задач – сервер баз даних". Ця архітектура дозволить створити єдиний інформаційний простір, в якому кінцевий користувач підсистеми буде мати своєчасний і безперешкодний (але санкціонований!) доступ до відповідних інформаційних ресурсів.

Однією з найважливіших компонент архітектури ФВ внутрішня ЛКМ та засоби її підключення до ККМ Міністерства оборони України, який забезпечує доступ користувачів підсистеми до різноманітних інформаційних фондів, що накопичені у відповідних інформаційних базах.

Технічне забезпечення ФВ включає технічне оснащення ДВОН, ЛКМ ВВНЗ та засоби її підключення до ККМ міністерства.

Для ефективного функціонування ФВ у структурі міністерства необхідно її включення до ЛКМ інших управлінь, введення у дію певних комп'ютерних та телекомунікаційних засобів, що об'єднуються конкретними локальними комп'ютерними мережами і становитимуть комплекс технічних засобів (КТЗ) міністерства.

Типовий комплекс технічних засобів, необхідних для ФВ, наведено на рисунку 2.

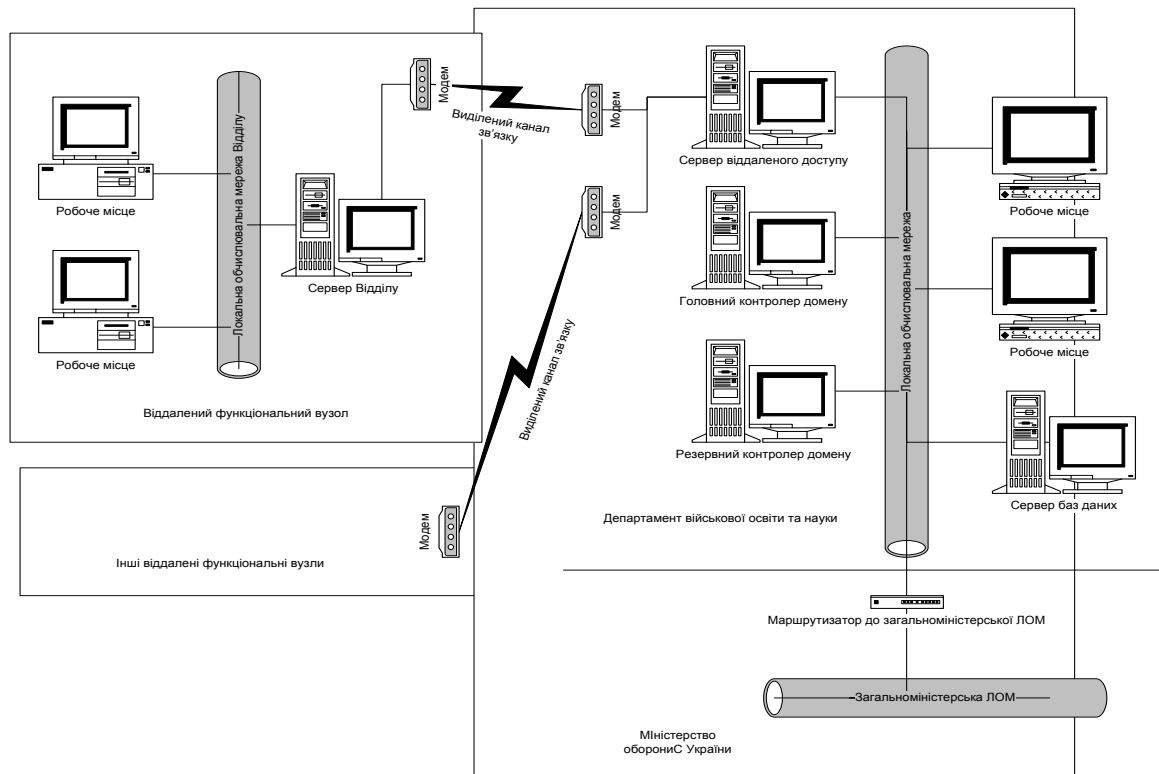


Рис. 2. Типовий комплекс технічних засобів ФВ

У випадку виходу з ладу виділеного каналу зв'язку чи серверу, може бути використаний такий мінімальний склад технічних засобів (рисунок 3).

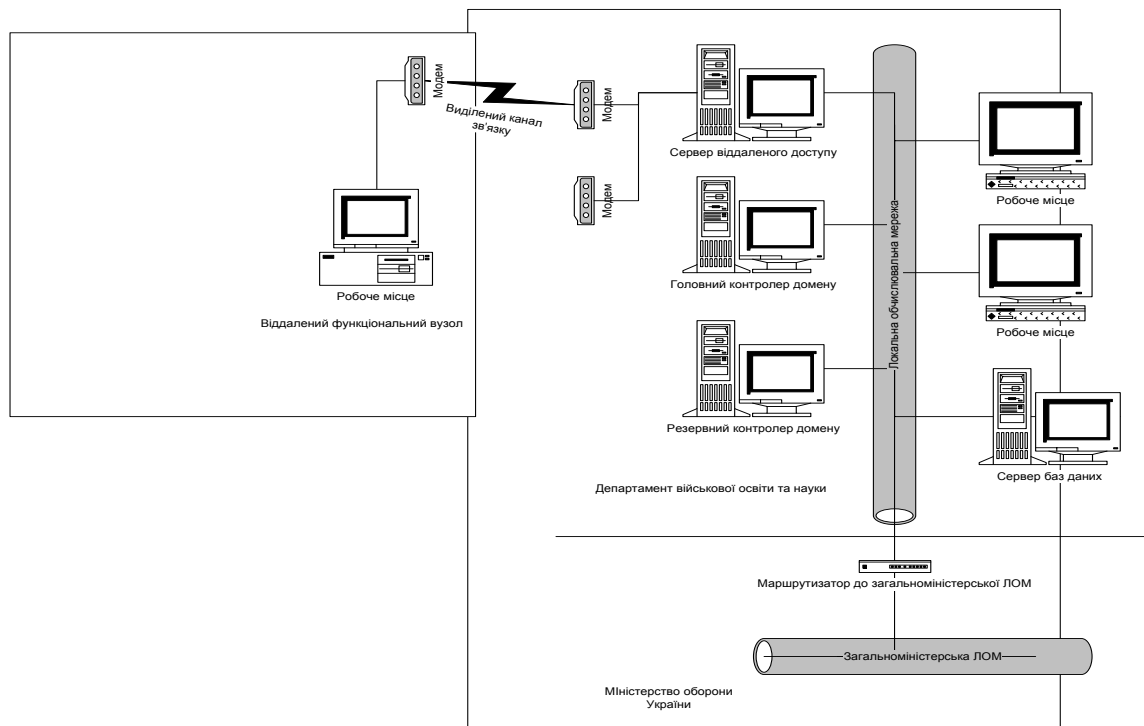


Рис. 3. Мінімальні технічні засоби ФВ.

Висновки. Ефективне вирішення ряду задач, що постають перед фахівцями Міністерства оборони та Генерального штабу Збройних Сил України при виконанні ними своїх функцій та повноважень, сьогодні неможливе без використання сучасних комп'ютерних засобів, інформаційних технологій та відповідних баз даних, які кардинально впливають на такі характеристики процесів прийняття рішень певними підрозділами та особами, як ціна, якість, ефективність, оперативність. Ця обставина обумовлює невідкладне створення ФВ для інформаційно-аналітичного забезпечення процесів підготовки, прийняття та контролю управлінських рішень щодо оцінювання якості освіти випускників ВВНЗ.

Кінцевою метою створення підсистеми ФВ є забезпечення підвищення ефективності вироблення та впровадження управлінських рішень і контролю їх виконання при вирішенні проблем, пов'язаних оцінюванням якості освіти випускників ВВНЗ в Україні та за її межами, на основі комплексної обробки інформації, а саме оперативних, аналітичних, нормативно-довідкових, експертних, статистичних та інших даних і матеріалів.

Напрями подальших досліджень Напрямом подальших досліджень є створення інформаційної системи збору та обробки інформації щодо оцінювання якості освіти випускників ВВНЗ, гармонізованої із сучасними підходами у державах-членах НАТО, налагодження взаємного зв'язку замовник-виконавець на підставі створення єдиної бази даних та відповідного програмного забезпечення, у тому числі на платформі дистанційного навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України “Про національну безпеку України” // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.
2. Закон України “Про освіту” // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
3. Закон України “Про вищу освіту” // “Голос України”, 6 серпня 2014 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
4. Закон України “Про наукову та науково-технічну діяльність” // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/848-19>.
5. Закон України “Про національну програму інформатизації”. Відомості Верховної Ради України, 1998, №№ 27-28, ст. 181.
6. Закон України “Про Концепцію Національної програми інформатизації” від 04.02.1998 № 75/98-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/75/98-%D0%B2%D1%80>.
7. Обґрунтування вимог до перспективної системи інформаційного забезпечення військової освіти і науки з урахуванням досвіду держав-членів НАТО, звіт про НДР шифр “Сирена” (заключний звіт) НУОУ ім. Івана Черняхівського – м. Київ, 2020 р., 275 с.
8. Пьюривал С. Основы разработки веб-приложений / С. Пьюривал. – СПб.: Питер, 2015. – 272 с.: ил.
9. Никсон Р. Создаем динамические веб-сайты с помощью PHP, MySQL, JavaScript, CSS и HTML5 / Р. Никсон. – 3-е изд. – СПб.: Питер, 2015. – 688 с.
10. Кармайкл Э. Быстрая и качественная разработка программного обеспечения / Э. Кармайкл, Д. Хейвуд. – Пер. с англ. – М.: Вильямс, 2003.
11. Колисниченко Д. Н. PHP и MySQL. Разработка веб-приложений / Д. Н. Колисниченко. – 5-е изд., перераб. и доп. – СПб.: БХВ-Петербург, 2015. – 592 с.: ил.

12. Конноли Т. Базы данных: проектирование, реализация и сопровождение / Т. Конноли, К. Бегг. – Теория и практика. – 3-е изд. – Пер. с англ. – М.: Вильямс, 2003
- 13.. Шаховська Н. Б. Проектування інформаційних систем: навчальний посібник / Н. Б. Шаховська, В. В. Литвин. – Львів: Магнолія 2006, 2011. – 384 с.
14. Jackson System Development / [Електронний ресурс]. – 2008. – Режим доступу : http://en.wikipedia.org/wiki/Jackson_System_Development
15. Bootstrap 3 / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://getbootstrap.com/>.

REFERENCES

1. Law of Ukraine "On National Security of Ukraine" // [Electronic resource]. - Access mode: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.
2. Law of Ukraine "On Education" // [Electronic resource]. - Access mode: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
3. Law of Ukraine "On Higher Education" // "Voice of Ukraine", August 6, 2014 // [Electronic resource]. - Access mode: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
4. Law of Ukraine "On scientific and scientific-technical activities" // [Electronic resource]. - Access mode: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/848-19>.
5. Law of Ukraine "On the National Informatization Program". Information of the Verkhovna Rada of Ukraine, 1998, №№ 27-28, Art. 181.
6. Law of Ukraine "On the Concept of the National Informatization Program" of 04.02.1998 № 75/98-VR [Electronic resource]. - Access mode: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/75/98-%D0%B2%D1%80>.
7. Substantiation of requirements to the perspective system of information support of military education and science taking into account the experience of NATO member states, report on R&D code "Sirena" (final report) Ivan Chernyakhovsky - Kyiv, 2020, 275 p.
8. Pyurival S. Fundamentals of web application development / S. Pyurival. - СПб.: Питер, 2015. - 272 с.: ил.
9. Nixon R. We create dynamic websites using PHP, MySQL, JavaScript, CSS and HTML5 / R. Nixon. - 3rd ed. - СПб.: Питер, 2015. - 688 с.
10. Carmichael E. Fast and high-quality software development / E. Carmichael, D. Haywood. - Per. with English - М.: Williams, 2003.
11. Kolisnichenko DN PHP and MySQL. Web application development / DN Kolisnichenko. - 5th ed., Reworked. and ext. - СПб.: БХВ-Петербург, 2015. - 592 с.: ил.
- Connoli T. Databases: design, implementation and maintenance. T. Connolly, K. Begg. - Theory and practice. - 3rd ed. - Per. with English - М.: Williams, 2003
13. Shakhovska NB Design of information systems: textbook / NB Shakhovska, VV Lytvyn. - Lviv: Magnolia 2006, 2011. - 384 p.
14. Jackson System Development / [Electronic resource]. - 2008. - Access mode: http://en.wikipedia.org/wiki/Jackson_System_Development
15. Bootstrap 3 / [Electronic resource] - Access mode: <http://getbootstrap.com/>.

РЕЗЮМЕ

Михаил Орда,
кандидат технических наук,
старший научный сотрудник
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского
Сергей Федчук,
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского
Максим Мигун,
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

Технологические аспекты построения системы сбора и обработки информации об оценивании качества образования выпускников ВВУЗ

Исследован вопрос про технологические аспекты построения системы сбора и обработки информации об оценивании качества образования выпускников ВВУЗ по итогам служебной деятельности.

Ключевые слова: *информационная технология; система сбора и обработки информации; программное обеспечение; высшее военное учебное заведение; качество образования; профессиональный стандарт; компетентность; оценивание; служебная деятельность; выпускник.*

SUMMARY

Mikhailo Orda,

PhD (technical sciences), Senior Researcher
National Defence University of Ukraine
named after Ivan Chernyakhovskiy

Sergey Fedchuk,

National Defence University of Ukraine
named after Ivan Chernyakhovskiy

Maksym Mygun,

National Defence University of Ukraine
named after Ivan Chernyakhovskiy

Technological aspects of construction of the system of collection and processing of information regarding the assessment of the quality of education of higher education graduates

The issue of question about the technological aspects of building a system for collecting and processing information on assessing the quality of education of university graduates based on the results of official activities.

Key words: *information technology; information collection and processing system; software; higher military educational institution; quality of education; professional standard; competence; assessment; service activity; graduate.*

Introduction. *The system of higher military education is a complex social, dynamic, hierarchical educational and scientific structure that is created and operates to ensure the quality of training of military specialists, scientific and scientific-pedagogical workers, their training in accordance with the needs of the Armed Forces of Ukraine and other military formations. to legislation.*

The main indicator of the quality of training of a military specialist - a graduate (graduate) - is the formation of relevant competencies, which are defined by the relevant standard of higher education in the specialty and professional standard of a military specialist of the Armed Forces of Ukraine (professional standard of tactical officer). readiness for constant self-improvement, application of personal qualities and values in the performance of official (combat) functions in the troops (forces) in peacetime and wartime in the position assigned to them.

Purpose. *Research on the technological aspects of building a system for collecting and processing information to assess the quality of education of university graduates on the basis of service activities.*

Methods. *methods of military-technical analysis, systems analysis, methods of comparison and analogy, generalization and systematization of theoretical knowledge; as well as methods of generalization and abstraction.*

Result. *Effective solution of a number of tasks facing the specialists of the Ministry of Defense and the General Staff of the Armed Forces of Ukraine in the performance of their functions*

and powers is impossible today without the use of modern computer tools, information technology and databases that dramatically affect such characteristics decisions by certain departments and individuals, such as price, quality, efficiency, efficiency. This circumstance leads to the immediate creation of PV for information and analytical support of the processes of preparation, adoption and control of management decisions to assess the quality of education of university graduates.

Originality. The main problematic issues regarding the regulatory support for the assessment of educational results based on the results of the service activities of graduates of high military school of the Armed Forces are:

- the place of ensuring the quality of education as a systemic category requires the practical implementation of fundamentally new approaches in education management;

- there is no clear understanding of the stages of issues and regulations on the evaluation of educational results and training of graduates of high military school based on the results of official activity;

- there are no criteria for the relevant content and tools for the practical implementation in military education.

Addressing these issues is important and relevant given the improvement of the career development system of officers (service), achieving positive results in military education, forming a team of military professionals.

Conclusion. The direction of further research is to create an information system for collecting and processing information on assessing the quality of education of university graduates, harmonized with modern approaches in NATO member states, establishing customer-based communication through a single database and relevant software, including on the distance learning platform.

УДК 355.233

Михайло Орда,

кандидат технічних наук, старший науковий співробітник
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
ORCID ID 0000-0003-0374-3881

Михайло Черненко,

Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
ORCID ID 0000-0001-5376-6606

Лариса Левицька

Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
ORCID ID 0000-0001-6575-9964

DOI: 10.33099/2617-1775/2021-02/182-193

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОБУДОВИ СИСТЕМИ ЗБОРУ ТА ОБРОБКИ ІНФОРМАЦІЇ ЩОДО ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ ВИПУСКНИКІВ ВВНЗ, ГАРМОНІЗОВАНОЇ ІЗ СУЧАСНИМИ ПІДХОДАМИ У ДЕРЖАВАХ–ЧЛЕНАХ НАТО

Досліджено питання нормативно-правового забезпечення побудови системи збору та обробки інформації щодо оцінювання якості освіти за підсумками службової діяльності випускників ВВНЗ, гармонізованої із сучасними підходами у державах – членах НАТО.

Ключові слова: *нормативно-правовий акт; система збору та обробки інформації щодо оцінювання якості освіти; вищий військовий навчальний заклад; професійний стандарт; компетентність; оцінювання; службова діяльність; випускник.*

Постановка проблеми.

Збройна агресія Російської Федерації проти України стала довгостроковим чинником, який вплинув на всі сфери життєдіяльності нашої країни. Дії Росії продовж останніх років призвели до різкої деформації системи глобальної та регіональної безпеки, а також фактично зруйнували діючу систему міжнародного безпекового права. Майже всі міжнародні гарантії безпеки для України виявилися нездатними протистояти агресії, коли агресором виступив один із гарантів – Російська Федерація.

Разом з тим, ми отримали гіркий, але безцінний досвід організації в найкоротші терміни і здійснення відсічі більш потужній країні-агресору, яка використовуючи чисельну “п’яту колону”, заздалегідь розгорнуту агентурну мережу та складну внутрішньополітичну ситуацію, намагалася втягнути Україну у довготривалу війну. Врахування зазначеного досвіду у ході подальшого реформування ЗС України потребує ретельного аналізу їх застосування, а перш за все – удосконалення системи військової освіти та підготовки кадрів.

На підставі Указу Президента України № 473/2021 “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 17 вересня 2021 року “Про Стратегічний оборонний бюлетень України” організовано роботу щодо

досягнення перспективної моделі сил оборони та набуття визначених оборонних спроможностей здійснюватиметься з урахуванням актуальних та потенційних військово-політичних загроз і викликів та ресурсних можливостей шляхом імплементації таких стратегічних цілей розвитку сил оборони, сформульованих на основі визначених у Стратегії воєнної безпеки України цілей, пріоритетів і основних завдань реалізації державної політики у воєнній сфері, сферах оборони і військового будівництва та основних напрямів реалізації воєнної політики України [1,2].

Однією з стратегічних цілей розвитку сил оборони є: професійний та вмотивований особовий склад сил оборони, підготовлений військовий резерв, що підтримуються за рахунок ефективних прозорих систем кадрового менеджменту, військової освіти і науки, охорони здоров'я і соціального захисту.

Результатом розвитку систем військової освіти, воєнної науки та підготовки особового складу на основі принципів і стандартів НАТО, підготовки за євроатлантичними стандартами офіцерського, сержантського та старшинського складу стануть трансформовані на основі принципів і стандартів НАТО системи військової освіти, підготовки і воєнної науки.

В Указі Президента України “Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року” зазначено, що “сучасна філософія освіти, оновлена стратегія її реформування вимагають принципово нових наукових досліджень, обґрунтованого та послідовного запровадження передових науково-педагогічних технологій, раціональних і ефективних підходів до організації наукової та інноваційної діяльності у сфері освіти”[3,4].

Основними показниками якості підготовки військових фахівців є рівень сформованості у них певних компетентностей, їх відповідність вимогам стандарту вищої військової освіти за певною спеціальністю та професійного стандарту за визначеними у ВВНЗ спеціалізаціями.

Створення цілісної системи освітнього (педагогічного) оцінювання дозволяє постійно знати стан, проблеми навчання, своєчасно на них реагувати, прогнозувати перспективи розвитку освіти, досліджувати закономірності забезпечення якості освіти, освітньої діяльності, оцінювати ефективність прийнятих управлінських рішень, здійснювати підготовку, перепідготовку та ротацию керівних кадрів і науково-педагогічних працівників.

Досвід свідчить, про об'єднання зусиль різних країн у розробленні єдиних підходів до оцінки результатів навчання і проведенні міжнародних порівняльних досліджень, які дають цінну інформацію про стан освіти, дають можливість порівнювати підготовку фахівців за міжнародними стандартами, здійснювати моніторинг якості освіти. Незалежні експертні організації проводять зовнішнє оцінювання, розроблення критеріальної бази, контрольованих вимірювальних матеріалів, процедур оцінювання, складання рейтингів освітніх закладів, підготовку експертів і т. п. Обов'язковою рисою систем зовнішньої оцінки якості освіти є їхня відкритість і прозорість, доступність результатів для зацікавлених осіб і організацій. Надійна інформація про якість освіти стає у сучасному світі виробничим ресурсом, а в основу успішних стратегій управління якістю навчання закладають три базових елементи: широкий погляд

на освітні результати і поєднання різних методів оцінки освітніх досягнень, якість освітніх програм і ефективність освітнього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Засади оцінювання освітньої діяльності розробляють О. Боднар, Н. Стребкова та ін. В. Погрібна і В. Мальцев визначають набір принципів, на основі яких будується система критеріїв оцінювання. Науковим інтересом дослідників, як С. Альохіна, Б. Вінницький, О. Кузьмін, М. Лендєл, О. Мазурик, Ю. Ратейчак, І. Санжаровський, являються питання моніторингу та оцінювання освітніх програм. Значний внесок в оцінювання якості внесено закордонною науковою школою на чолі з Керолом Вайсом [5].

Наукові результати були отримані в ході проведення досліджень у рамках виконання науково-дослідних робіт: шифр “Сирена” (№ 0120U000211) та шифр “Сирена-М” (№ 0121U000121).

Мета статті - дослідження проблематики та нормативно-правових актів з питань побудови системи збору та обробки інформації щодо оцінювання якості освіти випускників ВВНЗ, гармонізованої із сучасними підходами у державах-членах НАТО.

Методи дослідження – аналіз нормативно-правових актів, принципи військово-технічного аналізу, системного аналізу, методи порівняння та аналогії, узагальнення й систематизації теоретичних знань; а також методи ідеалізації та абстрагування.

Виклад основного матеріалу. В контексті переходу на перспективну освітню модель, що визначається компетентнісним спрямуванням та спільною відповідальністю стейкхолдерів за якість вищої освіти, набувають особливої уваги питання оцінювання результатів освіти і підготовки випускників ВВНЗ та ВНП ЗВО за підсумками службової діяльності.

До основних нормативно-правових актів (директив, політик та інших офіційних керівних документів) з питань, що визначають на сьогодні політику у сфері військової освіти і підготовки військових фахівців для збройних сил країн-членів НАТО віднесені [6]:

1. Спільна директива стратегічних командувань НАТО (від 10.09.2015) “Освіта та індивідуальна підготовка”(Bi-SCD 075-007)”.

2. Директива НАТО від 06.09.2016 Bi-SCD 075-002 “Освіта і підготовка”

3. MC 0458/3 “Політика НАТО: “Освіта. Підготовка. Навчання і Оцінювання (ETEE)”

4. Report to the Ranking Minority Member, Committee on Armed Services, House of Representatives – Звіт для комітету з питань діяльності збройних сил НАТО, палата представників.

5. Officer professional military education policy. “Політика професійної військової освіти офіцерів”, від 29 травня 2015 року.

6. Army Regulation (AR) 623–3, Evaluation Reporting System – “Настанова Сухопутних військ щодо системи атестування”.

У зазначених документах визначаються основні складові системи освіти і підготовки військових фахівців збройних сил країн-членів НАТО, розкривається їх змістовне наповнення, зокрема: освіта та індивідуальна

підготовка; колективна підготовка та навчання (вправи).

Крім того:

надаються роз'яснення щодо сумісності дій у досягненні оперативних та стратегічних цілей, а також щодо компонентів взаємодії та цілісного підходу до питань освіти і підготовки військових фахівців (в рамках спектру підготовки виділено два основні елементи це: а) освіта; б) індивідуальне навчання та підготовка);

наводяться дані, які стосуються саме зворотного зв'язку в системі підготовки військових фахівців для збройних сил НАТО, а саме з питань щодо механізмів зворотного зв'язку; а також “джерел” для оцінювання актуальності навчальних програм професійної військової освіти, їх якості та дієвості;

роз'яснюються питання щодо оцінювання професійної військової освіти на усіх рівнях військової освіти в процесі проведення періодичного оцінювання (за підсумками таких перевірок визначаються загальні напрямки, що потребують покращення для забезпечення актуальності та дієвості професійної військової освіти);

надаються окремі витримки та наводяться деякі форми документів, що стосуються зворотного зв'язку в системі підготовки військових фахівців збройних сил НАТО, а саме:

у витязі з Настанови Сухопутних військ щодо системи атестування наводиться форма (КАРТКА СЛУЖБОВОЇ АТЕСТАЦІЇ ОФІЦЕРА МОЛОДШОГО ОФІЦЕРСЬКОГО СКЛАДУ), заповнюється на офіцерів у військовому званні від молодшого лейтенанта до капітана та від уорент-офіцера до старшого уорент-офіцера;;

у Сухопутних військах США загальнопоширеною є практика заповнення усіх полів атестаційної картки офіцера за допомогою програми Майстра заповнення форм з електронним варіантом форми, розміщеним у системі обліку атестації, постановки цифрових підписів та електронного подання заповненої картки атестації офіцера до штабу командування сухопутних військ.

В системі оцінювання ЗС України акцент зроблено на оцінювання фактичних рівнів оволодіння фаховими теоретичними знаннями та практичними вміннями за час перебування на займаній посаді. Висновок щодо можливості службового просування офіцера робиться на основі оцінки рівня засвоєння офіцером тих знань і навичок, які були необхідні при перебуванні на займаній ним посаді.

В системі оцінювання НАТО пріоритет надано виявленню наявності та рівня розвитку тих природних здібностей і якостей, які є важливими для можливості ефективного освоєння необхідної військової спеціальності. І тільки після цього оцінюється наскільки ефективно, повно та добросовісно військовослужбовець використовує свої природні здібності для освоєння та виконання службових обов'язків відповідно до займаної посади. Фахові знання та вміння при цьому майже не розглядаються – адже для кожної посади застосовується обмежений та вузькоспеціалізований набір знань та умінь, специфічних саме для цієї посади та непридатних для інших посад. Висновок щодо можливості службового просування офіцера робиться на основі того, як

ефективно офіцер здатний застосувати свої природні здібності для швидкого і ефективного освоєння нового виду діяльності. При цьому результати, досягнуті офіцером за попередніми та поточними видами його діяльності розглядаються як підтвердження його уміння застосовувати свої природні здібності для вирішення практичних задач.

Порівнюючи, система оцінювання ЗС України робить висновок по факту досягнутого. Система оцінювання НАТО робить висновок із прогнозу можливості досягнути в недалекій перспективі (при цьому при прогнозуванні робиться поправка на фактичні досягнення, з врахуванням можливостей їх отримати відповідно до умов перебування на посадах).

В цілому, система оцінювання і відбору кадрів НАТО спрямована на виявлення військовослужбовців, які здатні швидко сприймати зміни та адаптуватись до них, швидко сприймати нововведення та способи їх застосування, здатні знаходити шляхи вирішення поставлених задач у нетипових обставинах, здатні надихати та мотивувати очолювані ними підрозділи, здатні створювати командну атмосферу та злагоджену роботу підрозділів у дусі єдності та взаємовідповідальності. Анкета НАТО не містить питань щодо оцінювання рівня фахових знань та вмінь військовослужбовця. Анкета НАТО спрямована на оцінювання рівня розвитку тих природних здібностей, які важливі для освоєння відповідної військової спеціальності.

Недоречним місцем системи оцінювання ЗС України є паралельне існування двох анкет – Оцінної картки військовослужбовця та анкети Відгуку на випускника. Анкета випускника, в основному, містить перелік питань щодо оцінки рівня засвоєння різних навчальних дисциплін у навчальному закладі. Причому, оцінку повинен робити безпосередній командир випускника. Причому, у службовій діяльності на займаних посадах ні у командира, ні у випускника немає службової потреби застосовувати повний перелік навчальних дисциплін. В силу цього ні командир, ні випускник не мають потреби утримувати ці знання у активному стані. Складається ситуація, коли графу в анкеті необхідно заповнити, а необхідної для цього інформації не існує.

З анкетною випускника є ще суттєва проблема – спеціальностей багато, посад ще більше. Якщо будувати анкету по принципу переліку навчальних дисциплін, то, для забезпечення принципу об'єктивності і справедливості під кожному посаду необхідно розробляти спеціалізовану анкету, а це приводить до необгрунтованого надлишкового паперотворення. І ще одне – командира цікавить як випускник справляється з освоєнням і виконанням покладених на його обов'язків, а не глибина засвоєння ним окремих навчальних дисциплін. Оцінка якості виконання обов'язків міститься у Оцінній картці військовослужбовця. Отже, існування Анкети випускника є надлишковим, необгрунтованим і недоцільним. Від її застосування необхідно відмовитись.

Вищі військові навчальні заклади повинні знайти способи будувати свої навчальні плани та коригувати їх без застосування анкети випускника.

Порівняння - Картка службової атестації офіцера молодшого офіцерського складу НАТО займає 2 сторінки, причому половина площі відводиться для розміщення інформації про осіб, які проводили оцінювання/атестування

офіцера.

Анкета випускника займає 4 сторінки, із яких майже 3 призначені для виставлення оцінок за різні навчальні дисципліни.

Оцінна картка військовослужбовця (скорочена) за обсягом відповідає Картці службової атестації офіцера молодшого офіцерського складу НАТО, але при цьому вона містить тільки перелік фактичних досягнень та не дає можливості оцінити чи спрогнозувати перспективні напрямки використання військовослужбовця.

Таким чином, система оцінювання ЗС України бере до уваги фактичний рівень компетентності особи у дорученій їй вузькій сфері діяльності. Система оцінювання НАТО бере до уваги спроможності особи щодо швидкого досягнення необхідного рівня компетентності у достатньо широкій сукупності можливих (чи бажаних командуванню) сфер діяльності. Інакше кажучи – система відбору кадрів НАТО діє по принципу “для кожної задачі – свій інструмент”. Система відбору кадрів ЗС України орієнтована на оцінку можливості вирішення широкого кола різних задач одним і тим самим інструментом. Ідея універсального інструменту цікава, але життєвий досвід каже, що застосування кількох вузькоспеціалізованих інструментів дає кращий результат, аніж спроба зробити все одним універсальним інструментом.

В той же час у військовій справі є звичайним явищем, коли ситуація складається так, що скористатись набором вузькоспеціалізованих інструментів по різних причинах неможливо і тоді поставлену задачу приходиться вирішувати тим, що є. В цьому сенсі військовослужбовець-“multi-tool” має відповідні переваги.

І навіть у цьому випадку підхід НАТО дозволяє попередньо виявити тих, хто має здатність стати таким -“multi-tool” і відбирати їх для вирішення відповідного кола задач. В цілому, система оцінювання НАТО розглядається як більш гнучка й ефективна – вона дозволяє при менших трудовитратах отримати більш актуальну інформацію для прийняття кадрових рішень, ніж система оцінювання ЗС України. Оскільки в ЗС України та в НАТО різні принципи підходу до побудови системи оцінювання військовослужбовців, то виникає питання як досягти спільного знаменника з врахуванням вимоги “гармонізації системи оцінювання ЗС України з системою оцінювання НАТО”.

Як варіант повної “гармонізації” є повне впровадження системи оцінювання НАТО. При цьому буде необхідно видати ряд нових наказів та розпоряджень Міністерства оборони України та скасувати/змінити цілий ряд діючих наказів та розпоряджень.

На нашу думку, існування одночасно двох анкет в системі оцінювання ЗС України – Оцінної картки та Відгуку на випускника недоцільно.

Тому, з урахуванням вищевикладеного, питання щодо розв’язання зазначеної проблеми, а саме того, що стосується надання загальної характеристики системи ЗОІ щодо оцінювання якості освіти випускників ВВНЗ за підсумками їх службової діяльності у ЗСУ та збройних силах держав-членів НАТО, розглянемо через площину результатів системного аналізу ряду нормативних (керівних) документів щодо професійної військової освіти

держав – членів НАТО, результатів аналізу систем військової освіти провідних країн-членів НАТО та “кроків” України з цих питань та модернізації військової освіти і заходів співробітництва у сфері освіти між Міністерством оборони України та держав – членів НАТО [7-9].

Результати проведеного аналізу використання систем збору та обробки інформації щодо оцінювання якості освіти випускників ВВНЗ за підсумками їх службової діяльності у Збройних Силах України і збройних силах держав-членів НАТО, нормативно-правових актів (документів) щодо зазначеної проблематики, з метою підвищення ефективності функціонування системи оцінювання та набуття системою професійної військової освіти спроможностей досягнення операційної сумісності на основі стандартів, прийнятих у збройних силах держав-членів НАТО, свідчать про необхідність внесення змін та доповнень до ряду нормативно-правових актів (документів) з питань оцінювання якості освіти випускників ВВНЗ.

Разом з тим, у деяких із них, навпаки, достатньо чітко висвітлені кардинальні зміни щодо структури системи військової освіти, і не потребують доопрацювання, та/або внесення змін чи доповнень. Низка із них, відповідає вимогам щодо побудов сучасної моделі професійної військової освіти України та прагненням щодо набуття її операційної сумісності зі стандартами, прийнятими з збройних силах держав-членів НАТО.

До цього переліку віднесено:

Положення про особливості організації освітньої діяльності у ВВНЗ Міністерства оборони України та ВВП ЗВО”, затвердженого наказом Міністерства оборони України від 09.01.2020 № 4;

Концепція військової кадрової політики Міністерства оборони України на період до 2025 року”, затвердженої наказом Міністерства оборони України від 14.09.2021 № 280;

Методичні рекомендації з порядку організації і проведення атестування військовослужбовців Збройних Сил України, затверджені директором Департаменту кадрової політики Міністерства оборони України від 19.04.2017 № 328 (зі змінами від 12.10.2018 № 226/4907;

Інструкція про організацію виконання Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України, введеного в дію наказом Міністра оборони України від 10.04.2009 № 170.

Таким чином, за результатами аналізу нормативно-правових документів, якими охоплюється проблематика щодо оцінювання результатів навчання здобувачами відповідної освіти у ВВНЗ та ВВП ЗВО, у т.ч., за підсумками їх службової діяльності у Збройних Силах України, та питання щодо визначення документів, що потребують доопрацювання (доповнень та/або внесення відповідних змін), пропонується:

1. Розроблення нових форм відгуків на випускників ВВНЗ за усіма існуючими рівнями підготовки: тактичного, оперативного, стратегічного, а також курсів підготовки з урахуванням сучасних тенденцій щодо набуття випускниками ВВНЗ сучасної професійної військової освіти, а саме набуття нових ознак, якостей і відповідних спроможностей щодо операційної сумісності

на основі стандартів, прийнятих у збройних силах держав-членів НАТО.

2. Відновлення надання (відображення) у відповідному додатку до Директиви Генерального штабу Збройних України від 06.03.2014 № ДГШ-6, “Про затвердження Табеля термінових донесень Збройних Сил України з кадрових питань та підготовки військових фахівців” нових форм відгуків на випускників ВВНЗ та ВНП ЗВО за усіма існуючими рівнями їх підготовки.

3. Внесення змін та доповнень до “Інструкції про організацію підготовки та проведення інспекційних заходів” (наказ Міністра оборони України від 21.07.2011 № 440) та Методики комплексної (поточної, часткової) перевірки, вивчення стану справ у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів” (наказ Міністерства оборони України від 08.09.2014 № 630).

Висновки. Відгук на випускника після року служби у військах розглядається як чи не єдиний інструмент зворотного зв'язку з питань оцінювання результатів навчання випускників та відповідного корегування освітнього процесу, решта форм зворотного зв'язку в кращому випадку просто згадуються в нормативно-правових та керівних документах але не мають юридично закріплених формалізованих алгоритмів використання.

Удосконалення підготовки кадрів і системи військової освіти дозволить підвищити якість теоретичної та практичної підготовленості особового складу до виконання обов'язків за посадами призначення. Буде завершено створення системи підготовки сержантського і старшинського складу. Безперервна підготовка кадрів, що органічно поєднує військову освіту, перепідготовку та підвищення кваліфікації, створить умови для постійного професійного розвитку особового складу, забезпечить його кар'єрне зростання протягом всієї служби та підтримання високої бойової готовності військ (сил).

З метою вдосконалення системи військової освіти та підготовки кадрів для ЗС України необхідно завершити приведення нормативно-правових актів Міністерства оборони України у галузі військової освіти до вимог законодавства України з урахуванням досвіду проведення Антитерористичної операції (операції Об'єднаних сил), подальше законодавче і нормативне врегулювання питань підготовки військових фахівців, гармонізоване із сучасними підходами у державах-членах НАТО.

Напрями подальших досліджень Напрямом подальших досліджень є створення системи збору та обробки інформації щодо оцінювання якості освіти випускників ВВНЗ, гармонізованої із сучасними підходами у державах-членах НАТО, налагодження взаємного зв'язку замовник-виконавець на підставі створення єдиної бази даних та відповідного програмного забезпечення, у тому числі на платформі дистанційного навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Указ Президента України від 25 березня 2021 року № 121/2021 “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року “ Про Стратегію воєнної безпеки України”.

2. Указ Президента України від 17 вересня 2021 року №473/2021 “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року “Про Стратегічний

оборонний бюлетень України”.

3. Указ Президента України “Про вдосконалення вищої освіти в Україні” (від 3.07.2020 № 210/2020).

4. Указ Президента України “Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року” (від 30 вересня 2019 р. № 722/2019).

5. Вайс К. Г. Оцінювання: методи дослідження програм та політики / Керол Г. Вайс ; пер. з англ. Р. Ткачука та М. Корчинської ; наук. ред. пер. О. Кілієвич. – Київ : Основи, 2000. – 671 с.

6. Вітер Д. Професіоналізація військової освіти в Україні: головні напрямки, зміст та перспективи / Військова освіта. – 2020 – № 1(41). С. 81-90.

7. Петренко О. О. Застосування методів "360 градусів" та "assessment-центру" для оцінки фахівців за компетентностями / О. О. Петренко // Проблеми економіки. - 2015. - № 4. - С. 216-221. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2015_4_29.

8. Рекомендації Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти стосовно запровадження внутрішньої системи забезпечення якості від 26.06.2019р. № 6. URL: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/77308.

9. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти. URL: https://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/standards-and-guidelines_for_qa_in_the_ehea_2015.pdf.

10. Наказ Міністерства оборони України від 26.06.2017 № 342 Концепція військової кадрової політики у Збройних Силах України на період до 2020 року [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://www.mil.gov.ua/ministry/normativno-pravova-baza/nakazi-ministra-oboroni-ukraini>.

11. Методичні рекомендації з порядку організації і проведення атестування військовослужбовців Збройних Сил України, затверджені директором Департаменту кадрової політики Міністерства оборони України від 19.04.2017 № 328 (зі змінами від 12.10.2018 № 226/4907).

12. Методичні рекомендації щодо підготовки відгуку на випускника вищого військового навчального закладу Збройних Сил України (військового навчального підрозділу вищого навчального закладу) Толоч І.В., Черних Ю.О., Приходько Ю.І., Зельницький А.М., Водолазський В.О., Поліщук Т.В.

13. Наказ Міністерства оборони України від 09.01.2020 року № 4 “Про затвердження Положення про особливості організації освітньої діяльності у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти, затвердженим наказом Міністерства оборони України” [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.mil.gov.ua/ministry/normativno-pravova-baza/nakazi-ministra-oboroni-ukraini>.

14. Указ Президента України від 10.12.2008 № 1153/2008 “Про Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України” (зі змінами).

REFERENCES

1. Decree of the President of Ukraine of March 25, 2021 № 121/2021 "On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of March 25, 2021" On the Strategy of Military Security of Ukraine ".

2. Decree of the President of Ukraine of September 17, 2021 №473 / 2021 "On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of August 20, 2021" On the Strategic Defense Bulletin of Ukraine ".

3. Decree of the President of Ukraine "On the improvement of higher education in Ukraine" (from 3.07.2020 № 210/2020).

4. Decree of the President of Ukraine "On the goals of sustainable development of Ukraine for the period up to 2030" (September 30, 2019 № 722/2019).

5. Weiss KG Evaluation: research methods programs and policies / Carol G. Weiss; lane from English R. Tkachuk and M. Korchynska; Science. ed. lane O. Kilievich. - Kyiv: Osnovy, 2000. - 671 p.
6. Viter D. Professionalization of military education in Ukraine: main directions, content and prospects / Military education. - 2020 - № 1 (41). Pp. 81-90.
7. Petrenko OO Application of "360 degrees" and "assessment-center" methods for assessment of specialists by competencies / OO Petrenko // Problems of economy. - 2015. - № 4. - P. 216-221. - Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2015_4_29.
8. Recommendations of the National Agency for Quality Assurance in Higher Education regarding the introduction of an internal quality assurance system dated June 26, 2019. № 6. URL: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/77308..
9. Standards and recommendations for quality assurance in the European Higher Education Area. URL: https://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/standards-and-guidelines_for_qa_in_the_ehea_2015.pdf.
10. Order of the Ministry of Defense of Ukraine dated 26.06.2017 № 342 Concept of military personnel policy in the Armed Forces of Ukraine for the period up to 2020 [Electronic resource] - Access mode: <https://www.mil.gov.ua/ministry/normativno-pravova-base/orders-of-the-minister-of-defense-ukraine>.
11. Methodical recommendations on the procedure for organizing and conducting certification of servicemen of the Armed Forces of Ukraine, approved by the Director of the Personnel Policy Department of the Ministry of Defense of Ukraine dated 19.04.2017 № 328 (as amended on 12.10.2018 № 226/4907).
12. Methodical recommendations for preparing a response to a graduate of a higher military educational institution of the Armed Forces of Ukraine (military educational unit of a higher educational institution) Tolok IV, Chernykh YO, Prikhodko YI, Zelnytsky AM, Vodolazsky V .O., Polishchuk TV
13. Order of the Ministry of Defense of Ukraine dated 09.01.2020 № 4 "On approval of the Regulations on the organization of educational activities in higher military educational institutions of the Ministry of Defense of Ukraine and military educational units of higher education institutions, approved by the order of the Ministry of Defense of Ukraine" [Electronic resource] - Regime access: <https://www.mil.gov.ua/ministry/normativno-pravova-baza/nakazi-ministra-oboroni-ukraini>.
14. Decree of the President of Ukraine of 10.12.2008 № 1153/2008 "On the Regulations on military service of citizens of Ukraine in the Armed Forces of Ukraine" (as amended).

РЕЗЮМЕ

Михаил Орда,

кандидат технических наук,
старший научный сотрудник

Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

Михаил Черненко,

Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

Лариса Левицька

Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

Нормативно-правовое обеспечение построения системы сбора и обработки информации об оценивании качества образования выпускников ВВУЗ, гармонизированное с современными подходами в государствах-членах НАТО

Исследован вопрос нормативно-правового обеспечения построения системы сбора и обработки информации об оценивании качества образования выпускников ВВУЗ по итогам служебной деятельности, гармонизированное с современными подходами в государствах-членах НАТО.

Ключевые слова: нормативно-правовой акт; система сбора и обработки информации об оценивании качества образования; высшее военное учебное заведение; профессиональный стандарт; компетентность; оценки; служебная деятельность; выпускник.

SUMMARY

Mikhailo Orda,

PhD (technical sciences), Senior Researcher
National Defence University of Ukraine
named after Ivan Chernyakhovskiy

Mikhailo Chernenok

National Defence University of Ukraine
named after Ivan Chernyakhovskiy

Larysa Levitska

National Defence University of Ukraine
named after Ivan Chernyakhovskiy

Regulatory and legal provision of construction of the system of collection and processing of information regarding the assessment of the quality of education of graduate education institutions, harmonized with modern approaches in NATO member states

The issue of regulatory and legal support for the construction of a system for collecting and processing information on assessing the quality of education of university graduates based on the results of official activities, harmonized with modern approaches in NATO member states, has been studied.

Key words: *normative legal act; system of collecting and processing information on assessing the quality of education; higher military educational institution; professional standard; competence; assessments; service activities; graduate.*

Introduction. *The main indicators of the quality of training of military specialists are the level of formation of certain competencies, their compliance with the requirements of the standard of higher military education in a particular specialty and professional standard in the specialties identified in higher education.*

Creating a holistic system of educational (pedagogical) assessment allows you to constantly know the state, problems of learning, respond to them in a timely manner, predict the prospects of education, explore the quality of education, educational activities, assess the effectiveness of management decisions, training, retraining and rotation of management and scientific and pedagogical workers.

Purpose. *Research on issues and regulations on the construction of a system for collecting and processing information on assessing the quality of education of university graduates, harmonized with modern approaches in NATO member states.*

Methods. *analysis of normative-legal acts, principles of military-technical analysis, system analysis, methods of comparison and analogy, generalization and systematization of theoretical knowledge; as well as methods of idealization and abstraction.*

Result. *The results of the analysis of the use of information collection and processing systems to assess the quality of education of university graduates based on their service in the Armed Forces of Ukraine and the Armed Forces of NATO member states, regulations (documents) on this issue to improve the efficiency of the evaluation system and the acquisition by the military military education system of the ability to achieve interoperability on the basis of standards adopted by the armed forces*

of NATO member states, indicate the need for changes and additions to a number of regulations (documents) on assessing the quality of education..

Originality. The main problematic issues regarding the regulatory support for the assessment of educational results based on the results of the service activities of graduates of high military school of the Armed Forces are:

- the place of ensuring the quality of education as a systemic category requires the practical implementation of fundamentally new approaches in education management;

- there is no clear understanding of the stages of issues and regulations on the evaluation of educational results and training of graduates of high military school based on the results of official activity;

- there are no criteria for the relevant content and tools for the practical implementation in military education.

Addressing these issues is important and relevant given the improvement of the career development system of officers (service), achieving positive results in military education, forming a team of military professionals.

Conclusion. The direction of further research is to create a system for collecting and processing information on assessing the quality of education of university graduates, harmonized with modern approaches in NATO member states, establishing customer-based communication through the creation of a single database and software distance learning platform.

УДК 378.147(045)

Віталій Рахманов,

доктор педагогічних наук, доцент
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
ORCID ID 0000-0002-7180-4087

Сергій Ясенко

кандидат технічних наук, доцент
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
ORCID ID 0000-0003-1918-9459
DOI: 10.33099/2617-1775/2021-02/194-204

УДОСКОНАЛЕННЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЛЯ КАДРОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

У статті розглядаються пропозиції щодо забезпечення якісним персоналом у Збройних Силах України, удосконалення освітньої діяльності в контексті оборонної, кадрової та інших реформ, з урахуванням сучасних міжнародних та військових факторів, які впливають на формування дієздатної Збройних Сил України. Основна увага зосереджена на формуванні кадрового менеджменту в ЗСУ. В статті акцентовано увагу на тому, що на вітчизняному ринку праці тривалий час формувалася низька конкурентоспроможність військової сфери внаслідок недостатнього забезпечення військових, недосконалої системи соціальних гарантій, наявності житлових проблем та відсутності впевненості щодо перспектив професійного та кар'єрного зростання, що в кінцевому випадку призведе до дестабілізації ситуації в Збройних Силах України та відокремлення з них найбільш досвідчених та підготовлених військових фахівців за кордон або в інші сфери життєдіяльності суспільства. У статті зроблено висновок про те, що подальших досліджень потребують онтологічна модель системи професійної військової освіти, опис логічно-ієрархічної моделі освітніх спроможностей, підходи до адаптації сучасних освітніх технологій до потреб військової сфери, архітектурна модель та реалізація архітектурного циклу щодо системи військової освіти з врахуванням відповідних моделей НАТО та країн-партнерів, аналіз та адаптація сучасних практик кадрового менеджменту розвинутих країн до відповідної ситуації у сфері оборони в Україні.

Ключові слова: кадровий менеджмент; освітня діяльність; оборонна реформа; професійна військова освіта; системний підхід.

Постановка проблеми. Оцінка стану воєнної безпеки держави, а також набутий досвід участі ЗСУ в антитерористичній операції, виявили низку проблем функціонування сил оборони в умовах існуючих та потенційних загроз, що дозволило визначити напрями, мету та механізми оборонної реформи в Україні. Таким чином, метою оборонної реформи є розвиток (відповідно до євроатлантичних норм та критеріїв членства в НАТО) спроможностей Міністерства оборони України, Збройних Сил України та інших складових сил оборони, необхідних для швидкого реагування на загрози національній безпеці у воєнній сфері, захисту України, її суверенітету, територіальної цілісності та непорушності (недоторканності) кордонів, підтримки міжнародного миру та безпеки [1, 7].

У цьому контексті зростає потреба в запровадженні нових науково обґрунтованих засад державної кадрової політики як державного кадрового менеджменту у військовій сфері. Головна мета та зміст кадрової політики зумовлюють необхідність в удосконаленні системи управління персоналом [3, 4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розгляду проблем розвитку системи управління персоналом та державної кадрової політики присвячені праці зарубіжних і вітчизняних фахівців: М. Армстронга, М. Альберта, Г. Бекера, К. Вайса, Е. Ведунга, а також В. Андрушка, В. Бакуменка, М. Білінської, О. Боровського, Н. Гончарук, Н. Грицяк, С. Дубенко, В. Князева, О. Крушельницької, В. Лугового, А. Михненка, Н. Нижник, Т. Пахомової, А. Рачинського, І. Розпутенка, С. Серьогіна, В. Трощинського тощо.

Серед основних документів, які складають правову основу кадрового менеджменту у військовій сфері та визначають напрями його реформування, слід відзначити Конституцію України та закони України [5], Стратегію національної безпеки України, яка затверджена указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020 [13], Стратегічний оборонний бюлетень України (далі - Стратегічний бюлетень), затверджений указом Президента України від 17 вересня 2021 року № 473/2021 [14], міжнародні договори України, а також інші нормативно-правові документи [8, 9, 10, 11].

Стратегічний бюлетень спрямований на забезпечення практичної реалізації воєнної політики України в контексті всеохоплюючої оборони України, перспективну модель Збройних Сил України та інших складових сил оборони, вимоги до їх побудови (включно місією, візією сил оборони зразка 2030 року), необхідні спроможності сил оборони, стратегічні цілі розвитку сил оборони до 2025 року, основні завдання та очікувані результати їх досягнення.

Мета статті полягає у розкритті пропозиції щодо забезпечення якісним персоналом у Збройних Силах України, удосконаленні освітньої діяльності в контексті оборонної, кадрової та інших реформ, з урахуванням сучасних міжнародних та військових факторів, які впливають на формування дієздатної армії України.

Виклад основного матеріалу. Метою проведення оборонної реформи в Україні є набуття та підтримання силами оборони необхідного рівня бойової готовності та здатності до виконання завдань оборони держави (оборонних спроможностей), ефективного реагування на виникаючі воєнні загрози та воєнно-політичні виклики національній безпеці, підвищення рівня оперативної сумісності Збройних Сил України та інших військових формувань з підрозділами збройних сил держав-членів НАТО та ЄС до виконання спільних завдань в міжнародних операціях із підтримання миру і безпеки [7]. Відзначається, що протягом 2016 - 2020 років окремі ключові завдання оборонної реформи виконано, наприклад щодо:

1. Об'єднаного керівництва силами оборони, що здійснюється відповідно до принципів і стандартів, прийнятих державами-членами НАТО;
2. Ефективної політики системи планування і управління ресурсами в секторі оборони з використанням сучасних євроатлантичних підходів;

3. Оперативних (бойових, спеціальних) спроможностей сил оборони, необхідних для гарантованої відсічі збройній агресії, оборони держави, підтримання миру та міжнародної безпеки;

4. Об'єднаної системи логістики і системи медичного забезпечення, здатних надати підтримку всім компонентам сил оборони;

5. Професіоналізації сил оборони та створення необхідного військового резерву.

Разом з тим визнано, що наявний стан сектору оборони потребує послідовного продовження оборонної реформи через недостатні спроможності сил оборони реагувати на поточні чи перспективні загрози, що проявляються у різних формах та у різний спосіб щодо окремих напрямків діяльності (кібербезпека/кібероборона, логістика та медичне забезпечення, територіальна оборона тощо).

Практично, Стратегічний оборонний бюлетень направлений на уточнення та реалізацію положень Стратегії воєнної безпеки, яка визначила такі основні напрямки реалізації державної політики у воєнній сфері, сферах оборонного і військового будівництва:

— обороні спроможності держави, в поєднанні з консолідованим міжнародним тиском на Російську Федерацію;

— ефективний менеджмент у сфері оборони, заснований на засадах демократичного цивільного контролю, інших принципах і стандартах НАТО, інноваційних рішеннях та сучасних бізнес-практиках, програмно-проектному управлінні оборонними ресурсами, удосконалених процесах визначення та задоволення потреб оборони;

— професіоналізація діяльності (персоналу) Збройних Сил України та інших складових сил оборони;

— підвищення технологічності озброєння і військової техніки Збройних Сил України та інших складових сил оборони, яка забезпечує виконання ними покладених завдань, у тому числі спільно з відповідними структурами держав-членів НАТО;

— забезпечення взаємосумісності з відповідними структурами держав-членів НАТО сил оборони.

З урахуванням типової структури спроможності прийнятій в Україні, такої що відповідає моделі DOTMLPFI НАТО, кожен з напрямів та пріоритетів пріоритетів оборонної політики безпосередньо пов'язаний з формуванням відповідного кадрового потенціалу, механізмами залучення високопрофесійних службовців як на вищому рівні, так й інших ланках ЗСУ, стосується різних аспектів управління людськими ресурсами у військовій сфері. Але з викладеного можна побачити, що трансформація системи кадрового менеджменту в ЗСУ виділена в окремий пріоритет - професіоналізацію сил оборони та створення необхідного військового резерву [6]. Цей пріоритет є не тільки необхідною умовою для формування якісного кадрового потенціалу Збройних Сил України, інших складових сил оборони, комплектування їх підготовленим та мотивованим особовим складом, а й однією з вимог відповідності військової сфери критеріям та показникам НАТО.

Запланованим результатом реалізації воєнної політики є формування в Україні необхідного кадрового потенціалу Збройних Сил та інших складових сил оборони професійно підготовленими, з високими морально-діловими якостями військовослужбовцями, здатними якісно вирішувати складні військово-професійні завдання у мирний час та особливий період; сили оборони будуть укомплектовані підготовленим та мотивованим особовим складом; буде створено та підготовлено стратегічний резерв Збройних Сил України, здатний здійснювати наступальні (контрнаступальні) дії, посилювати угруповання військ (сил) на загрозливих напрямках, забезпечувати ротацію військ (сил), їх поповнення та заміну на випадок втрати боєздатності, тому основними оперативними цілі для досягнення пріоритету існує:

- розвиток соціально-гуманітарного забезпечення персоналу; удосконалення системи військової освіти та підготовки кадрів;
- реформування системи мобілізації та створення військового резерву;
- створення сучасної системи кадрового менеджменту.

З урахуванням основних чинників (складників) ефективного менеджменту у сфері оборони (демократичний цивільний контроль, інші принципи і стандарти НАТО, інноваційні рішення та сучасних бізнес-практиках, програмно-проектному управлінні оборонними ресурсами, удосконалених процесах визначення та задоволення потреб оборони) очікується, що буде змінено образ мислення особового складу в напрямі європейських цінностей; рівень матеріального та інших видів забезпечення військовослужбовців приведено у відповідність з умовами проходження служби; система професійної військової освіти має набути практичного спрямування навчання, впроваджено в навчальний процес передові методики підготовки збройних сил держав-членів НАТО. З огляду на згадану вище DOTMLPFI-модель, складник L (Лідерство) на стратегічному рівні реалізують через пошук кращих рішень (наука) та поширення кращих практик (освіта). Окремим питанням, окрім знаходження кращих рішень та поширення кращих практик менеджменту, є здатність керівників проявити волю до перемоги та реалізувати прийняті рішення. Таким чином, професійна військова освіта має ґрунтуватись на принципах: системності, інтегрованості, динамічності, інноваційності, інституційності, відповідальності, організаційності, індивідуальності, легітимності, гуманістичної спрямованості, зв'язку з життям, співпраці, послідовності, науковості, наочності, доступності, інтерактивності, самостійності тощо. Вхідні та вихідні дані системи професійної військової освіти змінюються залежно від типу навчання. Принципи навчальної системи професійної військової освіти однакові для створення інструкторських занять, навчань чи академічних програм, а також для проведення та управління навчальною діяльністю.

Формування системи професійної військової освіти ґрунтується на системному підході, що передбачає врахування таких типових складових як: цільове призначення діяльності (результат-орієнтоване управління), спосіб організації діяльності (операційний/процедурний, процесний, проектний, змішаний), ресурсне забезпечення та встановлення ролей і відповідальності,

вимоги та обмеження, а також, вхідні дані/об'єкти. Врахування усіх частин направлене на забезпечення ефективності системи в цілому. Динамічність змін у сучасному світі, включно з військовою сферою, вимагає збільшення адаптивності і гнучкості системи підготовки особового складу, як і інших систем сектору оборони. Тобто актуальними є гнучкі умови впровадження результатів навчання, що впливають на процеси здобуття компетентностей військовими фахівцями (наприклад, зміни щодо набору та відбору, оперативних вимог, бюджетів чи закупівель обладнання можуть вплинути на систему підготовки військових фахівців). Безумовно, для досягнення освітніх цілей слід керуватися механізмом зворотного зв'язку, що дозволяє ефективно реагувати та адаптуватись у сучасних умовах. Підготовка фахівців на довгу перспективу стала нереалізовною і потребує заміни на підготовку особового складу протягом професійної кар'єри (формування людського капіталу протягом життя).

Сучасні підходи до організації менеджменту, засновані на системному підході і реалізовані у вигляді стандартів та рекомендацій, передбачають реалізацію повного перегляду архітектури системи освіти, з перепроєктуванням процесів діяльності, оцінюванням та розвитком спроможностей, забезпеченням діяльності відповідними ресурсами та постійним вдосконаленням (ризик-орієнтована культура менеджменту).

В той час, коли індивідуальна підготовка призначена для задоволення потреб у кар'єрному розвитку особи, колективна підготовка фокусується на поєднаних навичках та знаннях, необхідних для підготовки військових формувань до бойового застосування. Колективна підготовка надає можливості підтримувати загальні знання, навички та можливості у військовій професії, набуті за допомогою індивідуальної підготовки та навчання (наприклад, щорічні індивідуальні стандарти бойових завдань), а також професійні знання, навички та можливості (наприклад, командно-штабні навчання), які дозволяють військовим фахівцям виконувати завдання. Колективна підготовка – це одночасне та послідовне виконання відповідних індивідуальних завдань у складі навчальних груп для отримання групових результатів. Колективна підготовка повторює або імітує оперативні умови, за яких передбачається виконання бойових завдань.

За наявної системи у військовому підрозділі кожний командир відповідає за колективну підготовку та звітування свого підрозділу про стан і бойову готовність військ, що відображає стратегічні вказівки щодо колективної підготовки та забезпечує детальний розподіл ресурсів для підтримки проектування, планування та проведення спільних, інтегрованих та комбінованих тренувань та навчань. Це спрямовує командирів підрозділів до непередбачених ситуацій, підтримує поточні зобов'язання та застосовує ресурси для забезпечення ефективного використання військового потенціалу.

Чергова зміна технологічного укладу проявляється через все більше використання роботизованих/автоматизованих систем для реалізації повсякденної діяльності. Існуючу систему все більше сприймають як анахронізм за якого людей неефективно використовують. А сучасна система

менеджменту не існує поза концепції управління знаннями. Проявом сучасного стану технологічного розвитку є парадокс значного зниження потреби у некваліфікованій робочій силі і високого рівня безробіття з нестачею мотивованих високопрофесійних кадрів. Для мотивованого особового складу невід'ємною складовою системи професійної військової освіти є технологія дистанційного навчання. З іншого боку і стандартні вимоги є актуальними, а саме: військові навчальні заклади повинні бути забезпечені сучасними і перспективними зразками озброєння та військової техніки; державна система мобілізації та мобілізаційної підготовки повинна діяти на основі базових європейських підходів; має бути сформований військовий резерв, створено Єдиний державний реєстр військовозобов'язаних для забезпечення військового обліку громадян України, забезпечено ефективне функціонування системи підготовки резервістів та військовозобов'язаних; впроваджено раціональне співвідношення категорій особового складу сил оборони, створено ефективну систему управління кар'єрою військовослужбовців, забезпечено прозору та добросовісну систему добору, розстановки та призначення особового складу на посади [2].

Відповідно до зазначеного у Воєнній стратегії України переходу на програмно-проектний підхід до розвитку спроможностей (реформування) та на виконання положень Стратегічного оборонного бюлетеня проєкти реформування освітньої сфери Державної цільової оборонної програми розвитку спроможностей мають передбачати: уточнення цілей та завдань системи професійної військової освіти, удосконалення системи законодавчого та іншого нормативного регулювання в цій сфері, перехід на систему освіти протягом служби, покращення ресурсного і інфраструктурного забезпечення освітньої діяльності, широке залучення кола стейкхолдерів до формування вимог та оцінювання рівня професійної підготовки в межах системи освіти, а також, уніфікацію вимог та архітектури системи військової освіти України до аналогічної системи країн-партнерів України [14].

Кожна країна світу має власні, історично складені і притаманні лише їй механізми реалізації кадрової політики у військовому середовищі. Ефективність реалізації кадрової політики залежить від фінансових можливостей держави, престижу військової служби в країні, її ролі й місця в суспільстві та конкурентоспроможності Збройних Сил на ринку праці держави, що забезпечує можливість підготовки кращих фахівців [12].

Впровадження прийнятих реформ є складним та високовитратним процесом, оскільки військова сфера завжди була і є однією з важливих статей бюджету будь-якої держави. Заходи, які спрямовані на досягнення цілей оборонної реформи, повинні бути забезпечені у межах видатків, визначених Законом України про Державний бюджет України на відповідний рік, а також можуть бути профінансовані додатково за рахунок благодійних внесків фізичних та юридичних осіб у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, та з інших джерел, не заборонених законодавством.

На вітчизняному ринку праці тривалий час формувалася дуже низький рівень конкурентоспроможності діяльності у військовій сфері у порівнянні з

іншими сферами діяльності, що мало прояв у вигляді недостатнього грошового забезпечення військових, недосконалої системи соціальних гарантій, наявності серйозних житлових проблем та відсутності впевненості щодо перспектив професійного та кар'єрного зростання, що в кінцевому випадку призвело до дестабілізації ситуації в Збройних Силах України та впливу з них найбільш досвідчених та підготовлених військових фахівців за кордон або в інші сфери життєдіяльності суспільства.

На основі проведеного аналізу можна визначити такі напрями розвитку системи кадрового менеджменту в ЗСУ, як:

за напрямом “результати/потреби з освітньої діяльності”:

уточнення бізнес-моделі військової освіти на основі сучасних практик;

уточнення цілей та мотиваційної складової організації освітньої діяльності;

за напрямом “організація освітньої діяльності”:

реформи в системі кадрового менеджменту та запровадження нових форм, методів та механізмів реалізації кадрової політики;

повноцінне впровадження процесного підходу до побудови освітніх організацій загалом, проєктного підходу щодо реалізації реформування і постійного покращення та змішаного до проведення самих курсів;

за напрямом “ресурсне забезпечення освітньої діяльності”:

удосконалення системи забезпечення освітньої діяльності викладацьким складом необхідного рівня;

широка автоматизація освітньої діяльності, включно з напрямом дистанційної освіти;

за напрямом “відбір/пошук кандидатів для освітніх програм”:

удосконалення методів та форм залучення на військову службу України;

вдосконалення механізмів формування кадрового військового резерву;
вдосконалення системи відбору/добору кандидатів для проходження освітніх програм;

за напрямом “формування освітнього середовища”:

розробка системи підготовки кадрів у відповідності до основних нормативно-правових актів у військовій сфері;

оптимізація соціального та гуманітарного забезпечення персоналу, адаптація військовослужбовців до цивільного життя.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, серед основних напрямів удосконалення освітньої діяльності для кадрового менеджменту в ЗСУ потребують:

— підготовка фахівців для кадрових служб ЗСУ на основі нових стандартів залучення, адаптації, проходження військової служби; запровадження кадрових технологій у відповідності до стандартів НАТО, приведення їх до світового рівня з метою подальшої інтеграції військової сфери України в єдиний європейський сектор безпеки;

— оптимізація механізмів державного управління військовою сферою та

побудова на цих принципах кадрової політики в ЗСУ;

— удосконалення нормативно-правового забезпечення в галузі кадрової політики як на державному рівні, так і на рівні Міністерства оборони України;

— належне фінансування потреб Збройних Сил України;

— розвиток соціального та ресурсного забезпечення військового відомства на рівні світових стандартів;

— розроблення оптимальної структури та визначення чисельності Збройних Сил України відповідно до потенційних можливостей держави, що визначатиме кадрову політику у військовій сфері та розміщення державного замовлення на підготовку військових спеціалістів.

Подальших досліджень потребують онтологічна модель системи професійної військової освіти, опис логічно-ієрархічної моделі освітніх спроможностей, підходи до адаптації сучасних освітніх технологій до потреб військової сфери, архітектурна модель та реалізація архітектурного циклу щодо системи військової освіти з врахуванням відповідних моделей НАТО та країн-партнерів, аналіз та адаптація сучасних практик кадрового менеджменту розвинутих країн до відповідної ситуації у сфері оборони в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горбулін В. П. Світова гібридна війна: український фронт : монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. - Київ : НІСД, 2017. - 496 с.
2. Грінченко О. І. Мобілізувати країну/О. І. Грінченко, О. П. Кутовий, М. І. Шапталеню// Оборонний вісн. ЦВШБ. - Київ, 2017. - № 4. - С. 24 - 27.
3. Коваль О. В. Взаємозв'язки державної та військової кадрової політики як кадрового менеджменту на державному рівні у воєнній сфері / Коваль О. В. // Державне будівництво: зб. наук. пр. - Київ : НАДУ, 2017. - № 2. - С. 57 - 87.
4. Коваль О. В. Кадровий менеджмент на сучасному етапі реформування та розвитку Збройних Сил України / Коваль О. В. // Теорія і практика держ. упр. : зб. наук. пр. - Харків : Магістр, 2012. - Вип. 4(39). - С. 428 - 436.
5. Конституція України : Закон від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
6. Мартиненко В. М. Кадрова політика і державна служба : навч. посіб. / В. М. Мартиненко, Ю. В. Конотопцева, В. М. Щегорцова. - Харків : Магістр, 2013. - 208 с.
7. Політика забезпечення національної безпеки України в умовах позаблоковості : монографія / В. Ю. Богданович, І. С. Романченко, І. Ю. Свида, В. Б. Толубко. - Київ : ЦНДІ ЗС України, 2013. - С. 178 - 190.
8. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25 березня 1992 р. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>.
9. Про затвердження Інструкції з організації обліку особового складу Збройних Сил України : наказ Міністерства оборони України від 26 травня 2014 р. № 333. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0611-14#Text>.
10. Про затвердження Положення про військові комісаріати : Постанова Кабінету Міністрів України від 3 червня 2013 року № 389. - Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0611-14#Text>.
11. Про затвердження Порядку організації та ведення військового обліку призовників і військовозобов'язаних: Постанова Кабінету Міністрів України від 7 грудня 2016 року № 921. - Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/921-2016-%D0%BF#Text>.
12. Сивак О. І. Кадрова політика та її роль у реформуванні Збройних Сил України : автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 / Сивак Олександр Іванович. - Київ, 2007. - 19 с.

13. Стратегія національної безпеки України, яка затверджена указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020. Режим доступу : <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>.

14. Стратегічний оборонний бюлетень України, який затверджений указом Президента України від 17 вересня 2021 року № 473/2021. Режим доступу : <https://www.president.gov.ua/documents/4732021-40121>.

REFERENCES

1. Horbulin V. P. Svitova hibrydna viina: ukrainskyi front : monohrafiia / za zah. red. V. P. Horbulina. - Kyiv : NISD, 2017. - 496 s.

2. Hrinenko O. I. Mobilizuvaty krainu/O. I. Hrinenko, O. P. Kutovyi, M. I. Shaptaleniui// Oboronnyi visn. TsVISHB. - Kyiv, 2017. - № 4. - S. 24 - 27.

3. Koval O. V. Vzaiemozviazky derzhavnoi ta viiskovoi kadrovoi polityky yak kadrovoho menedzhmentu na derzhavnomu rivni u voienii sferi / Koval O. V. // Derzhavne budivnytstvo: zb. nauk. pr. - Kyiv : NADU, 2017. - № 2. - S. 57 - 87.

4. Koval O. V. Kadrovyi menedzhment na suchasnomu etapi reformuvannia ta rozvytku Zbroinykh Syl Ukrainy / Koval O. V. // Teoriia i praktyka derzh. upr. : zb. nauk. pr. - Kharkiv : Mahistr, 2012. - Vyp. 4(39). - S. 428 - 436.

5. Konstytutsiia Ukrainy : Zakon vid 28 cherv. 1996 r. № 254k/96-VR. Rezhym dostupu : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

6. Martnenko V. M. Kadrova polityka i derzhavna sluzhba : navch. posib. / V. M. Martnyenko, Yu. V. Konotopseva, V. M. Shchhortsova. - Kharkiv : Mahistr, 2013. - 208 s.

7. Polityka zabezpechennia natsionalnoi bezpeky Ukrainy v umovakh pozablokovosti : monohrafiia / V. Yu. Bohdanovych, I. S. Romanchenko, I. Yu. Svyda, V. B. Tolubko. - Kyiv : TsNDI ZS Ukrainy, 2013. - S. 178 - 190.

8. Pro viiskovyi oboviazok i viiskovu sluzhbu : Zakon Ukrainy vid 25 bereznia 1992 r. Rezhym dostupu : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>.

9. Pro zatverdzhennia Instruksii z orhanizatsii obliku osobovoho skladu Zbroinykh Syl Ukrainy : nakaz Ministerstva oborony Ukrainy vid 26 travnia 2014 r. № 333. Rezhym dostupu : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0611-14#Text>.

10. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro viiskovi komisariaty : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 3 chervnia 2013 roku № 389. - Rezhym dostupu : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0611-14#Text>.

11. Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii ta vedennia viiskovoho obliku pryzovnykiv i viiskovozoboviazanykh: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 7 hrudnia 2016 roku № 921. - Rezhym dostupu : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/921-2016-%D0%BF#Text>.

12. Syvak O. I. Kadrova polityka ta yii rol u reformuvanni Zbroinykh Syl Ukrainy : avto-ref. dys.... kand.. polit. nayk: 23.00.02 / Syvak Oleksandyk Ivanovych. - Kyiv, 2007. - 19 s.

13. Stratehiia natsionalnoi bezpeky Ukrainy, яка затверджена указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020. Rezhym dostupu : <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>.

14. Stratehichniy oboronnyi biuletyn Ukrainy, yakyy zatverdzhenyi ukazom Prezidenta Ukrainy vid 17 veresnia 2021 roku № 473/2021. Rezhym dostupu : <https://www.president.gov.ua/documents/4732021-40121>.

13. Stratehiia natsionalnoi bezpeky Ukrainy, яка затверджена указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020. Rezhym dostupu : <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>.

14. Stratehichniy oboronnyi biuletyn Ukrainy, yakyy zatverdzhenyi ukazom Prezidenta Ukrainy vid 17 veresnia 2021 roku № 473/2021. Rezhym dostupu : <https://www.president.gov.ua/documents/4732021-40121>.

РЕЗЮМЕ

Віталій Рахманов,
доктор педагогических наук, доцент
Национальный университет обороны
Украины имени Ивана Черняховского
Сергей Яценко
кандидат технических наук
Национальный университет обороны
Украины имени Ивана Черняховского

**Усовершенствование образовательной деятельности для кадрового менеджмента
в Вооруженных Силах Украины**

В статье рассматриваются предложения по обеспечению качественным персоналом в Вооруженных Силах Украины, усовершенствование образовательной деятельности в контексте оборонной, кадровой и других реформ, с учетом современных международных и военных факторов, влияющих на формирование дееспособной армии Украины. Основное внимание сосредоточено на формировании кадрового менеджмента в ВСУ. В статье акцентировано внимание на том, что на отечественном рынке труда долгое время формировалась низкая конкурентоспособность военной сферы вследствие недостаточного обеспечения военных, несовершенной системы социальных гарантий, наличия жилищных проблем и отсутствия уверенности в перспективах профессионального и карьерного роста, что в конечном случае приведет к дестабилизации ситуации в Вооруженных Силах Украины и утечки из них наиболее опытных и подготовленных военных специалистов за границу или в другие сферы жизнедеятельности общества. Авторами сделан вывод о том, что в дальнейших исследованиях требуется онтологическая модель системы профессионального военного образования, описание логически-иерархической модели образовательных возможностей, подходы к адаптации современных образовательных технологий к потребностям военной сферы, архитектурная модель и реализация архитектурного цикла системы военного образования с учетом соответствующих моделей НАТО и стран-партнеров, анализ и адаптация современных практик кадрового менеджмента развитых стран к соответствующей ситуации в сфере обороны в Украине.

Ключевые слова: кадровый менеджмент; образовательная деятельность; оборонная реформа; профессиональное военное образование, системный подход

SUMMARY

Vitaliy Rakhmanov,
Dr. (Pedagogical Sciences), associate
professor
National Defense University of Ukraine
named after Ivan Chernyakhovskii
Sergey Yassenko,
PhD (technical sciences),
National Defense University of Ukraine
named after Ivan Chernyakhovskii

**Improvement of educational activities for personnel management in
the Armed Forces of Ukraine**

The article considers proposals for providing quality personnel in the Armed Forces of Ukraine, improving educational activities in the context of defense, personnel and other reforms, taking into account current international and military factors influencing the formation of a

capable army of Ukraine. The main focus is on the formation of personnel management in the Armed Forces. The article emphasizes that the domestic labor market has long been characterized by low military competitiveness due to insufficient military support, imperfect social security system, housing problems and lack of confidence in the prospects for professional and career growth, which will ultimately lead to destabilization of the situation in the Armed Forces of Ukraine and the outflow of the most experienced and trained military specialists abroad or in other spheres of society. The authors conclude that further research is needed on the ontological model of vocational military education, description of the logical-hierarchical model of educational capabilities, approaches to adapting modern educational technologies to the needs of the military, architectural model and implementation of the architectural cycle of the military education system NATO and Partner countries, analysis and adaptation of modern personnel management practices of developed countries to the relevant situation in the field of defense in Ukraine.

Key words: *personnel management; educational activities; defense reform; professional military education; systematic approach.*

УДК 004.9.005.95

Анатолій Рибдайло,
кандидат технічних наук,
старший науковий співробітник
ORCID ID 0000-0002-6156-469X

Тетяна Уварова,
кандидат технічних наук
ORCID ID 0000-0003-2388-4059

Сергій Горбачевський,
кандидат технічних наук,
старший науковий співробітник
ORCID ID 0000-0002-4946-1604

Ірина Цимбал,
ORCID ID 0000-0001-7294-3794

Андрій Мулявка,
ORCID ID 0000-0002-3113-0719

Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського
DOI: 10.33099/2617-1775/2021-02/205-220

АНАЛІЗ ДОСВІДУ РОБОТИ ВІДБІРКОВИХ КОМІСІЙ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ КРАЇН НАТО І ЄС: ЗАВДАННЯ, ФУНКЦІЇ ТА ПОРЯДОК ВІДБОРУ

Стаття присвячена питанням роботи відбіркових комісій у збройних силах країн НАТО і ЄС з метою використання набутого досвіду для впровадження у практичну діяльність кадрових органів Збройних Сил України. Наведена загальна структура управління людськими ресурсами, яка застосовується у будь-якій армії окремої держави. У процедурах навчання (підвищення кваліфікації) та просування по службі беруть участь комісії (приймальні, відбіркові, атестаційні), які формують певні рекомендації особам, що приймають кадрові рішення.

Досліджено порядок просування по службі особового складу держав, які входять до складу ЄС і НАТО та проаналізовано особливості застосування приймальних, відбіркових, атестаційних комісій.

Ключові слова: *приймальні; атестаційні; відбіркові комісії; менеджмент людських ресурсів; стратегічне управління людськими ресурсами; підготовка і просування персоналу збройних сил.*

Постановка проблеми. Метою системи кадрового менеджменту у сфері оборони є забезпечення наявності на потрібних посадах і позиціях потрібної кількості людей з потрібним набором професійних навичок та досвідом для вирішення завдань оборони – тобто участі у військових операціях, розвитку оборонних спроможностей для вирішення майбутніх завдань, здійснення функцій управління й командування і таке інше.

Система кадрового менеджменту збройних сил працюватиме ефективно, якщо вона буде виконувати дві взаємопов'язані функції, які доповнюють одна

одну: визначення кадрової потреби визначеної кваліфікації та розвиток персоналу збройних сил.

1. *Визначення потреби в людських ресурсах*, виходячи з існуючих і перспективних оборонних потреб та планів розвитку сил і засобів передбачає обґрунтування короткострокових потреб для підтримки існуючого рівня і структури збройних сил, середньострокових (5-6 років) потреб для забезпечення розвитку збройних сил і, нарешті, довгострокових (15 або більше років) відповідно до визначених стратегічних параметрів розвитку збройних сил.

2. *Менеджмент та розвиток людських ресурсів*, як на рівні окремого представника збройних сил, так і військової організації в цілому, з метою максимального підвищення потенціалу людських ресурсів відповідно до оборонних потреб. Це вимагає постійної системної роботи із залучення на військову службу, освіти та підготовки, мотивації, призначення на посади, присвоєння чергових військових звань і втримання на військовій службі необхідної кількості особового складу потрібної професійної кваліфікації (тобто з потрібними знаннями, навичками та досвідом).

На рис. 1 наведена загальна структура управління людськими ресурсами, яка застосовується у будь-якій армії окремої держави [1]. Відмінності містяться в процедурах набору, навчання і просування по службі, які обумовлені наступними факторами:

- географічне розташування держави (вихід до моря, наявність агресивного сусіда тощо);
- участь держави в організації колективного захисту (воєнні блоки);
- стан економічного розвитку і наявність людських ресурсів;
- менталітет населення, який обумовлено історичними традиціями;
- нормативна і законодавча база.

У процедурах навчання (підвищення кваліфікації) та просування по службі беруть участь комісії (приймальні, відбіркові, атестаційні), які формують певні рекомендації особам, що приймають кадрові рішення. Отже, доцільно розглянути досвід використання означених комісій в збройних силах інших країн для надання обґрунтованих рекомендацій стосовно його застосування в освітньо-професійному розвитку офіцерів ЗС України.

Довідка. Комісія - група осіб або орган, що формується в складі групи осіб для виконання будь-яких конкретних функцій або проведення спеціальних заходів.

Приймальна комісія закладу вищої освіти (англ. University admission or college admission) - робочий орган закладу вищої освіти, що утворюється для організації прийому вступників. Строк повноважень Приймальної комісії становить один календарний рік.

Відбіркова комісія з відбору кандидатів до призначення на посади є дорадчим органом, що здійснює вивчення військовослужбовців, які включенні до резерву кандидатів для просування по службі та відібранні кандидатами для призначення на конкретну вакантну посаду.

Атестаційна комісія – постійно діючий дорадчий орган, що створюється

для всебічної оцінки виконання службових обов'язків військовослужбовців за контрактом, вдосконалення роботи щодо їх добору, вивчення та розподілу, мобілізації на подальше підвищення професійного рівня (кваліфікації), зміцнення дисципліни.



Рис. 1 Структура стратегічного управління людськими

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У відкритих джерелах достатня кількість робіт, наприклад [2-7], присвячених вирішенню питань підвищення якості військової підготовки регулярних військ і резерву, а також способам комплектування збройних сил особовим складом в періоди криз та загострення політичної обстановки в регіоні. Розглядаються принципи формування збройних сил: професійно добровільний; міліційний і міліційно-кадровий; кадрово-призовний. Крім того розглянуті територіальний і екстериторіальний способи формування збройних сил.

У джерелах [3-11] висвітлені особливості підготовки і просування офіцерів у збройних силах США, Німеччини, Великобританії та Ізраїлю.

Проте, аналіз наукової літератури свідчить про приділення недостатньої уваги порушеному питанню, що може призвести до уповільнення процесів професійного зростання, та наближення ЗС України до стандартів НАТО.

Мета статті – аналіз порядку просування по службі особового складу у збройних силах держав, які входять до складу ЄС і НАТО та досвіду використання відбіркових комісій у цьому процесі для надання обґрунтованих рекомендацій щодо освітньо-професійний розвитку офіцерського складу ЗС України.

Виклад основного матеріалу. Проблема якісної підготовки офіцерських кадрів є однією з основних серед проблем підтримання високої бойової готовності частин і підрозділів, оскільки офіцер є центральною фігурою в здійсненні бойової підготовки особового складу, забезпечення правильної

експлуатації і збереження техніки і озброєння. Ні у кого не викликає сумніву те, що офіцер є професіоналом в повному розумінні цього поняття. Сьогодні жодна армія не може існувати без офіцерів, і тим більше, якщо ця армія комплектується на контрактній основі. Тому практично всі держави світу піклуються про вдосконалення системи підготовки офіцерських кадрів.

Найбільш поширеною концепцією підготовки офіцерських кадрів є концепція постійного вдосконалення професійного вишколу і безперервного навчання офіцерів. Суть цієї концепції полягає в тому, що протягом усього свого служби офіцер проходить через багаторівневу систему підготовки та перепідготовки, що дозволяє йому не тільки зберігати отримані на початковому етапі знання і навички, а й розвивати і вдосконалювати їх.

Підготовка офіцерських кадрів у ЗС США. В даний час більшість міжнародних конфліктів не обходиться без використання військової сили США, які прагнуть зміцнити лідируюче положення в світі шляхом зміцнення своєї військової могутності. Для досягнення даної мети американське військово-політичне керівництво велику увагу приділяє питанням комплектування ЗС високопрофесійними фахівцями, перш за все офіцерськими кадрами. Цією проблемою займаються безпосередньо командування міністерств видів збройних сил. Ці структури визначають поточні та перспективні потреби в офіцерському складі, розробляють щорічні та довгострокові плани по набору курсантів і слухачів до навчальних закладів, через підпорядковані органи організують їх відбір, перевірку та зарахування. Їх діяльність координується управлінням помічника міністра оборони з особового складу. В цілому систему підготовки офіцерських кадрів з різних спеціальностей для американських ЗС можна структурно розділити на три основні підсистеми [2]:

- військові навчальні заклади МО;
- курси позавійськової підготовки офіцерів резерву ROTC (Reserve Officers Training Corps) при цивільних вузах [3];
- прямий набір цивільних осіб на офіцерські посади.

Щорічне поповнення офіцерського корпусу ВС США в останнє десятиліття більш ніж наполовину забезпечується за рахунок випускників військових навчальних закладів та близько 40% за рахунок курсів ROTC при цивільних вузах. Прямий набір кадрів на офіцерські посади в ЗС США з числа цивільних осіб вельми незначний і здійснюється за спеціальними програмами. Це стосується перш за все таких категорій цивільних осіб, як лікарі, військові капелани, а також фахівці деяких досить рідкісних технічних спеціальностей.

Структура системи підготовки офіцерських кадрів для ЗС США представлена на рис. 2.



Рис. 2 - Структура системи підготовки офіцерських кадрів для ЗС

Всі навчальні програми професійної освіти відповідно до їх спеціалізації підрозділяються на 13 галузей. Спеціальність “військові науки” відноситься до наукової галузі. Галузь “природні і технічні науки” включає “інженерні науки”, “комп’ютерні та інформаційні науки” і “фізичні науки”.

Навчальні заклади, що займаються підготовкою і підвищенням загальноосвітньої і військово-спеціальної кваліфікації офіцерів, мають певні характеристики, відповідно до яких їх можна поділити на військові навчальні заклади, які здійснюють:

- вищу професійну загальноосвітню і базову військову підготовку;
- перепідготовку або додаткову поглиблену професійну загальноосвітню і/або військово-спеціальну підготовку;
- підвищення військової кваліфікації; підвищення рівня загальноосвітньої, спеціальної та професійної підготовки; вищу військову підготовку.

В цивільних навчальних закладах, що мають курси ROTC, проводиться вища спеціальна загальноосвітня і загальна військова підготовка.

У військових училищах (за американською термінологією академіях) видів ЗС проводиться базова підготовка офіцерів. Випускники отримують вищу загальну освіту і диплом бакалавра, середню освіту і первинне офіцерське звання другий лейтенант (в ВМС ен-сайд, категорія 0-1), яке присвоюється міністрами видів збройних сил.

У спеціалізованих міжвидових коледжах і військових школах офіцери проходять перепідготовку або додаткову поглиблену підготовку за обраною спеціальністю і здобувають вищу військово-спеціальну освіту і диплом магістра. Назва “школа” дана традиції, а не показник отриманої освіти. За своїм статусом ці навчальні заклади можна порівняти з цивільними університетами. Наприклад, у військово-морській школі в м. Монтеррей близько 50 факультетів, більшість викладачів мають тривалий досвід роботи в

провідних університетах країни і більше половини педагогічну діяльність поєднують зі служінням науці в прославленому Стенфордському (Каліфорнійському) університеті, що знаходиться поблизу від школи.

Місцем перепідготовки та підвищення військової кваліфікації офіцерів (без присудження більш високого ступеня загальної освіти) є, крім того, курси перепідготовки та удосконалення, що функціонують при навчальних центрах і школах родів військ (сил) і служб.

Первинне офіцерське звання присвоюється також військовослужбовцям, які закінчили офіцерські кандидатські школи (сухопутних військ і морської піхоти) і школу підготовки офіцерів ВПС. Слухачами офіцерських кандидатських шкіл (мають статус курсів, після закінчення яких присуджується ступінь молодшого спеціаліста) стають в основному сержанти і рядові регулярних військ. В школу підготовки офіцерів ВПС набираються особи, які закінчили повний курс цивільного коледжу або університету, що мають необхідну авіаційну підготовку і ступінь загальної освіти не нижче бакалавра.

У військових командно-штабних коледжах видів ЗС і Університеті національної оборони старші офіцери здобувають вищу військову освіту і диплом магістра, в окремих випадках доктора.

Найбільш відомим військово-навчальним закладом США з підготовки кадрових військових для сухопутних військ є академія Вест-Пойнт, яка утворена в 1802 році президентом Джефферсоном. В даний час Вест-Пойнт найбільш престижний військовий навчальний заклад США. Туди приймаються громадяни США у віці від 17 до 22 років, які не перебувають у шлюбі і не мають на утриманні дітей. Академія використовує систему реєстрації претендентів за попередніми заявами, відповідно до чого приймальна комісія надсилає претенденту анкету, яка заповнюється і повертається до приймальної комісії разом з атестатом про освіту (для оформлення особової справи).

Вступники до Вест-Пойнт проходять систему рекомендацій, оцінки та відбору. Рекомендація є юридичним документом для розгляду приймальною комісією академії ділових якостей вступника. Її можуть давати особи, уповноважені конгресом. У тому числі: Віце-президент, Сенатори, члени палати представників, губернатори територіальних володінь (Пуерто-Ріко, Східне Самоа), Представники в конгресі від округу Колумбія, від Віргінських островів, від острова Гуам.

Система професійного відбору майбутніх офіцерів існує і в військових навчальних закладах інших країн. Наприклад, кандидати на навчання в Королівському коледжі *Канади*, створеного за розпорядженням канадського парламенту в 1876 році, повинні також пройти спеціальний відбір. Цей відбір включає: психологічні тести, співбесіду і медичний огляд.

Аналогічний відбір існує і в військових навчальних закладах *Туреччини*. Кандидат для навчання у військовому навчальному закладі Туреччини перед вступними іспитами повинен пройти не тільки медичну комісію, а й співбесіду. Співбесіда передбачає оцінку політичної благонадійності, духовного і культурного рівня.

Таким чином у Збройних силах США існують три основні рівні підготовки

офіцерів, які відрізняються один від одного об'ємом знань і навичок, якими повинен володіти офіцер після завершення курсу навчання на тому чи іншому рівні підготовки (рис. 3).

Після першого рівня навчання офіцер повинен володіти знаннями необхідними для виконання обов'язків до командира батальйону і рівних йому підрозділів включно. При цьому термін навчання в вищих військово-навчальних закладах становить не менше 4-х років. Однак навіть після цього випускник повинен перед призначенням на первинну посаду пройти спеціалізацію (4-8 тижнів).

На другому рівні здійснюється підготовка офіцерів для ланки батальйон, бригада, дивізія і їм рівні частини і з'єднання. При цьому офіцер повинен володіти вислугою від 10 до 15 років. Термін навчання 5-10 місяців.

Третій рівень підготовки включає військово-навчальні заклади для підготовки офіцерів (генералів, адміралів) з вищою військовою підготовкою для ланки "дивізія-корпус-об'єднане (центральне) командування", а також офіцерів (генералів, адміралів) для роботи в центральному апараті міністерства оборони і видів збройних сил. Термін навчання 10 місяців.

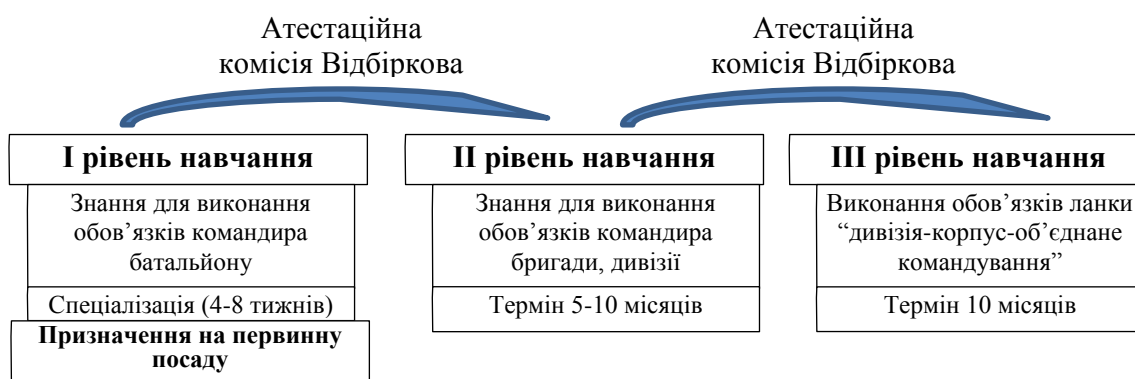


Рис. 3. Рівні підготовки офіцерів Збройних сил США

Аналогічна система багаторівневої підготовки існує і в Англії, а в ЗС Німеччини система підготовки має ще більш складну багаторівневу структуру.

Підготовка офіцерських кадрів у Німеччині. Офіцерський склад бундесверу представлений кадровими офіцерами і офіцерами, які проходять службу за контрактом (на 3-15 років і два роки). Структурно-логічна модель безперервної багатоступінчастої професійної підготовки офіцерів бундесверу представлена на рис. 4.



Рис. 4. Модель професійної підготовки офіцерів ЗС Німеччини

Всі кандидати в офіцери проходять навчання за єдиною програмою, що включає наступні етапи [6]:

- початкова військова підготовка у військах за програмою рядового військовослужбовця (шість місяців), яка поділяється:

- загальна початкова військова підготовка (три місяці) проходять всі кандидати в офіцери незалежно від приналежності до роду військ;

- первинна спеціальна підготовка (три місяці) враховує специфіку відповідного роду військ;

- бойова підготовка у військах і навчання для отримання водійських прав (три місяці);

- курс підготовки для отримання військового звання фанен-юнкера в школі роду військ (відповідає рівню підготовки унтер-офіцерів) три місяці;

- стажування на посаді командира відділення свого роду військ три місяці (для кандидатів в офіцери за контрактом на три або чотири роки шість місяців).

Подальше навчання організовується відповідно до тривалості контракту на військову службу, а також з рівнем загальної та професійної підготовки кандидата в офіцери.

Ротація офіцерського складу на посадах здійснюється в середньому через три роки. При цьому, офіцер може або висуватись на вищу посаду, або обіймати іншу рівнозначну. Через 10 років проходження служби офіцер може бути направлений на курси підвищення кваліфікації, на 14 році служби – тримісячні курси штабних офіцерів, через 15–16 років служби – має право поступати до академії ЗС, яка готує вищий командний склад для головних штабів (рис. 5).

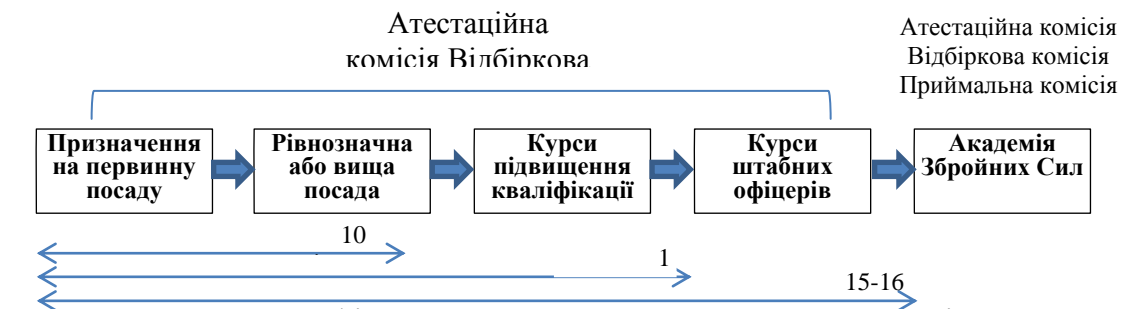


Рис. 5. Просування офіцерського складу в Збройних силах Німеччини

Франція. Збройні сили Французької Республіки з 2002 року комплектуються повністю добровольцями. Призов у мирний час був скасований в 1996 році, проте юнаки, які народилися до 1979-го, повинні були завершити свою службу в рядах національних ЗС. 27 липня 2001 року рішенням президента був виданий декрет, згідно з яким з 01 грудня 2001 року республіка перейшла повністю до комплектування армії на добровільній основі. На даний момент в ЗС Франції налічується 250 тис. військовослужбовців.

На дійсну військову службу в якості добровольців приймаються громадяни у віці від 18 до 32 років, а на навчання для отримання військової спеціальності та в унтер-офіцерські школи – з 17 років [8].

Контракти можуть продовжуватися рядовими протягом 15 років, унтер-офіцерам – до граничного віку або при загальній вислужі 21 рік.

Офіцерський корпус Збройних сил **Великобританії** формується як за рахунок випускників військових училищ (кадровий офіцерський склад), так і за рахунок випускників цивільних вищих навчальних закладів, які вербуються за контрактами (склад короткострокової служби).

Для вступу на військову службу особи, які досягли встановленого віку, спочатку звертаються в письмовій або усній формі в інформаційний пункт або до офіцерів по зв'язку з цивільними навчальними закладами, отримують необхідні бланки і документи для заповнення, а також рекламну літературу. Крім того, для них організується відвідування навчальних центрів родів військ (сил) і служб. Після цього вони направляються на відбіркову комісію (існує при кожному виді ЗС), де проходять протягом трьох днів співбесіду, тести, військово-медичне обстеження і перевірку на фізичну витривалість. На підставі результатів тестування відбіркові комісії пропонують кандидатам рід військ (службу), укладають контракт і розподіляють їх до військових навчальних закладів та навчальні центри.

Процес підготовки до проходження служби за обраною спеціальністю включає три етапи:

- *перший етап* (тривалістю в середньому до 14 тижнів) передбачає вивчення основних дисциплін, необхідних кожному військовослужбовцю;

- метою *другого етапу* є набуття професійних знань і навичок відповідно до фаху.

- протягом всього терміну служби в діючій армії військовослужбовці ЗС Великобританії періодично проходять перепідготовку (тривалість

перепідготовки може досягати декількох місяців) в УЦ або на курсах при військовому коледжі у відповідності зі своєю спеціальністю або перед призначенням на іншу посаду (*третьий етап* навчання).

В Ізраїлі створено одну з найефективніших систем підготовки армійських кадрів, яка охоплює всі верстви населення, починаючи зі шкільної лави.

Після досягнення 18-річного віку всі ізраїльтяни обох статей підлягають призову в армію. Військовозобов'язаними вважаються бездітні жінки і незаміжні до 26 років. Від обов'язкової служби можуть бути звільнені дівчата, дотримуються релігійні заповіді. Термін служби для жінок становить два роки. Загальним для всіх є проходження курсу молодого бійця (тіронут), тривалість і складність якого залежать від роду військ, в який направляється призовник [11]. Всі військові спеціальності діляться на бойові, пов'язані з виконанням бойових завдань, і спеціальності тилового забезпечення.

Для солдатів бойових частин наступним етапом бойової підготовки є курс просунутого навчання, який триває кілька місяців. Найбільш підготовлені бійці потім проходять курс сержантів, і лише найкращі випускники курсу сержантів можуть отримати направлення на офіцерські курси. Для визначення цих категорій використовуються атестаційні та відбіркові комісії. Таким чином, для кандидатів в офіцери є обов'язковим проходження всіх етапів бойового навчання, яка проходить безпосередньо у військах і загальна тривалість її може досягати від одного до півтора років. Весь цей час солдат поєднує навчання з несенням служби в своїх військових частинах.

Навчання на офіцерських курсах, з огляду на їх короткостроковість, відрізняється високою інтенсивністю і вимагає від курсантів максимальних моральних і фізичних зусиль. Тих, хто не може справлятися з такими навантаженнями, чекає негайне відрахування з курсу. Вся система навчання нерозривно пов'язана з вирішенням реальних бойових завдань, значну частину часу курсанти проводять в полі і на навчаннях, де негайно закріплюються отримані теоретичні знання. Наголос робиться на оволодіння майбутніми офіцерами практичних навичок командування підрозділами. Вся виховна робота спрямована на підготовку офіцерів до усвідомленого і відповідального виконання покладених на них бойових завдань. Така система військової освіти в Ізраїлі охоплює практично все населення країни. За багато років воєн і збройних конфліктів вона довела свою ефективність і стала прикладом для армій інших держав. Система військової освіти Ізраїлю знаходиться в постійному розвитку і чуйно реагує на вимоги сучасної війни і державного будівництва.

Розглянемо особливості роботи відбіркових комісій на прикладі ЗС США.

За досвідом відбору військовослужбовців Сухопутних військ США для просування їх по службі з метою підвищення ефективності та якості відбору кандидатів на посади створюються відбіркові комісії.

Оцінювання результатів відбору є ключовою частиною відборів. Відбір здійснюють як керівники, так і призначені комісії.

Для підвищення якості роботи відбіркових комісій для визначення кращих кандидатів на посади спеціально для комісій розробляються рекомендації, які

складаються з трьох розділів:

1. Загальні рекомендації: комісія створюється з метою визначення з числа кандидатів на посади тих офіцерів, які мають найвищу кваліфікацію для використання функцій вищого рівня.

2. Необхідні якості кандидатів - відданість службі на користь суспільства; здатність до лідерства; технічна та тактична кваліфікація; здатність забезпечувати розвиток і зростання підлеглих та створювати ефективні організаційні структури; широкий обсяг знань та досвіду; здатність до дій у різних ролях та організаційних структурах.

3. Комісія приймає оптимальне рішення, спираючись на свій досвід та оцінку особової справи кандидата на предмет його офіцерського потенціалу.

Система відбору враховує індивідуальні переваги військовослужбовців щодо характеру призначень, їх навчання і підготовки.

На рис. 6 показана загальна послідовність процесу відбору кандидатів на посаду.

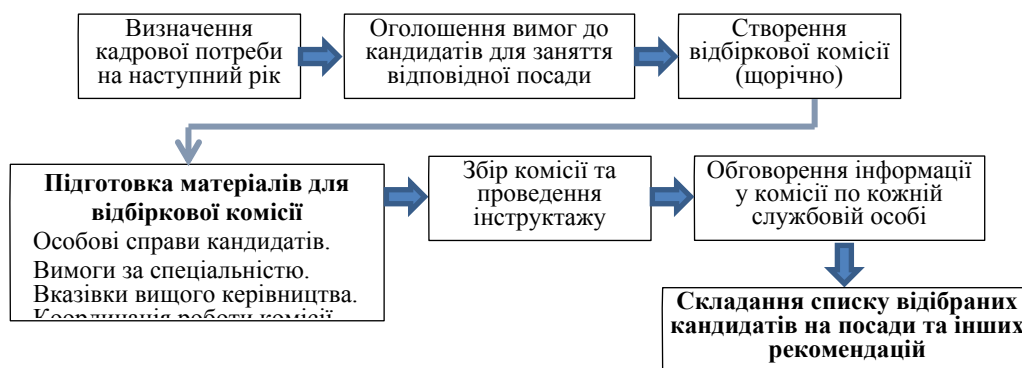


Рис. 6 - Порядок відбору кандидатів для заняття посади

Як приклад, розглянемо склад відбіркової комісії Сухопутних військ США.

Головою комісії призначається посадова особа за військовим званням – генерал-лейтенант.

До складу комісії призначається 16 членів комісії, у тому числі: бригадний генерал або генерал-майор; представники бойових підрозділів – 6 (маневрені – 2, вогневі – 1, маневреної підтримки – 2, спецпризначення – 1); представники забезпечення – 4 (логістика – 2, підтримка солдат – 1, корпус МТЗ – 1); представники оперативного (бойового) забезпечення – 6.

Основною метою роботи відбіркової комісії є вибір кандидатів, що підходять для просування по службі найбільшою мірою.

Алгоритм роботи відбіркової комісії представлено на рис. 7.

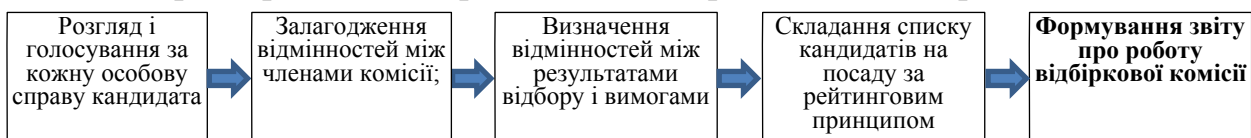


Рис. 7. Алгоритм роботи відбіркової комісії

Матеріали роботи комісії складаються з: кореспонденції голові відбіркової комісії (лист офіцера до голови відбіркової комісії); фотографії офіцера;

короткого викладу записів про офіцера; інформації про службові результати в особовій картці офіцера (оцінка, освіта та навчання, заохочення, дисциплінарні заходи).

Члени відбіркової комісії зосереджуються на оцінці оцінювачами і старшими оцінювачами (коментарі – винятковий, сильний, слабкий); на адміністративних даних (причина подання, кількість оцінених місяців, інформація ланцюга рейтингування, звіт на який є посилання, назва та опис обов'язків).

Метою оцінювання є усвідомлення даних про службові результати військовослужбовця та визначення даних про його потенціал.

Роль ланцюга рейтингування полягає в тому, щоб чітко і дохідливо донести оцінку кандидата.

У Сухопутних військах США встановлюється система балів. Відносно максимальної кількості балів оцінюються кандидати для просування по службі.

Усі члени комісії оцінюють кожного кандидата за шкалою від 1 до 6:

“6” – винятковий рівень виконання службових обов'язків (обов'язковий до відбору: кращий з кращих);

“5” – відмінний рівень виконання службових обов'язків (має пріоритет до відбору: кращий за більшість кандидатів);

“4” – хороший рівень виконання службових обов'язків (проходить відбір на рівні з іншими кандидатами: достатньо високий рівень);

“3” – посередній рівень виконання службових обов'язків (проходить відбір за наявності потреби: прийнятний рівень);

“2” – низький рівень виконання службових обов'язків (не проходить відбір: не відповідає вимогам для призначення на посаду);

“1” – не прийнятний рівень виконання службових обов'язків (не залишати на службі: не відповідає вимогам для подальшої служби).

За потреби будь-який член комісії може додати до оцінки “+” або “-”, тому “6+” означатиме “найкращий з найкращих” тощо.

Необхідно користуватися цією шкалою як об'єктивним стандартом: порівняння загальної “картини” особової справи офіцера з цим стандартом.

Члени відбіркової комісії використовуючи свої власні судження, оцінюють спочатку особову справу кандидата з урахуванням Меморандуму – інструкції та “словесного портрета”.

Як правило, члени відбіркової комісії зосереджують увагу під час оцінювання кандидатів на таких моментах:

коментарі старшого оцінювача;

значки – “галочки”, які ставить старший оцінювач у відповідних “квадратах”;

опис обов'язків;

кількість людей, яку прореєстрував старший оцінювач;

коментарі оцінювача і значки – “галочки”, які ставить старший оцінювач у відповідних “квадратах”.

Члени відбіркової комісії також уважно дивляться решту особової справи кандидата, особливо якщо в ній є якісь важливі елементи (хороші чи погані).

Але вони мають повноваження та вказівку застосовувати своє власне судження.

Крім того, членам комісії заборонено консультуватися один з одним (або з кимось ще), поки не буде проведено голосування.

Після голосування за скомбінованими балами укладається список кандидатів в порядку якостей, від вищих до нижчих.

Потім саме у цьому списку проводиться розмежувальна лінія між тими, хто повністю підходить, і тими, хто підходить не повністю.

Що необхідно обміркувати кожному члену комісії під час вивчення особових справ кандидатів на посади та голосування:

чи було його рішення простим?;

чи можливо визначити різницю у виконанні службових обов'язків та потенціал різних кандидатів?;

які складові особової справи кандидата вважаєте найважливішими у процесі оцінювання?;

чи вплинули на прийняте рішення якісь фактори?;

яка додаткова інформація могла б допомогти в прийнятті раціонального рішення?;

чи суттєво відрізняються оцінки від середніх оцінок комісії?

Відповіді на зазначені питання в подальшому нададуть допомогу членам комісії з питань прийняття найбільш об'єктивних рішень щодо використання вимог до кандидатів на посади військовослужбовців.

Висновки. Наведений аналіз дозволяє дійти висновку, що порядок підготовки, просування і підвищення кваліфікації офіцерського складу в Збройних силах США, Німеччини, Великобританії, Франції та Ізраїлю передбачає використання приймальних, атестаційних та відбіркових комісій для визначення кандидатів до призначення на офіцерські посади і подальшого просування по службі.

Описана система порядку відбору військовослужбовців для просування по службі заснована на поєднанні керівництва та суджень окремих осіб, що в сукупності дає рекомендований список офіцерів, які підходять для просування по службі найбільшою мірою. Вибір кандидатів ґрунтується на якостях кандидатів, які оцінюють члени відбіркової комісії з використанням комбінованих суджень, що підвищує об'єктивність оцінювання. Система відбору кандидатів забезпечує також відбір для офіцерів, які раніше не були відібрані та у критичній мірі залежить від чесності системи оцінки та процесу роботи відбіркової комісії.

Відбір кандидатів для просування по службі є одним з найважливіших елементів стратегічного управління людськими ресурсами і, отже, вимагає пильної уваги стратегічних старших керівників.

Подальші дослідження доцільно зосередити на узагальненні досвіду роботи комісій з відбору кандидатів до призначення на посади у Збройних Силах України за результатами експериментів, які проведено у Командуваннях СВ, ВМС, ПС Збройних Сил України та розробленні алгоритму роботи комісії з відбору кандидатів до призначення на посади у ЗС України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рибидайло А. А., Прокопенко О. С., Терещенко С. А. Концептуальна модель управління кар'єрою військовослужбовців Збройних Сил України. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняховського*. Київ – 2020. № 2 (69). – С. 102–109;
2. Стрелецкий А. Система подготовки офицерских кадров в США. *Зарубежное военное обозрение*. Москва – 2006. №11. – С. 20–27;
3. ROTC Programs – URL: <https://www.todaymilitary.com/education-training/rotc-programs> (дата звернення: 10.04.2020);
4. Вильданов М., Ветлугин Р., Сухарева О. Сухопутные войска США: комплектование и подготовка. *Национальная оборона*. Москва – 2020. №7. – URL: <https://oborona.ru/includes/periodics/armedforces/2017/0510/143421444/detail.shtml> (дата звернення: 27.07.2020);
5. Army Training and Leader Development. *Army Regulation 350–1*. Headquarters Department of the Army. Washington, DC – 2017. С.- 241;
6. Фильков С. М. Подготовка офицеров резерва в ФРГ. *Проблемы подготовки офицерских кадров на военных кафедрах высших учебных заведений: Мат. межвузовской научно-методической конференции 23 мая 2003 года*. Москва – 2003. С. 24–27;
7. Румынов Д. Система подготовки офицеров вооружённых сил ФРГ. *Зарубежное военное обозрение*. Москва – 2014. № 9, С. 24-34;
8. Вооружённые силы Франции: независимость в рамках НАТО. – URL: <http://orh.com.ua/вооружённые-силы-франции-независимо/> (дата звернення: 12.03.2020);
9. Гацко М. Способы комплектования военнослужащими вооружённых сил иностранных государств. *Зарубежное военное обозрение*. Москва – 2009. №2, С. 25-31;
10. Шпанчук Г. В. Аналіз систем кадрового менеджменту армій провідних країн світу щодо управління кар'єрою військовослужбовців. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняховського*. Київ – 2015. № 1 (53). – С. 122–126;
11. Якупов В. Система комплектования и подготовки кадров вооружённых сил Израиля. *Зарубежное военное обозрение*. Москва – 2019. №7, С. 29-35;

REFERENCES

1. Rybydaylo A. A., Prokopenko O. S., Tereshchenko S. A. Kontseptualna model upravlinnya karyeroyu viyskovosluzhbovtiv Zbroynykh Syl Ukrayiny. *Zbirnyk naukovykh prats Tsentru voyenno-stratehichnykh doslidzhen Natsionalnoho universytetu obrony Ukrayiny imeni Ivana Chernyakhovskoho*. Kyiv – 2020. № 2 (69). – S. 102–109.
2. Streletskyy A. Systema podhotovky ofytserskykh kadrov v SSHA. *Zarubezhnoe voennoe obozrenye*. Moskva – 2006. №11. – S. 20–27.
3. ROTC Programs – URL: <https://www.todaymilitary.com/education-training/rotc-programs> (data zvernennya: 10.04.2020).
4. Vyldanov M., Vetluhyn R., Sukhareva O. Sukhoputnye voyska SSHA: komplektovanye y podhotovka. *Natsyonalnaya oborona*. Moskva – 2020. №7. – URL: <https://oborona.ru/includes/periodics/armedforces/2017/0510/143421444/detail.shtml> (data zvernennya: 27.07.2020).
5. Army Training and Leader Development. *Army Regulation 350–1*. Headquarters Department of the Army. Washington, DC – 2017. S.- 241.
6. Fylkov S. M. Podhotovka ofytserov rezerva v FRH. Problemy podhotovky ofytserskykh kadrov na voennykh kafedrah vysshykh uchebnykh zavedenyu: *Mat. mezhvuzovskoy nauchno-metodycheskoy konferentsyy 23 maya 2003 hoda*. Moskva – 2003. S. 24–27.
7. Rumynov D. Systema podhotovky ofytserov vooruzhënykh syl FRH. *Zarubezhnoe voennoe obozrenye*. Moskva – 2014. №9, S. 24-34;
8. Vooruzhënnye syly Frantsyy: nezavysymost v ramkakh NATO. – URL:

<http://opk.com.ua/vooruzhennye-syly-frantsyy-nezavysymo/> (data zvernennya: 12.03.2020).

9. Hatsko M. Sposoby komplektovaniya voennosluzhashchymy vooruzhennykh syl ynostrannykh hosudarstv. Zarubezhnoe voennoe obozrenye. Moskva – 2009. №2, S. 25-31.

10. Shpanchuk H. V. Analiz system kadrovoho menezhmentu armiy providnykh krayin svitu shchodo upravlinnya karyeroyu viyskovosluzhbovtiv. Zbirnyk naukovykh prats Tsentru voyenno-stratehichnykh doslidzhen Natsionalnoho universytetu oborony Ukrayiny imeni Ivana Chernyakhovskoho. Kyiv – 2015. № 1 (53). – S. 122–126.

11. Yakupov V. Systema komplektovaniya y podhotovky kadrov vooruzhennykh syl Yzraylya. Zarubezhnoe voennoe obozrenye. Moskva – 2019. №7, S. 29-35.

РЕЗЮМЕ

Анатолий Рыбыдайло,
кандидат технических наук,
старший научный сотрудник

Татьяна Уварова,
кандидат технических наук

Сергей Горбачевский,
кандидат технических наук,
старший научный сотрудник

Ирина Цимбал,

Андрей Мулявка

Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

Анализ опыта работы отборочных комиссий в вооруженных силах стран НАТО и ЕС: задачи, функции и порядок отбора

Статья посвящена вопросам работы отборочных комиссий в вооруженных силах стран НАТО и ЕС с целью использования приобретенного опыта для внедрения в практическую деятельность кадровых органов Вооруженных Сил Украины. Приведена общая структура управления человеческими ресурсами, которая применяется в любой армии отдельного государства. В процедурах обучения (повышения квалификации) и продвижения по службе участвуют комиссии (приемные, отборочные, аттестационные), которые формируют определенные рекомендации лицам, принимающим кадровые решения.

Исследован порядок продвижения по службе личного состава государств, входящих в ЕС и НАТО и проанализированы особенности применения приемных, отборочных, аттестационных комиссий.

Ключевые слова: приемные; аттестационные; отборочные комиссии; менеджмент человеческих ресурсов; стратегическое управление человеческими ресурсами; подготовка и продвижение персонала вооруженных сил.

SUMMARY

Anatolii Rybydajlo,
PhD (Technical), senior researcher

Tatiana Uvarova,
PhD (Technical)

Serhii Horbachevsky,
PhD (Technical), senior researcher

Irina Tsybal;
Andriy Muliavka

Analysis of the experience of selection commissions in the armed forces of NATO and EU countries: tasks, functions and procedure for selection

Introduction. *The article is devoted to the work of selection commissions in the armed forces of the NATO and EU countries with the aim of using the acquired experience for the implementation of the personnel bodies of the Armed Forces of Ukraine into practical activities. The general structure of human resource management is given, which is used in any army of a separate state. In the procedures of training (advanced training) and career advancement, commissions (admissions, selection, certification) participate, which form certain recommendations to persons who make personnel decisions.*

The order of promotion in the service of the personnel of the EU and NATO states has been investigated and the features of the use of admission, selection, certification commissions have been analyzed.

The purpose of the article is to analyze the procedure for promotion of personnel in the armed forces of EU and NATO member states and the experience of using selection boards in this process to provide sound recommendations for educational and professional development of officers of the Armed Forces of Ukraine.

Methods. *To achieve the goal and solve the tasks, it was used a system of the following theoretical research methods: analysis, synthesis, generalization and systematization.*

Results. *There are three main levels of officer training in the U.S. Armed Forces, which differ in the amount of knowledge and skills an officer must possess after completing a training course at a particular level of training. A similar system of multilevel training exists in England, and in the German Armed Forces the training system has an even more complex multilevel structure.*

The Armed Forces of the French Republic have been staffed entirely by volunteers since 2002. Israel has one of the most effective systems of training military personnel, covering all segments of the population, starting from the school desk.

The peculiarities of the work of selection commissions on the example of the US Armed Forces are considered.

Conclusion. *The described system of selection of servicemen for promotion is based on a combination of guidance and judgments of individuals, which together gives a recommended list of officers who are suitable for promotion to the greatest extent. The selection of candidates is based on the qualities of the candidates, who are evaluated by the members of the selection committee using a combination of judgments, which increases the objectivity of the evaluation. The selection system also provides selection for officers who have not been previously selected and is critically dependent on the integrity of the evaluation system and the selection process.*

Key words: *admissions; certification; selection commissions; human resource management; strategic human resource management; training and promotion of military personnel.*

УДК: 37.02:355.4

Олег Рибчук,
доктор філософії
Національний університету оборони України
імені Івана Черняхівського
ORCID ID 0000-0003-3966-8326
DOI: 10.33099/2617-1775/2021-02/221-230

СУЧАСНІ МЕТОДИКИ ПІДГОТОВКИ ШТУРМОВИХ ПІДРОЗДІЛІВ ДО ВИКОНАННЯ БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ

Стаття присвячена вивченню сучасних підходів до підготовки штурмових підрозділів до виконання бойових завдань. На основі аналізу наукових розвідок визначено закономірності та тенденції, що характеризують умови забойної боротьби у війнах сучасності, перенесення бойового простору з полів битв на відкритій місцевості до урбанізованого середовища, де конкурентна перевага противників вирівнюється і скорочується, що свідчить про необхідність перегляду пріоритетів та модернізації методик підготовки військових штурмових підрозділів для завоювання переваги в нових умовах протиборства. У статті розкрито структуру та основний зміст сучасних методик підготовки військовослужбовців до штурмових дій, які спрямовані на удосконалення спроможностей окремих солдатів, доведення їх до оптимальних фізичних і розумових здатностей. Це стосується розвитку системи специфічних когнітивних, психічних, фізичних якостей військовослужбовця – хоробрості, впевненості, зосередженості, холонокровності і здатності швидко ухвалювати рішення. Сучасні методики охоплюють систему методів та форм підготовки, до яких належать психологічні тренінги, вправи з рукопашного бою, вправи стрільб зі зброї, моделювання та імітація різних умов бойової обстановки, відеофіксація та робота над типовими помилками.

Ключові слова: методика; тренування; підготовка; штурмові дії; бойові навички.

Постановка проблеми. Важливим завданням для Збройних сил України є підготовка до ефективного протистояння розгорнутим на території окремих районів Донецької та Луганської областей гібридним силам Російської Федерації, які створили міцну, багаторівневу міську оборону з координованими можливостями у різних сферах. Враховуючи існуючі та потенційні загрози національній безпеці України, множинність варіантів розвитку подій на фронті пріоритетного значення набуває завдання підготовки штурмових підрозділів для швидкого реагування на кризу.

Аналіз останніх досліджень. Аналіз доктринальних документів [1, 2, 3, 4] та методичних видань [5, 6, 7, 8], що регламентують порядок виконання військовими підрозділами бойових завдань, а також визначають методики підготовки особового складу до бойових дій дозволив констатувати, що питанню підготовки штурмових підрозділів до виконання завдань окремої уваги не приділялося, спеціальної методики не описано. Водночас, розглянуті методичні поради містять рекомендації та загальні настанови з методики навчання та підготовки підрозділів. Зокрема укладачі навчально-методичного посібника зазначають, що: «В умовах сучасного бою важливого значення набуває підвищення живучості підрозділів, що забезпечується широкою взаємозамінністю. Кожен солдат повинен володіти не тільки закріпленою за

ним зброєю, але й зброєю свого відділення, взводу, вміти працювати на засобах зв'язку, виконувати обов'язки за суміжними спеціальностями.» [5, ст. 7]. На реалізацію цієї ідеї й спрямована методика підготовки військовослужбовців у вказаному посібнику. Важливим аспектам індивідуальної підготовки та підготовки до виконання бойових завдань у складі малих груп приділено в методичних посібниках Армії США [6, 8]. Зокрема значна увага відводиться питанням: індивідуальної підготовки (маскування, сигнальних жестів, маневрів, обладнанню позицій, орієнтуванню); лідерським компетентностям; методам патрулювання, оборони, наступу, організації засідок та інше.

Таким чином, проведений аналіз спеціальної та наукової літератури дозволив встановити, що питання підготовки військовослужбовців до виконання бойових завдань залишається актуальним та пріоритетним для армій всіх розвинених країн, що визначають власну безпеку як найважливіше завдання для держави і суспільства. З урахуванням специфіки завдань, що постають перед сучасними збройними силами, які продиктовані змінами в підходах до ведення війни в сучасних умовах набуває актуальності завдання обґрунтування та розроблення нових, сучасних методик підготовки штурмових підрозділів до виконання бойових завдань.

Мета статті полягає у визначенні сучасних підходів до підготовки штурмових підрозділів до виконання бойових завдань.

Виклад основного матеріалу. З огляду на тенденції, що спостерігаються у трансформації способів та форм ведення збройної боротьби у війнах сучасності, перенесенням бойового простору з полів битв на відкритій місцевості до урбанізованого середовища [11, 12, 13, 14], де конкурентна перевага противників вирівнюється і скорочується, виникає необхідність перегляду пріоритетів та модернізації методик підготовки військових штурмових підрозділів для завоювання переваги в нових умовах протиборства. Війна в урбанізованій місцевості може набувати різної форми від партизанських атак до патрулів незаконних збройних формувань, але бойові дії в містах і селах, де комбатантам легко ховатися, а цивільне населення наражається на небезпеку, помітно відрізняються від боїв на більш відкритій місцевості. Пріоритетом діяльності штурмових підрозділів у міській місцевості є протистояння в умовах обмеженого простору, в приміщеннях, у підземних комунікаціях, на дахах будівель і т.п. За даних обставин можна припустити, що на противагу «традиційному» бою, який ведеться на оптимальній дистанції у межах досяжності зброї (авіації, ракет, артилерії, стрілецької, та ін.) штурмові дії підрозділів в умовах міста носитимуть характер ближнього бою. Що стосується окремо взятого солдата ближнього бою, то розвиток його здатності досягати успіху за рахунок основних бойових навичок і особистісної психологічної готовності для досягнення домінування на полі бою забезпечується розвитком його особистої потенційної летальності і здатності виживати у рукопашному бою. Саме у ближньому бою акцент воєнної переваги переноситься з групових спроможностей та потенціалу зброї на персональну здатність і готовність бійця ближнього бою діяти.

Провідні військові експерти стверджують, що характер підготовки

військовослужбовця до штурмових дій має спрямовуватися на розвиток бойових навичок та якостей, які необхідні в умовах ближнього бою – хоробрості, впевненості, зосередженості, холонокровності і здатності швидко ухвалювати рішення [9].

Серед важливих сучасних завдань для керівництва армії набуває актуальності досягнення конкурентної переваги над ворогом. Ця перевага зменшується в багатьох сферах ведення збройної боротьби. Очікується, що руйнування звичної стратегії ведення бойових дій найбільше вплине на солдатів ближнього бою, які вестимуть бій в урбанізованому оперативному середовищі міст, агломерацій та мегаполісів [11]. За таких умов бій носитиме характер зіткнень спішених штурмових підрозділів з противником серед групових забудов, на відстані прямої видимості, з проявом крайньої жорстокості, що робить його найвищого ступеня фізичної та психологічної складності для військовослужбовця. Підготовка солдата до протистояння в ближньому бою має включати удосконалення, доведення до граничної межі можливого, фізичних та психічних якостей, необхідних для перемоги в цій найбільш складній сфері ведення війни.

Фахівці армії США, реагуючи на нові виклики сучасних війн, визначають шість пріоритетів розвитку збройних сил: дальній високоточний вогонь, бойова машина нового покоління, майбутній вертикальний підйом, армійська інформаційна мережа, протиповітряна та протиракетна оборона та *летальність солдатів* [10]. Пріоритет летальності солдатів полягає в удосконаленні спроможностей окремих солдатів за рахунок використання екзоскелетів та комунікаційного обладнання. Ця характеристика також включає оптимізацію дій людини і ухвалення рішень за рахунок покращення підготовки, що доводить солдатів до оптимальних фізичних і розумових здатностей. Враховуючи вимоги ближнього бою, пріоритет летальності на основі оптимізації дій людини – є найбільш актуальним у підготовці солдата ближнього бою для перемоги в такого роду конфліктах. Розвиток летальних якостей військовослужбовця може досягатися шляхом посилення програми армійської підготовки з рукопашного бою. Така програма забезпечуватиме загальний фізичний розвиток і розвиток необхідних бойових навичок. Цей вид підготовки найбільше серед інших розвиває у військовослужбовців сміливість, впевненість, здатність долати невдачі, зосередженість в умовах впливу відволікаючих чинників, самоопанування в екстремальних ситуаціях і ухвалення рішення в умовах обмеженого часу – всі ці якості в сукупності мають вирішальне значення для продуктивності в умовах ближнього бою.

У сучасній вітчизняній психологічній та педагогічній науці відсутні спеціальні дослідження, що були б спрямовані на вивчення яким чином рукопашний бій відтворює атрибути ближнього бою, однак на відміну від інших видів армійської підготовки, рукопашний бій унікальний тим, що кидає виклик фізичній силі та психологічній хоробрості солдата перед обличчям противника. У той час, коли піші марш-кидки являють собою складні фізичні випробовування на витривалість, а бойові стрільби або психологічні смуги перешкод створюють елементи підвищеного стресу, однак вони не можуть

забезпечити стан який би відповідав рівню страху, виклику і наслідкам, що пов'язані із зіткненням з реальним ворогом, раптовою внутрішньою боротьбою, коли ймовірність невдачі і поразки дуже велика. Умови рукопашного бою, найбільшою мірою серед інших тренувальних середовищ, моделюють обстановку, в якій військовослужбовцю реально можна створити виклик, що спровокує поведінку яка продемонструє такі якості, як хоробрість, впевненість, зосередженість, здатність опанувати страх й зберігати спокій, а також спроможність ухвалювати рішення. Саме під час такого роду тренувань військовослужбовці набувають навиків перемагати, діяти на короткій дистанції з противником, боротися в умовах крайнього насилля. Таке навчання й психічні якості, що розвиваються під час тренувань – особливо актуальні для військовослужбовців штурмових підрозділів. Умовою досягнення успіху в будь якій підготовці є належна увага до неї.

Реалізація сучасної методики підготовки військовослужбовців штурмових підрозділів можлива за умови тісної співпраці керівництва військових підрозділів, що організовують їхню підготовку, фахівців з психології та інших соціально-поведінкових наук, федерацій з бойових мистецтв та інших видів спорту. Залучення потенціалу цивільного сектору із зазначених питань, їхня пряма підтримка підрозділів у місцях дислокацій, має забезпечити розвиток розумових навиків з акцентом на підвищення самосвідомості і самоуправління, використання залежності впливу розуму на поведінку і продуктивність.

Методика розвитку летальності в умовах ближнього бою, що використовується у підготовці військовослужбовців в армії США передбачає два рівня складності. Це курс базових бойових якостей та курс тактичних бойових якостей. Перший рівень – п'ятиденний, сорокагодинний курс під час якого відбувається знайомство окремого солдата з основними бойовими навиками та агресивними діями противника. Другий рівень – десятиденний, восьмидесятигодинний курс спрямований на опанування додаткових бійцівських прийомів, а також на вивчення можливих сценаріїв із зачистки приміщень від противника. На всіх рівнях солдатів піддають впливу болі, агресії та стресу, на другому рівні вплив підсилюється груповою динамікою команди і середовищем ухвалення рішення, яке відтворює умови ближнього бою за рахунок моделювання реального бою [9].

Під час ближнього бою для досягнення успіху психологічна сила за часту не менш важлива ніж фізична. Найбільші труднощі які доводиться долати солдатам в бою зазвичай пов'язані з подоланням страху перед невідомим і здатність діяти так як їх навчали. Для подолання страху, підготовка має передбачати навчання в реалістичних умовах і тренування у військовослужбовців впевненості, зосередженості їх розуму на актуальній задачі, управління енергетичним потенціалом. Це досягається шляхом вдосконалення дій солдата зануреного в хаотичний сценарій, наповнений важливими атрибутами ближнього бою.

Невід'ємним атрибутом сучасних методик підготовки штурмових підрозділів залишається вогнева підготовка [15]. Розвинувши особистісні когнітивні, психічні та фізичні якості солдатів, що необхідні для дій в

ближньому бою до можливого максимуму стає доцільним опанування стрілецькою зброєю. Курс вогневої підготовки слід розпочинати із вправ стрільб по стаціонарним мішеням на незначній відстані, до досягнення солдатами виключної влучності ураження цілей з поступовим переходом до вправ стрільб по рухомим цілям в різні періоди доби, за різних метеоумов, моделюючи супутні стрес-фактори (втома, фізичне навантаження, елементи несподіванки чи раптовості та інше). Досягнувши відмінних результатів у стрільбі слід переходити до опрацювання специфіки стрільби у приміщеннях. На початковому етапі необхідно відпрацьовувати дії поодиночі, в подальшому парою, потім у складі трійки та врешті-решт у складі штурмової групи. Досягаючи успіху на кожному етапі слід все більше ускладнювати умови виконання стрільб, а саме в приміщеннях крім мішеней «противника» розміщувати мішені, що імітують цивільних осіб або заручників. Крім того всі військовослужбовці штурмових підрозділів мають набути практику у виборі найкращої позиції для снайпера (кулеметного гнізда), незважаючи на те, чи входять вони до складу снайперської групи (кулеметного розрахунку), чи ні. Такі вправи дозволять краще розуміти логіку дій противника, бачити картину бою, прогнозувати можливі сценарії розвитку подій на полі бою. Також це дозволяє вдосконалити комунікацію та співпрацю між військовослужбовцями в середині штурмової групи.

Важливим атрибутом сучасних методик підготовки військовослужбовців є метод відеофіксації дій солдата під час навчальних вправ. Забезпечення зворотного зв'язку за допомогою відео дозволяє підвищити ефективність підготовки за різних обставин.

Відео з діями солдатів допомагають виявити типові моделі поведінки, що вказують не тільки на помилки і недоліки в підготовці а й на прогалини в психологічній стійкості чи неналежному використанні розумового потенціалу, як от, отримання «тунельного зору» замість того щоб зберігати гнучкість в управлінні власною увагою. Цей метод також дозволяє об'єктивно оцінювати рівень підготовленості військовослужбовців та покращувати методику підготовки.

Таким чином, для розвитку летального потенціалу військовослужбовця штурмового підрозділу необхідно приділити належну увагу його підготовці до дій у ближньому бою, зокрема шляхом тренувань з рукопашного бою, що найбільше серед інших видів тренувань відтворює атрибути ближнього бою. Досягнення найкращих результатів у цій сфері можливе тільки за умови комплексного розвитку фізичних і психічних якостей солдатів, інтеграції розумових спроможностей та технічних навичок бою.

Крім того, методика вимагає залучення поліфункціональних груп тренерів з метою створення синтетичного навчального середовища, застосування технології віртуального моделювання, для більш точного відтворення умов бою, занурення солдата в різного рівня складності і різноманіття середовище. Досягнення розвитку необхідних бойових навичок досягається максимальною кількістю повторень в усіх можливих комбінаціях середовищах бою. Технологія відеофіксації допомагає виявляти ефективну поведінку, недоліки, а

також характеристики пов'язані з реакцією на атрибути ближнього бою, що зазвичай можуть пройти повз увагу в звичайному тренуванні.

Запропонована методика базується на принципах хаосу, швидкості, фізичного навантаження та безпосередньої загрози від противника, що завжди присутні та максимально відтворюють середовище реального бою. Вона спрямована на постійну перевірку і розвиток особистісних якостей та командної роботи штурмових підрозділів під тиском безкінечної кількості можливих сценаріїв розвитку подій.

На сьогодні в Збройних Силах України існує достатньо добре розроблених програм бойових мистецтв (Система бойового хортингу, Бойова армійська система, інші) та психологічних тренінгів оптимізації розумової діяльності в умовах стресової реакції. Поєднання існуючих підходів і ресурсів забезпечить покращення підготовки штурмових підрозділів, досягнення рівня вимог сучасного ближнього бою.

Висновки. Основна ідея яка простежується в проаналізованих сучасних методиках підготовки штурмових підрозділів до виконання бойових завдань полягає в тому, що мета такої підготовки визначається з огляду на реалії майбутніх штурмових дій, тобто специфіку противника, місцевості, населення, просторово-часові характеристики запланованих штурмових дій. Штурмові дії підрозділів в сучасних умовах з високою ймовірністю носитимуть характер ближнього бою, що переносить акцент підготовки з розвитку групових спроможностей та потенціалу зброї на персональну здатність і готовність бійця діяти у ближньому бою.

Конкретизується мета методики в завданнях розвитку летальності солдатів. Пріоритет летальності солдатів полягає в удосконаленні спроможностей окремих солдатів, доведення їх до оптимальних фізичних і розумових здатностей. Це стосується розвитку системи специфічних когнітивних, психічних, фізичних якостей військовослужбовця – хоробрості, впевненості, зосередженості, холонокровності і здатності швидко ухвалювати рішення.

Сучасні методики охоплюють систему методів та форм підготовки. До них належать психологічні тренінги, вправи з рукопашного бою, вправи стрільб зі зброї, моделювання та імітація різних умов бойової обстановки, відеофіксація та робота над типовими помилками. Оптимальних результатів реалізації методики підготовки штурмових підрозділів можливо досягнути шляхом залучення поліфункціональних груп тренерів, представників спортивних федерацій та психологів для комплексного розвитку фізичних і психічних якостей солдатів, інтеграції розумових спроможностей та технічних навичок бою.

Напрями подальших досліджень. Подальші дослідження полягатимуть у розробленні та експериментальній перевірці методів психологічної підготовки військовослужбовців до штурмових дій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Доктрина з організації підготовки у Збройних Силах України ВКП 7-00(03).01 від

- 01.07.2020 URL: https://drive.google.com/file/d/1EoisM9_I4P9UKvNK30_MUEBErjSyz-0/view
2. Настанова з бойової підготовки у Збройних Силах України ВКДП 7-00(03).01 від 07.10.2020 URL: <https://drive.google.com/file/d/1v7x38A7ytTV-ILpeeNhVVS18pd-vimor/view>
3. Бойовий статут механізованих і танкових військ Сухопутних військ Збройних Сил України (частина II батальйон, рота) від 30.12.2016 URL: <https://drive.google.com/file/d/180Sg1C1TimNm0X2iWJ2-IeHbf273z1mW/view>
4. Бойовий статут механізованих і танкових військ Сухопутних військ Збройних Сил України (Частина III Взвод, відділення, екіпаж) від 25.05.2016 URL: https://drive.google.com/file/d/1RNkUEy4Zx8OpCNisHV7gBiYdnlTuDf_/view
5. Мірошніков С.В., Каленський А.А., Шворов С.А., Сморгачев А.Б., Присяжнюк В.А. Тактична підготовка солдата, механізованого відділення і взводу: Навчально-методичний посібник. Київ: Видавництво географічної літератури «Обрії», 2008. 128с.
6. Christopher E. Larsen. Light Infantry Tactics: For Small Teams. AuthorHouse, 2005. 252 p.
7. Довідник командира механізованого відділення (на БТР, БМП) URL: <https://drive.google.com/file/d/0B4LJtLjz2HgTWkszbWZJRjBrZ3M/view?resourcekey=0-FtvialYTbAuoxQtB7enVhg>
8. Учебник рейнджера «не для слабых и малодушных». Джорджия: Учебная бригада рейнджеров, Пехотная школа Армии США. 2000. 76 с.
9. Peter R. Jensen, Andy Riise. Lethal Weapon: Combatives and Mental Skills Training to Ensure Overmatch in the Close-Combat Fight. Military Review. The Professional Journal of the U.S. Army. July-August 2020, Vol. 100, No. 4 URL: <https://www.armyupress.army.mil/Journals/Military-Review/English-Edition-Archives/July-August-2020/Jensen-Riise-Lethal-Weapon/>
10. Army Futures Command Task Force, "Army Futures Command," Army.mil, 28 March 2018. URL: <https://www.army.mil/standto/2018-03-28>.
11. Jason Sherman. Advisory panel calls for new Army capabilities, inventory retrofit for future fight in megacities. Inside Defence: Exclusive national security news and analysis. October 12, 2017. URL: <https://insidedefense.com/daily-news/advisory-panel-calls-new-army-capabilities-inventory-retrofit-future-fight-megacities>
12. John Spencer, John Amble. A Better Approach to Urban Operations: Treat Cities Like Human Bodies. Modern War Institute at West Point. September 13, 2017. URL: <https://mwi.usma.edu/better-approach-urban-operations-treat-cities-like-human-bodies/>
13. John Spencer. Why America Is Destroying Iraqi Cities to Save Them. The National Interest. August 23, 2017. URL: <https://nationalinterest.org/feature/why-america-destroying-iraqi-cities-save-them-22024>
14. Christopher O. Bowers. Future Megacity Operations – Lessons from Sadr City. Military Review. The Professional Journal of the U.S. Army. May-June 2015. URL: https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/Primer-on-Urban-Operation/Documents/MilitaryReview_20150630_art006.pdf
15. Haney, Eric L. Inside Delta Force. New York: Delacorte Press, 2002. 325p. ISBN 978-0-385-33603-1

REFERENCES

1. Doktryna z orhanizatsii pidhotovky u Zbroinykh Sylakh Ukrainy VKP 7-00(03).01 vid (2020) [The doctrine of the organization of training in the Armed Forces of Ukraine VKP 7-00(03).01] URL: https://drive.google.com/file/d/1EoisM9_I4P9UKvNK30_MUEBErjSyz-0/view (in Ukrainian).
2. Nastanova z boiovoi pidhotovky u Zbroinykh Sylakh Ukrainy VKDP 7-00(03).01 vid (2020) [The Guidelines for combat training in the Armed Forces of Ukraine VKDP 7-00(03).01] URL: <https://drive.google.com/file/d/1v7x38A7ytTV-ILpeeNhVVS18pd-vimor/view> (in Ukrainian).

3. Boiovyi statut mekhanizovanykh i tankovykh viisk Sukhoputnykh viisk Zbroinykh Syl Ukrainy (chastyna II batalion, rota) (2016) [The Combat Charter of Mechanized and Tank Troops of the Land Forces of the Armed Forces of Ukraine (Part II Battalion, Company)] URL: <https://drive.google.com/file/d/180Sg1C1TimNm0X2iWJ2-IeHbf273z1mW/view> (in Ukrainian).
4. Boiovyi statut mekhanizovanykh i tankovykh viisk Sukhoputnykh viisk Zbroinykh Syl Ukrainy (Chastyna III Vzvod, viddilennia, ekipazh) (2016) [The Combat Charter of Mechanized and Tank Troops of the Land Forces of the Armed Forces of Ukraine (Part III Platoon, Division, Crew)] URL: https://drive.google.com/file/d/1RNkUEy4Zx8OpCNisHV7gB1iYdnlTuDf_/view (in Ukrainian).
5. Miroshnikov S.V., Kalenskyi A.A., Shvorov S.A., Smorchkov A.B., Prysiashniuk V.A. (2008). Taktychna pidhotovka soldata, mekhanizovanoho viddilennia i vzvodu [Tactical training of a soldier, mechanized unit and platoon]: Navchalno-metodychni posibnyk. Kyiv : Vydavnytstvo heohrafichnoi literatury «Obrii», 128s. (in Ukrainian).
6. Christopher E. Larsen. (2005). Light Infantry Tactics: For Small Teams. AuthorHouse, 252 p. (in English).
7. Dovidnyk komandyrа mekhanizovanoho viddilennia (na BTR, BMP) [Handbook of the commander of the mechanized department (on armored personnel carriers, infantry fighting vehicles)] URL: <https://drive.google.com/file/d/0B4LJtLjz2HgTWkszbWZJRjBrZ3M/view?resourcekey=0-FtvialYTbAuoxQtB7enVhg> (in Ukrainian).
8. Uchebnik reyndzherа «ne dlya slabyih i malodushnyih». (2000). [Ranger's textbook "not for the weak and faint-hearted"] Dzhordzhiya : Uchebnaya brigada reyndzherov, Pehotnaya shkola Armii SShA. 76 s. (in Russian).
9. Peter R. Jensen, Andy Riise. (2020). Lethal Weapon: Combatives and Mental Skills Training to Ensure Overmatch in the Close-Combat Fight. Military Review. The Professional Journal of the U.S. Army. July-August, Vol. 100, No. 4 URL: <https://www.armyupress.army.mil/Journals/Military-Review/English-Edition-Archives/July-August-2020/Jensen-Riise-Lethal-Weapon/> (in English).
10. Army Futures Command Task Force, “Army Futures Command,” Army.mil, 28 March (2018). URL: <https://www.army.mil/standto/2018-03-28>. (in English).
11. Jason Sherman. (2017). Advisory panel calls for new Army capabilities, inventory retrofit for future fight in megacities. Inside Defence: Exclusive national security news and analysis. October 12, URL: <https://insidedefense.com/daily-news/advisory-panel-calls-new-army-capabilities-inventory-retrofit-future-fight-megacities> (in English).
12. John Spencer, John Amble. (2017). A Better Approach to Urban Operations: Treat Cities Like Human Bodies. Modern War Institute at West Point. September 13, URL: <https://mwi.usma.edu/better-approach-urban-operations-treat-cities-like-human-bodies/> (in English).
13. John Spencer. (2017). Why America Is Destroying Iraqi Cities to Save Them. The National Interest. August 23, URL: <https://nationalinterest.org/feature/why-america-destroying-iraqi-cities-save-them-22024> (in English).
14. Christopher O. Bowers. (2015). Future Megacity Operations – Lessons from Sadr City. Military Review. The Professional Journal of the U.S. Army. May-June URL: https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/Primer-on-Urban-Operation/Documents/MilitaryReview_20150630_art006.pdf (in English).
15. Haney, Eric L. (2002). Inside Delta Force. New York: Delacorte Press, 325p. ISBN 978-0-385-33603-1 (in English).

РЕЗЮМЕ

Олег Рыбчук,
доктор философии,
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

Современные методики подготовки штурмовых подразделений к выполнению боевых задач

Статья посвящена изучению современных подходов к подготовке штурмовых подразделений к выполнению боевых задач. На основе анализа научных исследований определены закономерности и тенденции, характеризующие условия забойной борьбы в войнах современности, перенос боевого пространства с полей сражений на открытой местности в урбанизированную среду, где конкурентное преимущество противников выравнивается и сокращается, что свидетельствует о необходимости пересмотра приоритетов и модернизации методик подготовки военных штурмовых подразделений для завоевания превосходства в новых условиях противоборства. В статье раскрыта структура и основное содержание современных методик подготовки военнослужащих к штурмовым действиям, направленных на совершенствование возможностей отдельных солдат, доведение их до оптимальных физических и умственных способностей. Это касается развития системы специфических когнитивных, психических, физических качеств военнослужащего – храбрости, уверенности, сосредоточенности, хладнокровия и способности быстро принимать решения. Современные методики охватывают систему методов и форм подготовки, к которым относятся психологические тренинги, упражнения по рукопашному бою, упражнения стрельб из оружия, моделирование и имитация различных условий боевой обстановки, видеофиксация и работа над типичными ошибками.

Ключевые слова: методика; тренировка; подготовка; штурмовые действия; боевые навыки.

Oleh Rybchuk,
Doctor of Philosophy,
National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskiy

The Modern Approaches to Training of Assault Units for Combat Missions

Introduction: *The important task for the Armed Forces of Ukraine is preparation for efficient confrontation to the hybrid forces of the Russian Federation on the territory of some parts of Donetsk and Luhansk regions. They created a strong, multi-level urban defense with coordinated capabilities in various areas. The task of training assault units to respond quickly to the crisis becomes a priority taking into consideration real and potential threats to national security of Ukraine, multiple options for the development of events.*

The purpose is to determine modern approaches to training of assault units for combat missions.

Results: *According to the the analyzed modern techniques of assault units training for combat missions, the main idea is determined due to the purpose of such trainings, realities of future assault operations, specifics of the enemy, terrain, population, time and terrain characteristics of planned assault operations. Assault actions of units under modern conditions will most likely have the character of close fighting, which shifts the emphasis of training from the development of group capabilities and weapons potential to the personal ability and readiness of the fighter to act in close combat.*

Originality: *The technique deals with development of task to increase soldiers' lethality. The priority of soldiers' lethality is to improve the capabilities of individual servicemen, bringing them to optimal physical and mental abilities. This concerns the developed system of specific cognitive, mental, physical qualities of the serviceman - courage, confidence, concentration,*

composure and the ability to make quick decisions.

Conclusion: *The modern techniques cover a system of methods and forms of training. It includes psychological training, hand-to-hand combat exercises, shooting exercises, modeling and simulation of various combat conditions, video recording and work on common mistakes. The positive results of the assault training technique can be achieved by involving multifunctional groups of coaches, representatives of sports federations and psychologists for the comprehensive development of physical and mental qualities of soldiers, integration of mental abilities and technical combat skills.*

Key words: *technique; exercises; training; assault actions; combat skills.*

УДК: 378.147:[351.743:796](477)(045)

Юрій Самсонов,
кандидат технічних наук, доцент
Національна академія Національної
гвардії України
ORCID ID 0000-0001-5973-7988

Неоніла Партико,
кандидат психологічних наук, доцент
Національний університет
«Львівська політехніка»
ORCID ID 0000-0002-2904-2760

Костянтин Дяченко,
Національна академія Національної
гвардії України
ORCID ID 0000-0002-3270-6900

Максим Курилов,
Національна академія Національної
гвардії України
ORCID ID 0000-0003-4384-8055

Богдан Кушнар'юв,
Національна академія Національної
гвардії України
ORCID ID 0000-0002-2116-662X

Анастасія Хоменко,
Національний університет «Львівська політехніка»
ORCID ID 0000-0001-9224-5299
DOI: 10.33099/2617-1775/2021-02/231-247

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ПЕРЕВІРКИ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ДО БОЙОВОГО ЗАСТОСУВАННЯ ПТРК «ФАГОТ» ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ЗАСОБІВ СФП

Розглянуто актуальну проблему формування професійних компетентностей майбутніх офіцерів Національної гвардії України до виконання завдань за призначенням у складі бойових розрахунків ПТРК «Фагот» в системі професійної освіти із акцентованим використанням засобів спеціальної фізичної підготовки. Відповідно до результатів моніторингу Інтернет-ресурсів (аналізу науково-методичної, довідкової та спеціальної літератури) у обраному напрямі наукової розвідки, членами науково-дослідної групи розроблені та апробовані педагогічні умови, які забезпечують формування готовності майбутніх офіцерів інституції сектору безпеки і оборони України до виконання завдань за призначенням в складі бойових розрахунків ПТРК «Фагот». Нами встановлено, що результати, отримані наприкінці педагогічного експерименту у досліджуваних групах, зросли відносно вихідних даних, і ці відмінності переважно є достовірні (E_2 , $P \leq 0,05$). Результати контрольного виконання змодельованого членами науково-дослідної групи навчального бойового завдання (досліджуваними курсантами E_2) наприкінці педагогічного експерименту свідчать про високу ефективність розроблених педагогічних умов. Крім цього, використання в системі вогневої та спеціальної фізичної підготовки курсантів E_2 сучасного наукового інструментарію (ВКС «Katsumoto») дозволило оптимізувати техніку прикладних біомеханічних рухів, що позитивно вплинуло на якість та ефективність, а також

швидкість виконання ними тестових завдань передбачених змодельованим нами навчальним бойовим завданням.

Ключові слова: *готовність; курсанти; педагогічні умови; професійна освіта; професійні компетентності; спеціальна фізична підготовка; фізичні якості.*

Постановка проблеми. Бойові дії на сході України, нестабільна політична ситуація в світі, виклики тероризму тощо потребують від військовослужбовців (правоохоронців) інституцій сектору безпеки і оборони України високої професійної підготовленості. Важливим є й той факт, що ключовою ланкою на сучасному етапі розбудови інституцій сектору безпеки і оборони України (СБОУ) є офіцерський склад, який організовує систему професійної (індивідуальної, службової) підготовки підлеглого особового складу відповідно до вимог сьогодення, що сприяє якісному виконанню ними завдань за призначенням.

На сьогодні підготовка висококваліфікованих офіцерських кадрів для потреб інституцій СБОУ здійснюється у вищих військових навчальних закладах (зкладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання). Слід також зауважити, що освітній процес курсантів зазначених вище специфічних закладів вищої освіти організовується із урахуванням стандартів НАТО, це сприяє ефективному формуванню у них професійних компетентностей. Крім цього, не минула позитивних змін (якісної модернізації) й система вогневої підготовки майбутніх офіцерів, освітній процес яких передбачає використання сучасних технічних засобів навчання, тренажерів, новітніх педагогічних технологій, зразків озброєння і техніки (боєприпасів) тощо, що сприяє їх всебічній професійній підготовленості, а також збалансованому, поетапному та ефективному формуванню ключових компетентностей необхідних для виконання завдань за призначенням у різних умовах службово-бойової (оперативної) діяльності.

Необхідно також підкреслити, що система професійної (індивідуальної, службової) підготовки представників інституцій СБОУ, а також її якість та ефективність на пряму залежить від рівня фізичної (спеціальної фізичної) підготовленості особового складу. В реаліях сьогодення неможливо забезпечити ефективне виконання завдань за призначенням підлеглим особовим складом без значних фізичних зусиль, тому саме рівень фізичної, а також спеціальної фізичної підготовленості – є інтегральним показником сформованості професійних компетентностей представників інституцій СБОУ, у тому числі й у напрямі їх вогневої підготовки.

Беручи до уваги техніко-тактичні характеристики, бойове призначення й балістичні можливості сучасних протитанкових ракетних комплексів, а також відповідно до аналізу змістової частини планів професійної (індивідуальної, службової) підготовки військовослужбовців (правоохоронців) СБОУ, у тому числі й майбутніх офіцерів, на сьогодні прослідковується актуальність розвитку і удосконалення рівня спеціальної фізичної підготовленості (й інших професійних компетентностей) посадових осіб бойових розрахунків протитанкових ракетних комплексів (ПТРК) сучасних систем, що забезпечить

їх готовність до виконання завдань за призначенням у різних умовах службово-бойової (оперативної) діяльності (СБОД).

Дослідження виконано відповідно до планів науково-дослідної роботи і дослідно-конструкторських робіт: кафедри вогневої підготовки Національної академії Національної гвардії України; кафедри теоретичної та практичної психології Національного університету «Львівська політехніка» та профільних кафедр закладів вищої освіти України відповідно до договорів про міжкафедральну співпрацю (сумісний ініціативний науковий проєкт «Функціональність», 2020-2021 р. р.).

Аналіз останніх досліджень і публікацій у напрямі формування готовності військовослужбовців (правоохоронців) СБОУ до виконання завдань за призначенням у різних умовах СБОД дозволив членам науково-дослідної групи визначити низку наукових праць: О. Моргунова, О. Яреценка, О. Хацаюка, А. Вороніна, О. Кравченко, А. Корольова [1, 2], Н. Височіної, Л. Гуніної, О. Хацаюка, Л. Котляренко, Р. Головащенко, А. Івченко, М. Медвідь, Ю. Максимчука, О. Курка (та інших учених і практиків) [3, 4]. Варто також зауважити, що цією проблематикою займалися й інші провідні учені, зокрема: П. Дзюба, В. Тюріна, П. Червоний, О. Євдокимова, М. Левко, І. Демченко, Н. Маляр, Е. Маляр, І. Максимчук.

Цікавими за своїм змістом та науковою новизною є роботи: Н. Маса [5], С. Каплуна [6], М. Саморока, В. Халепа, Н. Височіної, О. Хацаюка, Р. Іванішина [7], В. Карпенка [8], В. Шемчука, О. Хацаюка, В. Соколовського, А. Ковтуненка, О. Корнієнка, Ю. Муштатова [9] та інших учених і практиків (О. Богданюка, Л. Гребенюка, О. Маслій, П. Рибалки, В. Ягупова) – у яких визначаються ефективні педагогічні моделі, методики (педагогічні технології, умови) тощо, які забезпечують формування ключових професійних компетентностей у майбутніх офіцерів СБОУ необхідних для виконання ними завдань за призначенням, а також для організації у майбутньому системи професійної (індивідуальної, службової) підготовки підлеглого особового складу (організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах, закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання інституцій СБОУ).

У наукових працях учених: О. Хацаюка, Р. Любчича, В. Оленченка [10, 11], О. Гаркавого, О. Хацаюка, С. Забродського, Ю. Белошенка, В. Климовича, А. Одерова [12], С. Забродського, О. Хацаюка, О. Нестерова, С. Власка, О. Большакова [13], О. Моргунова, О. Хацаюка [14] та інших фахівців (Н. Вербіна, Д. Грищенко, О. Петрачкова, А. Маляренка, Ю. Фіногенова, А. Чуха) – зосереджено увагу на використанні засобів фізичної, а також спеціальної фізичної підготовки з метою забезпечення необхідного рівня готовності військовослужбовців (правоохоронців) СБОУ до виконання завдань за призначенням на різних етапах професійної підготовки (професійної освіти майбутніх офіцерів інституцій СБОУ). Крім цього, у наукових працях: Ю. Черніченка, В. Задираки, О. Гуненка [15], Ю. Репіли, О. Головченка [16], О. Маркова, Ю. Самсонова, С. Бородіна, В. Шемчука, І. Атаманенка [17], О. Циса, Д. Бауліна, П. Пістряка, М. Зюбана [18], Ю. Самсонова, О. Головченка,

І. Кочури, Є. Безбородова, В. Толокнєєва, К. Дяченка, М. Курилова [19] та інших провідних учених і практиків (В. Волошина, Н. Голенка, О. Кривошеєва, О. Ульянова, В. Федорова) – розкриваються актуальні питання організації системи вогневої підготовки майбутніх офіцерів СБОУ.

Не дивлячись на значну кількість робіт з обраного нами напряму дослідження, питанням розроблення (апробації) педагогічних умов формування готовності майбутніх офіцерів інституцій СБОУ до дій у складі бойових розрахунків ПТРК «Фагот» в системі професійної освіти із акцентованим використанням засобів спеціальної фізичної підготовки (СФП) присвячено недостатньо досліджень, що потребує подальших наукових розвідок для формування остаточних суджень щодо цієї важливої для науки та практики спеціальної військової підготовки проблеми.

Мета дослідження – розроблення та апробація педагогічних умов формування готовності майбутніх офіцерів Національної гвардії України командного напряму підготовки до дій у складі бойових розрахунків ПТРК «Фагот» в системі професійної освіти із акцентованим використанням засобів спеціальної фізичної підготовки.

Для досягнення мети дослідження планувалося вирішити наступні завдання:

- проаналізувати актуальні науково-методичні, довідкові та спеціальні джерела у напрямі формування готовності військовослужбовців, правоохоронців СБОУ до виконання завдань за призначенням у різних умовах СБОД;

- визначити ефективні педагогічні моделі (методики), педагогічні технології та умови тощо, які забезпечують формування ключових професійних компетентностей у майбутніх офіцерів СБОУ необхідних для виконання ними завдань за призначенням, а також для організації у майбутньому системи професійної (індивідуальної, службової) підготовки підлеглого особового складу;

- провести моніторинг Інтернет-джерел, а також аналіз довідкової та спеціальної науково-методичної літератури у напрямі використання засобів фізичної та спеціальної фізичної підготовки з метою забезпечення необхідного рівня готовності військовослужбовців (правоохоронців) СБОУ до виконання завдань за призначенням на різних етапах професійної підготовки (професійної освіти майбутніх офіцерів інституцій СБОУ);

- здійснити аналіз спеціальної наукової літератури у напрямі організації системи вогневої підготовки майбутніх офіцерів СБОУ.

Методи дослідження: абстрагування, аналіз і синтез, індукція і дедукція, моделювання, математично-статистичні (експертне оцінювання, шкалювання, кореляційний аналіз факторний аналіз) тощо. Крім цього, використано власний досвід організації системи вогневої та спеціальної фізичної підготовки військовослужбовців (правоохоронців) СБОУ.

Виклад основного матеріалу. З метою якісного відпрацювання завдань та досягнення мети дослідження було створено науково-дослідну групу у складі: Ю. Самсонова, Н. Партики, К. Дяченко, М. Курилова, Б. Кушнарьова,

А. Хоменко (провідні учені та практики обраного напрямку наукової розвідки).

Дослідження організовано упродовж трьох етапів (липень 2019 р. – жовтень 2021 р.). В процесі дослідно-аналітичної роботи (перший етап дослідження, липень-серпень 2019 р.) членами науково-дослідної групи (НДГ) проведено аналіз науково-методичної літератури [2, 4, 20], а також здійснено визначення сутнісних характеристик, критеріїв та рівнів сформованості готовності майбутніх офіцерів Національної гвардії України (на прикладі курсантів Національної академії Національної гвардії України командного напрямку підготовки) до дій у складі бойових розрахунків ПТРК «Фагот» в системі професійної освіти із акцентованим використанням засобів СФП. Крім цього, відповідно до результатів аналізу спеціальної науково-методичної та довідкової літератури [3, 4, 7, 9] встановлено, що сучасний розвиток військової науки та техніки передбачає застосування під час бойових дій ряду засобів (спеціального озброєння, техніки тощо) контрборотьби із протитанковими ракетними комплексами, що передбачає їх повне знищення та ураження (ліквідацію) посадових осіб бойових розрахунків.

Відповідно до вище викладеного, прослідковується актуальність розроблення сучасних систем своєчасного оповіщення посадових осіб бойових розрахунків ПТРК, а також превентивних засобів їх особистої безпеки, які передбачають маскування, швидку зміну вогневих позицій тощо, під час бойового застосування, що передбачає високу їх спеціальну фізичну та всебічну професійну (індивідуальну, службову) підготовленість.

Таким чином, спеціальна фізична підготовленість представників інституцій СБОУ (у тому числі й майбутніх офіцерів) забезпечує їх готовність до виконання завдань за призначенням за різних умов СБОД.

Упродовж другого етапу дослідження (серпень-вересень 2019 р.) членами НДГ було проаналізовано низку спеціальних науково-методичних джерел [21-23], які регламентують організацію освітнього процесу з вогневої підготовки, а також фізичної (спеціальної фізичної) підготовки [24-26] майбутніх офіцерів Національної гвардії України (НГУ). Нами встановлено, що існуюча система підготовки кадрів для НГУ й інших інституцій СБОУ не в повній мірі забезпечує формування у них ключових професійних компетентностей, які необхідні для практичного виконання обов'язків у складі бойових розрахунків ПТРК «Фагот» й інших протитанкових ракетних комплексів, що потребує відповідної модернізації діючих програм їх підготовки із урахуванням вимог сьогодення та наявного бойового досвіду.

Враховуючи вище зазначене, членами НДГ обґрунтовано доцільність впровадження у систему вогневої та спеціальної фізичної підготовки курсантів командно-штабного факультету Національної академії Національної гвардії України (НАНГУ) педагогічних умов формування їх готовності до дій у складі бойових розрахунків ПТРК «Фагот» в системі професійної освіти із акцентованим використанням засобів спеціальної фізичної підготовки (див. Табл. 1).

Таблиця 1

Педагогічні умови формування готовності майбутніх офіцерів НГУ командного напрямку підготовки до дій у складі бойових розрахунків ПТРК «Фагот» в системі професійної освіти із акцентованим використанням засобів СФП

Внесені зміни у робочу програму навчальної дисципліни «Бойове застосування озброєння» [23]	
Змістові модулі (Теми)	Педагогічні умови (номер та назва практичного заняття, оновлений зміст навчальних питань)
Тема 10. Озброєння підрозділів вогневої підтримки	<p>Заняття № 2. Протитанкові ракетні комплекси «Фагот», переносні зенітно-ракетні комплекси «Ігла».</p> <p><u>Основна частина.</u> Навчальне питання 1. Призначення, характеристика, загальна будова та комплект постачання ПТРК «Фагот». Заходи безпеки при поводженні з комплексом. Підготовка ПТРК «Фагот» до пуску. Навчальне питання 2. Призначення, характеристика, загальна будова та комплект постачання переносних зенітно-ракетних комплексів «Ігла». Заходи безпеки при поводженні з комплексом. Навчальне питання 3. Вивчити та провести тренування нормативів з вогневої та тактичної підготовки (підготовка ПТРК «Фагот» до бойового застосування). <u>Заключна частина.</u> Біомеханічний та відеоаналіз відпрацювання нормативів з тактичної та вогневої підготовки.</p> <p>Заняття № 3. Міномети та гармати. Комплексне відпрацювання нормативів з бойової та спеціальної підготовки. <u>Основна частина.</u> Навчальне питання 1. Провести відпрацювання нормативів з тактичної та вогневої підготовки (підготовка ПТРК «Фагот» до бойового застосування, розвідка та пошук цілей). Навчальне питання 2. Призначення, класифікація та бойові властивості мінометів. Принцип дії та загальна будова мінометів. Заходи безпеки при поводженні з мінометами. Навчальне питання 3. Призначення, класифікація та бойові властивості гармат. Принцип дії та загальна будова гармат. Заходи безпеки при поводженні з гарматами. Навчальне питання 4. Призначення, класифікація та будова артилерійських пострілів та мін. Маркування та укупорка артилерійських пострілів та мін. Навчальне питання 5. Комплексне тренування нормативів з бойової та спеціальної підготовки (відбиття нападу контрдиверсійної групи противника силами бойових розрахунків: мінометів, ПТРК «Фагот», ЗРК «Ігла»).</p>

	<i>продовження таблиці 1</i>
	<u>Заключна частина.</u>
	Біомеханічний та відеоаналіз відпрацювання нормативів з бойової та спеціальної підготовки.
<p><i>Примітка 1) у зміст підготовчої (вступної) частини практичних занять з вогневої підготовки (навчальної дисципліни «Бойове застосування озброєння») включати: вправи на увагу, загально-розвиваючі та спеціальні вправи в ходьбі, бізі; 2) у зміст попутного фізичного тренування (факультативних занять з вогневої підготовки) досліджуваних курсантів К2 включати наступні навчальні питання: приховане висування особового складу бойового розрахунку ПТРК «Фагот» у пішому порядку на завчасно визначені вогневі позиції із використанням карти місцевості; ведення розвідки та визначення цілей; відбиття нападу контрдиверсійної групи (із використанням прийомів службово-прикладного рукопашного бою та штатного озброєння; відпрацювання нормативів з домедичної підготовки (надання першої невідкладної допомоги травмованим та пораненим військовослужбовцям); швидка зміна вогневої позиції, маскування, визначення цілей ураження; проведення бойових пусків протитанкових ракет на фоні значного психофізичного навантаження; швидке залишення вогневої позиції (біг по пересіченій місцевості до 2,5 – 3 км) з повторним пошуком, зайняттям та маскуванням нової вогневої позиції тощо.</i></p>	

У якості основних засобів фізичної підготовки (спеціальної фізичної підготовки) нами обрані комплекси фізичних вправ (спеціальні вправи), які забезпечують підготовку організму майбутніх офіцерів до виконання рухових завдань (відпрацювання навчальних питань основної частини) під час практичних занять з вогневої та спеціальної фізичної підготовки.

Необхідно також підкреслити, що у якості засобів спеціальної фізичної підготовки членами НДГ обрані, спеціальні (прикладні) бігові вправи та вправи на смузі перешкод (прийоми службово-прикладного рукопашного бою) тощо. Важливим інструментальним засобом є використання під час практичних занять з вогневої та спеціальної фізичної підготовки сучасного наукового інструментарію (ВКС «Katsumoto» [27 с. 36-42]).

Вибір перелічених вище технічних, а також високо функціональних засобів навчання обумовлений необхідністю ефективної та якісної організації освітнього процесу майбутніх офіцерів НГУ (представників інших інституцій СБОУ), що забезпечує надійне виконання ними завдань за призначенням у різних умовах СБОД.

У динаміці третього етапу дослідження (вересень 2019 р. – жовтень 2021 р.), членами НДГ організовано педагогічний експеримент, який передбачав практичну апробацію запропонованих нами «педагогічних умов» (табл. 1). В педагогічному експерименті прийняли участь майбутні офіцери (курсанти старших курсів командно-штабного факультету, чоловіки, n=51) НАНГУ. Всі учасники педагогічного експерименту дали згоду на участь в дослідженнях. Надалі курсантів НАНГУ зазначеного вище напряму підготовки було розподілено на дві репрезентативні групи: контрольну (Кг, n=25 чол.) та експериментальну (Ег, n=26 чол.).

До початку практичної апробації розроблених нами «педагогічних умов» (табл. 1), досліджувані показники у майбутніх офіцерів НАНГУ, учасників Кг та Ег за рівнем сформованості їхньої готовності до дій у складі бойових розрахунків ПТРК «Фагот» в системі професійної освіти із акцентованим

використанням засобів спеціальної фізичної підготовки достовірно не відрізнялися ($P \geq 0,05$).

З метою формування професійних компетентностей необхідних для забезпечення готовності курсантів командно-штабного факультету НАНГУ до дій у складі бойових розрахунків ПТРК «Фагот» (виконання завдань за призначенням у різних умовах СБОД представниками Кг під час практичних занять в системі вогневої та спеціальної фізичної підготовки (форм фізичної підготовки), використовувався діючий комплекс навчально-методичного забезпечення [21, 23-26]. У свою чергу, досліджувані майбутні офіцери Ег в системі вогневої та спеціальної фізичної підготовки (форм фізичної підготовки) додатково використовували розроблені нами «педагогічні умови» (табл. 1).

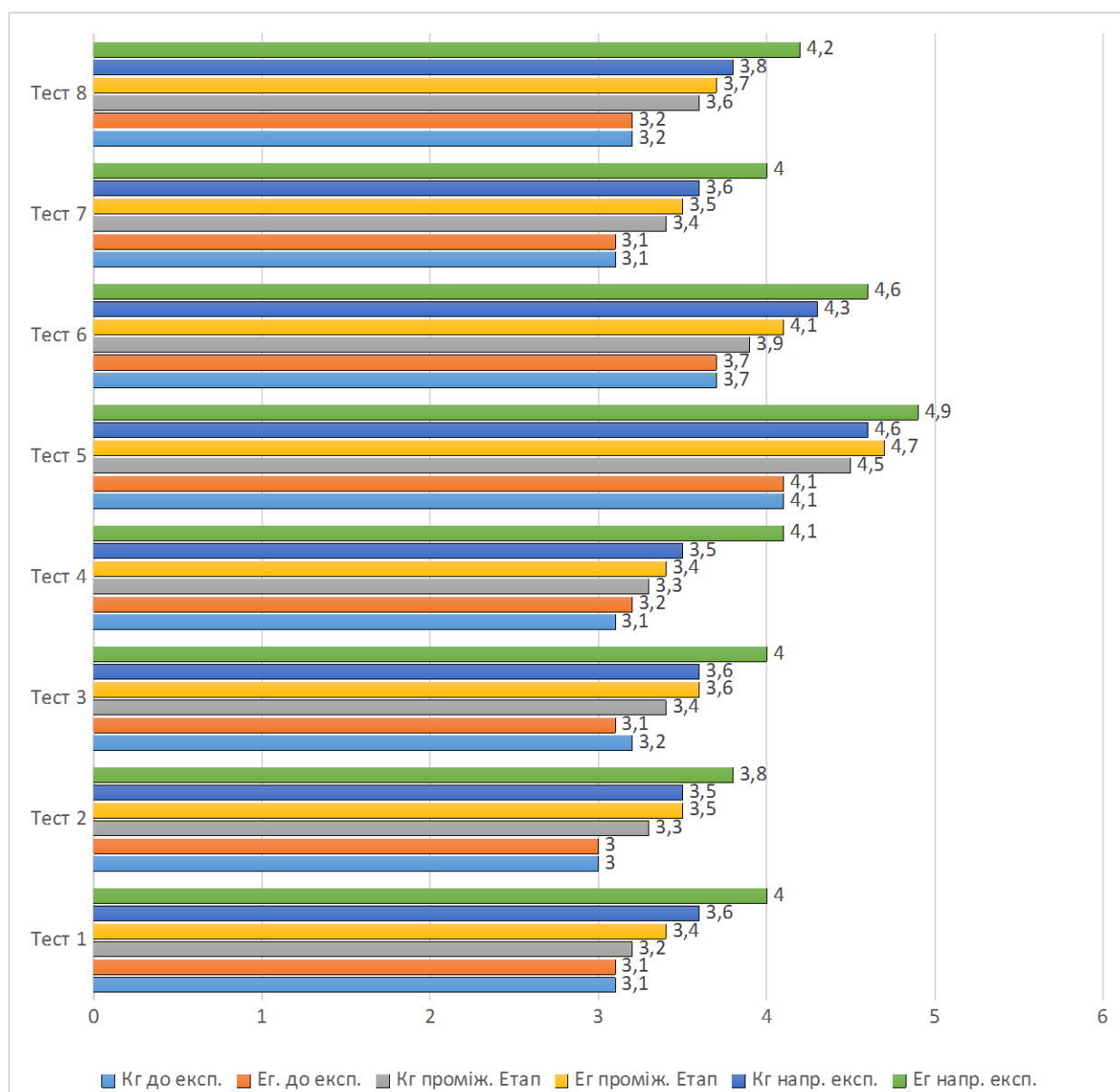
Розроблені членами НДГ педагогічні умови формування готовності майбутніх офіцерів НГУ командного напрямку підготовки до дій у складі бойових розрахунків ПТРК «Фагот» в системі професійної освіти із акцентованим використанням засобів СФП (табл. 1) використовувалися досліджуваними курсантами Ег тричі на тиждень упродовж третього етапу дослідження, що сприяло стійкому формуванню у них зазначених вище професійних компетентностей, які передбачені відповідними програмами навчання [23, 26].

Варто також зауважити, що дослідження ефективності сформованості зазначених вище професійних компетентностей у курсантів Кг та Ег здійснено відповідно до діючої нормативної бази з вогневої [28, 29] та спеціальної фізичної підготовки [24] (членами НДГ використано метод експертного оцінювання, визначено загальний рівень сформованості професійних компетентностей досліджуваних курсантів Кг та Ег за чотирьох бальною шкалою оцінювання, де «5» – максимальний бал, а «2» – мінімальний).

Заключний блок третього етапу дослідження передбачав практичну перевірку сформованості готовності курсантів Кг та Ег до дій у складі бойових розрахунків ПТРК «Фагот» у змодельованих умовах бойових дій (на фоні значного психофізичного навантаження). Практична перевірка проводилася у навчальному центрі НАНГУ із використанням навчальних зразків (тренажерів) ПТРК «Фагот» (у повній бойовій екіпіровці, з особистою зброєю тощо) і передбачала:

1) приховане висування особового складу бойових розрахунків зазначеного вище протитанкового ракетного комплексу у пішому порядку на завчасно визначені вогневі позиції із використанням карти місцевості;

2) ведення розвідки та визначення цілей, відбиття нападу контрдиверсійної групи (рукопашна сутичка за спрощеними правилами), відпрацювання нормативів з домедичної підготовки (надання першої невідкладної допомоги травмованим та пораненим військовослужбовцям);



умовні скорочення: тест №1 – підготовка ПТРК «Фагот» до бойового застосування; тест №2 – відпрацювання нормативів з тактичної та вогневої підготовки (підготовка вогневої позиції бойового розрахунку ПТРК «Фагот»); тест №3 - відпрацювання нормативів з тактичної та вогневої підготовки (розвідка та пошук цілей); тест №4 – відпрацювання нормативів з тактичної підготовки (відбиття нападу контрдиверсійної групи противника силами бойового розрахунку ПТРК «Фагот»); тест №5 – відпрацювання нормативів зі спеціальної фізичної підготовки (контрольне виконання комплексів службово-прикладного рукопашного бою); тест №6 – відпрацювання нормативів з домедичної підготовки; тест №7 – відпрацювання нормативів з тактичної та вогневої підготовки (зміна вогневої позиції бойового розрахунку ПТРК «Фагот»); тест №8 – відпрацювання нормативів з вогневої підготовки (ураження цілей силами бойового розрахунку ПТРК «Фагот»).

Рис. 1. Динаміка формування готовності курсантів командно-штабного факультету НАНГУ (досліджуваних Кг та Ег) до дій у складі бойових розрахунків ПТРК «Фагот» упродовж педагогічного експерименту

1) зміну вогневої позиції, маскування, визначення цілей ураження, проведення бойового пуску протитанкової ракети (ураження танка противника);

2) швидке залишення вогневої позиції (біг по пересіченій місцевості до 2,5 – 3 км), повторне зайняття та маскування вогневої позиції;

3) розвідка цілей та ураження (БТР, БМП) противника, приховане висування у пішому порядку (1,6 – 2 км) до місць (точок) евакуації;

4) евакуація автомобільним транспортом до місця дислокації основних сил.

Результатом комплексного тестування є ураження цілей передбачених задумом навчального бойового завдання (результати контрольного тестування надано на рис. 1, 2).

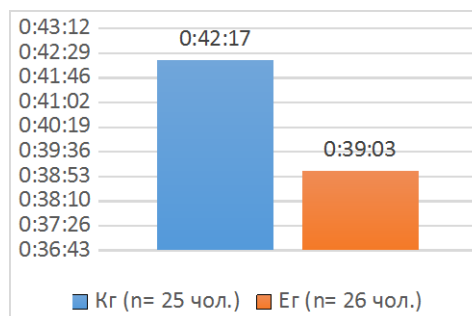


Рис. 2. Результати контрольного виконання умовного бойового завдання досліджуваними курсантами Кг (n=25 чол.) та Ег (n=26 чол.) у складі бойових розрахунків ПТРК «Фагот» (визначено загальний час виконання бойового завдання відповідно до програми контрольного випробування)

При порівнянні показників до та після використання розроблених членами НДГ педагогічних умов (табл. 1) із акцентованим використанням засобів СФП встановлено, що результати, отримані наприкінці педагогічного експерименту у досліджуваних групах, зросли відносно вихідних даних, і ці відмінності переважно є достовірні (Ег, $P \leq 0,05$).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Внаслідок проведення емпіричного дослідження членами науково-дослідної групи розроблено та апробовано педагогічні умови формування готовності майбутніх офіцерів Національної гвардії України командного напрямку підготовки до дій у складі бойових розрахунків ПТРК «Фагот» в системі професійної освіти із акцентованим використанням засобів спеціальної фізичної підготовки. Аналізуючи отримані результати вважаємо, що зазначені вище «педагогічні умови» можуть також використовуватися в системі професійної освіти офіцерів інших інституцій сектору безпеки і оборони України.

Результати контрольного виконання змодельованого членами науково-дослідної групи умовного бойового завдання досліджуваними курсантами Ег наприкінці педагогічного експерименту свідчать про високу ефективність запропонованих нами «педагогічних умов». Крім цього, членами науково-дослідної групи встановлено, що професійна діяльність досліджуваних курсантів командно-штабного факультету НАНГУ відбувається під впливом значних психофізичних навантажень, які знижують ефективність виконання ними завдань за призначенням. Так, після значного психофізичного навантаження (подолання штучних та природних перешкод, біг по пересіченій

місцевості, ведення навчальних сутичок за спрощеними правилами службово-прикладного рукопашного бою тощо) погіршуються результати ураження цілей з ПТРК «Фагот» - на $28 \pm 2,3$ % у представників Ег, та $31 \pm 1,9$ % відповідно у курсантів Кг.

У свою чергу, алгоритмізована та поетапна організація практичних занять з вогневої та спеціальної фізичної підготовки (із використанням комплексного підходу) в освітньому процесі курсантів НАНГУ, дозволило членам науково-дослідної групи суттєво підвищити показники рівня сформованості професійних компетентностей у представників Ег. Заслугує уваги й той факт, що використання в системі вогневої та спеціальної фізичної підготовки курсантів Ег сучасного наукового інструментарію (ВКС «Katsumoto») дозволило оптимізувати техніку прикладних біомеханічних рухів досліджуваних курсантів Ег, що позитивно вплинуло на якість та ефективність, а також швидкість виконання тестових завдань передбачених змодельованим нами навчальним бойовим завданням.

Таким чином, мету дослідження досягнуто, а поставлені перед нами завдання – виконані. Результати дослідження впроваджено у освітній процес курсантів старших курсів командно-штабного факультету Національної академії Національної гвардії України. Напрями подальших досліджень передбачають удосконалення техніки та тактики застосування заходів фізичного впливу (прийомів рукопашного бою) у різних умовах службово-бойової діяльності із використанням сучасних технічних засобів навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Моргунов О. А. Удосконалення прикладних навичок практичної стрільби в системі професійної освіти Національної поліції України / О. А. Моргунов, О. А. Ярещенко, О. В. Хацаюк. – Харків : Честь і закон, 2016. № 1. – С. 49-56.
2. Хацаюк О. В. Критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх офіцерів Національної гвардії України до виконання завдань за призначенням / О. В. Хацаюк, А. В. Воронін, О. В. Кравченко, А. І. Корольов. – Дрогобич : Актуальні питання гуманітарних наук, 2020. Вип. 27. Т. 5. – С. 168-176.
3. Височіна Н. Модель психофізичної готовності майбутніх офіцерів до виконання завдань за призначенням / Н. Височіна, Л. Гуніна, О. Хацаюк, Л. Котляренко, Р. Головащенко, А. Івченко. – Київ : Військова освіта, 2021. № 1 (43). – С. 24-43.
4. Khatsaiuk, O., Medvid, M., Maksymchuk, V., Kurok, O., Dziuba, P., Tyurina, V., Chervonyi, P., Yevdokimova, O., Levko, M., Demchenko, I., Maliar, N., Maliar, E., & Maksymchuk, I. (2021). Preparing Future Officers for Performing Assigned Tasks through Special Physical Training. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, 13 (2), 457-475. <https://doi.org/10.18662/rrem/13.2/431>.
5. Мась Н. М. Структурно-функціональна модель формування професійної компетентності у майбутніх військових психологів у процесі їх професійної підготовки у вищому військовому навчальному закладі / Н. М. Мась. – Хмельницький : Педагогічні та психологічні науки, 2010. №1 (32) – С. 224-229.
6. Каплун С. О. Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів служб тилу у процесі вивчення спеціальних дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Каплун Сергій Олексійович. – Ялта, 2010. – 23 с.
7. Саморок М. Г. Формування професійних компетентностей у правоохоронців МВС України підрозділів спеціального призначення до дій у гірських умовах / М. Г. Саморок, В. В. Халеп, Н. Л. Височіна, О. В. Хацаюк, Р. О. Іванішин. – Запоріжжя : Педагогіка

- формування творчої особистості у вищій і загальноосвітніх школах, 2020. № 71. Т. 2. – С. 208-215.
8. Карпенко В. Підготовка офіцерів-лідерів десантно-штурмових військ: досвід США для України / В. Карпенко. – Київ : Військова освіта, 2020. Вип. 2 (42). – С. 144-153.
9. Шемчук В. Формування професійних компетентностей майбутніх офіцерів до дій в умовах радіаційної, хімічної та біологічної небезпеки / В. Шемчук, О. Хацаюк, В. Соколовський, А. Ковтуненко, О. Корнієнко, Ю. Муштатов. – Київ : Військова освіта, 2021. № 1 (43). – С. 360-381.
10. Хацаюк О. В. Спеціальна фізична підготовка військовослужбовців внутрішніх військ МВС України : навч. посіб. / О. В. Хацаюк. – Харків : Акад. ВВ МВС України, 2011. – 180 с.
11. Хацаюк О. В. Удосконалення військово-професійних навичок військовослужбовців Національної гвардії України в процесі спеціальної фізичної підготовки / О. В. Хацаюк, Р. І. Любич, В.В. Оленченко. – Харків : Новий колегіум, 2019. № 18, Т. 2. – С. 63-68.
12. Гаркавий О. А. Методичні рекомендації з організації фізичної підготовки в підрозділах НГУ : навч. – метод. посібн. / О. А. Гаркавий, О. В. Хацаюк, С. С. Забродський, Ю. К. Белошенко, В. Б. Климович, А. М. Одерев. – Харків : НАНГУ, 2020. – 100 с.
13. Забродський С. С. Впровадження сучасних форм фізичної підготовки у систему професійної освіти майбутніх офіцерів національної гвардії України / С. С. Забродський, О. В. Хацаюк, О. С. Нестеров, С. В. Власко, О. О. Большаков. – Запоріжжя : Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітніх школах, 2020. № 72. Т. 2. – С. 49-52.
14. Моргунов О. А. Визначення ефективності прикладної вправи «Спеціальна смуга перешкод з тестування фізичних якостей» поліцейських різних категорій / О. А. Моргунов, О. В. Хацаюк. – Харків : Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України, 2021. Вип. 6. – С. 176-182.
15. Черніченко Ю. М. Перевірка бою та приведення до нормального бою стрілецької зброї : навч. посібн. / Ю. М. Черніченко, В. В. Задирака, О. І. Гуненко. – Харків : Військ. ін-т ВВ МВС України, 2003. – 47 с.
16. Репіло Ю. Є. Модель ведення бойових дій артилерійськими підрозділами під час вогневої підтримки у ході ведення наступальних дій / Ю. Є. Репіло, О. В. Головченко. – Київ : Modern Information Technologies in the Sphere of Security and Defense, 2021. Вип. 1 (40) – С. 153-162.
17. Марков О. В. Формування професійних компетентностей майбутніх офіцерів різних інституцій сектора безпеки і оборони України в системі вогневої підготовки з використанням сучасних технічних засобів навчання / О. В. Марков, Ю. В. Самсонов, С. В. Бородін, В. А. Шемчук, І. О. Атаманенко. – Одеса : Інноваційна педагогіка, 2021. № 32 Т. 2. – С. 60-74.
18. Цис О. І. Підготовка підрозділів протиповітряної оборони Національної гвардії України (озброєних 23-мм зенітною установкою ЗУ-23-2) : навч. посібн. / О. І. Цис, Д. С. Баулін, П. В. Пістряк, М. І. Зюбан. – Харків : НАНГУ, 2016. – 121 с.
19. Самсонов Ю. В. Модель формування готовності розрахунку установки ЗУ-23 до виконання завдань за призначенням із використанням засобів спеціальної фізичної підготовки / Ю. В. Самсонов, О. В. Головченко, І. І. Кочура, Є. В. Безбородов, В. О. Толокнеєв, К. Е. Дяченко, М. М. Курилов. – Київ : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт), 2021. № 7 (138). – С. 109-114.
20. Самсонов Ю. В. Сутнісні характеристики, критерії та рівні сформованості готовності майбутніх офіцерів інституцій СБОУ до дій у складі бойових розрахунків ПТРК в системі професійної освіти із використанням засобів СФП / Ю. В. Самсонов, О. А. Ярещенко. – Харків : Актуальні проблеми розвитку службово-прикладних, традиційних та східних одноборств, 2021. № 15. – С. 49-61.
21. Пістряк П. В., Методичні рекомендації по використанню комплексного тренажера переносного зенітного ракетного комплексу «Ігла» : метод. реком. / П. В. Пістряк, В. В. Афанасьєв. – Харків : НАНГУ, 2016. – 190 с.

22. Пістряк П. В., Озброєння підрозділів вогневої підтримки Національної гвардії України : навч. посіб. / П. В. Пістряк, О. В. Марков, М. В. Матросов, І. В. Мартинов, О. В. Повар. – Харків : НАНГУ, 2019. – 238 с.
23. Пістряк П. В., Робоча програма навчальної дисципліни «Бойове застосування озброєння» (25 Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону) : РПНД / П. В. Пістряк, О. В. Марков, В. В. Афанасьєв, Ю. В. Самсонов, В. В. Соколовський. – Харків : НАНГУ, 2019. – 41 с.
24. Лещеня С. В. Інструкція з організації фізичної підготовки в Національній гвардії України : інструкція / С. В. Лещеня, І. П. Орленко, А. О. Мелешко, С. С. Забродський – Київ : ІВЦ НГУ, 2019. – 146 с.
25. Хацаюк О. В. Спеціальна фізична підготовка військовослужбовців внутрішніх військ МВС України : навч. посіб. / О. В. Хацаюк. – Харків : Акад. ВВ МВС України, 2011. – 180 с.
26. Хацаюк О. В. Робоча програма навчальної дисципліни ЦПП 14 «Спеціальна фізична підготовка» (25 Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону) : РПНД / О. В. Хацаюк. – Харків : НАНГУ, 2018. – 44 с.
27. Бизин В. П. Технические средства обучения двигательным действиям : научн. пособие. / В. П. Бизин, Д. А. Миргород, А. В. Хацаюк. – Берлин (Германия) : Lambert Academic Publishing, 2014. – С. 36-42.
28. Курс стрільб із стрілецької зброї та озброєння бойових машин НГУ : курс стрільб / Наказ КНГУ від 14.03.2016 №151. – Київ : ГУНГУ, 2018. – 189 с.
29. Про підготовку військовослужбовців, військових частин (підрозділів) НГУ : наказ / наказ КНГУ від 14.03.2016 №151. – Київ : ГУНГУ, 2018. – 152 с.

REFERENCES

1. Morhunov, O. A., Yareshchenko, O. A., Khatsaiuk, O. V. (2016). Udoskonalennia prykladnykh navychok praktychnoi strilby v systemi profesiinoi osvity Natsionalnoi polit sii Ukrainy [Adequate applied tools for practical shooting in the system of professional education of the National Police of Ukraine]. Honor and law, № 1, 49-56.
2. Khatsaiuk, O. V., Voronin, A. V., Kravchenko, O. V., Korolov, A. I. (2020). Kryterii, pokaznyky ta rivni sformovanosti hotovnosti maibutnykh ofitseriv Natsionalnoi hvardii Ukrainy do vykonannia zavdan za pryznachenniam [Criteria, indicators and levels of readiness of future officers of the National Guard of Ukraine to perform assigned tasks]. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk, Vup. 27, T. 5, 168-176.
3. Vysochina, N., Hunina, L., Khatsaiuk, O., Kotliarenko, L., Holovashchenko, R., Ivchenko, A. (2021). Model psykho fizychnoi hotovnosti maibutnykh ofitseriv do vykonannia zavdan za pryznachenniam [Model of psychophysical readiness of future officers to perform assigned tasks]. Viiskova osvita, № 1 (43), 24-43.
4. Khatsaiuk, O., Medvid, M., Maksymchuk, B., Kurok, O., Dziuba, P., Tyurina, V., Chervonyi, P., Yevdokimova, O., Levko, M., Demchenko, I., Maliar, N., Maliar, E., & Maksymchuk, I. (2021). Preparing Future Officers for Performing Assigned Tasks through Special Physical Training. Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala, 13 (2), 457-475. <https://doi.org/10.18662/rrem/13.2/431>.
5. Mas, N. M. (2010). Strukturno-funktsionalna model formuvannia profesiinoi kompetentnosti u maibutnykh viiskovykh psykholohiv u protsesi yikh profesiinoi pidhotovky u vyshchomu viiskovomu navchalnomu zakladi [Structural and functional model of formation of professional competence in future military psychologists in the process of their professional training in a higher military educational institution]. Pedagogichni ta psykholohichni nauky, № 1 (32), 224-229.
6. Kaplun, S. O. (2010). Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnykh ofitseriv sluzhby tylu u protsesi vyvchennia spetsialnykh dystsyplin [Formation of professional competence of future officers of the rear services in the process of studying special disciplines]. (Abstract of PhD thesis), Yalta.

7. Samorok, M. H., Khaliep, V. V., Vysochina, N. L., Khatsaiuk, O. V., Ivanishyn, R. O. (2020). Formuvannya profesiinykh kompetentnosti u pravookhorontsiv MVS Ukrainy pidrozdiliv spetsialnogo pryznachennia do dii u hirs'kykh umovakh [Formation of professional competencies of law enforcement officers of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine of special purpose units for actions in mountain conditions]. *Pedahohika formuvannya tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnikh shkolkakh*, № 27, T. 2, 208-215.
8. Karpenko, V. (2020). Pidhotovka ofitseriv-lideriv desantno-shturmovykh viisk [Training of officers-leaders of airborne assault troops]. *Viiskova osvita*, Vup. 2 (42), 144-153.
9. Shemchuk, V., Khatsaiuk, O., Sokolovskyi, V., Kovtunenکو, A., Korniienko, O., Mushtatov Yu. (2021). Formuvannya profesiinykh kompetentnosti maibutnikh ofitseriv do dii v umovakh radiatsiinoi, khimichnoi ta biolohichnoi nebezpeky [Formation of professional competencies of future officers to act in conditions of radiation, chemical and biological danger]. *Viiskova osvita*, № 1 (43), 360-381.
10. Khatsaiuk, O. V. (2011). Spetsialna fizychna pidhotovka viiskovosluzhbovtziv vnutrishnikh viisk MVS Ukrainy [Special physical training of servicemen of the internal troops of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine]. *navchalnyi posibnyk*, 180.
11. Khatsaiuk, O. V., Liubchych, R. I., Olenchenko, V. V. (2019). Udoskonalennia viiskovo-profesiinykh navychok viiskovosluzhbovtziv Natsionalnoi hvardii Ukrainy v protsesi spetsialnoi fizychnoi pidhotovky [Improving the military-professional skills of servicemen of the National Guard of Ukraine in the process of special physical training]. *Novyi kolehium*, Vup. 18. T. 2, 63-68.
12. Harkavyi, O. A., Khatsaiuk, O. V., Zabrodskyi, S. S., Beloshenko, Yu. K., Klymovych, V. B., Oderov, A. M. (2020). Metodychni rekomendatsii z orhanizatsii fizychnoi pidhotovky v pidrozdilakh NGU [Methodical recommendations on the organization of physical training in NGU divisions]. *navchalno-metodychnyi posibnyk*, 100.
13. Zabrodskyi, S. S., Khatsaiuk, O. V., Nesterov, O. S., Vlasko, S. V., Bolshakov O. O. (2020). Vprovadzhennia suchasnykh form fizychnoi pidhotovky u systemu profesiinoi osvity maibutnikh ofitseriv natsionalnoi hvardii Ukrainy [Introduction of modern forms of physical training in the system of professional education of future officers of the National Guard of Ukraine]. *Pedahohika formuvannya tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnikh shkolkakh*, 72, T. 2, 49-52.
14. Morhunov, O. A., Khatsaiuk, O. V. (2021). Vyznachennia efektyvnosti prykladnoi vpravy «Spetsialna smuha pereshkod z testuvannia fizychnykh yakosti» politseiskykh riznykh katehorii [Determining the effectiveness of the applied exercise "Special obstacle course for testing physical qualities" of police officers of different categories]. *Pidhotovka politseiskykh v umovakh reformuvannia systemy MVS Ukrainy*, Vup. 6, 176-182.
15. Chernichenko, Yu. M., Zadyraka, V. V., Hunenko, O. I. (2003). Perevirka boiu ta pryvedennia do normalnogo boiu strilets'koi zbroi [Checking the battle and bringing small arms to normal combat]. *navchalnyi posibnyk*, 47.
16. Repilo, Yu. Ye., Holovchenko, O. V. (2020). Model vedennia boiovykh dii artyleriiskymy pidrozdilamy pid chas vohnevoi pidtrymky u khodi vedennia nastupalnykh dii [Model of combat operations by artillery units during fire support during offensive operations]. *Modern Information Technologies in the Sphere of Security and Defense*, Vup. 1 (40), 153-162.
17. Markov, O. V., Samsonov, Yu. V., Borodin, S. V., Shemchuk, V. A., Atamanenko, I. O. (2021). Formuvannya profesiinykh kompetentnosti maibutnikh ofitseriv riznykh instytutiv sektora bezpeky i oborony Ukrainy v systemi vohnevoi pidhotovky z vykorystanniam suchasnykh tekhnichnykh zasobiv navchannia [Formation of professional competencies of future officers of various institutions of the security and defense sector of Ukraine in the system of fire training with the use of modern technical means of training]. *Innovatsiina pedahohika*, № 32, T. 2, 60-74.
18. Tsys, O. I., Baulin, D. S., Pistriak, P. V., Ziuban, M. I. (2016). Pidhotovka pidrozdiliv protypovitrianoi oborony Natsionalnoi hvardii Ukrainy (ozbroienykh 23-mm zenitnoiu ustanovkoiu ZU-23-2) [Training of air defense units of the National Guard of Ukraine (armed with a 23-mm anti-aircraft gun ZU-23-2)]. *navchalnyi posibnyk*, 121.

19. Samsonov, Yu. V., Holovchenko, O. V., Kochura, I. I., Bezborodov, Ye. V., Toloknieiev, V. O., Diachenko, K. E., Kurylov, M. M. (2021). Model formuvannia hotovnosti rozrakhunku ustanovky ZU-23 do vykonannia zavdan za pryznachenniam iz vykorystanniam zasobiv spetsialnoi fizychnoi pidhotovky [Model of formation of readiness of calculation of ZU-23 installation for performance of tasks on purpose with use of means of special physical training]. *Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury (fizychna kultura i sport)*, № 7 (138), 109-114.

20. Samsonov, Yu. V., Yareschenko, O. F. (2021). Sutnisni kharakterystyky, kryterii ta rivni sformovanosti hotovnosti maibutnykh ofitseriv instytuttsii SBOU do dii u skladi boiovykh rozrakhunkiv PTRK v systemi profesiinoi osvity iz vykorystanniam zasobiv SFP [Essential characteristics, criteria and levels of readiness of future officers of the Security and Defense Sector of Ukraine to act as part of combat calculations of anti-tank missile systems in the system of vocational education with the use of Special Physical Training]. *Aktualni problemy rozvytku sluzhbovo-prykladnykh, tradytsiinykh ta skhidnykh odnaborstv*, № 15, 49-61.

21. Pistriak, P. V., Afanasiev, V. V. (2016). Metodychni rekomendatsii po vykorystanniu kompleksnoho trenazhera perenosnoho zenitnoho raketnoho kompleksu «Ihla» [Methodical recommendations on the use of a complex simulator of the portable anti-aircraft missile system "Ihla"]. *metodychni rekomendatsii*, 190.

22. Pistriak, P. V., Markov, O. V., Matrosov, M. V., Martynov, I. V., Povar O. V. (2019). Ozbroiennia pidrozdiliv vohnevoi pidtrymky Natsionalnoi hvardii Ukrainy [Armament of fire support units of the National Guard of Ukraine]. *navchalnyi posibnyk*, 238.

23. Pistriak, P. V., Markov, O. V., Afanasiev, V. V., Samsonov, Yu. V., Sokolovskyi, V. V. (2019). Robocha prohrama navchalnoi dystsypliny «Boiove zastosuvannia ozbroiennia» (25 Voienni nauky, natsionalna bezpeka, bezpeka derzhavnoho kordonu) [Work program of the discipline "Combat use of weapons" (25 Military sciences, national security, state border security)]. *RPND*, 41.

24. Leshchenia, S. V., Orlenko, I. P., Meleshko, A. O., Zabrodskyi, S. S. (2019). Instrukttsiia z orhanizatsii fizychnoi pidhotovky v Natsionalnii hvardii Ukrainy [Instruction on the organization of physical training in the National Guard of Ukraine]. *Instrukttsiia*, 146.

25. Khatsaiuk, O. V. (2011). Spetsialna fizychna pidhotovka viiskovosluzhbovtziv vnutrishnykh viisk MVS Ukrainy [Special physical training of servicemen of the internal troops of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine]. *navchalnyi posibnyk*, 180.

26. Khatsaiuk, O. V. (2018). Robocha prohrama navchalnoi dystsypliny TsPP 14 «Spetsialna fizychna pidhotovka» (25 Voienni nauky, natsionalna bezpeka, bezpeka derzhavnoho kordonu) [Work program of the discipline CPP 14 "Special physical training" (25 Military sciences, national security, state border security)]. *RPND*, 44.

27. Byzyn, V. P., Myrhorod, D. A., Khatsaiuk A. V. (2014). Tekhnicheskye sredstva obucheniya dvyhatelnumm deistvyiam [Technical means of teaching motor actions]. *nauchn. posobye*, 36-42.

28. Holovne upravlinnia NGU (2018). Kurs strilb iz striletskoi zbroi ta ozbroiennia boiovykh mashyn NGU [Shooting course for shooting and restoring fighting machines of NSU]. *Nakaz KNGU vid 14.03.2016 №151*, 189.

29. Holovne upravlinnia NGU (2018). Pro pidhotovku viiskovosluzhbovtziv, viiskovykh chastyn (pidrozdiliv) NGU [About the preparation of service services, service units (pidrozdiliv) NGU]. *Nakaz KNGU vid 14.03.2016 №151*, 152.

Резюме

Юрий Самсонов,

кандидат технических наук, доцент
Национальная академия Национальной
гвардии Украины

Неонила Партыко,

кандидат психологических наук, доцент

Национальный университет
«Львовская политехника»
Константин Дяченко,
Национальная академия Национальной
гвардии Украины
Максим Курилов,
Национальная академия Национальной
гвардии Украины
Богдан Кушнарков,
Национальная академия Национальной
гвардии Украины
Анастасия Хоменко,
Национальный университет «Львовская политехника»

**Результаты опытно-экспериментальной проверки педагогических условий
формирования готовности будущих офицеров к боевому применению
ПТРК «Фагот» с использованием средств СФП**

Рассмотрена актуальная проблема формирования профессиональных компетенций будущих офицеров Национальной гвардии Украины к выполнению задач по назначению в составе боевых расчетов ПТРК «Фагот» в системе профессионального образования с акцентированным использованием средств специальной физической подготовки. Согласно результатов мониторинга Интернет-ресурсов (анализа научно-методической, справочной и специальной литературы) в избранном направлении научного поиска, членами научно-исследовательской группы разработаны и апробированы педагогические условия, которые обеспечивают формирование готовности будущих офицеров институций сектора безопасности и обороны Украины к выполнению задач по назначению в составе боевых расчетов ПТРК «Фагот». Также нами установлено, что результаты, полученные в конце педагогического эксперимента в исследуемых группах, выросли относительно исходных данных, и эти различия преимущественно достоверные (Эг, $P \leq 0,05$). Результаты контрольного выполнения, смоделированного членами научно-исследовательской группы учебного боевого задания исследуемыми курсантами Эг в конце педагогического эксперимента свидетельствуют о высокой эффективности разработанных педагогических условий. Кроме этого, использование в системе огневой и специальной физической подготовки курсантов Эг современного научного инструментария (ВКС «Katsumoto») позволило оптимизировать технику прикладных биомеханических движений, а также положительно повлияло на качество и эффективность (скорость) выполнения ими тестовых заданий предусмотренных смоделированным нами учебным боевым заданием.

Ключевые слова: *готовность; курсанты; педагогические условия; профессиональное образование; профессиональные компетентности; специальная физическая подготовка; физические качества.*

SUMMARY

Yuri Samsonov,
Candidate of Technical Sciences, Associate Professor
National Academy of the National Guard of Ukraine
Neonila Partyko,
Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor
Lviv Polytechnic National University
Konstantin Dyachenko,
National Academy of the National Guard of Ukraine
Maxim Kurilov,
National Academy of the National Guard of Ukraine

Bogdan Kushnaryov,
National Academy of the National Guard of Ukraine
Anastasiia Khomenko,
Lviv Polytechnic National University

Results of Experimental test of Pedagogical Conditions of Formation of Readiness of Future Officers for combat use of the ATMS "FAGOT" with use of means of SPT

Introduction. *The problem of the formation of the professional competences of the military officers of the National Guards of Ukraine before the official registration of the plant for the designation at the warehouse of the combat rocket complexes of the PMC "Fagot" in the system of professional training in the system of professional education is clearly relevant. In accordance with the results of monitoring Internet resources (analysis of scientific-methodical, reference and special literature) in the chosen direction of scientific intelligence, members of the research group developed and tested pedagogical conditions that ensure the readiness of future officers of security and defense institutions of Ukraine to perform tasks by appointment as part of the combat calculations PMC "Fagot".*

Purpose. *The purpose of the research is to develop and test pedagogical conditions for the formation of readiness of future officers of the National Guard of Ukraine in the command direction of preparation for action as part of combat calculations PMC "Fagot" in the system of vocational education with emphasis on special physical training.*

Methods. *In the process of empirical research, the following methods were used: abstraction, analysis and synthesis, induction and deduction, modeling, mathematical and statistical (expert evaluation, scaling, correlation analysis, factor analysis), etc.*

Results. *We found that the results obtained at the end of the pedagogical experiment in the studied groups increased relative to the initial data, and these differences are mostly significant (Eg, $P \leq 0,05$). The results of the control performance of the training combat task simulated by the members of the research group by the studied cadets Eg at the end of the pedagogical experiment testify to the high efficiency of the developed pedagogical conditions. In addition, the use of modern scientific tools (VCS "Katsumoto") in the system of fire and special physical training of cadets Eg allowed to optimize the technique of applied biomechanical movements, which positively affected the quality and efficiency, as well as the speed of test tasks provided by our simulated combat mission.*

Originality. *The results of the research are introduced into the educational process of senior cadets of the command and staff faculty of the National Academy of the National Guard of Ukraine. Areas of further research include the improvement of techniques and tactics of application of physical measures (techniques of hand-to-hand combat) in various conditions of service and combat activities with the use of modern technical means of training.*

Conclusion. *As a result of empirical research, members of the research group developed and tested the pedagogical conditions for forming the readiness of future officers of the National Guard of Ukraine command direction of training (future officers of security and defense institutions of Ukraine) to act as part of combat calculations PMC "Fagot" in vocational education. using special physical training.*

Key words: *readiness; cadets; pedagogical conditions; professional education; professional competencies; special physical training; physical qualities.*

УДК 37.01:378

Катерина Трибулькевич
доктор педагогічних наук, доцент
Національна академія Служби
безпеки України
ORCID ID 0000-0002-1907-7011
DOI: 10.33099/2617-1775/2021-02/248-254

ДО ПИТАННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО І ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

У статті розглянуто сутність поняття «патріотичне виховання» та його завдання, згідно сучасної системи національно-патріотичного виховання; визначено феномен громадянського виховання та його компоненти; за допомогою методів аналізу, синтезу, доведення, порівняння, абстрагування, узагальнення, конкретизації співвіднесено поняття «громадянське виховання» та «патріотичне виховання».

Ключові слова: патріотичне виховання; громадянське виховання; вищий військовий навчальний заклад; ціннісне ставлення до себе; ціннісне ставлення до інших; ціннісне ставлення до Батьківщини; ціннісне ставлення до праці; політична і правова культура.

Постановка проблеми. В умовах російської агресії, тимчасової окупації автономної республіки Крим, окремих районів Луганської та Донецької областей, поруч з питаннями обороноздатності нашої держави та готовності українців ставати на захист рідної землі, особливого звучання набуває питання патріотичного виховання дітей і молоді.

Починаючи з періоду здобуття Україною незалежності, вийшла ціла низка концепцій національного виховання, де здійснювалися спроби окреслити виховний вектор для українських педагогів. Справжнім проривом була «Концепція громадянського виховання» за авторства К.І. Чорної, О.В. Сухомлинської, М.Й. Боришевського, І.Г. Гараненка, С.Г. Рябова, затверджена у 2000 році. Вагомими в організації виховного процесу загальних середніх закладів та закладів вищої освіти є такі документи як Концепція національно-патріотичного виховання молоді, затверджена 27.10.2009, Концепція національного виховання студентської молоді, затверджена 16.06.2015.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання патріотичного виховання в умовах вищого військового навчального закладу вивчали В.Ю. Артемов, В.Ф. Баранівський, В.К. Майборода, В.М. Манько, Б.О. Пантюхов, О.І. Покотило, О.О. Салата, О.Л. Скрябін, О.В. Тарасенко та інші дослідники. Особливий науковий інтерес становить дисертаційне дослідження О.О. Пашкової «Військово-патріотичне виховання курсантів вищих військових навчальних закладів України (1991-2019)» [3], в якому узагальнено досвід військово-патріотичного виховання курсантів вищих військових навчальних закладів періоду незалежності та запропоновано рекомендації щодо використання воєнно-історичних знань у процесі військово-патріотичного виховання майбутніх офіцерів Збройних Сил

України. Проте питання співвідношення патріотичного і громадянського виховання потребують подальшого дослідження.

Мета статті - визначити співвідношення понять «патріотичне виховання» і «громадянське виховання».

Методи дослідження. У ході дослідження було використано методи аналізу, синтезу, доведення, порівняння, абстрагування, узагальнення, конкретизації з метою об'єктивного вивчення феноменів патріотичного та громадянського виховання.

Виклад основного матеріалу. Міністерство освіти і науки дає роз'яснення щодо сучасної системи національно-патріотичного виховання: «Національно-патріотичне виховання дітей та молоді – це комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, освітніх закладів, громадських організацій, сім'ї та інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації» [2].

Мета патріотичного виховання конкретизується через систему таких виховних завдань: утвердження в свідомості і почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України; виховання поваги до Конституції України, законів України, державної символіки; підвищення престижу військової служби, а звідси – культивування ставлення до солдата як до захисника вітчизни, героя; усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю; сприяння набуттю дітьми та молоддю патріотичного досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення, уміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства, спілкуватися з соціальними інститутами, органами влади, спроможності дотримуватись законів та захищати права людини, готовності взяти на себе відповідальність, здатності розв'язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів; формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій; утвердження гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства; культивування кращих рис української ментальності: працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережного ставлення до природи; формування мовленнєвої культури; спонукання зростаючої особистості до активної протидії українофобству, аморальності, сепаратизму, шовінізму, фашизму.

Проте значення громадянського виховання значно ширше. Крім того, воно обернене до особистості громадянина. Адже в його основі покладено ідею Ж.-Ж.Руссо про принцип природнього права, коли права людини на гідне життя, роботу, умови для вдосконалення вище від людських законів. А отже держава забезпечує гідні умови спершу, а потім вимагає відданості, дотримання

законів, служіння народу, і здатність віддати життя за співвітчизників, що називається патріотизмом.

Крім того, громадянське виховання передбачає знання своїх прав і свобод та вміння їх захистити у цивілізованій спосіб, повагу до гербу, гімну, символіки, знання рідної історії та культури і їх шанування.

На думку авторів «Концепції громадянського виховання», громадянське виховання - процес формування громадянськості як інтегрованої якості особистості, що надає людині можливість відчувати себе морально, соціально, політично, юридично дієздатною та захищеною. Воно покликане виховувати особистість чутливою до свого оточення, долучати її до суспільного життя, в якому права людини виступають визначальними. Громадянське виховання об'єднує в собі суспільну й приватну сфери.

Звідси громадянськість - багатоаспектне поняття. Це фундаментальна духовно-моральна якість, світоглядно-психологічна характеристика особистості, що має культурологічні засади. Громадянськість - це також реальна можливість втілення в життя сукупності соціальних, політичних і громадянських прав особистості, її інтеграція в культурні й соціальні структури суспільства.

В педагогічному плані громадянськість містить в собі знання, переживання й вчинки. Ці складові знаходяться в певних зв'язках й взаємодії при переважанні на певних етапах розвитку індивіда емоційного компоненту, формування почуттєвої сфери [1].

Мета громадянського виховання реалізується через визнання й забезпечення в реальному житті прав людини як гуманістичної цінності та єдиної норми всіх людей без будь-яких дискримінацій, на чому будується відкрите, демократичне, громадянське суспільство; зв'язок прав людини із її громадянською відповідальністю; формування національної свідомості, належності до рідної землі, народу; утвердження гуманістичної моралі та формування поваги до таких цінностей як свобода, рівність, справедливість; формування соціальної активності особистості; формування працелюбності особистості, відповідальності за свої дії; формування політичної та правової культури; виховання поваги до Конституції України, законодавства, державної мови; розвиток критичного мислення; формування інтеркультурного менталітету; вироблення негативного ставлення до будь-яких форм насильства; активне попередження тенденцій до виявлення деструктивного націоналізму, проявів шовінізму, фашизму, месіанських налаштованостей.

Поняття громадянського виховання ми розуміємо у зв'язку понять ціннісне ставлення до себе – до інших – до Батьківщини.

Ціннісні ставлення ґрунтуються на гуманістичних принципах і виконують роль регулятора у відносинах між особистістю та існуючою дійсністю.

У виховній практиці радянського періоду пропагувалась сліпа любов Вітчизни, що передбачала повне самозречення. На жаль, сьогодні ми маємо суспільство людей, які не вірять ні у потенціал своєї держави, ні в теперішнє, ні у свої сили. В той час, коли психолого-педагогічною практикою доведено: людина, яка не може любити себе, не здатна любити

інших людей, адже вона просто не вміє відчувати, а значить і виявляти це почуття.

Під любов'ю до себе ми розуміємо ціннісне ставлення до своїх інтересів, потреб, думок, переживань, діяльності, – до всього, що пов'язане з формуванням власної особистості. Це не самозадоволення, а постійний творчий пошук себе кращого, віра у свої сили.

Ціннісно ставитися до власної особистості означає приймати себе, цінувати свої якості. Приймаючи себе, людина не лише приділяє увагу своїм позитивним рисам. Вона визнає власні недоліки, визначає засоби їх подолання, тобто обирає конструктивний шлях саморозвитку. І перша сходинка до змін – вміння виділити ті якості, що її не задовольняють. Людину можуть не влаштовувати певні риси, вчинки, але вона повинна приймати себе в цілому, не ототожнюючи власне “Я” зі своєю поведінкою, вадами, адже “образ я” – це ядро особистості.

Ціннісне ставлення до себе формується завдяки внутрішній свободі, відкритості до навколишньої дійсності та процесам самопізнання і самоусвідомлення. Велику роль у процесі формування ціннісного ставлення до себе відіграє особиста гідність як основа розуміння свого місця у суспільстві та усвідомлення громадського обов'язку.

Завдання, яке постало сьогодні перед педагогами, психологами, вихователями, – допомогти особистості пізнати та прийняти своє “Я”. І це прийняття навчить цінувати не лише свій внутрішній світ, але й світ іншої людини, що безпосередньо пов'язано з ціннісним ставленням до Батьківщини і людства в цілому.

Ціннісне ставлення до інших усвідомлюється нами як повага до внутрішнього світу, дій, вчинків, думок людей, які знаходяться поруч. Особистість, що ціннісно ставиться до інших, не здатна на злочин, підлість, зраду, брехню, адже її повага до людей не дозволить вчинити подібне.

Але ціннісне ставлення до інших передбачає не тільки повагу до думок людей, але й передбачає проникнення до сфери їх почуттів, здатність поставити себе на місце іншого, емоційний відгук на його переживання.

Ціннісне ставлення до себе та до інших реалізується завдяки положенню “Я – індивідуальність у системі інших індивідуальностей”. Інтерес до себе як до особистості повинен поширюватися і на людей, які знаходяться поруч. Така взаємодія зі світом приводить до усвідомлення того, що людина є найвищою цінністю в світі, метою буття, а не засобом для досягнення певних цілей. Тому визначальним у ставленні до неї є толерантність і повага. Поруч з ціннісними ставленнями, усвідомлення своїх прав і свобод та вміння їх захищати є запорукою розвитку громадянськості, як інтегральної риси, адже права людини – той інструмент, за допомогою якого вона може відстоювати свої інтереси, втілювати сутнісні сили, тобто те, що є для неї благом. Формування ціннісного ставлення до себе та до інших відбувається саме завдяки вмінню захищати свої права та права інших людей.

Ціннісне ставлення до Батьківщини і до людства є ознаками громадянськості, що впливають з перших двох названих рис. Ставлячись до своєї Батьківщини з ціннісних позицій, особистість поважає свій народ, його мову, історію, звичаї, символіку, гімн; вірить у життєвий потенціал рідної держави; турбується про її благо і готова завжди захищати національні інтереси.

Важливу роль у структурі ціннісного ставлення відіграють почуття. Лише за умови наявності стійких позитивних переживань відносно Вітчизни стає можливим формування активного ціннісного ставлення до неї. Якщо ж у ставленні до Батьківщини мають місце почуття обурення, байдужості, то ціннісним таке ставлення назвати не можна.

Громадянин, який ціннісно ставиться до Батьківщини, обов'язково цінує й людство в цілому, адже запорукою збереження національних інтересів є толерантне ставлення до всіх народностей. Толерантність до великих і малих народів – риса, притаманна особистості вільного і демократичного суспільства. Вона проявляється у повазі до прав, свобод, культури, національних особливостей інших народів; здатності вирішувати проблеми з різноманітними етнічними та релігійними групами шляхом компромісу.

Поважаючи інші народи, особистість осягає єдність та унікальність життя на Землі, відчуває себе складовою великого організму, такою ж потрібною та неповторною, як інші. Ціннісне ставлення до людства передбачає співіснування, співтовариство, співпрацю з іншими особистостями на основі принципів справедливості, милосердя, взаємодопомоги.

Значущою ознакою громадянськості є сформованість ціннісного ставлення до природи, яке виявляється в усвідомленні взаємозв'язку людини з природою, причетності до всіх природних явищ, охороні та примноженні природних багатств, активній боротьбі з усім, що шкодить навколишньому середовищу. Це стосується не лише оберігання природи рідного краю, своєї Батьківщини, але і планетарного екологічного середовища в цілому.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, на нашу думку, патріотичне виховання є складовою громадянського виховання. Побудова громадянського суспільства залежить не тільки від патріотичних почуттів, любові до рідної землі, знання історії, мови, культури, шанобливого ставлення до інших народів, але і від сформованої правової свідомості, соціально-психологічної зрілості, коли людина усвідомлює себе активним творцем своєї долі та долі власної держави. Перспективи подальших досліджень полягають у дослідженні ефективних умов для виховання патріотизму через призму громадянського виховання у вищому військовому навчальному закладі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності. Шлях освіти. 2000. №3. 7-13.
2. Національно-патріотичне виховання. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/vihovna-robotata-zahist-prav-ditini/nacionalno-patriotichne-vihovannya> (дата звернення: 08.11.2021).

3. Пашкова О.О. (2021). Військово-патріотичне виховання курсантів вищих військових навчальних закладів України (1991-2019) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : 20.02.22 «Військова історія», Київ, 2021.

REFERENCES

1. Kontseptsiiia hromadianskoho vykhovannia osobystosti v umovakh rozvytku ukrainskoi derzhavnosti [The concept of civic upbringing of the person in the development of Ukrainian statehood]. Shliakh osvity. 2000. №3. 7-13.
2. Natsionalno-patriotychne vykhovannia. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy [National-patriotic upbringing. Ministry of Education and Science of Ukraine]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/vihovna-robotata-zahist-prav-ditini/natsionalno-patriotichne-vihovannya> (data zvernennia: 08.11.2021).
3. Pashkova O.O. (2021). Viiskovo-patriotychne vykhovannia kursantiv vyshchikh viiskovykh navchalnykh zakladiv Ukrainy (1991-2019) [Military-patriotic upbringing of cadets of higher military educational institutions of Ukraine (1991-2019)]: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ist. nauk : 20.02.22 «Viiskova istoriia», Kyiv, 2021.

РЕЗЮМЕ

Екатерина Трибулькевич
доктор педагогических наук, доцент
Национальная академия Службы
безопасности Украины

К вопросу соотношения гражданского и патриотического воспитания

В статье рассмотрена сущность понятия «патриотическое воспитание» и его задачи согласно современной системе национально-патриотического воспитания; определен феномен гражданского воспитания и его компоненты; с помощью методов анализа, синтеза, доказывания, сравнения, абстрагирования, обобщения, конкретизации соотношены понятия «гражданское воспитание» и «патриотическое воспитание». Ключевые слова: патриотическое воспитание, гражданское воспитание, высшее военное учебное заведение, ценностное отношение к себе, ценностное отношение к другим, ценностное отношение к Родине, ценностное отношение к труду, политическая и правовая культура.

Ключевые слова: патриотическое воспитание; гражданское воспитание; высшее военное учебное заведение; ценностное отношение к себе; ценностное отношение к другим; ценностное отношение к Родине; ценностное отношение к труду; политическая и правовая культура.

SUMMARY

Kateryna Trybulkevych
doctor of pedagogical sciences,
associate professor
National Academy of Security
Service of Ukraine

To the question of the ratio of civic and patriotic upbringing

Introduction. In the conditions of Russian aggression, temporary occupation of the autonomous republic of Crimea, separate districts of Luhansk and Donetsk regions, along with the issues of our state's defense capability and readiness of Ukrainians to defend their homeland, the issue of patriotic upbringing of children and youth acquires a special sound.

Purpose. Determine the relationship between the concepts of "patriotic upbringing" and

"civic upbringing".

Methods. *The research used methods of analysis, synthesis, proof, comparison, abstraction, generalization, concretization in order to objectively study the phenomena of patriotic and civic upbringing.*

Results. *Civic education is turned to the personality of the citizen. After all, it is based on the idea of Jean-Jacques Rousseau on the principle of natural law, when the human right to a dignified life, work, conditions for improvement is higher than human laws. Consequently, the state provides decent conditions first, and then requires devotion, observance of the law, service to the people, and the ability to lay down one's life for one's compatriots, which is called patriotism. In addition, civic education involves knowledge of their rights and freedoms and the ability to protect them in a civilized manner, respect for the coat of arms, anthem, symbols, knowledge of native history and culture and their respect.*

Patriotic upbringing is a component of civic upbringing. Building a civil society depends not only on patriotic feelings, love for the homeland, knowledge of history, language, culture, respect for other peoples, but also on the formed legal consciousness, socio-psychological maturity, when a person realizes himself an active creator of his destiny and destiny own state. Prospects for further research are to study the effective conditions for the education of patriotism through the prism of civic education in higher military education.

Originality. *The article considers the essence of the concept of "patriotic upbringing " and its tasks, according to the modern system of national-patriotic upbringing; the phenomenon of civic upbringing and its components are determined; with the help of methods of analysis, synthesis, proof, comparison, abstraction, generalization, concretization, the concept of "civic upbringing" and "patriotic upbringing" are correlated.*

Conclusion. *Thus, patriotic upbringing is a component of civic upbringing. Building a civil society depends not only on patriotic feelings, love for the homeland, knowledge of history, language, culture, respect for other peoples, but also on the formed legal consciousness, socio-psychological maturity, when a person realizes himself an active creator of his destiny and destiny own state. Prospects for further research are to study the effective conditions for the upbringing of patriotism through the prism of civic upbringing in higher military education.*

Key words: *patriotic upbringing; civic upbringing; higher military educational institution; value attitude to oneself; value attitude to others; value attitude to the Motherland; value attitude to work; political and legal culture.*

УДК351.86:355.457>(477)

Олег Цевельов,
кандидат наук з державного управління
Департамент військової політики
та стратегічного планування
Міністерства оборони України, м. Київ,
ORCID ID 0000-0003-4549-5505
DOI: 10.33099/2617-1775/2021-02/255-267

ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Під впливом глибоких геополітичних та внутрішніх змін українського суспільства, уніфікації культури, поширення різного роду інформації, трансформації в освітньої політиці відбувається значна робота з переопрацювання підходів до вищої військової освіти України. Всі ці перетворення в якості підготовки майбутніх офіцерів відбуваються на тлі критичних змін в забезпеченні національної безпеки держави та розвитку військової науки. Актуальність теми щодо формування нової політики професійної військової освіти значно зростає у зв'язку із змінами чисельності, структури та функцій Збройних Сил України та інших військових формувань, їх підходах до підготовки кваліфікованих кадрів до виконання завдань під час підготовки та ведення всеохоплюючої оборони держави.

***Ключові слова:** професійна військова освіта; Збройні Сили; інші військові формування; підготовка військовослужбовців; кваліфікація; спеціалізація.*

Постановка проблеми: Питання формування політики професійної військової освіти рахується в тому, що наукові дослідження розвитку системи військової професійної освіти України у взаємодії з основними положеннями національної безпеки досі являються фрагментарними та носять циклічний характер. Взагалі ґрунтовних робіт щодо формування політики практично відсутні, що також обумовлює необхідність проведення глибокого аналізу нормативної бази та світових практик в контексті освітньої політики, сучасної воєнно-політичної обстановки, у тісної взаємодії із завданнями реформування й будівництва Збройних Сил України та інших військових формувань і забезпечення національної безпеки держави.

Системна криза та переформатування світоустрою загострюють протиріччя всіх рівнів життя, підвищують вірогідність розв'язання війн та здійснення терористичних актів. В сучасних умовах загострення конкуренції за місто у світовій ієрархії через різні геополітичні стратегії ведучих держав не має адекватних рецептів глобального управління – свої інтереси світові лідери відстоюють любою ціною, що призводить до виникнення жорстких конфліктів, деградації відношень між країнами, зменшенню безпеки, посиленню глобального дисбалансу, зростанню критичної маси проблем у сфері глобальної безпеки, активізації екстремістських угруповань та можливості зміни державних кордонів.

Нарощування воєнних загроз для України, поява нових, нетрадиційних підходів до застосування військової сили, зміни у системах озброєння, формах і способах озброєної боротьби, трансформують погляди на роль складових

сектору безпеки і оборони, підвищують вимоги до їх підготовки та потребують формування нових лідерських якостей.

Оптимізація та реформування Збройних Сил України та інших військових формувань викликає необхідність в оптимізації вищих військових навчальних закладів, корінних змін усій системі професійної військової освіти – від управління ними, до змісту кваліфікації, стандартів та програм, їх глибинного аналізу через призму збройного конфлікту на сході держави та нових загроз національної безпеки України.

Тому основним змістом під час формування політики професійної військової освіти враховується те, що під час її реформування необхідно задовольнити збільшені потреби перспективного стану Збройних Сил України та інших військових формувань, забезпечуючи при цьому єдність новацій із збереженням кращих традицій української військової школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: Теоретичну основу дослідження склали наукові праці останніх років за темою функціонування та розвитку військової системи освіти. В роботі були використані нормативно-правові акти, що визначають політику забезпечення національної безпеки, оборони та освіти України, а також останні підходи керівництва Міністерства оборони України з питань професійної підготовки військовослужбовців, враховуючи досвід провідних країн світу. Проведено аналіз праць таких науковців, як А.В. Балендра, В.А. Горбулін, Д.В. Вітер, О.О. Мітягин, М.М. Телелім, С.Т. Полторака та ін., в яких осмислюються традиційні та нові загрози національним інтересам України, обґрунтовується необхідність посилення воєнного потенціалу, розвитку Збройних Сил України та інших військових формувань у тому числі у підходах до формування військової освіти.

Метою статті є здійснення аналізу стану та тенденцій розвитку української системи військової професійної освіти, обґрунтування шляхів її удосконалення в контексті забезпечення національної безпеки, захисту територіальної цілісності й суверенітету в умовах ведення «гібридної війни», підвищення боєздатності Збройних Сил України та інших військових формувань з урахуванням воєнно-політичної обстановки у світі. У дослідженні представлені пропозиції щодо формування політики професійної військової освіти в контексті оптимальної моделі професійної підготовки військовослужбовців всіх категорій.

Методи дослідження: системний аналіз і синтез, індукція і дедукція, порівняння, класифікація, узагальнення та систематизація.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах нестабільного розвитку міжнародних відносин та виникнення воєнних загроз перед країнами світу постають все нові вимоги до підготовки військових фахівців з урахуванням останніх війн та військових конфліктів, які відбуваються у різних куточках світу. Упродовж кількох років, перед міжнародним суспільством піднімається тема про нові світові війни, а саме: війна з тероризмом, локальні війни та збройні конфлікти всередині країни на тлі міжнаціональних, етнічних та міжконфесійних протиріч. В цих конфліктах на ряду зі старим озброєнням і технічними засобами використовуються нові зразки озброєння та техніки,

мінно-вибухових пристроїв та інженерних споруд, безпілотних засобів. Отже роль сучасного військовослужбовця очевидна, тому що вона залежить, у першу чергу, від його професіоналізму та підготовленості діяти в умовах реального бою.

Через протистояння Заходу та Росії, зростання воєнної мощі сусідніх держав та наявності реальних воєнних загроз, Україні необхідна інноваційна та високопрофесійна армія, де до підготовки, технічного кругозору і компетентності військових пред'являються вимоги принципово іншого, найсучаснішого рівня. Сучасний підхід до підготовки військових фахівців диктує передумови для створення чітко вираженої поетапної підготовки, яка дозволить протягом усієї служби військовослужбовця підвищувати йому свої професійні якості.

З початком конфлікту та розв'язання бойових дій на території України виникла необхідність глибокої трансформації змісту навчання у вищих військових навчальних закладах. Проте практично не відбулося змін самого процесу навчання. Форми навчання і види навчальних занять не сприяють напрацюванню лідерських якостей у військовослужбовців тактичного рівня підготовки та слухачів оперативного й стратегічного рівнів. Проте, відмічається значно більший прогрес у питаннях підготовки лідерських якостей лише у сержантського складу. Із підвищенням ролі сержантів в Збройних Силах та інших військових формуваннях, із збільшенням категорії професійних військовослужбовців та початком підготовки сержантського і старшинського складу у військових навчальних центрах сержантського (старшинського) складу лідерські якості корпусу молодших командирів невпинно зростають.

У багатьох вітчизняних фахових виданнях науковцями виділені деякі складові в дослідженні вищої освіти за кордоном, а саме: міжнародний аспект неперервної професійної освіти; спільність і розбіжності професійної підготовки фахівців у Західній Європі (Франції та Німеччини); сучасна політика вищої освіти США й порівняння з огляду на інтереси України; стан і тенденції розвитку освітніх систем інших зарубіжних країн.

Враховуючи різноманітність систем військової освіти таких країн, як США, Франція та Німеччина, для України необхідно визначити ключові категорії, від яких буде залежати подальший процес підготовки офіцерів всіх категорій, а також формування національної політики професійної військової освіти. Це: структура підготовки військових фахівців, підвищення їх кваліфікації, перепідготовка офіцерських кадрів та етапність у підготовці військових спеціалістів на різних освітніх рівнях.

Аналіз системи військової освіти провідних країн світу дає змогу використовувати досвід організації та вдосконалення процесу військової освіти, який є ефективним для вирішення проблем реформування вітчизняної військової освіти та формувати власні погляди для підвищення навчання офіцерів та інших категорій військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань.

Водночас, аналіз систем професійної військової освіти країн – членів НАТО вказує на те, що вони мають низку суттєвих відмінностей від нашої

системи в питаннях поєднання професійної військової освіти та підготовки військовослужбовців в процесі служби, термінів здобуття освіти та проходження підготовки. Так, у більшості держав – членів НАТО переважає процес проходження професійної військової підготовки, а не військова освіта, що зумовлюється малою чисельністю збройних сил і невеликим державним замовленням.

Система професійної військової освіти складових сектору безпеки і оборони України забезпечує Збройні Сили України, інші військові формування та правоохоронні органи зі спеціальним статусом держави підготовленими офіцерами, сержантським і старшинським складом. Ця система інтегрована в загальнодержавну систему освіти та має у своєму складі університети, академії, військові інститути (в тому числі у складі цивільних закладів вищої освіти), військові коледжі, факультети і кафедри військової підготовки, а також Київський військовий лицей, низку лицейів з посиленою військово-фізичною підготовкою, які належать до інших силових та правоохоронних відомств.

Вища освіта держави (рівно як й для становлення військових фахівців) визначається сукупністю систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти [1].

Основним продуктом системи професійної військової освіти є висококваліфіковані кадри, від рівня підготовки яких залежить здатність сил оборони України до захисту держави, а відтак спроможність протистояти зовнішній збройній агресії та іншим воєнним загрозам. Система професійної військової освіти на сьогодні перебуває в процесі кардинальних змін відповідно до вимог законодавства України щодо інтеграції держави в європейський політичний, економічний, безпековий, правовий простори, маючи чіткий намір набуття членства в НАТО. Професійна військова освіта у політиці її формування розглядається за двома основними аспектами, а це: отримання фундаментальних знань, вмінь і навиків – у навчальному закладі; їх розвиток і закріплення під час виконання функціональних обов'язків на посаді через систему підготовки на відповідних курсах перед призначенням на нові посади. [2].

Під впливом загроз та ризиків на забезпечення національної безпеки України росте розуміння необхідності кардинального переосмислення підходів до формування політики професійної військової освіти, переконання в тому, що без її осмислення та впровадження сучасних підходів неможливо добитися головної мети – забезпечити надійну національну безпеку (розвиток сектору безпеки і оборони країни, захист суверенітету та територіальної цілісності держави та реалізацію її національних інтересів) як невоєнними заходами, так й під час застосування воєнної сили. Важливим чинником перетворень в системі професійної військової освіти є досвід участі Збройних Сил, інших військових формувань та правоохоронних органів зі спеціальним статусом України в проведенні антитерористичної операції та Операції об'єднаних сил на Сході

держави.

Для досягнення мети щодо створення висококваліфікованих сил безпеки і оборони необхідні розробка і послідовне проведення реалістичної політики професійної військової освіти, підвищення рівня готовності всіх складових оборони держави, зміцнення її обороноздатності, визначення і використання найбільш ефективних можливих форм та способів нейтралізації воєнних загроз. Прагнення до комплексного і взаємозв'язаного обліку перерахованих чинників під час організації функціонування системи військової освіти та забезпечення воєнної безпеки необхідно розглядати її як механізм, покликаний реалізовувати прийняті в країні концептуальні погляди і політичні установки в області формування політики військової освіти шляхом координації діяльності органів законодавчої, виконавчої влади і всіх інших елементів сектору безпеки та оборони України.



Рис. 1. Шляхи формування політики професійної військової освіти.

Під час формування політики професійної військової освіти повинно враховуватися співробітництво Збройних Сил, інших військових формувань України з країнами НАТО, набуття досвіду та реалізація його в подальшому. Метою такої співпраці є:

сприяння у реалізації завдань реформування Збройних Сил України та інших військових формувань відповідно до сучасних стандартів та нарощування їх спроможностей з відбиття збройної агресії проти України;

досягнення сумісності визначених сил та засобів Збройних Сил України з військовими формуваннями країн-членів НАТО та партнерів для забезпечення здатності діяти спільно під час проведення операцій з підтримання миру та безпеки та заходів підготовки військ (сил).

Враховуючи сучасний стан військової освіти, проблеми реформування сектору безпеки і оборони України вважаємо, що політика професійної військової освіти повинна включати три основні рівні, а саме:

рівень підготовки – корпусу молодшого командного складу і військових фахівців;

рівень підготовки – офіцерський корпус і вищий командний склад сектору безпеки і оборони держави;

рівень підготовки – для отримання необхідних військових знань і навичок всім населенням України (*дивись схему 1*).

Реалізуючи ці завдання, Збройні Сили України та інші військові формування використовують увесь спектр існуючих на сьогодні механізмів та програм співробітництва з Альянсом, а саме: військовий діалог на стратегічному рівні шляхом участі керівництва Збройних Сил України у щорічних засіданнях Військового комітету НАТО; залучення військовослужбовців України до реалізації програм НАТО, спрямованих на розбудову оборонного потенціалу – Програми удосконалення військової освіти (DEEP), Програми професійного розвитку (PDP) та Ініціативи з розбудови доброчесності, прозорості та зниження корупційних ризиків у діяльності оборонних та безпекових інституцій (ВІ) шляхом участі у відповідних семінарах, курсах, стажуваннях, корабельній практиці тощо; розвиток професійного сержантського складу Збройних Сил України, яка здійснюється за кошти Програми DEEP – консультативно-дорадча підтримка під час розробки навчальних програм для сержантів, проведення програм лідерства, організація заходів фахової та мовної підготовки сержантського складу за стандартами НАТО; набуття сумісності та здатності діяти спільно з військовими формуваннями НАТО шляхом виконання завдань, визначених Цілями партнерства для Збройних Сил України у рамках Процесу планування та оцінки сил (ППОС) [3].

Щодо формування сучасної політики професійної військової освіти розглянемо само поняття «професійної військової освіти». Так, професійна військова освіта визначається як одна з важливих складових національної безпеки держави. Висококваліфіковані, різносторонні розвинуті та професійні військові кадри різних рівнів структури воєнних формувань – це реальна сила, яка створює оборонний потенціал, зміцнює воєнну міцність.

Поняття «військова освіта» розглядається як сукупність систематизованих знань за фундаментальними та спеціальними знаннями воєнної науки, що необхідні військовослужбовцям під час їх практичної діяльності як в мирний час, так у разі ведення бойових дій.

Пилипчук Р.В. наголошує, що військова освіта – «різновид професійної освіти, що має на меті підготовку фахівців з різних напрямків військової справи» [4].

Нещадим М.І. визначає, що система військової освіти – «це сукупність взаємопов'язаних складових, яка функціонує відповідно до притаманних їй закономірностей і принципів та призначена для підготовки військових фахівців, зміцнення бойової готовності Збройних Сил і створення матеріальних, інтелектуальних і духовних цінностей в інтересах забезпечення національної безпеки та оборони України» [5].

Отже, професійна військова освіта – це процес підготовки громадян України для військової служби та виконання військового обов'язку, підвищення кваліфікації всіх категорій військовослужбовців та перепідготовки військових спеціалістів під час службового зросту чи зміни напрямку службової діяльності, супроводжуючий констатацією досягнутого освітнього рівня.

Військова освіта, передусім, тактичного рівня в усіх провідних країнах світу – це корпоративна система підготовки військових фахівців, призначення яких – виконання завдань, зумовлених специфікою функціонування збройних сил і потребою їх застосування в конкретних умовах.

Як визначає Полторак С.Т., що «державна політика у сфері вищої освіти полягає у формуванні та нормативно-правовому закріпленні загальної стратегії вищої освіти, визначенні цілей, завдань і відповідних напрямків дії, спрямованих на забезпечення функціонування та розвитку системи вищої освіти. Зміст державної політики у сфері вищої освіти визначають мета, завдання, а також основні принципи функціонування та пріоритетні напрямки розвитку системи вищої освіти».

Отже, підготовка персоналу Збройних Сил, інших військових формувань та правоохоронних органів зі спеціальним статусом України – це комплекс заходів, що включає процес навчання, професіоналізації і виховання усіх військовослужбовців, працівників силових відомств України, резервістів, які проходять службу у резерві [6].

Виходячи з визначення системи професійної освіти в основу подальшого її реформування та формування політики окреслено наступні напрями: законодавче та нормативне врегулювання питань підготовки військових фахівців з урахуванням досвіду проведення антитерористичної операції/операції Об'єднаних сил; підвищення якості та приведення змісту і технологій навчання фахівців у відповідність до сучасних завдань сил оборони держави; подальша оптимізація мережі військових навчальних закладів усіх рівнів акредитації, поліпшення підготовки науково-педагогічних кадрів, перехід на більш сумісну з країнами НАТО триступеневу систему рівнів військової освіти (тактичний, оперативний і стратегічний рівні); перегляд змісту освіти та фахової підготовки, наполегливе впровадження в освітній процес процедур НАТО тощо.

За ствердженням фахівців департаменту військової освіти і науки Міністерства оборони України вважалося, що суто технічне викладання низки

військових і цивільних дисциплін та сам процес навчання у військовому середовищі (форма, статuti і т.п.) мають підготувати майбутнього офіцера до служби за обраною спеціальністю на первинних посадах у Збройних Силах та інших силових структурах. Навчання на командних факультетах чи вищих навчальних закладах відрізнялося від технічних чи інших спеціалізацій лише кількістю годин, які виділяються на тактику, чи інші дисципліни. Такі дисципліни, як менеджмент не вивчалися. В дисциплінах, які стосувалися управління військами, викладалися лише технічні моменти організації та роботи пунктів управління, порядку роботи командира та деякі аспекти взаємовідношень у військових колективах. Зміст навчання швидше відповідав на питання що потрібен робити командир, проте не давав відповіді на інше – як командир повинен досягати того рішення, яке прийнято та затверджено [7].

Із розвитком зв'язків із західними країнами у військовій освіті, особливо з початком гібридної війни, виник інтерес до західної концепції лідерства. Іноземні інструктори почали впроваджувати в Збройних Силах України «курси лідерства» різних рівнів.

Отже, з 2021 року за рішенням відповідного департаменту Міністерства оборони України планується перейти на перспективну систему професійної військової освіти, яка передбачає серйозну кореляцією з кар'єрою офіцера, коли кожному наступному призначенню на вищу посаду передують обов'язкове підвищення рівня військової освіти.

При цьому враховується, що в умовах швидких змін, що відбуваються у воєнній та науково-технічній сферах та через стрімке старіння освітнього контенту, тривалі періоди навчання офіцерів у вищих військових навчальних закладах є невиправдано фінансово обтяжливими для держави. На зміну тривалим 2-3-річним циклам навчання офіцерських кадрів в університеті, які часто не достатньо пов'язані з офіцерською кар'єрою та не забезпечують отримання актуальних знань та умінь, вводиться системне оновлення професійних компетентностей відповідно до необхідного рівня військової освіти кожні 3-5 років служби офіцерів.

Також Міністерством оборони України внесено пропозиції щодо змін законодавства про освіту, якими, починаючи з 2021 року передбачається введення тактичного, оперативного та стратегічного рівнів, як це впроваджено у країнах-членах НАТО. Для реалізації зазначеної концепції запроваджується система курсів для здобуття відповідного рівня військової освіти (*дивись схему 2*).

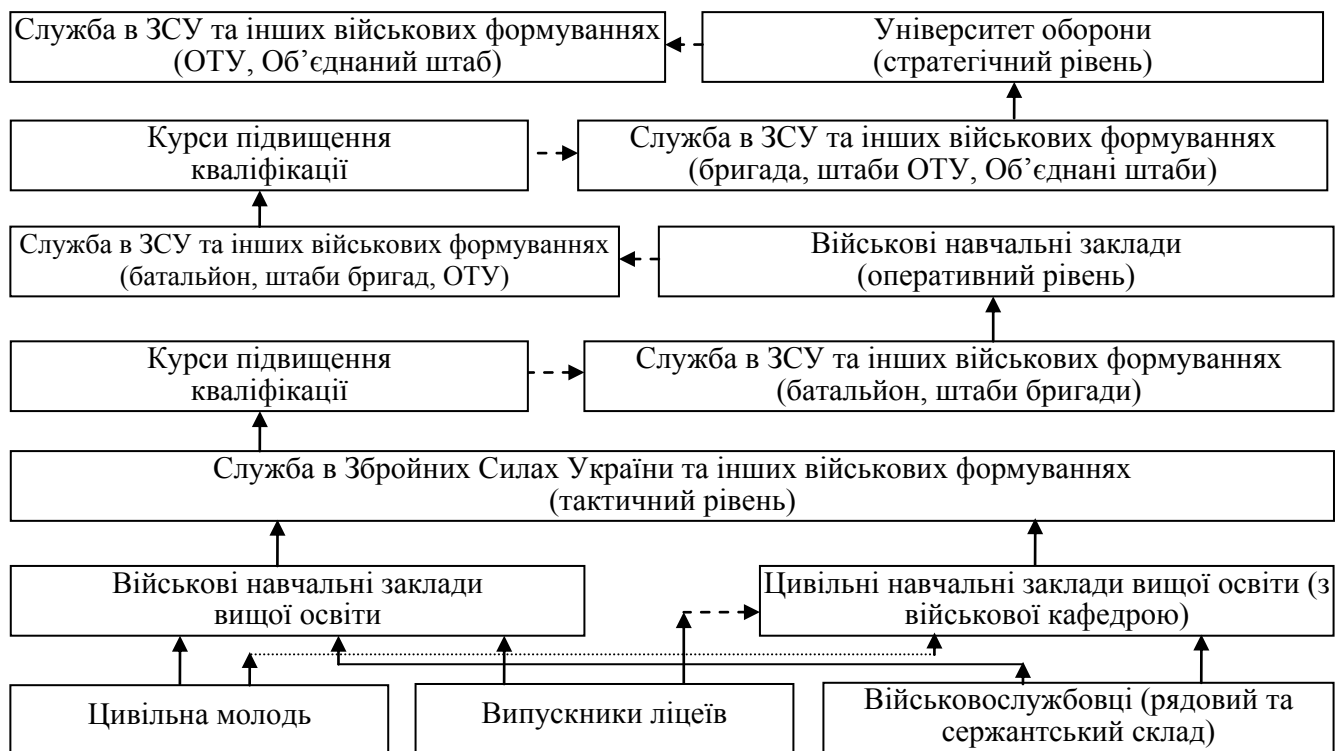


Схема 2. Система професійної підготовки офіцерів Збройних Сил України та інших військових формувань (Варіант)

На сьогодні з врахуванням досвіду країн НАТО реалізуються три рівні курсів: L-2, L-3, L-4. На L-2 буде вивчатись бригадна тематика, а на L-3 – виключно оперативна: навчання слухачів відбуватиметься в об'єднаних, змішаних групах без урахування спеціалізації, оскільки оперативний рівень передбачає ведення об'єднаних, міжвидових операцій і, відповідно, пов'язану з цим специфіку організації освітнього процесу. Відповідно, L-4 – це стратегічний рівень. Крім суто структурних змін, запроваджуються серйозні змістові зміни, якими передбачено розмежування між оперативним та стратегічним рівнями. Основу оперативного рівня становитимуть питання операційного планування та ведення всього спектру об'єднаних операцій, а стратегічного – основи оборонного менеджменту, оборонного планування та прийняття стратегічних рішень у безпековому секторі, діяльність Об'єднаних штабів.

Такий підхід у підготовки офіцерів, які вже здобули освітній рівень магістра, не дає повторно отримувати цей освітній ступінь одночасно зі здобуттям оперативного або стратегічного рівня військової освіти. Для офіцерів, які просуваються по службі, запропоновані курси підвищення кваліфікації, тобто, офіцер здобуває професійну кваліфікацію «професіонал у сфері оборони, офіцер оперативного рівня» або «офіцер стратегічного рівня» чи «офіцер з безпеки державного кордону оперативного рівня», як складову повної освітньої кваліфікації. Таким чином, під час навчання, реалізується стандарт вищої освіти.

Практика подальшої підготовки офіцерів буде вдосконалена та продовжена, а терміни навчання на лідерських (оперативних та стратегічних) курсах враховуватимуться як частину магістерської програми, водночас у

офіцерів з'являється можливість займатися науковою, дослідницькою діяльністю. Ті офіцери, які не отримали на тактичному рівні освітнього ступеня «магістр», а випускаються з вищих військових навчальних закладів тактичного рівня зі ступенем «бакалавр», матимуть змогу після завершення курсу оперативного або стратегічного рівня, вступити до магістратури за спеціальностями у галузі знань «Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону», які ліцензовані та акредитовані [8].

Основні напрями реформування та вдосконалення сектору безпеки і оборони України визначаються загальною орієнтацією на підвищення його ефективності, професійної та спільної підготовки всіх складових, зміцнення морально психологічного стану, покращення матеріально-технічного і соціального забезпечення.

Особливо цікавими є погляди на лідерство керівників воєнних відомств країн-членів НАТО. Колишній командувач Об'єднаними збройними силами Коаліції в Афганістан, Центральним Командування збройних сил США та колишній директор ЦРУ Девід Петреус звертає увагу на «культуру розуміння», яка існує у військово-навчальних закладах країн Заходу, як необхідного елементу для визначення проблем, пізнання їх причин і суті, визначення шляхів їх вирішення та запуску внутрішньо-військових механізмів їх уникнення для впровадження у навчання, тренувальний процес, бойові процедури [9].

Деякі канадські військові лідери вбачають основними складовими підготовки військових лідерів формування критичного погляду на події на базі широкої загальної культури [10], під якою розуміють соціальні науки (соціологію, політологію, антропологію, географію і т.п.), а також літературу, теорію комунікацій, риторику, філософію. Інші зосереджуються на класичній для західного світу теорії трансформаційного лідерства [11] додаючи до нього елемент інклюзивності, ролі командира у залученні всіх до виконання завдання.

Безумовно, вихованню лідерів сприятиме запровадження передових методів навчання та видів навчальних занять. Операції ЗС України протягом АТО та ООС (оборона Донецького та Луганського аеропортів, бойові дії під Дебальцевим, рейдові дії, звільнення Слов'янська тощо) повинні стати навчальними матеріалами, кейсами для критичного розбору і пошуку кращих рішень у ситуаціях, які склалися. Проблемний метод навчання у поєднанні з роботою у групах, призначенням лідерів груп сприятиме розвитку лідерських якостей та засвоєнню групових методів опрацювання рішення. Варто зауважити, що процес прийняття рішення в Збройних Силах України та інших військових формуваннях центрований на особі командира, на протигагу до західної військової культури, де значно більше уваги приділяється штабним оцінкам та опрацюванню варіантів рішення. Роль командира (лідера) при такому варіанті роботи за стандартами НАТО та в парадигмі трансформаційного лідерства полягає у: представленні мети майбутніх дій, заохоченні до участі, залученні компетентних підлеглих до прийняття рішення, організації спільних дій, керівництві діяльністю штабу [12].

Формування широкої загальної культури має відбуватися викладанням

низки дисциплін, які належать до соціальних наук та обов'язковим списком для вивчення спеціалізованої літератури з соціології, військової історії, міжнародних відносин, стратегічних комунікацій. Адже поряд із міжнародним виміром діяльності сучасного офіцера (взаємодія із НАТО, спільні навчання, конференції, діяльність іноземних радників) є і абсолютно невідомий майбутнім офіцерам внутрішній соціальний вимір української гібридної війни (історія Донбасу, соціологія конфлікту, право ведення війни, антитерористичне законодавство, протидія тероризму та миротворчі операції).

Без такого масиву знань логіка рішень майбутніх командирів чи спеціалістів у сфері національної безпеки може бути недолугою чи відверто злочинною. Важливою задачею військової освіти провідних держав є освоєння офіцерами таких функцій військово-професійної діяльності, які відповідали б загальнолюдським, демократичним цінностям. Без цих основ не мисляться довірчі відносини між військовою та цивільною частинами суспільства.

Висновки. По-перше, системи військової освіти на сучасному етапі виступає водночас як об'єктом, так і суб'єктом реформування всього комплексу сил оборони. Саме висока якість підготовки військових кадрів є важливою умовою своєчасності, повноти та ефективності виконання заходів оборонної реформи в державі та є основою у формуванні політики професійної військової освіти держави.

По-друге, через наближення системи військової освіти України до євроатлантичних стандартів політика професійної військової освіти повинна включати: перехід на трьохрівневу систему освіти (тактичний, оперативний, стратегічний); запровадження «школи оборонного менеджменту» та «школи лідерства» як складових професіоналізації освіти; перегляд кваліфікаційних вимог і штатно-посадових категорій до військових посад офіцерського складу з урахуванням освітніх ступенів і рівнів військової освіти; перегляд змісту освіти та фахової підготовки особового складу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 р. №1556-VII : URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page2>.
2. Натівський аудит професійної військової освіти в міністерстві оборони України. Укринформ. Інтернет-видавництво: URL: <https://ukrinform.ua/rubric-society/3074913-ukrainsku-vijskovu-jsvitu-reformuut-za-standartami-nato.htm>.
3. Програма НАТО з удосконалення військової освіти (DEEP): URL: https://nato.int/cps/en/natohg/news_179718.htm.
4. Р. В. Пилипчук. Військова освіта // Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [веб-сайт] / гол. редкол.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=34459.
5. Нещадим Микола Іванович. Військова освіта України: історія, теорія, методологія, практика: дис... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. - К., 2004.
6. С.Т. Полторак. Проблеми державного управління системи вищої військової освіти та шляхи їх вирішення // Інвестиції: практика та досвід. Видавництво ТОВ «ДСК-центр» / №20, 2017 – С.63-66.
7. Офіційний веб сайт Міністерства оборони України : URL :

<https://mil.gov.ua/news/2021/01/29/novij-algoritm-zdobuttya-vijskovo-osviti-navchannya-oficzerahrotyagom-usiei-kareri>.

8. Ю. Приходько. Підготовка військових фахівців у провідних країнах світу: основоположні засади та тенденції // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2017, № 3 (67) – С.285-299.

9. Petraeus D. Pour un surge des idées / D. Petraeus // Penser autrement : pour une approche critique et créative des affaires militaires: Les Cahiers de la Revue Défense Nationale : URL : <https://ru.calameo.com/books/00055811533cd3636d191>.

10. Parenteau D. La culture générale comme école de commandement: quelle formation pour nos jeunes officiers? / D. Petraeus // Revue militaire canadienne. – 2014. – Vol. 15, No. 1. – P. 59–63.

11. Harding J. Les principes fondamentaux du leadership inclusif / J. Harding // Revue militaire canadienne – 2016. – Vol. 16, No. 4. – P. 62–67.

12. Верстюк І. Одкровення генерала. Екс-голова ЦРУ в інтерв'ю НВ пояснює, як Україна може завдати Росії нищівного удару: журнал НВ. – 02.07.2019. : URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2010_1_9.

13. Sylvain Paile. European Education And Training For Young Officers The European Initiative For The Exchange Of Young Officers, Inspired By Erasmus. : Brussels, March 2014. P – 38.

REFERENCES

1. Pro vishy osvity: Zakon Ukrainu vid 1 lipnya 2014 p. №1556-VII : URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page2>.

2. Natovskij aydit profesijnoi vijskovo osvitu v Ministerstvi oboronu Kreinu. Ukrinform. Internet-vudavnitstvo: URL: <https://ukrinform.ua/rubric-society/3074913-ukrainsku-vijskovu-jsvitu-reformuut-za-standartami-nato.htm>.

3. Programa NATO z udoskonalennya vijskovo osvitu (DEEP): URL: https://nato.int/cps/en/natohg/news_179718.htm.

4. R.V. Pilipchuk. Vijskova osvita // Entsiklopedia Sychasnoi Ukrainu: elektronnya versia [veb-sait] / gol. redkol.: I.M. Dzuba, A.I. Djykovskij, M.G. Djelezniak ta in.; NAN Ukrainu, NTSH. Kyiv: Instytut entsiklopedichnux doslidgen NAN Ukrainu, 2006. URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=34459.

5. Nechadim Mukola Ivanovich. Vijskova osvita Ukrainu: istoria, teoria, metodologia, praktika: dis... d-ra ped. nayk: 13.00.04 / Instytut pedagogiku I psixologii profesijnoi osvitu ANP Ukrainu. - K., 2004.

6. S.T. Poltorak. Problemu derjavnogo upravlenia systemu vushoi vijskovo osvitu ta chliaxu ix vurishennia // Sinvestutsii: praktika ta dosvid. Vudavnitstvo TOV «DSK-tsentru» / №20, 2017 – С.63-66.

7. Ofitsijnui veb sait Ministerstva oboronu Ukrainu: URL: <https://mil.gov.ua/news/2021/01/29/novij-algoritm-zdobuttya-vijskovo-osviti-navchannya-oficzerahrotyagom-usiei-kareri>.

8. U. Pridokko. Pidgotovka vijskovux fexivtsiv u providnux krainach svity: osnovopolodgni zasadu ta tendentsii // Pedagogichni nayki: teoria, istoria, innovatsijni tehnologii, 2017, № 3 (67) – С.285-299.

9. Petraeus D. Pour un surge des idées / D. Petraeus // Penser autrement : pour une approche critique et créative des affaires militaires: Les Cahiers de la Revue Défense Nationale: URL: <https://ru.calameo.com/books/00055811533cd3636d191>.

10. Parenteau D. La culture générale comme école de commandement: quelle formation pour nos jeunes officiers? / D. Petraeus // Revue militaire canadienne. – 2014. – Vol. 15, No. 1. 59– 63.

11. Harding J. Les principes fondamentaux du leadership inclusif / J. Harding // Revue militaire canadienne – 2016. – Vol. 16, No. 4. – P. 62–67.

12. Verstuk I. Odkrovenia generala.Eks-golova TsRU v intervju NB poiasnue, iak Ukraina moje zavdatu Rosii nushivnogo ydary: jurnal NB. – 02.07.2019.: URL: <http://>

nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2010_1_9.

13. Sylvain Paile. European Education And Training For Young Officers The European Initiative For The Exchange Of Young Officers, Inspired By Erasmus: Brussels, March 2014. P – 38.

Oleg Tsevelyov

candidate of sciences in public Administration
Department of military policy
and strategic planning of the
Ministry of Defense of Ukraine, Kyiv

Formation of professional policy of military education in ukraine in modern conditions

Introduction. *Under the influence of profound geopolitical and internal changes in Ukrainian society, the unification of culture, the dissemination of various kinds of information, and the transformation of educational policy, considerable work is being done to revise approaches to higher military education in Ukraine.*

The issue of forming a policy of vocational military education is considered to be that scientific research into the development of the system of military vocational education in Ukraine in cooperation with the basic provisions of national security is still fragmentary, often empirical.

Purpose. *Is to analyze the state and trends of the Ukrainian system of military vocational education, substantiate ways to improve it in the context of national security, protection of territorial integrity and sovereignty in a "hybrid war", increase the combat capability of the Armed Forces and other military formations of Ukraine situation in the world. The study presents proposals for the formation of a policy of professional military education to build an optimal model of professional training of officers.*

Methods: *system analysis and synthesis, induction and deduction, comparison, classification, generalization and systematization.*

Results: *Optimization and reform of the Armed Forces of Ukraine and other military formations necessitates the optimization of the network of higher military educational institutions, radical changes in the entire system of professional military education - from their management to the content of training standards and programs, their in-depth analysis through the prism of armed conflict in the east new threats to Ukraine's national security.*

Therefore, the main content in shaping the policy of professional military education is that during its reform it is necessary to meet the increased needs of long-term accounting of the Armed Forces of Ukraine and other military formations, while ensuring the unity of innovations while preserving the best traditions of Ukrainian military school.

Originality: *The urgency of the topic of forming a new policy of professional military education is growing significantly due to changes in the number, structure and functions of the Armed Forces of Ukraine and other military formations, their approaches to training qualified personnel to perform tasks during training and comprehensive defense.*

Conclusion. *System of military education at the present stage is both the object and the subject of reform of the whole complex of defense forces.*

The most significant measures to bring Ukraine's military education system closer to Euro-Atlantic standards should be considered: transition to a three-tier education system; introduction of "school of defense management" and "school of leadership" as components of professionalization of education; revision of qualification requirements and staff categories for military positions of officers, taking into account educational degrees and levels of military education; review of the content of education and professional training of personnel.

Key words: *professional military education; Armed Forces; other military formations; training of servicemen; qualification; specialization.*

УДК 371.315.6:371.3(378)

Надія Шабатіна,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
ORCID ID 0000-0002-5066-9517
DOI: 10.33099/2617-1775/2021-02/268-274

СТАНДАРТИ НАТО ТА ВИМОГИ ДО СИСТЕМИ ЗБОРУ ТА ОБРОБКИ ІНФОРМАЦІЇ ЩОДО ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

Розглянуто стандарти НАТО до освіти та підготовки слухачів (курсантів) військових навчальних закладів у частині оцінки якості військової освіти. Визначено можливості та перспективи впровадження стандартів НАТО у вітчизняній системі військової освіти для вирішення завдання щодо розробки сучасної моделі автоматизованої системи збору та обробки інформації. Розглянуто елементи системи оцінювання якості щодо їх відповідності сучасним запитам та очікуванням стейкхолдерів, які орієнтуються на принципи та підходи до оцінювання на основі стандартів країн-членів НАТО.

Ключові слова: вищий військовий навчальний заклад; військова освіта; оцінювання якості освіти; система військової освіти; стандарти НАТО; система збору та обробки інформації.

Постановка проблеми. Розвиток військової освіти України є одним з пріоритетних завдань реформування Збройних Сил держави. Фундаментальними, стратегічно важливим завданням реформування Збройних Сил України та розвитку системи військової освіти є створення умов для всебічного розвитку та підвищення ефективності підготовки військових фахівців, яка відповідає сучасним завданням, що постають перед Збройними Силами України (ЗСУ), зокрема на шляху євроатлантичної інтеграції, набуття відповідності стандартам та процедурам, прийнятим у збройних силах держав-членах НАТО.

Одним з важливих елементів сучасної системи військової освіти є оцінювання якості освіти випускників вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ). Система оцінювання якості, яка існує сьогодні, не відповідає сучасним запитам та очікуванням стейкхолдерів, які орієнтуються на принципи та підходи оцінювання, визначені в якості стандартів у країнах-членах НАТО й здійснюється у межах автоматизованих систем збору та обробки освітньої інформації. Розробка та впровадження у практику таких систем у вітчизняній системі військової освіти та ЗСУ, як єдиного комплексу, застосування якого спрямоване на забезпечення високої якості освіти а підготовки офіцерів та військових фахівців, які здатні виконувати завдання на посадах у військах (силах) за призначенням, залишається актуальним питанням, яке потребує вирішення. Пріоритетом у даному випадку є обґрунтування вимог до автоматизованої системи збору та обробки інформації (СЗОІ) щодо оцінювання якості освіти випускників ВВНЗ за підсумками їх службової діяльності у військах (силах) Збройних Сил України за стандартами НАТО.

Метою статті є визначення вимог до системи збору та обробки інформації щодо оцінювання якості освіти випускників ВВНЗ за підсумками їх службової діяльності відповідно до стандартів НАТО.

Методи дослідження. У статті використано систему загальнонаукових і спеціальних методів теоретичного та емпіричного дослідження (аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми, систематизація та узагальнення, логічно-порівняльний методи, системний підхід, контент-аналіз).

Виклад основного матеріалу. Аналіз сучасних досліджень вказує на те, що основними вимогами, які у цілому сприятимуть досягненню цілей, завдань, об'єктивному оцінюванню якості набуття випускниками ВВНЗ військової освіти та створення умов (за усіма існуючими видами забезпечення навчально-виховного процесу у ВВНЗ [1; 2]) щодо реалізації програмних результатів у рамках функціонування системи військової освіти на етапі моделювання системи збору та оцінки інформації, є:

- спроможність моделі щодо реалізації автоматизованого об'єктивного оцінювання якості освіти;
- спроможність моделі щодо реалізації автоматизованого визначення відповідності змісту та результатів військової освіти вимогам встановлених стандартів.

Спроможність моделі щодо реалізації автоматизованого об'єктивного оцінювання якості освіти випускників ВВНЗ за усіма ступенями вищої освіти та рівнями військової освіти за підсумками їх службової діяльності у військах (силах) забезпечується на основі порівняння результатів відгуків з даними компонентів освітніх програм, що містяться, як правило, у базі даних автоматизованої СЗОІ, а також з іншими даними, які є необхідними для забезпечення можливостей вчасного реагування на виявлені недоліки в освітніх програмах та/або освітній діяльності ВВНЗ.

Спроможність моделі щодо реалізації автоматизованого визначення відповідності змісту та результатів військової освіти вимогам встановлених стандартів передбачає [4]:

- виконання вимог стандартів вищої освіти України (формування загальних та загально-професійних компетентностей військових фахівців);
- виконання вимог професійних стандартів підготовки фахівців (формування військово-професійних та професійно-спеціальних компетентностей);
- виконання вимог Національного агентства з питань забезпечення якості вищої освіти Міністерства освіти України та стандарту НАТО Vi-SCD 075-007 "Освіта і підготовка".

В останньому випадку йдеться про необхідність забезпечення відповідності основних принципів реалізації освітнього процесу, зокрема й в аспекті оцінки якості освіти, стандартам НАТО, які мають бути враховані під час розробки СЗОІ щодо оцінювання якості освіти випускників ВВНЗ за підсумками їх службової діяльності. Такий підхід, у тому числі, дає можливість виробити практичні рекомендації щодо забезпечення якості освітньої діяльності та приведення освітнього і управлінського процесів ВВНЗ у

відповідність вимогам, які висувають стейкхолдери до рівня підготовленості випускників ВВНЗ. Тому доцільно розглянути стандарти НАТО, які висуваються до системи менеджменту якості освіти.

Згідно стандарту НАТО “Освіта та індивідуальна підготовка (E&ITD) 075-007” [3] ВВНЗ України, спрямовуючи увагу на підвищення ефективності системи менеджменту якості освіти, отримують можливість приєднатись до загального процесу інституційного розвитку, прийнятого у країнах-членах НАТО. У даному випадку від застосування стандартів НАТО до системи менеджменту якості освіти виправдовує очікування, що навчальні заклади, які інституційно (у цілому як заклад) акредитовані НАТО, встановлять, підтримують та переглянуть свої внутрішні процеси та процедури для забезпечення виконання декількох основних стандартів та керівних принципів, які діють у межах єдиного комплексу, що поєднує інформаційні системи та систему управління знаннями.

Для країн-членів НАТО стандартизованою процедурою є збір, аналіз та ефективне використання навчальним закладом відповідної інформації для ефективного управління та проведення своєї навчальної та пов’язаної з цим діяльності. Це стандарт реалізується через виконання нормативів, що застосовуються до визначення об’єктів системи управління інформацією. За діючими нормативами система управління інформацією має управляти:

- відгуками зацікавлених сторін (стейкхолдери);
- розробленням нових версій наявних матеріалів;
- ресурсами (матеріалами для курсів);
- вивченим та узагальненим досвідом;
- ресурси для навчання/викладання;
- профілюванням (відомостями про) слухачів/курсантів;
- відомостями про ключові показники успішності.

Виконання цього стандарту та нормативів пов’язане з іншим стандартом НАТО, за яким навчальний заклад має публікувати та регулярно оновлювати об’єктивну інформацію, як якісну, так і кількісну про проведені/заплановані курси та пов’язані з ними заходи. Тобто, йдеться про реалізацію принципу публічності інформації, що досягається виконанням нормативів, за якими заклад освіти та підготовки повинен [3]:

- надавати та регулярно оновлювати інформацію щодо наданих курсів (наприклад, у вигляді каталогу курсів) на власній вебсторінці та точно відображати цю інформацію у каталозі можливостей освіти та підготовки;

- інформувати основні зацікавлені сторони та тих, хто має інтерес, про будь-які серйозні зміни у курсовій документації, а особливо у цілях навчального процесу;

- сформуванню та підтримувати систему зв’язку з іншими закладами освіти і підготовки та з представниками зацікавлених кіл для обговорення питань, викладених у курсовій документації.

Важливим питанням, що потребує вирішення у процесі трансформації системи військової освіти України, є приведення освітніх програм ВВНЗ у відповідність вимогам, які висуваються до таких програм згідно стандартів

НАТО. Зокрема йдеться про стандарт НАТО, за яким регулятивні документи курсу або еквівалентні документи, розробляються для кожного з курсів НАТО та визначають процес освіти та підготовки. Ці документи підтверджують залучення зацікавлених сторін та містять [3]:

- передумови, що пояснюють необхідність проведення курсу та відповідність вимогам НАТО;
- мету/ціль курсу;
- деталі, що стосуються передбачуваної аудиторії;
- компетентності, яких повинні набути слухачі/курсанти в результаті освітнього (навчального) процесу;
- цілі освітнього (навчального) процесу, що є частиною загальної стратегії та відображають зміст курсу, що потрібно опанувати слухачам/курсантам, в який спосіб та за який проміжок часу;
- перелік посилань, використаних під час розробки курсу;
- розрахунок ресурсів, зокрема навчальні аудиторії, викладацький склад (персонал), обладнання та матеріали, необхідні для проведення курсу.

Водночас вказаний стандарт НАТО передбачає, що плановий та систематичний підхід до надання освіти та підготовки відображається в документації, починаючи від адміністративних заходів закладу, що забезпечують розроблення курсів, впровадження та оцінювання курсів:

- курс розроблений в такий спосіб, аби враховувати наявний рівень підготовки чи професійний досвід слухачів/курсантів;
- кількість слухачів/курсантів на кожному курсі планується відповідно до потреб НАТО та країни, що приймає, а також спроможностей та призначення закладу;
- для кожного курсу НАТО повинні бути розроблені матеріали курсу, зокрема матеріали для викладання та інструменти оцінювання слухачів/курсантів, а також оптимальний розклад;
- інструкції з планування та координування діяльності призначені для забезпечення підготовки, виконання та завершення цілої серії курсів;
- формалізоване оцінювання після проходження курсу спрямоване на перевірку якості та покращення процесу освіти та підготовки.

За наведеним підходом до розробки освітніх програм створюється можливість забезпечення ефективної оцінки якості військової освіти на основі оцінювання слухачів, що реалізується в державах-членах НАТО у відповідному стандарті. За цим стандартом слухачі оцінюються за допомогою опублікованих критеріїв, положень та процедур, які застосовуються послідовно та систематично. Слухачі/курсанти знають, що від них очікується, і як будуть оцінюватись їхні зусилля. Нормативним елементом у даному випадку стандарту щодо оцінювання слухачів є встановлення вимог до процесу оцінювання слухачів/курсантів, який повинен [3]:

- бути розробленим в такий спосіб, аби вимірювати досягнення бажаних результатів навчального процесу;
- відповідати меті (наприклад, проміжне/підсумкове/практичне/теоретичне);

- бути розробленим на основі загальновідомих та опублікованих критеріїв;
- відображатися документально, аби забезпечити точність та правильність проведення;
- якщо можливо, не залежати від рішення одного оцінювача;
- забезпечити процедури апелювання для слухачів/курсантів;
- містити правила щодо відвідування занять слухачами/курсантами.

Особливістю загального підходу до оцінки якості військової освіти в країнах-членах НАТО є інтегральне та органічне поєднання освіти та підготовки. Це виявляється одним з вузлових питань щодо оцінки якості військової освіти випускників за результатами їх службової діяльності на посадах у військах (силах) за призначенням. Досягнення цього є важливим пріоритетом під час трансформації системи військової освіти України за стандартами НАТО.

Для досягнення цього пріоритету необхідно застосовувати стандарт НАТО “Освіта та підготовка” в частині “Визначення та викладання” та “Оцінювання слухачів/курсантів”. Зокрема йдеться про наступні стандарти в частині “Визначення та викладання” [3]:

- кожен з курсів НАТО розробляється та проводиться відповідно до принципів глобального програмування та системного підходу НАТО до підготовки;

- задоволення слухачів/курсантів якістю викладання та отримані від них відгуки враховуються в процесі вдосконалення викладання;

- задоволення керівника/командира результатами роботи випускників враховується в процесі вдосконалення викладання;

- відгуки інструкторів (викладачів) щодо проведення та якості курсу враховуються в процесі вдосконалення викладання;

До стандартів в частині “Оцінювання слухачів/курсантів” відносяться:

- прогрес слухачів моніториться та підтримується протягом усього курсу;

- оцінювання слухачів сприяє навчальному процесу та відповідає цілям навчання;

- критерії оцінювання та закінчення навчання заздалегідь визначені та доводяться до слухачів/курсантів перед початком курсу;

- у закладі передбачені процедури для апелювання слухачами/курсантами.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Впровадження стандартів НАТО до оцінки якості військової освіти у національній системі військової освіти є необхідним елементом, якій має бути обов’язково врахований під час розроблення автоматизованої СЗОІ. Такий підхід дає можливість забезпечити стейкхолдерів необхідною інформацією для забезпечення ефективності процесу освіти та підготовки офіцерів і військових фахівців на основі оцінки якості військової освіти за результатами службової діяльності випускників ВВНЗ на посадах у військах (силах) за призначенням. При цьому стейкхолдери звертатимуть головну увагу на здатність випускників реалізовувати на практиці набуті загальні, спеціальні, професійні компетентності під час вирішення конкретних завдань на посадах у військах (силах) за призначенням, що, за наявності ефективного зворотного зв’язку між

замовником та ВВНЗ, створює можливості оперативного і гнучкого усунення наявних недоліків в освітніх програмах. Водночас, це вимагає застосування сучасних принципів до побудови моделі автоматизованої СЗОІ, що потребує подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лондар С.Л. Завдання модернізації державної інформаційної системи освіти (ДИСО) / С.Л. Лондар // Освітня аналітика України. – 2018. – № 1(2). – Режим доступу. – URL: http://science.iea.gov.ua/wp-content/uploads/2018/12/11_22_Londar-1.pdf. (дата звернення: 26.06.2020).
2. Лондар С.Л. Міжнародний досвід розвитку сучасних освітніх інформаційних систем / С.Л. Лондар // Освітня аналітика України. – 2018. – № 1(5). – Режим доступу. – URL: http://science.iea.gov.ua/wp-content/uploads/2019/09/1_2019.pdf. (дата звернення: 26.06.2020).
3. Освіта та індивідуальна підготовка (E&ITD) 075-007 (10 вересня 2015 року): Спільна директива стратегічних командувань НАТО: довідкові матеріали / [Кол. авторів]. – К.: НУОУ, 2021. – 178 с.
4. Полторак М.Ф. Особливості використання систем збору та обробки освітньої інформації з питань оцінювання якості військової освіти у Збройних Силах України та збройних силах НАТО: порівняльний аналіз / М.Ф. Полторак // Військова освіта. – 2021. – № 1(43). – С.254-266.

REFERENCES

1. Londar S.L. Zavdannya modernizatsii derzhavnoi informatsiinoi systemy osvity (DISO) / S.L. Londar // Osvitnia analityka Ukrainy. – 2018. – № 1(2). – Rezhym dostupu. – URL: http://science.iea.gov.ua/wp-content/uploads/2018/12/11_22_Londar-1.pdf. (data zvernennia: 26.06.2020).
2. Londar S.L. Mizhnarodnyi dosvid rozvytku suchasnykh osvitnikh informatsiinykh system / S.L. Londar // Osvitnia analityka Ukrainy. – 2018. – № 1(5). – Rezhym dostupu. – URL: http://science.iea.gov.ua/wp-content/uploads/2019/09/1_2019.pdf. (data zvernennia: 26.06.2020).
3. Osvita ta indyvidualna pidhotovka (E&ITD) 075-007 (10 veresnia 2015 roku): Spilna dyrektyva stratehichnykh komanduvan NATO: dovidkovi materialy / [Kol. avtoriv]. – K.: NUOU, 2021. – 178 s.
4. Poltorak M.F. Osoblyvosti vykorystannia system zboru ta obrobky osvitnoi informatsii z pytan otsiniuvannia yakosti viiskovoi osvity u Zbroinykh Sylakh Ukrainy ta zbroinykh sylakh NATO: porivnialnyi analiz / M.F. Poltorak // Viiskova osvita. – 2021. – № 1(43). – S.254-266.

РЕЗЮМЕ

Надежда Шабатина,
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского, г. Киев

Стандарты НАТО и требования к системе сбора и обработки информации проектирования системы гарантирования качества высшего военного образования по опыту стран-членов НАТО

В статье рассмотрен опыт стран-членов НАТО в сфере гарантирования качества высшего военного образования, который должен учитываться в процессе имплементации принципов проектирования отечественной системы гарантирования качества высшего военного образования.

Ключевые слова: высшее военное образование; система военного образования; гарантия качества образования; модернизация образования; НАТО.

SUMMARY

Nadiya Shabatina,
National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskyi

**NATO standards and requirements for information collection and processing systems
for assessing the quality of military education**

Introduction. *The development of military education in Ukraine is one of the priority tasks of the Armed Forces of the state reforming. The fundamental, strategically important task of the Armed Forces of Ukraine reforming and the development of the military education system are to create conditions for comprehensive development and increase the effectiveness of military training, which meets the current challenges facing the Armed Forces of Ukraine (AFU), including Euro-Atlantic integration, standards and procedures adopted in the armed forces of NATO member states.*

Purpose. *Defining requirements for the system of collecting and processing information on assessing the quality of education of university graduates, based on the results of their official activities in accordance with NATO standards.*

Methods. *The article uses a system of general scientific and special methods of theoretical and empirical research (analysis of the scientific literature, systematization and generalization, logical-comparative methods, systematic approach, content analysis).*

Results. *The assessment system quality, that exists today, does not meet the current demands and expectations of stakeholders, which focuses on the principles and approaches of assessment defined as standards in NATO member countries and is implemented within automated systems for collecting and processing educational information. The priority in this case is to substantiate the requirements for an automated system for collecting and processing information (SZOI) to assess the quality of education of university graduates, based on the results of their service in the troops (forces) in the AFU according to NATO standards.*

Originality. *The article at first pay attention to one of the important elements of the military education modern system is the assessment the quality of education of higher military educational institutions (HEIs) graduates).*

Conclusion. *Development and implementation such principles and approaches in the domestic system of military education and the Armed Forces, as a single complex, using of which is aimed at ensuring high quality education and training of officers and military specialists which able to perform tasks in military positions remains relevant, an issue that needs to be addressed.*

Key words: *high military educational institution; military education; assessing the quality of education; military education system; NATO standards; information processing.*

УДК 355.233

Данило Шаршаткін,
Військова академія (м. Одеса)
ORCID ID 0000-0002-3362-2469

Віктор Маміч,
кандидат технічних наук, доцент
ORCID ID 0000-0001-5574-0901

Володимир Маляганов,
ORCID ID 0000-0001-8294-5531
DOI: 10.33099/2617-1775/2021-02/275-282

РОЗВИТОК «ЖОРСТКИХ» (HARD SKILLS) ТА «М'ЯКИХ» (SOFT SKILLS) НАВИЧОК У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. З кожним роком роль *hard skills* та *soft skills* у процесі професійного розвитку людини зростає, що відзначають не тільки дослідники, але і провідні аналітики. У статті розглянуті поняття *soft skills* і *hard skills* та їхня соціальна значимість для розвитку фахівця у професійній сфері. Розглянуті ключові характеристики «м'яких» і «твердих» навичок. Проаналізований можливий розвиток *hard skills* та *soft skills* у підготовці фахівців інформаційно-аналітичної діяльності.

Ключові слова: інформаційно-аналітична діяльність; *hard skills* (жорсткі навички) і *soft skills* (м'які навички); фахівець.

Постановка проблеми. Сьогодні, темпи науково-технічного прогресу такі, що світ змінюється і перетворюється буквально на очах. Так само прискорюється і соціально-економічний розвиток, і щоб встигати за всіма змінами, необхідно постійно розвивати компетенції, для того, щоб успішно досягати поставлених цілей, грамотно використовувати навички, знання і здібності у професійній діяльності і бути гідним конкурентом на ринку праці.

Підготовка та майбутнє сучасних фахівців інформаційно-аналітичної діяльності пов'язують з формуванням компетенцій та навичок, які могли б сприяти адаптації та розвитку цих фахівців до умов високотехнологічного суспільства, глобалізаційної відкритості, міжкультурної комунікації. Дослідницький центр у галузі освіти при Європейській комісії спільно з Інститутом перспектив Технологій навчання у рамках проекту «Європейське навчання - 2020» сформулювали навички, які будуть потрібні аналітикам в найближчому майбутньому. До таких якостей відносяться: міжособистісна комунікація, лідерство, командна робота, управління проектами і людьми, навички ведення переговорів, управління конфліктами і ризиками, знання іноземних мов, вміння працювати в умовах багатозадачності, творчість [3; 8; 9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Всі дослідники, так чи інакше, розподіляють навички на дві групи: *hard skills* («тверді» навички) і *soft skills* («м'які» навички).

Проблеми «м'яких» і «твердих» навичок за різних часів знайшли ґрунтовне висвітлення в наукових публікаціях і монографіях вітчизняних і зарубіжних вчених: Асбеста, Т., Байова Л., Бацунов С.М., Веллінгтон Д., Гевертс С., Дереча І.І., Івоніна А.І., Кунгурова І.М., Парсонс Т., Портланд, Ю., Роблес М.,

Слизька Є.В., Чуланова О.Л.

Мета статті полягає у дослідженні розвитку «жорстких» (hard skills) та «м'яких» (soft skills) навичок у підготовці фахівців інформаційно-аналітичної діяльності.

Методи дослідження: узагальнення результатів наукової, науково-методичної, спеціальної та довідкової літератури (інтернет-джерел), системний аналіз, інструментальні методи дослідження, методи статистичної обробки, аналіз власного досвіду службово-бойової діяльності, тощо.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до визначення Хаймера, навичка є характеристикою потенційної якості, що дозволяє застосовувати практично всі елементи готовності персоналу до ефективної праці в заданій ситуації на робочому місці у трудовому колективі [1; 12].

Почнемо з визначення понять «знання», «вміння» і «навички». Як відомо, знання - це інформація про об'єктивну реальність, що зафіксована у пам'яті людини і усвідомлено сприйнята. Навичка - це дія, що формується завдяки повторенню і характеризується високим ступенем освоєння. Це означає, що на рівні навички, людина, не замислюється про те, що і як потрібно робити та діє «на автоматі».

Уміння відрізняються від навичок і в основному базуються на енергійній інтелектуальній діяльності, а також містять у собі процеси мислення. Уміння - це готовність самостійно та усвідомлено виконувати різні дії з урахуванням отриманих знань, набутих навичок і життєвого досвіду [2; 4].

Отже, навичка - це здатність застосовувати свої знання в реальній ситуації, а вміння - це здатність обирати навички творчо.

Hard skills, або їх ще називають когнітивними - це ті навички, які можуть бути продемонстровані, точно виміряні й оцінені, наприклад, вміння користуватися комп'ютерними програмами, володіння іноземною мовою тощо. Так як ці навички стійкі, такі що можна виміряти та порівняти з конкретними алгоритмами дій, вони входять до переліка вимог, що викладені в посадових інструкціях.

Навички hard skills прості для спостереження у повсякденному житті. При наявності практичних занять, людина, яка навчається навичці категорії hard skills, здатна довести набуте вміння до автоматизму і надалі застосовувати його у повсякденній практиці, дотримуючись чітко встановленої послідовності дій або «за шаблоном».

Сьогодні впевнено можна стверджувати, що фахівці з розвиненими жорсткими навичками більше цінуються на ринку праці.

З іншого боку, м'які навички - soft skills, дозволяють бути людині успішною, незалежно від специфіки діяльності та напряму, в якому вона працює. До цих навичок відносять - вміння переконувати, знаходити підхід до людей, бути лідером, ведення переговорних процесів, робота у команді, креативність тощо. Слід зазначити, що всі перераховані вище вміння не належать до якоїсь конкретної спеціальності чи спеціалізації, володіння ними переважно для будь-якого фаху.

Сьогодні у професійній сфері користуються попитом мобільні і

компетентні фахівці, і нерідко на перший план виходять саме некогнітивні навички - наприклад, вміння працювати у команді. Саме тому сьогодні необхідно паралельно розвивати і м'які навички. Адже soft skills важливі не тільки у роботі, але і в повсякденному житті [7; 12].

Відмінності між soft і hard skills полягають у тому, що перші являють собою професійні, а другі соціальні компетенції: hard skills є навичками роботи переважно з машинами, soft skills - навичками роботи з людьми та проектами. До м'яких або соціальних навичок відносять комунікабельність, ввічливість, організованість, уміння працювати у команді, пунктуальність, критичне мислення, креативність, гнучкість, дружелюбність, лідерські якості, вміння вирішувати складні завдання, вміння чути, слухати і домовлятися, планувати свою діяльність, навички тайм-менеджменту, вміння працювати з інформацією, стресостійкість, здатність до навчання тощо [10; 11].

Автори надають порівняльний аналіз характеристик hard і soft skills, що наведений у таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз характеристик hard і soft skills

Hard skills	Soft skills
Компетентність	Компетенції
Експертиза	Цінності
Технічні знання / кваліфікація	Релевантний діям / поведінковий патерн
Критичні у короткостроковій перспективі	Критичні у довгостроковій перспективі
Розвиток відбувається швидше	Розвиток відбувається повільніше
З меншим зусиллям і гарантованим результатом (у разі дотримання базових критеріїв: мотивація, здатність до навчання тощо)	З великим зусиллям, досягнення необхідного рівня не гарантовано («межа» компетенцій, глибока інтеграція у структурі особистості)
Практично не схильні до зворотного розвитку	У специфічних умовах схильні до зворотного розвитку

Розглядаючи розвиток особистості та навичок людини, автори визначають три напрямки, в яких воно може відбуватися (рис. 1). Щоб ефективно розвиватися, людині для початку необхідно попрацювати над установками і картиною світу. Це дозволить зрозуміти, в якому напрямку потрібно розвиватися, для чого це потрібно розвивати ті чи інші навички і що це дасть у подальшому [5].



Рис. 1. Розвиток особистості та навичок людини

Окремо автори визначають навички, що притаманні саме фахівцям інформаційно-аналітичної діяльності. Відповідно належності їх до hard skills або soft skills пропонуються інструменти до розвитку саме необхідних навичок. Основними навичками є:

1. Організованість.

У аналітика є безпосередній керівник, його колеги - аналітики, а також безліч інших людей, з якими він перетинається під час виконання завдання. І кожен чекає від аналітика, що той зі своєю роботою впорається успішно і у визначений термін. Для цього він повинен вміти правильно організувати свій робочий час та простір.

2. Командна гра.

Аналітик, мабуть, не повинен бути комунікабельним у звичному сенсі цього слова, його право залишатися інтровертом, якщо він цього хоче. Але під час вирішення спільного завдання потрібно не забувати спілкуватися з колегами та членами команди.

3. Проактивність і допитливість.

Задача аналітика - знаходити вузькі місця у завданні. Поганий той аналітик, що лише відповідає на поставлені йому запитання. Гарний той аналітик, який постійно генерує ідеї і не дає занудьгувати своїм колегам. В аналітичному звіті повинні бути не тільки відповіді на поставлені запитання, а й свіжі ідеї і рекомендації, а також нові питання, над якими варто подумати колегам, що відповідають за прийняття рішення.

4. Критичне мислення та скепсис.

Аналітика повинен мати інтуїцію, все ж таки інтуїція - це наслідок досвіду. Але якщо аналітик не впевнений у чомусь - йому потрібно знайти спосіб це перевірити. При цьому аналітик повинен бути максимально неупереджений. Справа в тому, що в одній базі можуть зберігатися різні дані, до того ж одні і ті ж дані можна трактувати зовсім по-різному.

5. Розуміння цілей та завдань.

Взагалі, це приходить з досвідом. Насправді аналітики початківці зазвичай

«не бачать за деревами лісу» і вирішують лише локальні завдання, що їм доручені, спираючись на обмежені дані.

На наш погляд розвивати hard і soft skill під час підготовки фахівців інформаційно-аналітичної діяльності можливо різними засобами. Пропонується під час процесу викладання дисциплін диференціювати предмети навчання на основі формування м'яких та твердих навичок.

Багато дисциплін передбачають формування як hard skill так і soft skill. Наприклад, дисципліна «Організація розвідувально-інформаційної діяльності» передбачає формування компетенцій випускників цього напрямку не тільки в частині планування, формування посадових інструкцій, але ще формує здатність вибудовувати ефективні комунікації, адаптуватися до корпоративної культури тощо.

У дослідженні проводиться розмежування між hard-дисциплінами і soft-дисциплінами. Нижче представлені основні дисципліни, що на думку авторів сприятимуть розвитку необхідних навичок під час підготовки фахівців інформаційно-аналітичної діяльності.

Hard-дисципліни:

- математичне моделювання;
- статистика;
- основи планування;
- менеджмент.

Soft-дисципліни:

- лідерство;
- командотворення (team-building);
- конфліктологія;
- основи комунікації.

Основною умовою забезпечення цілісності під час розвитку hard і soft skills - знання та розуміння завдань і контексту їх застосування. Як показує практика, навчання фахівців інформаційно-аналітичної діяльності різними навичкам, якщо не спиратися на досягнення стратегічних цілей та завдань, майже не призводить до змін, що очікуються.

Розуміння завдань дає можливість визначити, які навички потрібні фахівцям, які навички можуть використовуватися під час професійної діяльності або які не можуть використовуватися.

Для того щоб навички діяли у реальних життєвих ситуаціях, необхідно, для початку, відновити організаційний і робочий контекст, представляти і розуміти організації, а також визначати і вирішувати професійні завдання.

Висновки. Таким чином автори зауважують що важливість двох груп компетенцій не можна заперечувати, так як hard skills відповідає на питання «Що потрібно робити?», а soft skills - відповідає на питання «Як це можна зробити найкращим чином?» На принципі неподільності hard і soft skills потрібно будувати специфіку навчання фахівців інформаційно-аналітичної діяльності. Окремі керівники інформаційно-аналітичних підрозділів роблять ставку на soft skills, розуміючи, що людина, яка може швидко навчатися, буде схоплювати необхідні навички нальоту. Інші ж спочатку акцентують увагу на

технічних навичках, розуміючи, що soft skills людина зможе розвинути у процесі роботи, виконуючи завдання і реалізуючи проекти.

Автори розглянули декілька понять soft і hard skills. Але всі визначення частково пов'язані між собою, деякі з них переплітаються одне з одним. Soft skills пов'язані з комунікативними навичками, що необхідні для успішної роботи у професійній діяльності. За межами цієї зони знаходиться зона ризику, але головна умова, за якій відбувається розвиток особистості - вихід за межі зони комфорту до зони ризику. Hard skills - це здатність виконувати певного роду завдання, що можна наочно продемонструвати.

Напрямом подальших досліджень є вивчення елементів впливу сформованих soft і hard skills і постійного розвитку м'яких і твердих компетенцій для успішного досягнення поставлених цілей, грамотного використання навичок, знань і здібностей у професійній діяльності фахівців інформаційно-аналітичної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Асбеста, Т. Десять компетенцій, що будуть користуватись попитом у 2020 році. – Режим доступу: <http://www.tananyeva.com/single-post/>
2. Бацунов С.М., Дереча І.І., Кунгурова І.М., Слизька Є.В. Сучасні детермінанти розвитку soft skills// Науково-методичний електронний журнал Концепт. - 2018. - № 4. - К. 12-21.
3. Європейське навчання – 2020. – Режим доступу: <http://www.smart-edu.com/learning-in-europe-2020.html>.
4. Івоніна А.І., Чуланова О.Л. Сучасні напрями теоретичних і методичних розробок у галузі управління: роль soft skills и hard skills у професійному та кар'єрному розвитку співробітників // Інтернет-журнал Наука. - 2017. - К. 9. - № 1. - С. 90. – Режим доступу: <http://naukovedenie.ru/PDF/90EVDN117.pdf>
5. Маляганов, В., Розмазнін О., Шаршаткін Д. Традиції та нові наукові стратегії у Центральній та Східній Європі: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 25–26 червня 2021 р.) / ГО «Інститут інноваційної освіти»; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. – Київ : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2021. – 92 с.
6. Портланд, Ю. Що таке soft skills і чому вони так важливі для кар'єри? – Режим доступу: <http://dnevnyk-uspeha.com/rabotaikarera/что-takoe-soft-skills-i-pochemu-oni-takvazhnyidlya-kareryi.html>
7. Baeva L. V. E-Culture. Encyclopedia of Information Science and Technology. USA. P. 6847–6854.
8. Dictionary of English. – Режим доступу: <http://dictionary.reference.com/browse/softskills/>.
9. Gewertz C. Soft skills in big demand: Interest in teaching students habits of mind for success in life is on the rise // Education Week. 2007. № 26 (40). P. 25–27.
10. Parsons T. Definition: Soft skills. 2008. – Режим доступу: <http://searchcio.techtarget.com/definition/soft-skills>.
11. Robles M. Executive Perceptions of the Top 10 Soft Skills Needed in Today's Workplace // Business Communication Quarterly. 2012. № 75 (4). P. 453–465.
12. Wellington J. The “soft skills” of success: Be it high tech, low tech, or no tech // Vital Speeches of the Day. 2005. № 71. P. 628.

REFERENCES

1. Asbesta. T. Desyat kompetentsiy. shcho budut koristuvatis popitom u 2020 rotsi. – Rezhim dostupu: <http://www.tananyeva.com/single-post/>
2. Batsunov S.M., Derecha I.I., Kungurova I.M., Slizka E.V. Suchasni determinanti rozvitku

soft skills// Naukovo-metodichniy elektronniy zhurnal Kontsept. - 2018. - № 4. - К. 12-21.

3. Evropeyske navchannya – 2020. – Rezhim dostupu: <http://www.smart-edu.com/learning-in-europe-2020.html>.

4. Ivonina A.I., Chulanova O.L. Suchasni napryami teoretichnikh i metodichnikh rozrobok u galuzi upravlinnya: rol soft skills i hard skills u profesiynomu ta kar'ernomu rozvitku spivrobotnikiv // Internet-zhurnal Nauka. - 2017. - К. 9. - № 1. - S. 90. – Rezhim dostupu: <http://naukovedenie.ru/PDF/90EVN117.pdf>

5. Malyaganov. V., Rozmaznin O., Sharshatkin D. Traditsii ta novi naukovi strategii u Tsentralniy ta Skhidniy Evropi: Materiali IV Mizhnarodnoi naukovo-praktichnoi konferentsii (m. Kiiv. 25–26 chervnya 2021 r.) / GO «Institut innovatsiynoi osviti»; Naukovo-navchalniy tsentr prikladnoi informatiki NAN Ukraïni. – Kiiv : GO «Institut innovatsiynoi osviti». 2021. – 92 с.

6. Portland. Yu. Shcho take soft skills i chomu voni tak vazhlivi dlya kar'eri? – Rezhim dostupu: <http://dnevnyk-uspeha.com/rabotaikarera/chto-takoe-soft-skills-i-pochemu-oni-takvazhnyi-dlya-kareryi.html>.

7. Baeva L. V. E-Culture. Encyclopedia of Information Science and Technology. USA. P. 6847–6854.

8. Dictionary of English. – Rezhim dostupu: <http://dictionary.reference.com/browse/softskills/>.

9. Gewertz C. Soft skills in big demand: Interest in teaching students habits of mind for success in life is on the rise // Education Week. 2007. № 26 (40). P. 25–27.

10. Parsons T. Definition: Soft skills. 2008. – Rezhim dostupu: <http://searchio.techtarget.com/definition/soft-skills>.

11. Robles M. Executive Perceptions of the Top 10 Soft Skills Needed in Today's Workplace // Business Communication Quarterly. 2012. № 75 (4). P. 453–465.

12. Wellington J. The “soft skills” of success: Be it high tech. low tech. or no tech // Vital Speeches of the Day. 2005. № 71. P. 628.

РЕЗЮМЕ

Даниил Шаршаткин,
Военная академия (г. Одесса)

Виктор Маміч,
Военная академия (г. Одесса)

Владимир Маляганов,
Военная академия (г. Одесса)

Развитие «жестких» (hard skills) и «мягких» (soft skills) навыков в подготовке специалистов информационно-аналитической деятельности

С каждым годом роль hard skills и soft skills в процессе профессионального развития человека растет, что отмечают не только исследователи, но и ведущие аналитики. В статье рассмотрены понятие soft skills и hard skills и их социальная значимость для развития специалиста в профессиональной сфере. Рассмотрены ключевые характеристики «мягких» и «жестких» навыков. Проанализировано возможное развитие hard skills и soft skills в подготовке специалистов информационно-аналитической деятельности.

Ключевые слова: информационно-аналитическая деятельность; hard skills (жесткие навыки) и soft skills (мягкие навыки); специалист.

SUMMARY

Danylo Sharshatkin,
The Odesa Military Academy

Victor Mamich,
The Odesa Military Academy

Volodymyr Maliaganov,
The Odesa Military Academy

Development of “hard” and “soft” skills in training of specialists in information and analytical activities

Introduction. *The training and future of modern specialists in information and analytical activities are associated with the formation of competencies and skills that could contribute to the adaptation and development of these specialists to the conditions of high-tech society, globalization openness and intercultural communication.*

Purpose. *The purpose of the article is to study the development of “hard” and “soft” skills in the training of specialist in information and analytical activities.*

Research methods: *system analysis, comparison, classification, generalization and systematization.*

Results. *The main results of the study. The article considers the concepts of soft skills and hard skills and their social significance for the development of a specialist in the professional field. The key characteristics of “soft” and “hard” skills are considered. The possible development of hard skills and soft skills in the training of specialist in information and analytical activities is analyzed.*

Originality. *Today, the pace of scientific and technological progress is such that the world is changing and transforming literally in the shortest time. Socio-economic development is also accelerating, and in order to keep up with all the changes, it is necessary to constantly develop competencies in order to successfully achieve the set goals, efficiently use skills, knowledge and abilities in professional activities and be a worthy competitor in the labor market.*

Conclusions. *The authors considered several concepts of soft and hard skills. But all definitions are partially interconnected, some of them intertwined with each other. Soft skills are related to communication skills that are necessary for successful work in professional activities. Outside this zone is the risk zone, but the main condition under which the development of personality is – going beyond the comfort zone to the risk zone. Hard skills are the ability to perform certain tasks that can be clearly demonstrated.*

The direction of further research is to study the elements of influence of the formed soft and hard skills and the constant development of soft and hard competencies for the successful achievement of goals, efficient use of skills, knowledge and abilities in the professional activities of specialists in information and analytical activities.

Key words: *system analysis; comparison; classification; generalization and systematization.*

УДК: 355.237.3:615.825

Вадим Шемчук,
кандидат педагогічних наук,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського
ORCID ID 0000-0001-8873-0443

Назарій Вербин,
кандидат педагогічних наук,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського
ORCID ID 0000-0002-1977-3471

Оксана Шемчук,
кандидат психологічних наук,
Українська військово-медична академія
ORCID ID 0000-0002-0641-0313

Андрій Матвєєв,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського
ORCID ID 0000-0003-3509-3289

Сергій Гайдаров,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського
ORCID ID 0000-0003-4286-8679
DOI: 10.33099/2617-1775/2021-02/283-304

МЕТОДИКА ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ЗАСОБІВ КІНЕЗІОЛОГІЧНОГО ТЕЙПУВАННЯ

Розглянуто актуальну проблему впровадження в систему професійної освіти (освітній процес) майбутніх офіцерів інституцій сектора безпеки і оборони України (СБОУ) сучасних методик фізичної терапії. Враховуючи результати аналізу науково-методичної, довідкової та спеціальної літератури (моніторингу Інтернет-ресурсів) у обраному напрямі дослідження, членами науково-дослідної групи розроблено та апробовано методика фізичної терапії майбутніх офіцерів Збройних Сил України, Національної гвардії України та Національної поліції України із використанням засобів кінезіологічного тейпування в системі їхньої фізичної підготовки. Нами встановлено, що результати, отримані наприкінці педагогічного експерименту у досліджуваних групах, зросли відносно вихідних даних, і ці відмінності переважно є достовірні (ЕГ, $p \leq 0,05$). Аналізуючи результати емпіричного дослідження, членами науково-дослідної групи встановлено, що розроблена нами методика фізичної терапії майбутніх офіцерів зазначених вище інституцій СБОУ із використанням засобів кінезіологічного тейпування в системі їхньої фізичної підготовки є достатньо збалансованою та ефективною, про що свідчать показники виконання навчально-бойових (службово-бойових) завдань (заліків та екзаменів з основних навчальних дисциплін, зокрема – фізичної та спеціальної фізичної підготовки) передбачених освітніми програмами підготовки майбутніх офіцерів Збройних Сил України, Національної гвардії України та Національної поліції України. Напрями подальших досліджень у обраному напрямі наукової розвідки передбачають удосконалення системи спеціальної фізичної підготовки майбутніх офіцерів інституцій СБОУ із урахуванням їхньої майбутньої військово-облікової спеціальності.

Ключові слова: готовність; ерготерапія; курсанти; методика; професійна освіта; професійні компетентності; фізична підготовка; фізична терапія.

Постановка проблеми. Політична криза у світі, гібридна війна на сході України, загострення криміногенної ситуації в країні та інші суспільні негаразди потребують високої професійної підготовленості від представників інституцій сектору безпеки і оборони України, зокрема – майбутніх офіцерів.

На сьогодні підготовка офіцерських кадрів для потреб інституцій сектору безпеки і оборони України (СБОУ) здійснюється у вищих військових навчальних закладах, або у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Варто також зауважити, що на базі вище зазначених спеціалізованих закладів вищої освіти здійснюється військова підготовка за програмою підготовки офіцерів запасу. Важливим є те, що організація системи підготовки офіцерських кадрів для потреб інституцій СБОУ здійснюється із урахуванням наявного бойового досвіду, а також урахуванням стандартів НАТО тощо.

Формування професійної компетентності у майбутніх офіцерів (курсантів вищих військових навчальних закладів, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які готують кадри для інституцій СБОУ) здійснюється в освітньому процесі, який передбачає опанування ними низкою навчальних дисциплін, серед яких основними є: обрана військово-облікова спеціальність, вогнева підготовка, фізична підготовка та тактична підготовка. Враховуючи вище викладене, прослідковується важливість саме фізичної та спеціальної фізичної підготовленості майбутніх офіцерів, адже без достатнього рівня сформованості необхідних військово-прикладних навичок неможливо забезпечити виконання завдань за призначенням у різних умовах службово-бойової (оперативної) діяльності (СБОД), що підкреслює актуальність обраного напряму наукової розвідки.

Необхідно також підкреслити, що під час освітнього процесу курсантів вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ), закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання (ЗВОСУН), які готують кадри для інституцій СБОУ можливим є отримання травм різної складності, зокрема травм колінного суглобу, що може призвести до тривалого періоду лікування, а також відновлення. Це, у свою чергу, негативно впливає на якість та ефективність формування професійної компетентності курсантів ВВНЗ, ЗВОСУН відповідної інституції СБОУ і у майбутньому може призвести до низького рівня виконання ними та їх підлеглими службово-бойових завдань.

Доцільно також відмітити, що враховуючи характер, а також динаміку бойових дій на сході нашої держави, можливим є отримання травм (поранень) військовослужбовцями рядового та сержантського складу Збройних Сил України (ЗСУ), Національної гвардії України (НГУ), Служби безпеки України (СБУ), Національної поліції України (НПУ) тощо, які у майбутньому є потенційними кандидатами на навчання у ВВНЗ та ЗВОСУН.

Враховуючи вище викладене, на сьогодні актуальним та своєчасним є розроблення прикладних методик, програм, тощо фізичної терапії (ерготерапії) представників різних інституцій СБОУ, зокрема курсантів ВВНЗ та ЗВОСУН, які передбачають використанням засобів кінезіологічного тейпування в системі їхньої фізичної (спеціальної фізичної) підготовки.

Дослідження виконано відповідно до планів науково-дослідної роботи і дослідно-конструкторських робіт: науково-дослідного відділу розвитку фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту навчально-дослідного центру проблем фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту навчально-наукового інституту фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського та профільних кафедр ВВНЗ, ЗВОСУН, які готують кадри для інституцій СБОУ відповідно до договорів про міжкафедральну співпрацю (сумісний ініціативний науковий проєкт «Фізична терапія», 2020-2021 р.р.).

Аналіз останніх досліджень і публікацій у напрямі конструювання педагогічних моделей, розроблення прикладних методики (педагогічних технологій, умов) тощо, які забезпечують формування професійної компетентності у майбутніх офіцерів СБОУ необхідних для виконання ними завдань за призначенням у різних умовах СБОД, дозволив членам науково-дослідної групи (В. Шемчук, Н. Вербин, О. Шемчук, С. Гайдаров, О. Хацаюк, А. Матвеев – провідні учені та практики у обраному напрямі наукової розвідки) визначити низку наукових праць, а саме: В. Шемчука, Н. Вербина, О. Нестерова, М. Василенка, Є. Малахова [1], О. Моргунова, О. Хацаюка, І. Ковальова, О. Соколова, Є. Лозового [2], В. Шемчука, О. Хацаюка, В. Соколовського, А. Ковтуненка, О. Корнієнка, Ю. Муштатова [3], О. Хацаюка, М. Медвідя [4] та інших фахівців (О. Маркова, П. Рибалки, Ю. Самсонова, А. Турчинова, В. Ягупова).

Цікавими за своїм змістом, сутнісними характеристиками, а також науковою новизною є роботи: О. Моргунова, О. Ярещенка, О. Хацаюка [5], С. Малолєпшого, М. Калюжного, О. Хацаюка [6], Д. Оленєва, О. Петрачкова, Н. Вербина, В. Шемчука, А. Тяжиної [7], О. Хацаюка, Р. Любчича, В. Оленченка [8] та інших учених і практиків (М. Боровика, О. Соколова, Ю. Фіногенова, Ю. Чернявського, А. Чуха) – у яких окреслені основні напрями формування готовності представників інституцій СБОУ до виконання завдань за призначенням у різних умовах СБОД.

У наукових працях учених: Ю. Бриндікова [9], О. Купрінєнка [10], І. Ковальова, К. Бутенка [11], Г. Горпинича, В. Шемчука, Г. Коника, О. Сурова, Д. Аксьонова [12] та інших фахівців (Б. Кіндзера, Л. Русин, А. Тіткової, В. Турбана, І. Назаренка) – розкриваються актуальні питання організації системи фізичної терапії, ерготерапії представників інституцій СБОУ.

Варто також відмітити наукові праці досвідчених учених і практиків: К. Kenzo [13], Г. Гончар, Т. Булгакової, С. Лазоренка та ін. [14], Л. Русин [15], Б. Кіндзера, Н. Бабич, Р. Сіренко, І. Рибчича, І. Ільницького, Н. Петренко [16], V. Vynohradov, H. Lopatenko, S. Trachuk, V. Semenenko, M. Kudria, V. Shemchuk, A. Napadij [17] та інших фахівців (Є. Ачкасова, М. Касаткіна, Ф. Суботіна, В. Тучкова, Д. Хаміла) – у яких розкриваються особливості використання засобів кінезіологічного тейпування в системі фізичної терапії (ерготерапії) представників різних груп населення.

Не дивлячись на значну кількість робіт з обраного нами напрямку наукової

розвідки, питанням розроблення, а також апробації прикладних методик фізичної терапії (ерготерапії) здобувачів вищої освіти (майбутніх офіцерів) ВВНЗ, ЗВОСУН, які готують кадри для інституцій СБОУ в системі професійної освіти із акцентованим використанням засобів кінезіологічного тейпування присвячено недостатньо досліджень, що потребує подальших наукових розвідок.

Мета дослідження – розроблення та апробація методики фізичної терапії майбутніх офіцерів ЗСУ, НГУ, НПУ із використанням засобів кінезіологічного тейпування в системі їхньої фізичної підготовки.

Для досягнення мети дослідження планувалося вирішити наступні завдання:

- визначити ефективні педагогічні моделі (методики), педагогічні технології та умови тощо, які забезпечують формування професійної компетентності у майбутніх офіцерів СБОУ необхідних для виконання ними завдань за призначенням;

- проаналізувати актуальні науково-методичні, довідкові та спеціальні джерела у напрямі формування готовності військовослужбовців, правоохоронців СБОУ до виконання завдань за призначенням у різних умовах СБОД;

- здійснити аналіз спеціальної науково-методичної літератури у напрямі організації системи фізичної терапії, ерготерапії представників інституцій СБОУ;

- провести моніторинг Інтернет-джерел, а також аналіз довідкової та спеціальної науково-методичної літератури у напрямі використання засобів кінезіологічного тейпування в системі фізичної терапії (ерготерапії) представників різних груп населення.

Методи дослідження (на емпіричному і теоретичному рівнях): абстрагування, аналіз і синтез, індукція і дедукція, експертне оцінювання, моделювання, математично-статистичні (шкалювання) тощо. Крім цього, використано власний досвід організації системи фізичної та спеціальної фізичної підготовки майбутніх офіцерів інституцій СБОУ, а також досвід кінезіологічного тейпування (ерготерапії, фізичної терапії) представників різних груп населення.

Виклад основного матеріалу. Дослідження організовано упродовж трьох етапів (березень – листопад 2021 р.). Під час відпрацювання завдань передбачених першим етапом дослідження (березень – червень 2021р.), членами науково-дослідної групи (НДГ) проведено аналіз науково-методичної літератури (моніторинг Інтернет-ресурсів) у обраному напрямі наукової розвідки.

Враховуючи результати аналізу спеціальної науково-методичної та довідкової літератури [13-17], членами НДГ встановлено той факт, що сучасна техніка аплікації спеціальної адгезивної стрічки (кінезіологічного тейпування) ґрунтується на припущенні, що периферичний рецептор на шкірі людини відноситься до її нервової системи, а структура клітини може впливати на відповідний сегмент спинного мозку, таким чином формується позитивний

вплив (терапевтичний ефект) на організм індивіда. Необхідно також відмітити, що на сьогодні відомі наступні види кінезіологічного тейпування: лімфатична корекція «тунелювання»; зв'язкова-сухожильна корекція «тиск»; фасціальна корекція «утримання»; механічна корекція; послаблююча корекція «ліфтинг»; функціональна корекція «пружинування» [15, С. 3].

Таким чином, кінезіологічний тейп, який закріплений на тілі людини здійснює стимуляцію рецепторів шкіри, що позитивно впливає на його нервову систему. Варто також зауважити, що кінезіологічне тейпування із використанням різних методик є додатковим засобом оперативного та контрольованого формування суглобо-м'язових відчуттів, а також покращення управління спеціалізованих рухів індивіда. Крім цього, кінезіологічне тейпування із використанням сучасних методик в системі фізичної терапії (ерготерапії) людини дозволяє відчувати та уявити м'язи у вигляді органу пізнання, а також джерела додаткової інформації.

Враховуючи вище викладене, доцільно констатувати, що також можливим є – прискорення термінів відновлення після травм різного роду та повернення до активних і систематичних занять обраним видом спорту, практичних занять з вогневої, тактичної та фізичної підготовки тощо, в системі багаторічної підготовки (професійної освіти) курсантів ВВНЗ та ЗВОСУН.

Упродовж другого етапу дослідження (червень – серпень 2021 р.) членами НДГ було проаналізовано низку спеціалізованих науково-методичних джерел [1, 3, 4, 7, 9], у яких висвітлені актуальні питання формування професійної компетентності майбутніх офіцерів різних інституцій СБОУ в системі їхньої багаторічної підготовки. Нами встановлено, що існуюча система підготовки офіцерських кадрів для потреб інституцій СБОУ не в повній мірі використовує засоби ерготерапії та фізичної терапії, які передбачають використання сучасних технік кінезіологічного тейпування, що негативно впливає на терміни та ефективність відновлення військовослужбовців (правоохоронців) різних категорій, представників різних інституцій СБОУ після травм, цим самим знижується ефективність їхньої професійної підготовки (сповільнюється процес формування професійної компетентності).

Крім цього, відповідно до статистичних звітів фахівців медичної служби ВВНЗ, та ЗВОСУН інституцій СБОУ встановлено, що основні навчальні дисципліни (предмети бойової підготовки), які забезпечують формування ключових професійної компетентності у майбутніх офіцерів (військовослужбовців різних категорій та вікових груп) на сьогодні є досить ризико–небезпечними у напрямі отримання ними травм (на рис. 1 надано статистику травмування курсантів ВВНЗ, ЗВОСУН в освітньому процесі).

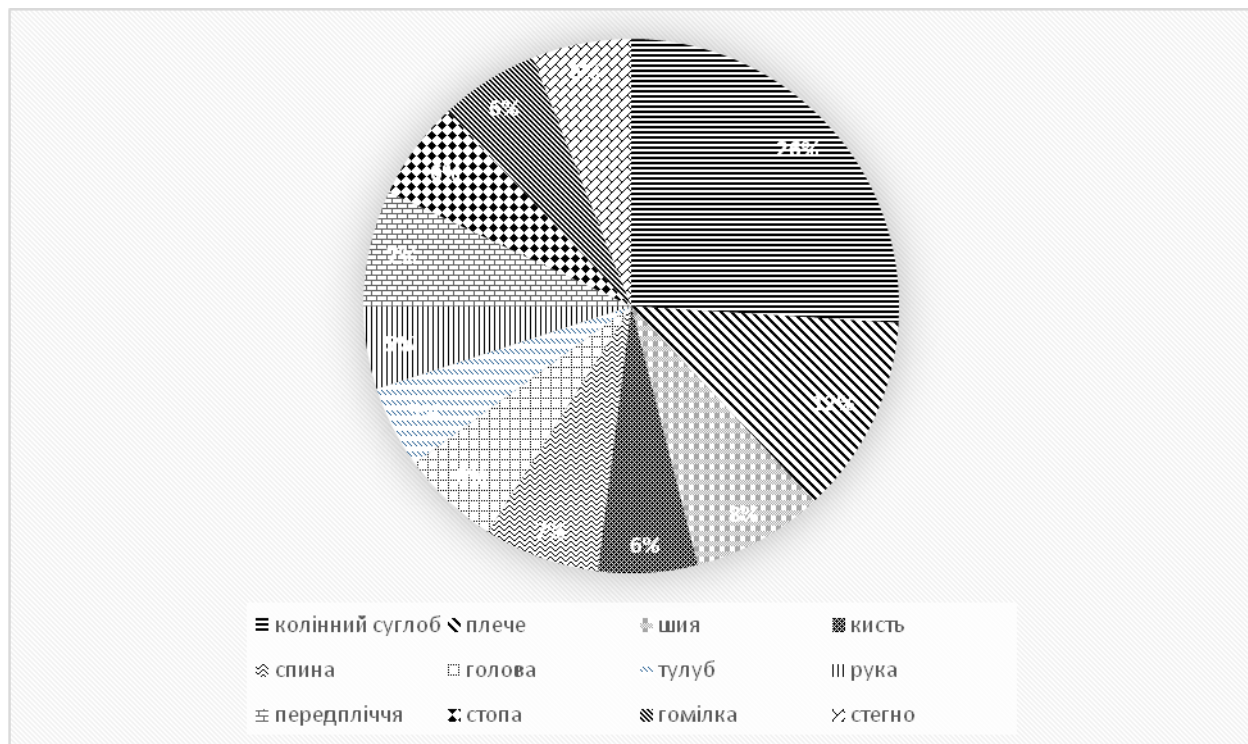


Рис. 1. Статистика отримання травм майбутніми офіцерами інституцій СБОУ в системі їхньої багаторічної підготовки (у %, використана статистика фахівців медичної служби ВВНЗ ЗСУ, НГУ, НПУ, а також ЗВОСУН НПУ за 2019-2021 р.р.)

Аналізуючи характер травмування та статистику надану на рис. 1, членами НДГ встановлено, що найбільше випадків травмування припадає на колінний суглоб, що потребує відповідних превентивних заходів, а також розроблення ефективних методик фізичної терапії (ерготерапії) майбутніх офіцерів в системі їхньої фізичної підготовки, яка за своїм призначенням (основними завданнями) забезпечує готовність представників інституцій СБОУ до виконання завдань за призначенням, а також сприяє ефективному відновленню після травм, хвороб (поранень) тощо. Варто також зауважити, що основними травмами колінного суглобу є: тендиніт зв'язки надколінника, синдром рухового надколінника, латерально зміщений надколінник, підвивих надколінника, хондромалія надколінника, складка колінного суглобу, синдром Огсуда-Шлягера і Ларсена-Йохансона, ушкодження передньої хрестоподібної зв'язки, ушкодження медіальної колатеральної зв'язки, перерозгинання колінного суглобу, ушкодження менісків колінного суглобу, остеоартрит колінного суглобу, бурсити колінного суглобу тощо.

Особливості програми фізичної терапії:

1) тривалість програми фізичної терапії складає 3 місяці (4 заняття на тиждень);

2) під час кінезіологічного тейпування обов'язково використовувати сертифіковані та безпечні адгезивні стрічки;

3) застосування методики фізичної терапії із використанням технік кінезіологічного тейпування при травмах колінного суглобу на етапі фізичної

терапії організувати під керівництвом фахівців фізичного виховання (фізичної підготовки) із медичним супроводом провідних лікарів;

4) підготовчу частину організувати відповідно до самопочуття досліджуваних курсантів (враховувати особливості та характер травм чи хвороби);

5) контрольне тестування сформованості фізичних якостей (військово-прикладних навичок) організувати за окремим планом;

6) дозування навантаження відповідно до самопочуття та індивідуально-типологічних особливостей досліджуваних курсантів.

Алгоритм нанесення адгезивної кінезіологічної стрічки:

1) визначити ділянку, де відчувається м'язова утома чи біль;

2) перед аплікацією очистити (обезжирити) шкіру використовуючи спиртові антисептики;

3) відміряти смужку(ки) адгезивної стрічки відповідної довжини та ширини;

4) скласти адгезивну стрічку навпіл та закруглити її кінці за допомогою ножиць;

5) надірвати паперову захисну стрічку на відстані 3-4 см від кінця адгезивної стрічки для створення основи її аплікації («якоря»);

6) здійснити достатній натяг поверхневих тканин на яку буде здійснено накладення тейпу, прикріпити «якір» у місці з'єднання (прикріплення м'язів) та належним чином розгладити «якір» руками;

7) повільно відклеїти решту паперової підкладки, залишивши на протилежному кінці місце для другого «якора» (у разі необхідності нанесення аплікації Y-подібної смужки необхідно спершу відклеїти паперову основу одного із «хвостиків», після чого завершити аплікацію знявши паперову основу з іншого «хвостика», другий «якір» наклеїти без натягу);

8) розгладження адгезивної стрічки здійснювати завжди від середини до її країв;

9) адгезивну стрічку накладати за 30-40 хв до фізичних навантажень, після прийому душу необхідно сухим полотенцем її підсушити.

Відповідно до вище викладеного, нами обґрунтовано доцільність впровадження в систему фізичної підготовки курсантів ВВНЗ, та ЗВОСУН інституцій СБОУ уніфікованої методики фізичної терапії, яка передбачає використання засобів кінезіологічного тейпування (табл. 1).

Таблиця 1

Методика фізичної терапії курсантів ВВНЗ (ЗВО) зі специфічними умовами навчання інституцій сектору безпеки і оборони із використанням засобів кінезіологічного тейпування колінного суглобу в системі фізичної підготовки

№ з/п	№ заняття та зміст тренувальних завдань	Тривалість заняття (хв)	Організаційно-методичні вказівки
1	2	3	4

продовження таблиці 1

1	2	3	4
1. Підготовчий (адаптаційний етап)			
1.1.	Заняття 1. 1. Комплекси вільних вправ. 2. Ходьба помірним кроком (12-15 хв). 3. Силові тренування на блочних тренажерах.	30	За 30-40 хв до тренування здійснити аплікацію адгезивної стрічки відповідним способом. Визначити самопочуття (впевнитися у відсутності больових відчуттів у колінному суглобі). Виконати розминку. Приступити до тренування. Темп виконання вправ помірний, без різких рухів. Наприкінці тренування виконати заминку.
1.2	Заняття 2. 1. Розтягнення (стречинг). 2. Тренування ударів руками на боксерському мішку. 3. Скандинавська ходьба (12-15 хвилин).	30	Визначити самопочуття (впевнитися у відсутності больових відчуттів у колінному суглобі, гомілках). Виконати розминку. Приступити до тренування. Темп виконання вправ помірний, без різких рухів. Коригувати техніку ударів руками. Слідкувати за ЧСС. Наприкінці тренування виконати заминку.
1.3	Заняття 3. 1. Силові тренування на багатопрофільних гімнастичних снарядах. 2. Відпрацювання прийомів нападу (важіль руки назовні, важіль руки досередини, загин руки за спину). 3. Тренування на кардіотренажері (велотренажер, 12-15 хвилин).	30	Здійснити перевірку готовності до самостійного тренування. Визначити самопочуття (впевнитися у відсутності больових відчуттів у колінному суглобі). Виконати розминку. Приступити до тренування. Контролювати ЧСС. Зняти адгезивну стрічку (кінезіологічний тейп)
1.4	Заняття 4. 1. Відпрацювання кидкової техніки рукопашного бою. 2. Комплексне силове тренування на блочних тренажерах. 3. Спортивна ходьба (12-15 хв).	30	Тренування організовувати без адгезивної стрічки. Визначити самопочуття (впевнитися у відсутності больових відчуттів у колінному суглобі). Здійснити перевірку готовності до самостійного тренування. Виконати розминку. Приступити до тренування. Темп виконання фізичних вправ помірний. У разі больових відчуттів відпрацювання навчальних питань закінчити (за необхідності звернутися до лікаря). Слідкувати за дотриманням заходів безпеки. Контролювати ЧСС. Наприкінці тренування виконати заминку (розтягнення).
1.5	Заняття 5. 1. Силові вправи на гімнастичній перекладині та брусах. 2. Тренування техніки обеззброєння супротивника при погрозі холодною зброєю. 3. Скандинавська ходьба (12-15 хв).	30	За 30-40 хв до тренування здійснити аплікацію адгезивної стрічки відповідним способом. Темп виконання вправ помірний, без різких рухів. Кожну вправу виконати 8-10 повторень у ліву, праву сторони. Коригувати техніку рукопашного бою. Слідкувати за ЧСС. Після відпрацювання ударів виконати заминку.

продовження таблиці 1

1	2	3	4
1.6	Заняття 6. 1. Комплекси вільних вправ. Комплекси рукопашного бою (дихальні ката). 2. Вправи для м'язів ніг на силових (блочних) тренажерах. 3. Тренування на кардіотренажері (гребний концепт, 12-15 хв).	30	Здійснити перевірку готовності до самостійного тренування. Визначити самопочуття (впевнитися у відсутності больових відчуттів у колінному суглобі). Виконати розминку. Темп виконання вправ помірний, без різких рухів. Кожну вправу виконати 8-10 повторень у ліву, праву сторони. Слідкувати за ЧСС. Наприкінці тренування виконати заминку.
1.7	Заняття 7. 1. Розтягнення (стречинг). 2. Тренування техніки обеззброєння супротивника при погрозі пістолетом. 3. Помірний біг (8-10 хв).	30	Визначити самопочуття (впевнитися у відсутності больових відчуттів у колінному суглобі). Здійснити перевірку готовності до самостійного тренування. Виконати розминку. Темп виконання вправ помірний, без різких рухів. Коригувати техніку рукопашного бою та бігу. Слідкувати за ЧСС та диханням. Наприкінці тренування виконати заминку.
1.8	Заняття 8. 1. Вправи для м'язів ніг на силових (блочних) тренажерах. 2. Тренування техніки звільнення від захоплень та обхватів. 3. Спортивна ходьба (12-15 хв).	30	Тренування проводити без адгезивної стрічки. Визначити самопочуття (впевнитися у відсутності больових відчуттів у колінному суглобі). Здійснити перевірку готовності до самостійного тренування. Виконати розминку. Темп виконання вправ помірний, без різких рухів. Коригувати техніку рукопашного бою. Слідкувати за ЧСС. Наприкінці тренування виконати заминку.
1.9	Заняття 9. 1. Комплекси рукопашного бою (дихальні ката). 2. Комплексне силове тренування круговим способом. 3. Скандинавська ходьба (12-15 хв).	30	За 30-40 хв до тренування здійснити аплікацію адгезивної стрічки відповідним способом. Здійснити перевірку готовності до самостійного тренування. Визначити самопочуття (впевнитися у відсутності больових відчуттів у колінному суглобі). Виконати розминку. Темп виконання вправ помірний, без різких рухів. Слідкувати за технікою ходьби та вірним диханням. Наприкінці тренування виконати заминку.
1.10	Заняття 10. 1. Вправи на брусах та гімнастичній перекладні. 2. Тренування прийомів бою зі зброєю. 3. Тренування на кардіотренажері (велотренажер, 12-15 хв).	30	Визначити самопочуття (впевнитися у відсутності больових відчуттів у колінному суглобі та гомілках). Здійснити перевірку готовності до самостійного тренування. Виконати розминку. Темп виконання вправ помірний, без різких рухів. Коригувати техніку прийомів бою зі зброєю. Наприкінці тренування виконати заминку.
1.11	Заняття 11. 1. Розтягнення (стречинг). 2. Відпрацювання ударів руками та ногами на важких боксерських мішках. 3. Помірний біг (10-12 хв).	30	Здійснити перевірку готовності до самостійного тренування. Визначити самопочуття (впевнитися у відсутності больових відчуттів у колінному суглобі та ногах). Виконати розминку. Темп виконання вправ помірний, без різких рухів. Коригувати техніку ударів руками та ногами. Під час бігу слідкувати за ЧСС та диханням. Наприкінці тренування виконати заминку. Зняти адгезивну стрічку.

продовження таблиці 1

1	2	3	4
1.12	Заняття 12. 1. Скандинавська ходьба (12-15 хвилин). 2. Дихальні ката (комплекси вільних вправ). 3. Тренування на кардіотренажері (велотренажер, 12-15 хв).	30	Тренування проводити без адгезивної стрічки (кінезіологічного тейпу). Визначити самопочуття (впевнитися у відсутності больових відчуттів у колінному суглобі, ногах). Здійснити перевірку готовності до самостійного тренування. Виконати розминку. Темп виконання вправ помірний, без різких рухів. Наприкінці тренування виконати заминку.
Всього за підготовчий (адаптаційний блок)		360	---
2. Формувальний етап			
1.13	Заняття 13. 1. Силові вправи на багато прольотних снарядах. 2. Відпрацювання кидкової техніки рукопашного бою. 3. Спортивна ходьба (15-20 хв).	45	За 30-40 хв до тренування здійснити аплікацію адгезивної стрічки відповідним способом. Здійснити перевірку готовності до самостійного тренування. Визначити самопочуття (впевнитися у відсутності больових відчуттів у колінному суглобі, ногах). Виконати розминку. Темп виконання вправ помірний, без різких рухів. Корегувати кидкову техніку. Слідкувати за технікою ходьби. Наприкінці тренування виконати заминку.
1.14	Заняття 14. 1. Стретчинг (розтягнення). Комплекси дихальних вправ. 2. Тренування техніки човникового бігу 10х10м. 3. Скандинавська ходьба (15-20 хв).	45	Визначити самопочуття (впевнитися у відсутності больових відчуттів у колінному суглобі, ногах). Виконати розминку. Приступити до тренування. Темп виконання вправ помірний, без різких рухів. Коригувати техніку човникового бігу. Слідкувати за ЧСС. Наприкінці тренування виконати заминку.
1.15	Заняття 15. 1. Відпрацювання техніки обеззброєння супротивника при ударах ножом. 2. Силові вправи для м'язів ніг на блочних тренажерах. 3. Тренування на кардіотренажері (гребний концепт, 15-20 хв).	45	Здійснити перевірку готовності до самостійного тренування. Визначити самопочуття (впевнитися у відсутності больових відчуттів у колінному суглобі, ногах). Виконати розминку. Приступити до тренування. Контролювати ЧСС. Зняти адгезивну стрічку (кінезіологічний тейп).
1.16	Заняття 16. 1. Тренування техніки бігу на 60 м з високого старту. 2. Тренування прийомів рукопашного бою зі зброєю. 3. Тренування техніки бігу на 1 км.	45	Тренування проводити без адгезивної стрічки. Здійснити перевірку готовності до самостійного тренування. Визначити самопочуття (впевнитися у відсутності больових відчуттів у колінному суглобі). Виконати розминку. Темп виконання вправ помірний, без різких рухів. Коригувати техніку прийомів бою зі зброєю. Контролювати ЧСС під час відпрацювання бігових вправ. Заминка.
1.17	Заняття 17. 1. Тренування прийомів звільнення від захоплень та обхватів. 2. Тренування техніки бігу на 100 м з високого старту. 3. Спортивна ходьба (15-20 хв).	45	За 30-40 хв до тренування здійснити аплікацію адгезивної стрічки відповідним способом. Темп виконання вправ помірний, без різких рухів. Коригувати техніку бігових вправ. Слідкувати за ЧСС та диханням. Наприкінці тренування виконати заминку.

продовження таблиці 1

1	2	3	4
1.18	Заняття 18. 1. Тренування вправ: підтягування на перекладені, згинання-розгинання рук в упорі на брусах. 2. Відпрацювання ударно-кидкових дій рукопашного бою. 3. Тренування техніки бігу на 2-2,5 км.	45	Здійснити перевірку готовності до самостійного тренування. Визначити самопочуття (впевнитися у відсутності больових відчуттів у колінному суглобі, ногах). Виконати розминку. Темп виконання вправ помірний, без різких рухів. Слідкувати за ЧСС. Наприкінці тренування виконати заминку.
1.19	Заняття 19. 1. Тренування техніки бігу на 60, 100 м з високого старту. 2. Силкові вправи на блочних тренажерах. 3. Тренування на кардіотренажері (велотренажер, 12-15 хв).	45	Визначити самопочуття (впевнитися у відсутності больових відчуттів у колінному суглобі). Здійснити перевірку готовності до самостійного тренування. Виконати розминку. Темп виконання вправ помірний, без різких рухів. Коригувати техніку бігових вправ. Слідкувати за ЧСС та диханням під час роботи на блочних тренажерах. Наприкінці тренування виконати заминку.
1.20	Заняття 20. 1. Розтягнення (стречинг), дихальні ката. 2. Комплексне силове тренування (із використанням засобів кросфіту). 3. Скандинавська ходьба (15-20 хв).	45	Тренування проводити без адгезивної стрічки. Визначити самопочуття (впевнитися у відсутності больових відчуттів у колінному суглобі, ногах). Здійснити перевірку готовності до самостійного тренування. Виконати розминку. Темп виконання вправ помірний. Слідкувати за самопочуттям під час виконання функціональних комплексів кросфіт. Наприкінці тренування виконати заминку.
1.21	Заняття 21. 1. тренування техніки бігу на 100 м, човникового бігу 10х10 м. 2. Навчально-тренувальні сутички за спрощеними правилами рукопашного бою. 3. Тренування на кардіотренажері (гребний концепт, 15-20 хв).	45	За 30-40 хв до тренування здійснити аплікацію адгезивної стрічки відповідним способом. Здійснити перевірку готовності до самостійного тренування. Визначити самопочуття (впевнитися у відсутності больових відчуттів у колінному суглобі, гомілкях). Виконати розминку. Темп виконання вправ помірний, без різких рухів. Слідкувати за технікою рукопашного бою. Дозувати зусилля. Наприкінці тренування виконати заминку.
1.22	Заняття 22. 1. Силкові вправи на гімнастичних снарядах. 2. Тренування техніки подолання окремих перешкод (штучних). 3. Тренування техніки бігу на 2,5-32 км.	45	Визначити самопочуття (впевнитися у відсутності больових відчуттів у колінному суглобі та гомілкях). Здійснити перевірку готовності до самостійного тренування. Виконати розминку. Темп виконання вправ помірний, без різких рухів. Коригувати техніку подолання штучних та природних перешкод. Наприкінці тренування виконати заминку.
1.23	Заняття 23. 1. Розтягнення (стречинг). Комплекси рукопашного бою. 2. Тренування техніки бігу на 400-600 м. 3. Скандинавська ходьба (15-20 хв).	45	Здійснити перевірку готовності до самостійного тренування. Визначити самопочуття (впевнитися у відсутності больових відчуттів у колінному суглобі та ногах). Виконати розминку. Темп виконання вправ помірний, без різких рухів. Коригувати техніку бігу. Під час бігу слідкувати за ЧСС та диханням. Наприкінці тренування виконати заминку. Зняти адгезивну стрічку.

продовження таблиці 1

1	2	3	4
1.24	Заняття 24. 1. Тренування прийомів бою зі зброєю. 2. Тренування вправ: підтягування на перекладині, згинання-розгинання рук в упорі на брусах. 3. Тренування на кардіотренажері (велотренажер, 12-15 хв).	45	Тренування проводити без адгезивної стрічки (кінезіологічного тейпу). Визначити самопочуття (впевнитися у відсутності больових відчуттів у колінному суглобі, ногах). Здійснити перевірку готовності до самостійного тренування. Виконати розминку. Темп виконання вправ помірний, без різких рухів. Слідкувати за самопочуттям (ЧСС) під час роботи на кардіотренажері. Наприкінці тренування виконати заминку.
Всього за формувальний етап		540	---
3. Константувальний етап			
1.25	Заняття 25. 1. Комплексне силове тренування на гімнастичних снарядах. 2. Тренування техніки бігу на 100 м. 3. Тренування техніки бігу на 3 км.	90	За 30-40 хв до тренування здійснити аплікацію адгезивної стрічки відповідним способом. Здійснити перевірку готовності до самостійного тренування. Визначити самопочуття (впевнитися у відсутності больових відчуттів у колінному суглобі, ногах). Виконати розминку. Темп виконання вправ помірний, без різких рухів. Корегувати техніку бігу. Слідкувати за самопочуттям та ЧСС. Наприкінці тренування виконати заминку.
1.26	Заняття 26. 1. Розтягнення (стречинг), дихальні ката. 2. Тренування техніки подолання штучних та природних перешкод. 3. Тренування на кардіотренажері (гребний концепт, 15-20 хв).	90	Визначити самопочуття (впевнитися у відсутності больових відчуттів у колінному суглобі, ногах). Виконати розминку. Приступити до тренування. Темп виконання вправ помірний, без різких рухів. Коригувати техніку подолання штучних та природних перешкод. Слідкувати за ЧСС. Наприкінці тренування виконати заминку.
1.27	Заняття 27. 1. Тренування прийомів обеззброєння супротивника при погрозі вогнепальною зброєю. 2. Тренування техніки човникового бігу 10x10 м. 3. Тренування техніки бігу на 5 км.	90	Здійснити перевірку готовності до самостійного тренування. Визначити самопочуття (впевнитися у відсутності больових відчуттів у колінному суглобі, ногах). Виконати розминку. Приступити до тренування. Контролювати ЧСС. Зняти адгезивну стрічку (кінезіологічний тейп).
1.28	Заняття 28. 1. Тренування комплексів вільних вправ, тренування комплексів рукопашного бою. 2. Тренування техніки бігу на 400, 600, 800 м. 3. Тренування на кардіотренажері (велотренажер, 15-20 хв).	90	Тренування проводити без адгезивної стрічки. Здійснити перевірку готовності до самостійного тренування. Визначити самопочуття (впевнитися у відсутності больових відчуттів у колінному суглобі). Виконати розминку. Темп виконання вправ помірний, без різких рухів. Коригувати техніку бігу. Контролювати ЧСС під час відпрацювання бігових вправ. Наприкінці тренування виконати заминку.
1.29	Заняття 29. 1. Розтягнення (стречинг), дихальні ката. 2. Силові вправи на гімнастичних снарядах та брусах. 3. Крос по пересіченій місцевості (до 5-6 км).	90	За 30-40 хв до тренування здійснити аплікацію адгезивної стрічки відповідним способом. Темп виконання вправ помірний, без різких рухів. Коригувати техніку бігу. Слідкувати за ЧСС та диханням. Наприкінці тренування виконати заминку.

продовження таблиці 1

1	2	3	4
1.30	Заняття 30. 1. Тренування техніки човникового бігу 4x400 м. 2. Відпрацювання ударно-кидкової техніки службово-прикладного рукопашного бою 3. Тренування техніки бігу на 1 км.	90	Здійснити перевірку готовності до самостійного тренування. Визначити самопочуття (впевнитися у відсутності больових відчуттів у колінному суглобі, ногах). Виконати розминку. Темп виконання вправ помірний, без різких рухів. Слідкувати за ЧСС. Наприкінці тренування виконати заминку.
1.31	Заняття 31. 1. Тренування техніки бігу на 100 м. 2. Комплексне силове тренування на блочних тренажерах. 3. Тренування на кардіотренажері (гребний концепт, 20 хв).	90	Визначити самопочуття (впевнитися у відсутності больових відчуттів у колінному суглобі). Здійснити перевірку готовності до самостійного тренування. Виконати розминку. Темп виконання вправ помірний, без різких рухів. Коригувати техніку бігу. Слідкувати за ЧСС та диханням під час роботи на кардіотренажері. Наприкінці тренування виконати заминку.
1.32	Заняття 32. 1. Розтягнення (стречинг), дихальні вправи. 2. Тренування кидкової техніки рукопашного бою, тренування техніки одягання кайданків (обшуку) та конвоювання. 3. Тренування техніки бігу на 3 км.	90	Визначити самопочуття (впевнитися у відсутності больових відчуттів у колінному суглобі). Здійснити перевірку готовності до самостійного тренування. Виконати розминку. Темп виконання вправ помірний, без різких рухів. Коригувати техніку бігових вправ. Слідкувати за ЧСС та диханням під час бігу. Наприкінці тренування виконати заминку.
1.33	Заняття 33. 1. Тренування техніки човникового бігу 4x100 м. 2. Силові вправи на гімнастичних снарядах. 3. Тренування на кардіотренажері (велотренажер, 20 хв).	90	Тренування проводити без адгезивної стрічки. Визначити самопочуття (впевнитися у відсутності больових відчуттів у колінному суглобі, ногах). Здійснити перевірку готовності до самостійного тренування. Виконати розминку. Темп виконання вправ помірний. Слідкувати за самопочуттям під час тренування на кардіотренажері. Наприкінці тренування виконати заминку.
1.34	Заняття 34. 1. Тренування техніки подолання штучних та природних перешкод, тренування техніки метання гранат на влучність (дальність). 2. Крос по пересіченій місцевості (до 5-6 км). 3. Розтягнення (стречинг), дихальні ката.	90	Тренування проводити без адгезивної стрічки. Визначити самопочуття (впевнитися у відсутності больових відчуттів у колінному суглобі, ногах). Здійснити перевірку готовності до самостійного тренування. Виконати розминку. Темп виконання вправ помірний. Слідкувати за самопочуттям під час виконання бігових вправ. Наприкінці тренування виконати заминку.

продовження таблиці 1

1	2	3	4
1.35	Заняття 35. 1. Тренування техніки підтягування на перекладині. 2. Навчально-тренувальні сутички за спрощеними правилами рукопашного бою 3. Тренування техніки бігу на 3 км.	90	За 30-40 хв до тренування здійснити аплікацію адгезивної стрічки відповідним способом. Здійснити перевірку готовності до самостійного тренування. Визначити самопочуття (впевнитися у відсутності больових відчуттів у колінному суглобі). Контролювати ЧСС під час фізичних навантажень. Дотримуватись заходів попередження травматизму. Наприкінці тренування виконати заминку.
1.36	Заняття 36. 1. Тренування техніки бігу на 100 м. 2. Тренування на кардіотренажері (гребний концепт, 20 хв). 3. Розтягнення (стречинг), дихальні ката.	90	Визначити самопочуття (впевнитися у відсутності больових відчуттів у колінному суглобі, ногах). Здійснити перевірку готовності до самостійного тренування. Виконати розминку. Слідкувати за ЧСС та диханням під час тренування на кардіотренажері. Наприкінці тренування виконати заминку.
Всього за константувальний етап		1080	---
Всього за курс фізичної терапії		1980	---

Авторська розробка: В. Шемчук, Н. Вербин, О. Шемчук, С. Гайдаров, О. Хацаюк, А. Матвеев

У якості основних засобів фізичної терапії на етапі відновлення після лікування травм колінного суглобу нами обрані комплекси фізичних вправ, що забезпечують поетапне та збалансоване формування психофізичної готовності майбутніх офіцерів зазначених вище інституцій СБОУ до навчально-бойової та службово-бойової діяльності (виконання завдань за призначенням у різних умовах СБОД). Крім цього, використовувалася відповідна техніка кінезіологічного тейпування колінного суглобу (на рис. 2 надано варіант кінезіологічного тейпування колінного суглобу досліджуваного КГ).

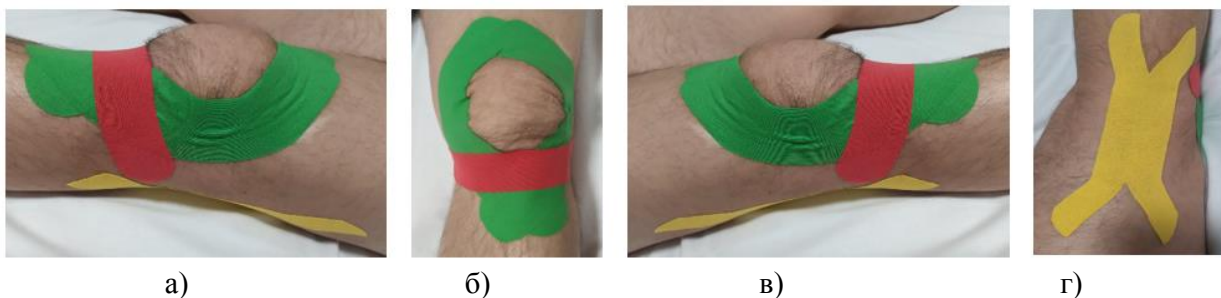


Рис. 2. Варіант кінезіологічного тейпування (аплікації адгезивної стрічки) колінного суглобу (лівої ноги) досліджуваного ЕГ з хондромаліцією надколінника на етапі фізичної терапії

У динаміці третього етапу дослідження (серпень – листопад 2021р.), членами НДГ організовано педагогічний експеримент, який передбачав апробацію розробленої нами «методики фізичної терапії» (див. табл. 1).

В педагогічному експерименті взяли участь майбутні офіцери (курсанти

навчально-наукового інституту фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій Національного університету оборони імені Івана Черняхівського, Національної академії Національної гвардії України та Харківського університету внутрішніх справ, чоловіки, $n=24$). Варто також підкреслити, що всі учасники педагогічного експерименту дали згоду на участь в дослідженнях і пройшли відповідне лікування у спеціалізованих закладах охорони здоров'я та отримали дозвіл лікарів на участь в заходах фізичної терапії із використанням методики кінезіологічного тейпування (див. табл. 1).

Надалі курсантів зазначених вище ВВНЗ, ЗВОСУН було розподілено на дві репрезентативні групи: контрольну (КГ, $n=12$ чол.) та експериментальну (ЕГ, $n=12$ чол.). До початку апробації розробленої нами «методики фізичної терапії» (табл. 1), досліджувані показники (фізичної підготовленості) у майбутніх офіцерів зазначених вище інституцій СБОУ, учасників КГ та ЕГ достовірно не відрізнявся ($p \geq 0,05$).

З метою якісного відновлення працездатності, а також досягнення необхідного рівня фізичної готовності курсантів КГ до виконання ними завдань за призначенням, в системі фізичної підготовки, форм фізичної підготовки, використовувалися діючі комплекси навчально-методичного забезпечення передбачені відповідними відомчими керівними документами (відповідної інституції СБОУ до якої належить ВВНЗ чи ЗВОСУН). У свою чергу, досліджувані майбутні офіцери ЕГ в системі фізичної підготовки (форм фізичної підготовки) на етапі фізичної терапії додатково використовували розроблену нами «методику» (див. табл. 1).

Методика фізичної терапії використовувала курсантами ЕГ упродовж третього етапу дослідження, що сприяло стійкому формуванню у них професійної компетентності (відновлення та підвищення фізичної підготовленості), які передбачені відповідними програмами навчання (відповідної інституції СБОУ до якої належить ВВНЗ чи ЗВОСУН).

Необхідно відмітити, що дослідження ефективності сформованості зазначених вище професійної компетентності (рівня фізичної підготовленості) у курсантів КГ та ЕГ здійснено із урахуванням діючої нормативно-правової бази з фізичної (спеціальної фізичної) підготовки відповідної інституції СБОУ (ЗСУ, НГУ, НПУ).

В процесі дослідно-аналітичної роботи використано метод експертного оцінювання (визначено сформованості професійної компетентності досліджуваних курсантів КГ та ЕГ за чотирьох бальною шкалою оцінювання, де «5» – максимальний бал, а «2» – мінімальний). Результати контрольного тестування фізичної підготовленості (сформованості професійної компетентності) упродовж педагогічного експерименту подано на рис. 3).

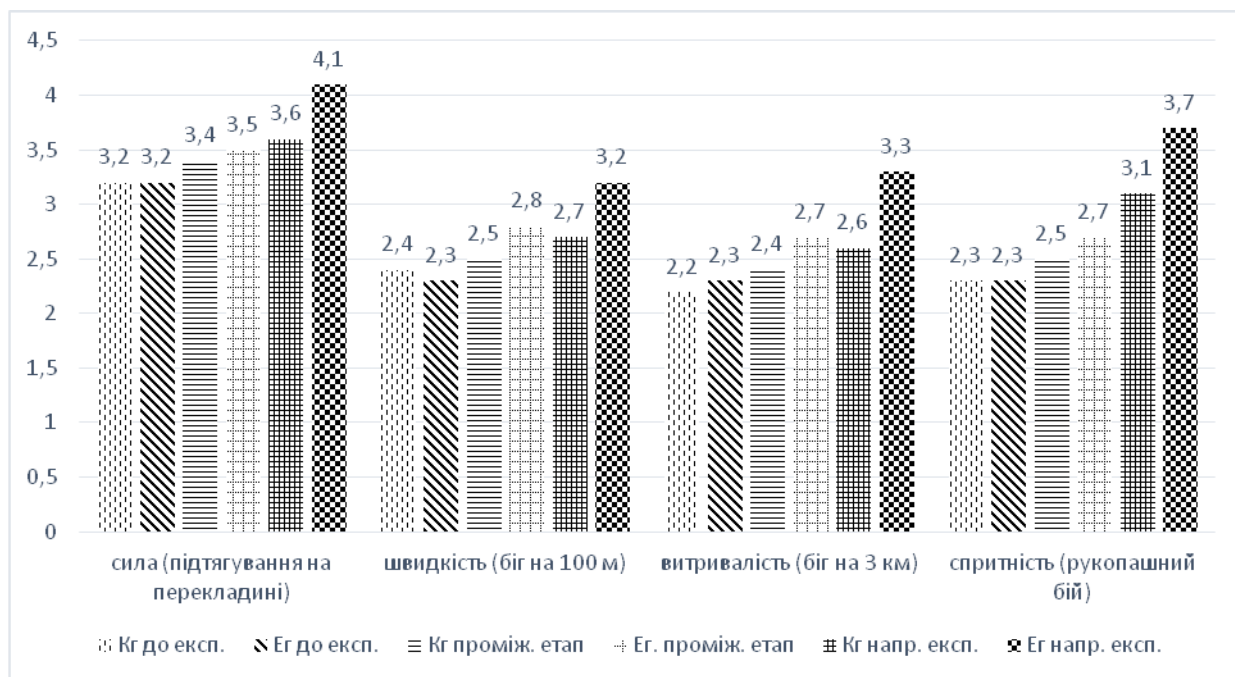


Рис. 3. Динаміка відновлення рівня фізичної підготовленості (відновлення та формування професійної компетентності) досліджуваних курсантів КГ та ЕГ упродовж педагогічного експерименту

При порівнянні показників до та після використання розробленої «методики фізичної терапії» (табл. 1) із акцентованим використанням засобів кінезіологічного тейпування встановлено, що результати, отримані наприкінці педагогічного експерименту у досліджуваних групах, зросли відносно вихідних даних, і ці відмінності переважно є достовірні (ЕГ, $p \leq 0,05$). Отже, мету дослідження досягнуто, а поставлені перед нами завдання – виконані.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В результаті емпіричного дослідження членами науково-дослідної групи розроблено та апробовано сучасну «Методику фізичної терапії майбутніх офіцерів ЗСУ, НГУ, НПУ із використанням засобів кінезіологічного тейпування в системі їхньої фізичної підготовки».

Аналізуючи отриманні результати проведеного дослідження доцільним є висновок, що запропонована нами методика фізичної терапії майбутніх офіцерів зазначених вище інституцій СБОУ із використанням засобів кінезіологічного тейпування в системі їхньої фізичної підготовки є достатньо збалансованою та ефективною, про що свідчать показники виконання навчально-бойових (службово-бойових) завдань (заліків та екзаменів з основних навчальних дисциплін, зокрема – фізичної та спеціальної фізичної підготовки) передбачених освітніми програмами підготовки майбутніх офіцерів ЗСУ, НГУ, НПУ.

Цілеспрямована фізична терапія із використанням технік кінезіологічного тейпування є запорукою успіху військовослужбовців (правоохоронців) різних категорій та вікових груп інституцій СБОУ на шляху до їхнього повного одужання при травмах чи професійних захворюваннях. Важливим також під час кінезіологічного тейпування є відстеження стану проблемної області, на яку

здійснюється аплікація (до та після кінезіологічного тейпування). Варто пам'ятати, що кожен військовослужбовець (правоохоронець) є унікальним, і лише з урахуванням індивідуально-типологічних особливостей можливим є досягнення позитивного результату у фізичній терапії (ерготерапії).

Результати дослідження впроваджено в освітній процес курсантів навчально-наукового інституту фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій Національного університету оборони імені Івана Черняхівського, Національної академії Національної гвардії України та Харківського національного університету внутрішніх справ. Напрями подальших досліджень у обраному напрямі наукової розвідки передбачають удосконалення системи спеціальної фізичної підготовки майбутніх офіцерів інституцій сектору безпеки і оборони України із урахуванням їхньої майбутньої військово-облікової спеціальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шемчук В. А. Педагогічна модель удосконалення спеціальної фізичної підготовленості майбутніх офіцерів засобами службово-прикладних єдиноборств / В. А. Шемчук, Н. Б. Вербин, О. С. Нестеров, М. М. Василенко, Є. В. Малахов. – Запоріжжя : Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі, 2020. № 71 (Т. 2). – С. 241-248.
2. Моргунов О. А. Удосконалення нормативної бази навчальної дисципліни «Спеціальна фізична підготовка» майбутніх офіцерів Національної поліції України та поліцейських різних категорій / О. А. Моргунов, О. В. Хацаюк, І. М. Ковальов, О. А. Соколов, Є. А. Лозовий. – Запоріжжя : Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі, 2021. № 75 (Т. 2). – С. 38-45.
3. Шемчук В. Формування професійних компетентностей майбутніх офіцерів до дій в умовах радіаційної, хімічної та біологічної небезпеки / В. Шемчук, О. Хацаюк, В. Соколовський, А. Ковтуненко, О. Корнієнко, Ю. Муштатов. – Київ : Військова освіта, 2021. № 1 (43). – С. 360-381.
4. Khatsaiuk, O., Medvid, M., Maksymchuk, B., Kurok, O., Dziuba, P., Tyurina, V., Chervonyi, P., Yevdokimova, O., Levko, M., Demchenko, I., Maliar, N., Maliar, E., & Maksymchuk, I. (2021). Preparing Future Officers for Performing Assigned Tasks through Special Physical Training. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, 13 (2), 457-475. <https://doi.org/10.18662/rrem/13.2/431>.
5. Моргунов О. А. Удосконалення прикладних навичок практичної стрільби в системі професійної освіти Національної поліції України / О. А. Моргунов, О. А. Ярещенко, О. В. Хацаюк. – Харків : Честь і закон, 2016. № 1. – С. 49-56.
6. Малолепший С. Б. Коефіцієнти ефективності застосування заходів фізичного впливу правоохоронцями МВС України / С. Б. Малолепший, М. Г. Калужний, О. В. Хацаюк. – Харків : Честь і закон, 2017. № 1. – С. 78-85.
7. Хацаюк О. В. Удосконалення військово-професійних навичок військовослужбовців Національної гвардії України в процесі спеціальної фізичної підготовки / О. В. Хацаюк, Р. І. Любич, В. В. Оленченко. – Харків : Новий колегіум, 2019. № 1. – С. 63-68.
8. Oleniev D. G. Dynamics of the Professional Endurance Indicators in Officers of the Operational Level in a Higher Military Educational Institution During Training / D. G. Oleniev, O. V. Petrachkov, N. B. Verbyn, V. A. Shemchuk, A. M. Tiazhyna. – [Canada \(Lifescience Global\)](#) : *Journal of Intellectual Disability-Diagnosis and Treatment*, 2021. № 5 (Т. 9). – Р. 495-503.
9. Бриндіков Ю. Л. Теорія та практика реабілітації військовослужбовців-учасників бойових дій в системі соціальних служб : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.05 / Бриндіков Юрій Леонідович. – Хмельницький, 2018. – 559 с.

10. Купріненко О. Аналіз сучасного стану та проблем ерготерапії військовослужбовців Збройних Сил України постраждалих в результаті бойових дій / О. Купріненко. – Миколаїв : Український журнал медицини, біології та спорту, 2020. № 4 (26). – С. 36-43.
11. Ковальов І. М. Фізична терапія поліцейських після лікування коронавірусної хвороби / І. М. Ковальов, К. В. Бутенко. – Харків : Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України, 2021. № 6 – С. 138-142.
12. Горпинич Г. Ф. Методика фізичної терапії викладачів спеціальної фізичної підготовки закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання після лікування коронавірусної хвороби / Г. Ф. Горпинич, В. А. Шемчук, Г. О. Коник, О. А. Суровов, Д. В. Аксьонов. – Запоріжжя : Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітніх школах, 2021. № 75. Т. 1. – С. 104-109.
13. Kenzo K. Clinical Therapeutic Applications of the Kinesio Taping Method : practical guide / К. Kenzo. – Minneapolis : ОРТР, 2013. – 252 p.
14. Гончар Г. І. [Критерії, рівні сформованості готовності фахівців фізичного виховання та спорту до використання методики кінезіологічного тейпування в професійній діяльності](#) / Г. І. Гончар, Т. М. Булгакова, С. А. Лазоренко, С. В. Хоменко, Р. М. Стасюк. – Київ : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт), 2021. № 9 (140). – С. 31-36.
15. Русин Л. П. Програма формування готовності тренерів з одноборств до застосування засобів фізичної терапії в системі самоосвіти : колект. моногр. / Л. П. Русин. – Вінниця : Європейська наукова платформа, 2021. – С. 1-33.
16. Кіндзер Б. М. Методика фізичної терапії самбістів із використанням засобів кінезіологічного тейпування при травмах шії / Б. М., Кіндзер, Н. Л. Бабич, Р. Р. Сіренко, І. Є. Рибчич, І. М. Ільницький, Н. В. Петренко. – Київ : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт), 2021. № 11 (142). – С. 32-52.
17. Vynohradov, V., Lopatenko, H., Biletska, V., Trachuk, S., Semenenko, V., Kudria, M., Shemchuk, V., & Napadij, A. (2020). Influence of taping on athletes' psychomotor possibilities in sprint. *Journal of Human Sport and Exercise*, 0, in press. doi: <https://doi.org/10.14198/jhse.2022.172.19>

REFERENCES

1. Shemchuk, V. A., Verbyn, N. B., Nesterov, O. S., Vasylenko, M. M., Malakhov, Ye. V. (2020). Pedagogical model of improving the special physical fitness of future officers by means of service-applied martial arts. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkoli*, № 71 (Т. 2), 241-248.
2. Morhunov, O. A., Khatsaiuk, O. V., Kovalov, I. M., Sokolov, O. A., Lozovyi, Ye. A. (2021). Improving the regulatory framework of the discipline "Special Physical Training" for future officers of the National Police of Ukraine and police officers of various categories. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkoli*, № 75 (Т. 2), 38-45.
3. Shemchuk, V., Khatsaiuk, O., Sokolovsky, V., Kovtunencko, A., Kornienko, O. (2020). Formation of professional competencies of future officers to act in conditions of radiation, chemical and biological danger. *Viiskova osvita*, Vup. 1 (43), 360-381.
4. Khatsaiuk, O., Medvid, M., Maksymchuk, B., Kurok, O., Dziuba, P., Tyurina, V., Chervonyi, P., Yevdokimova, O., Levko, M., Demchenko, I., Maliar, N., Maliar, E., & Maksymchuk, I. (2021). Preparing Future Officers for Performing Assigned Tasks through Special Physical Training. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, 13 (2), 457-475. <https://doi.org/10.18662/rrem/13.2/431>.

5. Morhunov, O. A., Yareshchenko, O. A., Khatsaiuk, O. V. (2016). Udoskonalennia prykladnykh navychok praktychnoi strilby v systemi profesiinoi osvity Natsionalnoi politsii Ukrainy [Adequate applied tools for practical shooting in the system of professional education of the National Police of Ukraine]. *Honor and law*, № 1, 49-56.
6. Malolepshiy, S. B., Kalyuzhny, M. G., Khatsayuk, O. V. (2017). Koefitsiienty efektyvnosti zastosuvannya zakhodiv fizychnoho vplyvu pravookhorontsiamy MVS Ukrainy [Coefficients of efficiency of application of measures of physical influence by militiamen of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine]. *Honor and law*, № 1, 78-85.
7. Khatsaiuk, O. V., Liubchych, R. I., Olenchenko, V. V. (2019). Udoskonalennia viiskovo-profesiinykh navychok viiskovosluzhbovtziv Natsionalnoi hvardii Ukrainy v protsesi spetsialnoi fizychnoi pidhotovky [Improving the military-professional skills of servicemen of the National Guard of Ukraine in the process of special physical training]. *Novyi kolehium*, Vup. 18. T. 2, 63-68.
8. Oleniev D. G. Dynamics of the Professional Endurance Indicators in Officers of the Operational Level in a Higher Military Educational Institution During Training / D. G. Oleniev, O. V. Petrachkov, N. B. Verbyn, V. A. Shemchuk, A. M. Tiazhyna. – [Canada \(Lifescience Global\)](#) : Journal of Intellectual Disability-Diagnosis and Treatment, 2021. № 5 (T. 9). – P. 495-503.
9. Bryndikov, Yu. L. (2018). Teoriia ta praktyka rehabilitatsii viiskovosluzhbovtziv-uchasnykiv boiovykh dii v systemi sotsialnykh sluzhb [Theory and practice of rehabilitation of servicemen-participants of hostilities in the system of social services]. (Abstract of PhD thesis), Khmelnytskyi.
10. Kuprinenko, O. (2020). Analiz suchasnoho stanu ta problem erhoterapii viiskovosluzhbovtziv Zbroinykh Syl Ukrainy postrazhdalykh v rezultati boiovykh dii [Analysis of the current state and problems of occupational therapy of servicemen of the Armed Forces of Ukraine injured in hostilities]. *Ukrainskyi zhurnal medytsyny, biolohii ta sportu*, Vup. 4 (26), 36-43.
11. Kovalov, I. M., Butenko, K. V. (2021). Fizychna terapiia politseiskykh pislia likuvannia koronavirusnoi khvoroby [Physical therapy of police officers after treatment of coronavirus disease]. *Pidhotovka politseiskykh v umovakh reformuvannia systemy MVS Ukrainy*, № 6, 138-142.
12. Horpynych, H. F., Shemchuk, V. A., Konyk, H. O., Surovov, O. A., Aksonov, D. V. (2021). Metodyka fizychnoi terapii vykladachiv spetsialnoi fizychnoi pidhotovky zakladiv vyshchoi osvity zi spetsyfichnymy umovamy navchannia pislia likuvannia koronavirusnoi khvoroby [Methods of physical therapy for teachers of special physical training in higher education institutions with specific learning conditions after treatment of coronavirus diseases]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkoli*, № 75 (T. 1), 104-109.
13. Kenzo K. Clinical Therapeutic Applications of the Kinesio Taping Method : practical guide / K. Kenzo. – Minneapolis : OOTP, 2013. – 252 p.
14. Honchar, H. I., Bulhakova, T. M., Lazorenko, S. A., Khomenko, S. V., Stasiuk, R. M. (2021). Kryterii, rivni sformovanosti hotovnosti fakhivtsiv fizychnoho vykhovannia ta sportu do vykorystannia metodyky kineziolohichnoho teipuvannia v profesiinii diialnosti [Criteria, levels of formation of readiness of specialists of physical education and sports to use the technique of kinesiological taping in professional activity]. *Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury (fizychna kultura i sport)*, № 9 (140), 31-36.
15. Rusyn, L. P. (2021). Prohrama formuvannia hotovnosti treneriv z odnaborstv do zastosuvannia zasobiv fizychnoi terapii v systemi samoosvity [The program of formation of readiness of trainers in martial arts to application of means of physical therapy in system of self-education]. *kolektyvna monohrafiia*, 1-33.
16. Kindzer, B. M., Babych, N. L., Sirenko, R. R., Rybchych, I. Ye., Ilnytskyi, I. M., Petrenko, N. V. (2021). Metodyka fizychnoi terapii sambistiv iz vykorystanniam zasobiv kineziolohichnoho teipuvannia pry travmakh shyi [Methods of physical therapy of sambo wrestlers with the use of kinesiological taping for neck injuries]. *Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury (fizychna kultura i sport)*, № 11 (142), 32-52.

17. Vynohradov, V., Lopatenko, H., Biletska, V., Trachuk, S., Semenenko, V., Kudria, M., Shemchuk, V., & Napadij, A. (2020). Influence of taping on athletes' psychomotor possibilities in sprint. *Journal of Human Sport and Exercise*, 0, in press. doi: <https://doi.org/10.14198/jhse.2022.172.19>.

Резюме

Вадим Шемчук,
кандидат педагогических наук,
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского
Назарий Вербин,
кандидат педагогических наук,
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского
Оксана Шемчук,
кандидат психологических наук,
Украинская военно-медицинская академия
Андрей Матвеев,
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского
Сергей Гайдаров,
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

Методика физической терапии будущих офицеров с использованием средств кинезиологического тейпирования

Рассмотрена актуальная проблема внедрения в систему профессионального образования (образовательный процесс) будущих офицеров институтов сектора безопасности и обороны Украины (СБОУ) современных методик физической терапии. Учитывая результаты анализа научно-методической, справочной и специальной литературы (мониторинга Интернет-ресурсов) в избранном направлении исследования, членами научно-исследовательской группы разработана и апробирована методика физической терапии будущих офицеров Вооруженных Сил Украины, Национальной гвардии Украины и Национальной полиции Украины с использованием средств кинезиологического тейпирования в системе их физической подготовки. Нами установлено, что результаты, полученные в конце педагогического эксперимента в исследуемых группах, выросли относительно исходных данных, и эти отличия преимущественно достоверны ($\Delta T, p \leq 0,05$). Анализируя результаты эмпирического исследования, членами научно-исследовательской группы установлено, что разработанная нами методика физической терапии будущих офицеров указанных выше институций СБОУ с использованием средств кинезиологического тейпирования в системе их физической подготовки есть достаточно сбалансированной и эффективной, о чем свидетельствуют показатели выполнения учебно-боевых (служебно-боевых) задач (зачетов и экзаменов по основным учебным дисциплинам, в частности – физической и специальной физической подготовки) предусмотренных образовательными программами подготовки будущих офицеров Вооруженных Сил Украины, Национальной гвардии Украины и Национальной полиции Украины. Направления дальнейших исследований в избранном направлении научного поиска предусматривают усовершенствование системы специальной физической подготовки будущих офицеров институций СБОУ с учетом их будущей военно-учетной специальности.

Ключевые слова: готовность; эрготерапия; курсанты; методика; профессиональное

образование; профессиональные компетентности; физическая подготовка; физическая терапия.

SUMMARY

Vadym Shemchuk,

candidate of pedagogical sciences,
The National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskiy

Nazarii Verbyn,

candidate of pedagogical sciences,
The National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskiy

Oksana Shemchuk,

candidate of psychological sciences,
Ukrainian Military Medical Academy

Andrii Matvieiev,

The National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskiy

Sergey Gaydarov,

The National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskiy

Physical Therapy Technique for Future officers using Kinesiological taping means

Introduction. *The formation of key professional competencies of future officers of security and defense institutions of Ukraine (SDIU) is carried out in the educational process, which involves mastering a number of disciplines, among which the main ones are: chosen military accounting specialty, fire training, physical training and tactical training. Given the above, the importance of physical and special physical training of future officers can be traced, because without a sufficient level of necessary military-applied skills it is impossible to ensure the implementation of tasks in different conditions of combat operations, which emphasizes the relevance of the chosen area of scientific intelligence. It should also be emphasized that during the educational process of cadets of higher military educational institutions), institutions of higher education with specific training conditions, which train personnel for SDIU institutions, it is possible to receive injuries of varying complexity, including knee injuries, which can lead to long treatment, as well as recovery. This, in turn, negatively affects the quality and effectiveness of the formation of professional competencies of future officers, which can lead to a low level of performance by them and their subordinates of combat missions in further service activities.*

Purpose. *The purpose of the research is to develop and test methods of physical therapy for future officers of the Armed Forces of Ukraine, the National Guard of Ukraine and the National Police of Ukraine using the means of kinesiological taping in the system of their physical training.*

Methods. *Research methods (at the empirical and theoretical levels): abstraction, analysis and synthesis, induction and deduction, expert evaluation, modeling, mathematical and statistical (scaling, correlation analysis, factor analysis), etc.*

Results. *When comparing the indicators before and after the use of the "methodology of physical therapy" developed by the NDG members (Table 1) with the accentuated use of kinesiological taping, it was found that the results obtained at the end of the pedagogical experiment in the studied groups increased relative to baseline. (Er, $P \leq 0,05$).*

Originality. *The results of the research were introduced into the educational process of cadets of the Educational and Scientific Institute of Physical Culture and Sports and Health Technologies of the Ivan Chernyakhovsky National University of Defense, the National Academy of the National Guard of Ukraine and the Kharkiv National University of Internal Affairs.*

Conclusion. *Analyzing the results of the study, it is appropriate to conclude that our proposed method of physical therapy of future officers of the above institutions SDIU using kinesiological taping in their physical training system is quite balanced and effective, as evidenced by the performance of training and combat (service) tasks (tests and exams in the main disciplines, in particular physical and special physical training) provided by educational training programs for future officers of the studied category. Areas of further research in the chosen area of scientific intelligence include improving the system of special physical training of future SDIU officers, taking into account their future military accounting specialty.*

Key words: *readiness; occupational therapy; cadets; methods; professional education; professional competencies; physical training; physical therapy.*

Ольга Шинкаренко,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
ORCID ID 0000-0002-1958-171X
Дар'я Проноза,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
ORCID ID 0000-0002-7286-1366
DOI: 10.33099/2617-1775/2021-02/305-314

ВІДБІР ТА РЕДАГУВАННЯ АВТЕНТИЧНИХ ТЕКСТІВ ДЛЯ РОЗРОБЛЕННЯ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ З ЧИТАННЯ ДЛЯ ТЕСТІВ НА ВИЗНАЧЕННЯ ЗАГАЛЬНОГО РІВНЯ ВОЛОДІННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ ВІДПОВІДНО ДО СТАНДАРТУ НАТО СТАНАГ 6001

В статті обґрунтовується важливість використання автентичних текстів для розроблення тестів на визначення загального рівня володіння іноземною мовою у системі мовної підготовки ВВНЗ. Для ефективного оцінювання навичок читання, тексти повинні бути ретельно відібрані, відредаговані, та відповідати опису рівнів складності, поданого у мовному стандарті НАТО СТАНАГ 6001.

***Ключові слова:** автентичний текст; відбір текстів; тест з читання; іншомовна компетентність; іншомовна підготовка; мовний тест; СТАНАГ 6001.*

Постановка проблеми. Процес модернізації системи військової освіти передбачає впровадження вимог стандартів та процедур НАТО не лише у діяльність ЗС України, а й у військову освітню галузь, тому з метою досягнення взаємосумісності зі збройними силами країн-членів альянсу стає актуальним питання й мовної підготовки та мовного тестування, що також здійснюється у відповідності до стандартів НАТО. Оскільки одним із видів навчальних матеріалів, які сприяють ефективному оволодінню іноземною мовою та формуванню іншомовної компетентності, є автентичні тексти, то й при розробці тестів теж доцільно використовувати лише автентичний матеріал. Автентичність текстів забезпечує природність їх лексичного наповнення, тому під час розроблення тестових завдань з читання гостро постає проблема відбору та редагування автентичних текстів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Більшість досліджень зосереджено на питаннях використання автентичних матеріалів у процесі навчання іноземної мови, проте питання використання автентичних текстів для розроблення мовних тестів для оцінювання рівня загального володіння іноземною мовою у системі мовної підготовки ВВНЗ не отримало належного висвітлення у вітчизняних джерелах та потребує подальших досліджень. Дослідження питання використання автентичних матеріалів у навчанні іноземної мови та мовному тестуванні базується на аналізі праць вітчизняних та зарубіжних вчених та методистів [1-8], вимог нормативно-правових документів, що регулюють процес оцінювання рівня володіння іноземною мовою особового складу ЗС України [9-10], праць провідних фахівців з тестування [11-14], публікацій міжнародних екзаменаційних центрів з іноземних мов та

рекомендацій експертів Бюро міжнародної мовної координації НАТО [15-18].

Мета статті є дослідження процесу відбору та редагування автентичних текстів для розроблення тестових завдань з читання для тестів на визначення рівня загального володіння іноземною мовою відповідно до стандарту НАТО СТАНАГ 6001.

Виклад основного матеріалу. У методиці викладання іноземних мов велика увага приділяється питанню використання автентичного (з грецької – «справжній, оригінальний») матеріалу в процесі навчання. Т. Адамс вважає, що автентичні матеріали слід розрізняти від неавтентичних наступним чином. Автентичні матеріали – це матеріали, що було створені з метою спілкування у реальному світі. Неавтентичні матеріали створені спеціально для навчання, вони містять штучну мову, правильно оформлені речення і структуру, але є дуже корисними для навчання граматичного матеріалу [8].

За визначенням С. Титової, автентичними текстами вважаються матеріали, взяті з оригінальних джерел, які характеризуються природністю лексичного наповнення та граматичних форм, ситуативною адекватністю використовуваних мовних засобів, що ілюструють випадки автентичного слововживання, і які, хоча і не призначені спеціально для навчальних цілей, але можуть бути використані при навчанні іноземної мови [4].

Поняття автентичності тексту не можна зводити лише до процесу добору лексики та правильного граматично оформленого висловлювання. Важливу роль у цьому процесі відіграє зміст навчального тексту.

Виділяють такі змістовні аспекти автентичності навчального тексту:

1. культурологічний (тексти, що розповідають про історію країни, мова якої вивчається, про її столицю, визначні місця, про її традиції, культуру);
2. інформативний (природний текст, що містить нову інформацію, яка зацікавить читача);
3. ситуативний (текст складається таким чином, щоб читач або слухач могли впізнати в ньому знайомий їм у повсякденному житті тип тексту. Це особисті листи, жарти, газетні статті тощо);
4. національна ментальність (коли автор тексту і читач є представниками зовсім різних за своєю суттю культур, відмінних громадських позицій і цінностей);
5. автентичність навчальних завдань до текстів (текст здатний викликати емоційний, розумовий і мовний відгук).

Прикладами автентичних матеріалів як засобів навчання іноземних мов можуть бути мапи, меню, розклади, туристичні брошури, інформаційні листівки, рецепти, об'яви, пісні, уривки з теле- та радіоновин, листи, інтерв'ю, статті, країнознавчі тексти тощо.

Докладну класифікацію залежно від змісту, функцій у реальному середовищі і за тематикою пропонує К. Кричевська, яка поділяє всі автентичні матеріали на кілька груп, залежно від сфер спілкування:

1. навчально-професійна сфера спілкування: рекламні проспекти навчальних центрів, програми освіти у різних навчальних закладах, об'яви з

приводе роботи, різноманітні навчальні матеріали з іноземної мови, статті з газет, журналів;

2. соціально-культурна сфера спілкування: рекламні проспекти, довідники з ілюстраціями визначних місць, афіші спектаклів, концертів, фестивалів, запрошення, програми екскурсій, лотерейні квитки;

3. побутова сфера спілкування: предмети побуту та їх ілюстрації, схеми-плани усіх видів транспорту, рахунки для сплати різних послуг, інструкції, пам'ятки до застосування побутових приладів;

4. торгово-комерційна сфера спілкування: рекламні проспекти товарів, запрошення-реклама, меню, рецепти національних страв;

5. сімейно-побутова сфера спілкування: матеріали листування (листи, листівки, телеграми, запрошення), візитні картки, бланки вітальних листівок;

6. спортивно-оздоровча сфера спілкування: реклама оздоровчих та спортивних центрів/комплексів, афіші масових спортивних змагань, рекламні проспекти лікувальних засобів та заходів [3].

На думку Е. Носонович та Р. Мільруд, критеріями відбору автентичних матеріалів називають параметри автентичних матеріалів, які є однозначно їх структурними ознаками: композиційна автентичність (змістовна та формальна цілісність тексту, міцні логіко-граматичні зв'язки між його складовими елементами); лексико-фразеологічна автентичність (застосування лексичних одиниць, типових для природного мовлення носіїв мов); граматична автентичність (використання притаманних мові граматичних структур); функціональна автентичність (природність відбору автентичних засобів для вирішення мовленнєвого завдання); культурологічна автентичність (насиченість країнознавчою інформацією); автентичність національної ментальності (урахування міжкультурних відмінностей); інформативна автентичність (зміст тексту повинен бути цікавим для студентів та відповідати їх віковим та індивідуальним особливостям); ситуативна автентичність (природність ситуації, що пропонується як навчальна ілюстрація); реактивна автентичність (здатність викликати у студентів автентичний емоціональний, розумовий та мовленнєвий зворотний зв'язок) [2].

Важливу роль у досягненні автентичності сприйняття тексту відіграє і його оформлення. Так, у сучасних підручниках об'ява подається у вигляді аркушу паперу, прикріпленого до стіни, стаття – у вигляді вирізки з газети, текст вітальної картки – у вигляді листа, написаного від руки тощо. Автентичне оформлення полегшує розуміння комунікативного завдання тексту, встановлення його зв'язків з реальністю.

Виходячи з усього вищезазначеного можна виділити вимоги, яким повинні відповідати автентичні тексти:

1. Використання автентичної лексики, фразеології.
2. Адекватність мовленнєвих засобів, що використовуються в запропонованій ситуації.
3. Природність пропонуванних ситуацій.
4. Відображення особливостей культури та національного менталітету носіїв мови.

5. Інформаційна та емоційна насиченість. [7]

З вищенаведеним визначенням та ознаками автентичності матеріалів погоджуються й фахівці з мовного тестування. За визначенням експертів Бюро міжнародної мовної координації НАТО, автентичні тексти – це письмові чи усні зразки мовного матеріалу, які створені носіями мови для носіїв мови [17]. Автентичні тексти використовуються для розроблення тестових завдань з читання для стандартизованих мовних тестів, що використовуються у Міністерстві оборони України для оцінювання рівня загального володіння іноземною мовою військовослужбовців ЗС України. Мовні тести розробляються згідно з мовним стандартом НАТО СТАНАГ 6001, відповідно до результатів яких визначаються рівні мовленнєвої компетенції за чотирма видами мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письмо), які поділяються на шість стандартизованих мовленнєвих рівнів (СМР), від рівня СМР 0 до рівня СМР 5.

Метою тестів СТАНАГ 6001 є оцінювання спонтанних здібностей тестуємих у типових реальних комунікативних ситуаціях в іншомовному середовищі з рівнем точності та правильності, що очікується в такій ситуації. При розробленні тестових завдань рекомендується керуватись тематикою, зазначеною в СТАНАГ 6001 для відповідних рівнів: СМР 1 – «Рівень виживання», СМР 2 – «Функціональний рівень» тощо. Рекомендується створювати тестові завдання, які моделюють ситуації, з якими тестуємі можуть зіткнутись у реальному житті в іншомовному середовищі, та які перевіряють важливу і значущу інформацію, яка допоможе тестуємих ефективно вирішувати типові повсякденні та професійні завдання.

Розроблення тестових завдань починається з підбору тексту. Кожен текст підбирається відповідно до цільового рівня. Автентичні неадаптовані тексти слід використовувати для розроблення тестових завдань для рівнів СМР 2 і СМР 3. Тексти рівня СМР 1 можуть бути автентичними або частково автентичними, але вони мають бути справжніми. Справжній текст (англ. – «genuine text») – це текст, який освічені носії мови сприймають як автентичний текст [17].

При відборі автентичних текстів в першу чергу слід керуватись специфікацією до тесту. Специфікація – це офіційний документ, в якому визначено, що саме має виміряти тест і в який спосіб він це зробить. В специфікація чітко визначено:

- для кого передбачено тест;
- з якою метою здійснюється вимір знань, умінь тощо;
- які саме знання, уміння та в якому обсязі мають бути перевірені;
- скільки частин буде містити тест для перевірки того, що планується перевірити;
- типи текстів, обсяг/тривалість текстів, тематика, діапазон словникового запасу, стиль тощо;
- типи завдань;
- скільки часу потрібно для виконання кожної частини і всього тесту загалом.

- способи перевірки відповідей тощо [14].

При відборі автентичних текстів слід постійно пам'ятати про специфікацію до тесту та намагатись вибрати найбільш репрезентативний зразок тексту. Обсяг текстів повинен відповідати специфікації. Тематика текстів повинна міститись у переліку тем у специфікації. Для того, щоб забезпечити репрезентативну вибірку текстів, кожен рівень тестів з читання повинен містити 15-20 текстів різноманітної тематики [17].

Згідно з мовним стандартом НАТО СТАНАГ 6001, тексти з читання на рівень СМР 1 можуть включати короткі нотатки, об'яви, прості описи людей, місць або речей, короткі та прості географічні відомості, інформацію про уряд і валютну систему країни, мова якої вивчається, прості інструкції (заяви, карти, меню, довідники, брошури, прості розклади тощо). Рівень СМР 2 включає повідомлення преси про звичайні, часто повторювані події суспільного життя, прості біографічні відомості, розповіді про поточні, минулі та майбутні події, звичайні ділові листи і прості технічні тексти, розраховані на широкий загал читачів [16].

Після відбору текстового матеріалу, його необхідно оцінити за наступним критеріями:

1. Чи є текст автентичним?

Автором тексту, як і цільовою аудиторією, для якої призначено текст, мають бути носії мови.

2. Чи є зміст тексту сучасним/застарілим?

Зміст тексту має бути сучасним та цікавим, але таким що не втратить актуальність через певний час, що дозволить використовувати тестове завдання тривалий час. Крім того, застаріла інформація, що міститься в текстах, може бути вже відома тестуємим.

3. Чи використовуються в тексті вузькоспеціалізовані технічні терміни, сленг, регіоналізми?

Тести на визначення рівня загального володіння іноземною мовою не призначені для перевірки глибини словникового запасу або спеціалізованої термінології в межах предметної області, отже слід уникати текстів із вмістом технічних термінів, сленгу, регіоналізмів тощо.

4. Чи обсяг (тривалість) та складність тексту відповідає рівню?

Ступінь складності текстів наведено в описі рівнів НАТО СТАНАГ 6001. Згідно рекомендацій Бюро міжнародної мовної координації НАТО, обсяг текстів з читання на рівень СМР 1 має бути до 60 слів (одне завдання до тексту), на СМР 2 – до 150 слів (одне-два завдання до тексту), на СМР 3 – до 300 слів (одне-два завдання до тексту) [17].

Слід уникати текстів, які містять:

— загальновідому інформацію;

— інформацію, для розуміння якої необхідно володіти поглибленими знаннями цільової культури поза межами знань тестуємих;

— інформацію, яка може засмутити чи викликати сильні негативні емоції у тестуємих, наприклад, аборт, згвалтування, катування, смерть тощо;

— образливі факти стосовно віку, статі, раси, релігії, етнічних рис, тощо;

- лексику занадто високого або низького рівня складності;
- технічні чи стилістичні недоліки.

Ідеальний текст взагалі не має потребувати редагування. Однак деякі автентичні тексти, які є перспективними з точки зору розроблення тестових завдань, потребують певного коригування, щоб відповідати специфікації. Наприклад, занадто довгий текст необхідно скоротити, щоб він відповідав вказаній у специфікації кількості слів, яка допускається для тестових завдань відповідного рівня. При цьому важливо зберегти автентичність тексту. Наприклад, якщо текст, що складається з двох абзаців, можна скоротити, повністю видаливши другий абзац, це буде найоптимальнішим рішенням. Однак такий текст може здатися неповним, якщо не додати до нього одне чи два речення з видаленого абзацу [16].

Якщо текст містить занадто складну або просту для цільового рівня лексику, рідко вживані слова можна замінити на часто вживані (або навпаки), щоб текст більше відповідав цільовому рівню.

Текст, який є перспективним для розробки тестових завдань, може містити імена політиків чи інших посадових осіб. В такому разі можна передбачити, що подібний текст скоро втратить актуальність. Доцільним рішенням при його редагуванні буде використання титулу або посади, а не імені згадуваної у тексті особи (наприклад, «Борис Джонсон» замінити на «прем'єр-міністр Великої Британії» тощо). Також допускається використання вигаданого імені замість справжнього.

Якщо текст містить конкретні дати, їх можна замінити умовними датами чи прислівниками часу (наприклад, «12 січня 2019 року відбулось...» замінити на «минулого січня/рік тому/нещодавно відбулось...» тощо) [18].

Текст може містити аббревіатури, поширені в цільовій культурі, але мало відомі не носіям мови на мовних рівнях, які перевіряються. Такі аббревіатури слід замінити повними назвами організацій чи понять.

Текст може містити друкарські помилки, які можуть відволікати увагу тестуємих. Такі помилки необхідно виправити.

Після здійснення редагування, розробникам тестових завдань слід проаналізувати відредагований матеріал, поставивши собі наступні питання:

- Чи в тексті дотримано правил правопису?
- Чи правильно розставлені розділові знаки?
- Чи зберігає відредагований матеріал достатню семантичну інформацію та зв'язність, щоб його можна було вважати «текстом»?
- Чи буде відредагований текст здаватись автентичним носіям мови?

Слід зауважити, що під час роботи з текстами може виникнути бажання вдосконалити чи виправити мову, зробити її більш вишуканою й літературною, чи краще відобразити цільову культуру. Такі виправлення можуть скласти хибне враження про цільову мову й насправді не бути автентичними. Розробникам тестових завдань слід уникати такого типу редагування [16].

Після редагування тексту необхідно попросити носія мови переглянути змінений текст, щоб пересвідчитись, що внесені зміни не вплинули на автентичність тексту.

Висновки. Таким чином, нами визначено ознаки автентичності тексту, наведено класифікацію автентичних матеріалів залежно від їх тематики та функцій у реальному середовищі, визначено критерії відбору автентичних текстів, які є вагомими як для навчання іноземної мови, так і для мовного тестування у системі мовної підготовки ВВНЗ, основними з яких є тематичність, комунікативність, функціональність, ситуативність, актуальність, відсутність упереджень, та відповідність специфікації до тесту. Наведено рекомендації щодо редагування автентичних текстів, які є перспективними з точки зору розроблення тестових завдань.

Напрями подальших досліджень. Перспективи подальших досліджень відбору та редагування автентичних текстів для тестів на визначення загального рівня володіння іноземною мовою відповідно до стандарту НАТО СТАНАГ 6001 ми вбачаємо у детальній характеристиці відбору автентичних матеріалів для розроблення тестових завдань на рівень СМР 3 та СМР 4.

ЛІТЕРАТУРА

1. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник / Кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 1999. – 320 с.
2. Носонович Е. Критерии содержательной аутентичности текста / Е. Носонович, Р. Мильруд // Иностранные языки в школе. – 1999. – № 2. – 14 с.
3. Кричевская К. С. Прагматические материалы, знакомящие учеников с культурой и средой обитания жителей страны изучаемого языка. Иностранные языки в школе. 1996. № 1. с. 13–17.
4. Титова С. В. Ресурси та служби Інтернету у викладанні іноземних мов / С.В. Титова. - М.: 2003. – 267 с.
5. Романюк Л.В., Русановська Т.В. Критерії відбору автентичних матеріалів у процесі навчання іноземної мови студентів немовних спеціальностей. Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету, Одеса. Режим доступу до журн. : <http://www.sci-notes.mgu.od.ua/archive/v27/40.pdf>
6. Коротка Н. В. Роль автентичних матеріалів в вивченні ділової англійської мови. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». – Острог: Вид-во НаУОА, 2018. Вип. 4(72), грудень. – 4 с.
7. Єременко І.І. Автентичні тексти як ефективний засіб формування іншомовної особистості студента. Вісник психології і педагогіки. Збірник наук. праць. - Випуск 11. – К., 2013.
8. Adams T. What Makes Materials Authentic? (ERIC Document Reproduction Service No. ED 391389). – 1995. – 8 p.
9. Концепція мовної підготовки особового складу Збройних Сил України та плану реалізації Концепції мовної підготовки особового складу ЗСУ: Наказ Міністра оборони України від 01 червня 2009 р. № 267. Київ : МО України, 2009. – 34 с.
10. Основні засади мовної підготовки особового складу у системі Міністерства оборони України. Наказ Міністерства оборони України від 08.08.2019 № <https://nuou.org.ua/assets/documents/osn-zas-mp.pdf>
11. Квасова О.Г. Основи тестування іншомовних навичок і вмінь: Навчальний посібник. – К.: Ленвіт, 2009. – 119 с.
12. Булах І. Є. Створюємо якісний тест: навч. посіб. / І. Є. Булах, М. Р. Мруга. .– К.: Майстер-клас, 2006. – 160 с.
13. Hughes, A. Testing for Language Teachers, second edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. – 251 p.

14. Alderson, Ch.J., Clapham C., Wall D. Language Test Construction and Evaluation. – Cambridge: Cambridge University Press, 1995. – 324 p.
15. ETS Guidelines for Fair Tests and Communications. Educational Testing Service, 2016. – 68 p.
16. BILC Language Testing Seminar, 9-20 February, 2015.
17. BILC Best Practices in STANAG 6001 Testing, March 2019. – 13 p.
18. Clifford, R. Making Authentic Language Proficiency Tests Based on STANAG 6001 Standards. BILC Seminar in Budapest, October 2016. – 41 p.

REFERENCES

1. Methods of teaching foreign languages in secondary schools: Textbook / Col. authors under the guidance of S. Nikolaeva. - K. : Lenvit, 1999. - 320 p.
2. Nosonovich E. Criteria for substantive authenticity of the text / E. Nosonovich, R. Milrud // Foreign languages in school. - 1999. - № 2. - 14 p.
3. Krichevskaya K. Pragmatic materials, acquainting students with the culture and habitat of the residents of the country of the studied language. Foreign languages at school. 1996. № 1. p. 13–17.
4. Titova S. Resources and services of the Internet in teaching foreign languages / SV Titova. Titova. - M. : 2003. – 267 p.
5. Romanyuk L., Rusanovskaya T. Criteria for selection of authentic materials in the process of teaching a foreign language to students of non-language specialties. Scientific notes of the International Humanities University, Odessa. Journal access mode.: <http://www.sci-notes.mgu.od.ua/archive/v27/40.pdf>
6. Korotka N. The role of authentic materials in the study of business English. Scientific notes of the National University "Ostroh Academy": series "Philology". - Ostrog: NaUOA Publishing House, 2018. V. 4 (72), December. - 4 p.
7. Yeremenko I. Authentic texts as an effective means of forming a student's foreign language personality. Bulletin of psychology and pedagogy. Collection of sciences. wash. - Issue 11. - K., 2013.
8. Adams T. What Makes Materials Authentic? (ERIC Document Reproduction Service No. ED 391389). - 1995. - 8 p.
9. The concept of language training of personnel of the Armed Forces of Ukraine and the implementation plan of the Concept of language training of personnel of the Armed Forces: Order of the Minister of Defense of Ukraine of June 1, 2009 2009 267. Kyiv: Ministry of Defense of Ukraine, 2009. - 34 p.
10. Basic principles of language training of personnel in the system of the Ministry of Defense of Ukraine. Order of the Ministry of Defense of Ukraine dated 08.08.2019 № <https://nuou.org.ua/assets/documents/osn-zas-mp.pdf>
11. Kvasova O. Basics of testing foreign language skills and abilities: Textbook. - K.: Lenvit, 2009. - 119 p.
12. Bulakh I. We create a quality test: textbook. / I. Bulakh, M. Mruga. – K.: Master-class, 2006. - 160 p.
13. Hughes, A. Testing for Language Teachers, second edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. - 251 p.
14. Alderson, Ch.J., Clapham C., Wall D. Language Test Construction and Evaluation. - Cambridge: Cambridge University Press, 1995. - 324 p.
15. ETS Guidelines for Fair Tests and Communications. Educational Testing Service, 2016. - 68 p.
16. BILC Language Testing Seminar, 9-20 February, 2015.
17. BILC Best Practices in STANAG 6001 Testing, March 2019. - 13 p.
18. Clifford, R. Making Authentic Language Proficiency Tests Based on STANAG 6001 Standards. BILC Seminar in Budapest, October 2016. - 41 p.

РЕЗЮМЕ

Ольга Шинкаренко,
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского
Дарья Проноза,
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

Отбор и редактирование аутентичных текстов для разработки тестовых заданий по чтению для тестов на определение общего уровня владения иностранным языком в соответствии со стандартом НАТО СТАНАГ 6001

В статье обосновывается важность использования аутентичных текстов для разработки тестов на определение общего уровня владения иностранным языком в системе языковой подготовки ВВУЗ. Для эффективного оценивания навыков чтения, тексты должны быть тщательно отобраны, отредактированы, и соответствовать описанию уровней сложности, поданного в языковом стандарте НАТО СТАНАГ 6001.

Ключевые слова: аутентичный текст; отбор текстов; тест по чтению; языковая компетентность; языковая подготовка; языковое тестирование; СТАНАГ 6001.

SUMMARY

Olha Shynkarenko,
Senior Research Fellow
National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskiy
Daria Pronoza,
Research Fellow
National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskiy

Selection and editing of authentic texts for development of reading test tasks for language proficiency tests in accordance with NATO STANAG 6001

The article examines the importance of using authentic texts for the language proficiency tests development in the language training system of military higher education institutions. For effective evaluation of reading comprehension, texts should be carefully selected, edited, and be consistent with the language proficiency levels described in NATO Standardization Agreement (STANAG) 6001.

The main goal of STANAG 6001 language proficiency tests is to assess a test-taker's unrehearsed general language proficiency level for the purpose of interoperability within NATO using the criteria described in STANAG 6001 proficiency scales and to measure a test taker's spontaneous ability to fulfill the real-world communication tasks in the frequently-occurring real-world communicative settings with the level of accuracy expected in those situations.

Authentic texts are written or spoken by native speakers for native speakers. The main criteria for selection of authentic texts that are important for language testing in the language training system are communicativeness, functionality, relevance, absence of prejudices, and compliance with the test specifications.

The ideal text would require no editing at all. However, some authentic texts will seem promising for testing purposes but require some adjustment to fit test specifications. Following editing, test writers should review their work by asking the following questions: Is all spelling and punctuation correct? Does the edited material retain semantic information and cohesion so that it can reasonably be considered a "text"? Would native readers/listeners find the edited text awkward

or inauthentic?

Reading test tasks developed from authentic texts will prepare test takers for communication tasks they may deal with in the foreign language communicative setting and will allow determining which STANAG 6001 level best describes the test taker's level of sustained ability.

Key words: *authentic text; text selection; reading test; foreign language proficiency; language training; language testing; STANAG 6001.*

УДК: 378.046.4:355 – 379.8-374 – 79:7.092 – 614.8

Оксана Юденко

кандидат педагогічних наук;
старший науковий співробітник
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського; м. Київ
ORCID ID 0000-0002-8485-7794

Олена Омельчук

кандидат педагогічних наук
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова, м. Київ
ORCID ID 0000-0001-6184-1362

Сергій Бойченко

Національний університет фізичного
виховання і спорту України, м. Київ
ORCID ID 0000-0002-1196-3852

Василь Білошицький

Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
ORCID ID 0000-0001-6083-2579
DOI: 10.33099/2617-1775/2021-02/315-327

ДІАГНОСТИЧНА КАРТА СФОРМОВАНOSTІ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМ ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ З УЧАСНИКАМИ БОЙОВИХ ДІЙ І ЧЛЕНАМ ЇХ РОДИН

Охарактеризовано сучасний стан реалізації Указу Президента України № 342/2020 «Про Національну Стратегію розвитку системи фізкультурно-спортивної реабілітації ветеранів війни та членів їх сімей, сімей загиблих (померлих) ветеранів війни». На підставі даних роботи зазначено що надання фізкультурно-спортивних послуг учасникам бойових дій та членам їх родин, реалізація комплексних програм з фізкультурно-спортивної реабілітації є актуальним питанням сьогодення в Україні. Мета: визначення діагностичної карти сформованості професійних компетентностей фахівців з фізичної культури і спорту до реалізації програм фізкультурно-спортивної реабілітації з учасниками бойових дій і членам їх родин. Актуальною є якісна фахова підготовка фахівців в Україні, які вирішуватимуть завдання професійної діяльності, пов'язані із подоланням наслідків бойової травми. Визначено діагностичну карту психо-фізичного стану і соціальної адаптації учасників АТО/ООС (мотиваційно-ціннісний, психо-фізичний та соціально-комунікативний структурний компоненти, передбачено здійснення оцінки за такими рівнями як незадовільний, достатній, оптимальний, комфортний), яку можуть ефективно використовувати в процесі вирішення професійних завдань з подолання наслідків бойової травми фахівці з фізкультурно-спортивної реабілітації. Метою її застосування є оцінювання стану учасників цих програм і контролю ефективності наданих фізкультурно-спортивних послуг. Визначено структурні компоненти сформованості професійних компетентностей фахівців з фізичної культури і спорту до реалізації програм з учасниками бойових дій і членам їх родин (когнітивний, здоров'язбережувальний, мотиваційно-ціннісний, практично-діяльнісний, організаційно-управлінський і комунікативно-рефлексивний структурні компоненти), надано їх ґрунтовну характеристику.

Ключові слова: діагностична карта; компетенції; професійні завдання; фахівці; фізкультурно-спортивна реабілітація; учасники бойових дій; травматичні наслідки війни.

Актуальність роботи полягає в тому, що у відповідності до реалізації Указу Президента України № 342/2020 «Про Національну Стратегію розвитку системи фізкультурно-спортивної реабілітації (далі – ФСР) ветеранів війни та членів їх сімей, сімей загиблих (померлих) ветеранів війни» [19] існує негайна потреба у професійній підготовці фахівців з фізичної культури і спорту (далі – ФКіС), які по завершенню фахової підготовки в університетах готові до вирішення професійних завдань із учасниками бойових дій в зоні АТО/ООС, які мають дисфункції та ураження організму різного ступеня, і інвалідність, внаслідок участі у бойових діях [19]. Вважаємо необхідним для побудови сучасних програм корекційно-відновлювального та реабілітаційного впливу, чіткого визначення параметрів фізичного, соціального та психологічного здоров'я учасників бойових дій; володіння методиками за допомогою яких, фахівець зможе здійснювати оцінку ефективності наданих фізкультурно-спортивних послуг (далі – ФСП), учасникам російсько-української війни та членам їх родин.

Наші останні дані підтверджують думку О. В. Юденко і Н. М. Крушинської [3] про «відсутність централізованої всеукраїнської бази реєстрації (яка повинна містити, на нашу думку, розділи «Особи, які потребують отримання послуги» та «Фахівці, які надають послуги»), для створення умов максимальної мобільності у задоволенні потреб у відновленні стану здоров'я, руховій активності та соціальній адаптації військових із наслідками БТ та членів їх родин», є факти про систематичні скарги на відсутність якісного та своєчасного інформування про ФСП. Автори [3] підкреслюють, що «об'єктами професійної діяльності фахівців із фізкультурно-спортивної реабілітації (далі – ФСР), які потребують реабілітаційного впливу з метою подолання наслідків БТ з точки зору фізичного, психічного та соціального здоров'я особистості є військовослужбовці – учасники АТО/ООС та члени їх родин; цивільні особи, які зазнали поранень, контузій або каліцтв; особи (військові та цивільні), які перебували в полоні; особи, які отримали інвалідність через стреси або переховування від обстрілів; медичні працівники та волонтери, які надають допомогу учасникам бойових дій в Україні та членам їх родин, родинам загиблих військовослужбовців».

Методологія дослідження. Робота виконана в межах тем науково-дослідних робіт «Формування та розвиток професійної компетентності фахівців фізичної культури і спорту системи безпеки та оборони України в процесі підвищення кваліфікації» (Шифр «Чемпіон») та «Розвиток військово-прикладних навичок та стресостійкості військовослужбовців засобами кросфіту» (Шифр: «Наполегливість») навчально-наукового інституту фізичної культури і спортивно-оздоровчих технологій Національного університету оборони України імені Івана Черняховського 2021-2022 рр.

Мета роботи: визначення діагностичної карти сформованості професійних компетентностей фахівців з фізичної культури і спорту до реалізації програм фізкультурно-спортивної реабілітації з учасниками бойових дій і членам їх родин. У відповідності до мети роботи визначено такі **завдання дослідження:** 1) охарактеризувати сучасний стан надання реабілітаційних та фізкультурно-

спортивних послуг учасникам бойових дій в Україні; 2) визначити діагностичну карту, яку можуть ефективно використовувати в процесі вирішення професійних завдань з подолання наслідків БТ фахівці ФКіС з метою оцінювання стану учасників програм ФСР та контролю ефективності реалізованих ФСП; 3) визначити структурні компоненти сформованості професійних компетентностей фахівців з ФКіС до реалізації програм ФСР з учасниками бойових дій і членам їх родин. Для вирішення завдань дослідження використовували метод аналізу та узагальнення інформації із вітчизняних та закордонних інформаційних джерел.

Результати роботи. Одним із важливих документів, які на сьогодні визначають ставлення людини до власного здоров'я вважаємо Національну стратегію розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр., в якому наголошується, що «пріоритетом державної освітньої політики є створення оптимальних умов для формування, збереження та зміцнення здоров'я учнівської молоді, розвитку фізично здорової та духовно багатой особистості». Окремі питання корекційно-відновлювальної роботи та застосування засобів реабілітації в роботі із учасниками бойових дій на Сході України та їх рідних присвячено науковій праці Ю.Л. Бриндікова [5]. Різним аспектам підготовки фахівців з ФКіС до використання засобів адаптивного спорту і фізичного виховання в процесі вирішення професійних завдань з подолання наслідків БТ у військовослужбовців – учасників АТО/ООС, а також під час надання сучасних ФСП їм і членам їх родин присвячено в період 2018-2021 років дослідження О. В. Юденко із А. С. Білоус, С. В. Бойченко, С. М. Жембровським, Н. М. Крушинською, О. В. Петрачковим, В. В. Правдивим, О. О. Курбасовим, М. О. Тимощук, С. О. Шапіро та ін. [7; 8; 10; 16; 18].

Серед закордонних фахівців, які займалися питаннями подолання наслідків бойової травми (далі – БТ), відновлення їх фізичного, психологічного та соціального здоров'я, підвищення ступеня стресостійкості та соціальної адаптації учасників військових конфліктів можемо виділити таких фахівців як: R. Marin [22]; Mary Beth MacLean, Linda Van Til, James M. Thompson, Jill Sweet, Alain Poirier, Kerry Sudom & David J. Pedlar [23]; Kathleen E. Yancosek, Tanja Roy & Mary Erickson [24]; S. Truffaut, M. Thomas-Pohl, L. Borrini, D. Rogez, J. Facione & E. Lapeyre [25]; C. M. Williams & T. Williams [26] та ін.

О. А. Орловська [14, с. 102] спираючись на дослідження Ю. Ф. Акименко та Т. І. Сила [1, с. 9–10] констатує, що за даними різних країн де вивчались питання впливу БТ на стан комбатантів «приблизно 25–30% військовослужбовців, які брали участь у бойових діях, переживають хронічні посттравматичні стани (далі – ПТСР), що викликані впливом стресових факторів. Вона [14, с. 102] зазначає, що «перебування в зоні бойових дій супроводжується сильним психотравмуючим впливом через екстремальні ситуації, в які потрапляє учасник бойових дій, що неминуче впливає на психологічний стан, в тому числі й після повернення до цивільного життя. Авторка констатує, що військові – учасники бойових дій переживають морально-психологічні, фізичні навантаження, що руйнують звичне сприйняття, змінюють їх поведінку [14, с. 102] і підкреслює, що «процес

адаптації учасників бойових дій до життєдіяльності в мирних умовах має складний характер – військовослужбовці потребують особистісної та психоемоційної підтримки, а в такому разі сім'я виступає вагомим ресурсом в психологічній адаптації особистості» [14, с. 101]. Розглядає «адаптацію учасників бойових дій як процес пристосування особистості до нових умов соціального середовища через оволодіння нормами поведінки, пристосування до вимог суспільства: маємо на увазі узгодження розбіжностей між вимогами і очікуваннями соціуму стосовно людини та її реальною поведінкою, і між можливостями людини та реаліями соціального середовища, в якому вона перебуває» [14, с. 102]. Вважає, що «в процесі адаптації до нових умов життя учасники бойових дій можуть переживати психологічні труднощі, які обумовлені кардинальними змінами діяльності, що викликає стрес» [14, с. 102].

Однією із найбільших проблем із якою зіштовхуються військовослужбовці після повернення із зони бойових дій – це подолання різних стресогенних факторів, а також подолання наслідків бойової травми, яка виявляється на всіх без винятку рівнях (фізичному, психологічному та соціальному). Саме тому, говорячи про стресостійкість можемо констатувати, що її достатній рівень «дає можливість уникнути стресу, шляхом перегляду ставлення до ситуації»; це є позитивною функцією організму на будь-який зовнішній подразник – «прояв захистної реакції організму від негативного впливу на здоров'я людини»; «стресостійка людина, незалежно від зовнішніх умов, може виконувати поставлене завдання (без відволікання на шум, сторонні питання, заздрість колег, сімейні проблеми тощо); ця особистість, завжди виділяється на фоні інших (це спокійна, впевнена собі, самодостатня, людина–лідер); з будь-якої ситуації вона здатна спокійно та зважено знайти вихід»; «факторами, які сприяють ефективному протистоянню стресу є ефективне планування часу; схильність до оптимізму; уміння розслабитися; розуміння своїх емоцій; самоконтроль і позитивний настрій» [13, с. 384].

О. А. Орловська [14, с. 104] підкреслює, що «психологічні чинники в процес адаптації учасників бойових дій та їх сімей до цивільного життя посідають ключове місце, оскільки ці аспекти впливають на психологічний клімат сім'ї, характер їх взаємовідносин. Для учасника бойових дій сім'я є потужним ресурсом підтримки, а розроблені рекомендації для членів сім'ї можуть позитивно вплинути на перебіг процесу адаптації. О. В. Юденко, В. В. Білошицький, С. В. Бойченко та Г. О. Галашевський додають, що за результатами досліджень «військові із наслідками БТ розглядають родину і близьких друзів як вагомий ресурс фізичної адаптації, в якому вони спираються на їх психологічну підтримку, розуміння, фізичну допомогу» [13, с. 385].

У дослідженнях А. П. Чапляк, О. П. Романів та Б. А. Надь висвітлено основні напрямки реабілітації учасників бойових дій (2018) [21]; технології відновлення психологічного здоров'я особистості в умовах війни на засадах комплексного підходу досліджувалися Т. М. Титаренко (2019) [19]; надали ґрунтовну характеристику організаційним особливостям соціально-психологічної адаптації військовослужбовців, які брали участь у бойових діях, до умов повсякденного мирного життя після повернення із зони АТО/ООС

С. М. Кучеренко, Н. М. Хоменко (2017) [14]

В діагностичну карту, яка використовується фахівцями, які вирішують професійні завдання із подоланням наслідків БТ покладено науково-методичні праці таких фахівців як: Н. А. Агаєв, О. М. Кокун, І. О. Пішко, Н. С. Лозінська, В. В. Остапчук і В. В. Ткаченко (2016) [1]; Ю. Ф. Акименко та Т. І. Сила (2017) [2]. М. І. Мушкевич, Р. П. Федоренко, А. П. Мельник (2016) [17] є авторами колективної монографії «Психологічна допомога учасникам АТО та їх сім'ям», в якій висвітлено теоретичні, методичні та практичні аспекти вирішення означеної проблематики. Також зазначені нами вище наукові дослідження, які присвячені особливостями надання фізкультурно-спортивних послуг означеним особам.

Також Т. М. Титаренко [19] зазначає, що «основною умовою збереження психологічного здоров'я є готовність особистості до творчого конструювання власного життя, а засобом його відновлення є соціально-психологічна реабілітація як комплексний процес активізації життєтворення та підвищення суб'єктивного благополуччя». Вважаємо, що ефективним засобом відновлення фізичного і психологічного здоров'я учасників бойових дій є ФСР, яка у відповідності до Закону України «Про фізичну культуру і спорт» (ст. 1) [9] слід розглядати як «систему заходів, розроблених із застосуванням фізичних вправ для відновлення здоров'я особи та спрямованих на відновлення і компенсацію за допомогою занять фізичною культурою і спортом функціональних можливостей її організму для поліпшення фізичного і психологічного стану».

Як зазначалося вище дисфункції у стані здоров'я військовослужбовців із наслідками БТ проявляються найбільшим чином у 3-х сферах (фізична, психологічна (психічна в меншому ступені ураження або прояву дисфункцій) та соціальна). У відповідності до цього до діагностичної карти контролю, яка запропонована для використання тренерами та інструкторами груп ФСР нами віднесено такі структурні компоненти психо-фізичного стану та соціальної адаптації учасників АТО/ООС із наслідками БТ як: мотиваційно-ціннісний, психо-фізичний та соціально-комунікативний структурні компоненти. Їх ґрунтовна характеристика представлена нами на рис. 1.



Рис. 1 Критерії оцінювання психо-фізичного стану та ступеню соціальної адаптації військовослужбовців із наслідками бойової травми



Рис. 2 Діагностична карта визначення психо-фізичного стану та ступеню соціальної адаптації військовослужбовців із наслідками бойової травми

На рис. 2 нами запропоновано методики оцінювання кожного із запропонованих структурних компонентів за такими рівнями як: незадовільний, достатній, оптимальний, комфортний (*мотиваційно-ціннісний структурний компонент* визначаємо за методикою виявлення мотивації до занять фізичною культурою і спортом за В. І. Тропніковим та Шаболтас і визначення здоров'я як особистісної цінності людини; *психо-фізичний структурний компонент* оцінюємо за визначенням прояву адаптаційного потенціалу за Р. М. Баєвським, за ступенями фізичного стану за Є. А. Піроговою та ВАШ болю, самооцінкою стану здоров'я у військовослужбовців за опитувальником РНQ-9, за експрес-оцінюванням ступенем прояву ПТСР, депресивного та тривожного станів, визначенням ступеня фізичної підготовленості людини (за тестовими фізичними вправами, з урахуванням обраного виду спорту, як спортивної спеціалізації), за визначенням розрахункових індексів таких як індекс гіпоксії, Кедро, Скібінського, оцінка функціонального класу осіб з інвалідністю для визначення об'єму навантажень та правильного складання комплексної програми ФСР; *соціально-комунікативний структурний компонент* визначаємо за допомогою таких методик як smart-технологія «Колесо життєвого балансу» для оцінки ступеня задоволеністю життям та «КОС-2» для оцінки ступеня комунікації та соціальної адаптації, за оцінкою ступеня стресостійкості та соціальної адаптації (за Холмсом і Раге)). Оцінювання здійснюється за кожною методикою, за кожним структурним компонентом окремо, а також за інтегральним показником для комплексного оцінювання психо-фізичного стану і ступеня соціальної адаптованості учасників АТО/ООС із наслідками БТ і членів їх родин, які отримують реабілітаційні та фізкультурно-спортивні послуги.

Слід зазначити, що з позицій сьогодення поняття «компетенція» фахівці тлумачать по-різному. В дослідженні ми використовуємо такі тлумачення цього терміну як: а) це похідний термін від латинського «competentia», від «competere» (взаємно прагну; відповідаю, підходжу) слід перекладати як «сукупність предметів, завдань, повноважень, прав і обов'язків державного органу або посадової особи, що визначаються законодавством». Отже, термін «професійна компетенція» тлумачимо як «вміння використати знання, навички, досвід в конкретно даних умовах, досягнувши при цьому максимально позитивного результату». Поняття «компетенція» (з позиції управління персоналом, щодо фахівців, які надають ФСП і реабілітаційні послуги військовослужбовцям із наслідками БТ) ми тлумачимо як «особисту здатність спеціаліста вирішувати певний клас професійних завдань». Фахівці у сфері управління персоналом вважають, що «найчастіше під компетенцією розуміють формально описані вимоги до особистих, професійних та ін. якостей кандидата на посаду співробітника чи до групи співробітників компанії» [11].

В навчально-методичному посібнику О. М. Ващенко, В. М. Єрмолова та Л. І. Іванова (2012) [4. с. 4] зазначається, що «здоров'язбережувальна компетентність» розглядається з позицій сьогодення як «комплекс знань, умінь, ставлень і цінностей, які спрямовані на збереження й укріплення здоров'я – свого та оточуючих, яке реалізується у навчальній та позаурочній діяльності». Але ми вважаємо, що дуже важливим є фактор перенесення цих корисних звичок здоров'язбереження в повсякденне життя людини.

Т. М. Титаренко (2019) [19] наголошує на тому, що «ефективність відновлення психологічного здоров'я забезпечується такими векторами реабілітаційної роботи як спрямованість на досягнення стійкого відновлення самоефективності, здатності до ціннісно-сміслового оновлення та підвищення рівня комунікативної компетентності». При цьому авторка акцентує увагу на тому, що «змістовими мішенями реабілітаційних впливів слід вважати активізацію готовності особистості: а) до змін у ставленні до самого себе та сприйнятті цього результату, самоідентифікації; б) до змін у сфері значущих стосунків, освоєнні нової комунікативної території або її відновленні ; в) до змін у сенсорному сприйнятті світу, наповненні власного життя у повсякденні новими смислами, цілями та перспективами» [19].

В роботах Т. К. Андрющенко (2012) [4] підкреслюється думка про те, що ставлення до власного здоров'я особистості є визначення проектується таким чином: дітям потрібно дати знання про здоров'я, сформувані в них ціннісне ставлення до здоров'я (власного й оточуючих), створити умови для вироблення життєвих навичок, що сприяють покращенню здоров'я. Вищезазначене складе основу здоров'язбережувальної компетентності, яка забезпечить в подальшому здоровий спосіб життя людини.

Тобто ми вважаємо, що у фахівця з ФКіС, який вирішує професійні завдання щодо подолання наслідків БТ у військовослужбовців та членів їх родин в структурі професійних компетентностей до реалізації програм ФСР та надання їм сучасних ФСП слід виділяти наступні структурні компоненти, а саме: *когнітивний, здоров'язбережувальний, мотиваційно-ціннісний,*

практично-діяльнісний, організаційно-управлінський і комунікативно-рефлексивний, які представлено на рис. 3.

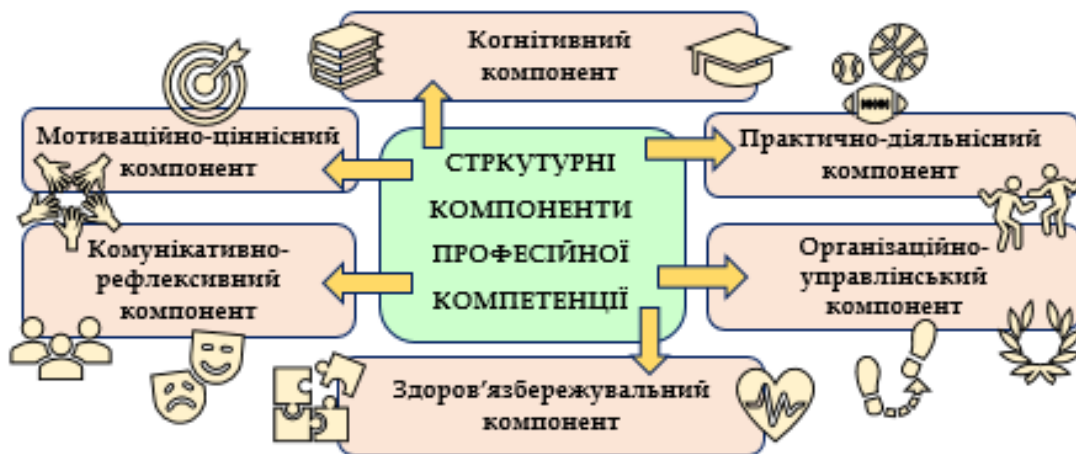


Рис. 3 Структурні компоненти сформованості професійних компетентностей фахівців з фізичної культури і спорту до реалізації програм фізкультурно-спортивної реабілітації з учасників АТО/ООС з наслідками бойової травми та членам їх родин

Отже, кожен фахівець з ФКіС повинен мати теоретичну обізнаність щодо особливостей будови та функціонування організму людини; про особливості використання традиційних та інноваційних засобів психолого-педагогічного та фізичного впливу на організм людини різного стану здоров'я, з урахуванням вікових особливостей організму осіб, які відвідують фізкультурно-оздоровчі або спортивні заняття; мати ґрунтовні відомості про БТ, її вплив та наслідки на організм учасника бойових дій та значення для її найближчого оточення; вміти сформулювати позитивну мотивацію до систематичних занять ФКіС, формувати та підвищувати ступінь позитивної мотивації щодо збереження здоров'я, як особистісної цінності; володіти необхідними вміннями та навичками необхідні фахівцю для вирішення професійних завдань в процесі реалізації комплексних програм з ФСР із максимально можливим різноманітним використанням засобів ФКіС практично здорових осіб, а також осіб з інвалідністю, що виникла внаслідок БТ, сприяти в процесі занять в групах ФСР та споживання сучасних ФСП рівню фізичної підготовленості кожного учасника цього процесу; володіння спеціально-спрямованими технологіями корекції та відновлення функцій, що виникли внаслідок БТ із використанням засобів рухової активності та адаптивних видів спорту; володіння технологіями оздоровчими та реабілітаційними, які сприяють комплексному відновленню фізичного, психічного і соціального здоров'я військовослужбовців із наслідками БТ, а також членів їх родин; наявність умінь та навичок щодо планування процесу ФСР військовослужбовців із наслідками БТ; добору відповідного ефективного і мобільного обладнання, яке використовується в процесі вирішення спеціальних завдань ФСР; умінь і навичок щодо організації та надання сучасних ФСП із військовослужбовцями із наслідками БТ та членами їх родин; організації та

проведення заходів з фізичної рекреації, фізичної терапії, ФКіС (в тому числі і адаптивних видів спорту) володіння фахівцем з ФКіС відповідним професійно-орієнтованим тезаурусом; уміння спілкуватися із учасниками бойових дій та членами їх родин, враховувати їх психо-фізичні особливості.

Висновки. на підставі проведеного дослідження можемо зазначити що надання ФСП учасникам бойових дій та членам їх родин є актуальним питанням сьогодення в Україні, що потребує якісної фахової підготовки фахівців, які вирішуватимуть професійні завдання, пов'язані із подоланням наслідків БТ. Визначено діагностичну карту психо-фізичного стану та соціальної адаптації учасників АТО/ООС (мотиваційно-ціннісний, психо-фізичний та соціально-комунікативний структурний компоненти, передбачено здійснення оцінки за такими рівнями як незадовільний, достатній, оптимальний, комфортний), яку можуть ефективно використовувати в процесі вирішення професійних завдань з подолання наслідків БТ фахівці ФКіС з метою оцінюватися стан учасників програм ФСР та контролювати ефективність реалізованих ФСП. Визначено структурні компоненти сформованості професійних компетентностей фахівців з ФКіС до реалізації програм ФСР з учасниками бойових дій і членам їх родин (когнітивний, здоров'язбережувальний, мотиваційно-ціннісний, практично-діяльнісний, організаційно-управлінський і комунікативно-рефлексивний структурні компоненти) та надано їх ґрунтовну характеристику.

Подяки. Щиру подяку ми висловлюємо очільниками Громадської спілки «Національна рада спортивної реабілітації захисників України» В. Свириденко і К. Винниченко за ґрунтовні консультації, надання інформаційної та практичної підтримки в реалізації завдань нашого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агаєв Н.А., Кокун О.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Остапчук В.В., Ткаченко В.В. Збірник методик для діагностики негативних психічних станів військовослужбовців: Методичний посібник. К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2016. 234 с.
2. Акименко Ю.Ф. Як допомогти родині учасника бойових дій : [методичний посібник для соціальних працівників і психологів] / Ю.Ф. Акименко, Т.І. Сила. Чернігів : Десна Поліграф, 2017. 144 с.
3. Актуальні питання фізкультурно-спортивної реабілітації учасників військових локальних конфліктів в Україні (2020) / О.В. Юденко, Н.М. Крушинська, Ю.М. Юденко. *Science – the Future of The World. Abstracts of the 5th International scientific and practical conference. Portal Publishing. Prague, Czech Republic.* Pp. 170-176. URL: <http://el-conf.com.ua/>.
4. Андрющенко Т.К. Формування здоров'язбережувальної компетентності як соціально-педагогічна проблема. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки.* 2012. № 7. С. 123-127.
5. Бриндіков Ю.Л. Теорія та практика реабілітації військовослужбовців-учасників бойових дій в системі соціальних служб : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.05 / Бриндіков Юрій Леонідович. Тернопіль, 2019. 559 с.
6. Ващенко О.М. Фізкультурно-оздоровчі заходи в режимі навчального дня молодшого школяра : навч.-метод. посіб. / О.М. Ващенко, В.М. Єрмолова, Л.І. Іванова та ін. Кам'янець-Подільський : Абетка, 2012. 192 с.

7. Гаркуша С.В. Формування готовності майбутніх фахівців фізичного виховання до використання здоров'язбережувальних технологій: теоретико-методичний аспект : [монографія] / С.В. Гаркуша. Чернігів : Видавець Лозовий В. М., 2014. 392.
8. Готовність студентів-бакалаврату до участі у фізкультурно-спортивній реабілітації з використанням засобів футболу (2020) / Д.С. Бабенко, О.В. Юденко, С.В. Бойченко. *Теоретико-методичні аспекти фізичної культури і спорту : Матер. наук.-практ. конф. з міжнар. участю*. Київ: НУФВСУ. : <https://uni-sport.edu.ua>
9. Готовність фахівців спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» до використання засобів регбі в системі фізкультурно-спортивної реабілітації учасників бойових дій в Україні (2020) / О. Юденко, А. Мартиросян, О. Петрачков, А. Білоус. *Військова освіта*. Том 42. №2. С. 363-377. : <http://znp-vo.nuou.org.ua/article/view/216021>
10. Закону України «Про фізичну культуру і спорт» (документ 3808-ХІІ, чинний, поточна редакція – редакція від 01.01.2021, підстава – 645-ІХ, 910-ІХ). : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text>
11. Інноваційні засоби фізичної терапії та фізкультурно-спортивної реабілітації військових із дисфункціями в колінному суглобі внаслідок бойової травми (2020) / О.О. Курбасов, О.В. Юденко, Н.М. Крушинська. *Abstracts of IX International Scientific and Practical Conference Stockholm, Sweden*. Pp. 166-173. URL: <https://sci-conf.com.ua/ix-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-modern-science-problems-and-innovations-15-17-noyabrya-2020-goda-stokholm-shvetsiya-arhiv/>.
12. Компетенція // Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. / О.В. Петришин (відп. ред.) та ін. 2017. Т. 3 : Загальна теорія права. С. 240. ISBN 978-966-937-233-8.
13. Корекція стресостійкості засобами спортивних ігор у військовослужбовців із наслідками бойової травми (2021) / О.В. Юденко, В.В. Білошицький, С.В. Бойченко, Г.О. Галашевський *Військова освіта*. Т.1. № 43. С. 381-392. DOI: 10.33099/2617-1775/2021-01/381-392; <http://znp-vo.nuou.org.ua/issue/view/14261>
14. Кучеренко С.М. Організаційні особливості соціально-психологічної адаптації військовослужбовців, які брали участь у бойових діях, до умов мирного життя. С.М. Кучеренко, Н.М. Хоменко. *Проблеми екстремальної та кризової психології. Збірник наукових праць*. 2017. Вип. 21. С. 66–74.
15. Орловська О.А. Психологічні чинники сімейної адаптації учасників бойових дій. *Актуальні проблеми психології*. Т.І. Вип. 54. С. 100-105. : <http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v1/i54/17.pdf>
16. Показники задоволеністю якістю життя у ветеранів АТО/ООС, з наслідками бойової травми, які займаються спортивними іграми (2020) / О.В. Юденко, С.О. Шапіро, Ю.М. Юденко *European scientific discussions. Abstracts of the 1st International scientific and practical conference. Potere della ragione Editore*. Rome, Italy. С. 456-466.
17. Психологічна допомога учасникам АТО та їх сім'ям : колективна монографія / М.І. Мушкевич, Р.П. Федоренко, А.П. Мельник [та ін.] ; за заг. ред. М. І. Мушкевич. Луцьк : Вежа-Друк, 2016. 260 с.
18. Сучасні аспекти розвитку фізкультурно-спортивної реабілітації учасників військових локальних конфліктів з наслідками бойової травми (2020) / О.В. Юденко, С.М. Жембровський. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України: тези IV Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 19 листопада 2020 р.)*. Київ : НУОУ. С. 312.
19. Титаренко Т.М. Технології відновлення психологічного здоров'я особистості в умовах війни: комплексний підхід. (2019). *Наукові студії із соціальної та політичної психології*: <https://www.academia.edu/40462954>

20. Указ Президента України №342/2020 «Питання розвитку національної системи фізкультурно--спортивної реабілітації ветеранів війни та членів їх сімей, сімей загиблих (померлих) ветеранів війни» : <https://www.president.gov.ua/documents/3422020-34757>
21. Чапляк А. П. Основні напрямки реабілітації учасників бойових дій / А. П. Чапляк, О. П. Романів, Б. А. Надь. *Україна. Здоров'я нації*. 2018. №3/1 (51). С. 59–61.
22. Marin R. Physical medicine and rehabilitation in the military: Operation Iraqi Freedom. *Mil. Med.* 2006, Mar.; 171(3): 185-188.
23. Postmilitary Adjustment to Civilian Life: Potential Risks and Protective Factors. / Mary Beth MacLean, Linda Van Til, James M. Thompson, Jill Sweet, Alain Poirier, Kerry Sodom, David J. Pedlar. *Physical Therapy*. Vol. 94. № 8. August 2014. Pp. 1186-1195. : <https://watermark.silverchair.com/ptj1186.pdf>
24. Rehabilitation programs for musculoskeletal injuries in military personnel. / Kathleen E Yancosek 1, Tanja Roy, Mary Erickson 2012 Mar;24(2):232-6. (DOI: 10.1097/BOR.0b013e3283503406) : <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/22249351/>
25. Rehabilitation through adapted sports: The French military way. / S. Truffaut, M. Thomas-Pohl, L. Borrini, D. Rogez, J. Facione, E. Lapeyre. *Annals of Physical and Rehabilitation Medicine*. Vol. 61, Supplement, July 2018, Page 176. (<https://doi.org/10.1016/j.rehab.2018.05.164>). : <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877065718302380?via%3Dihub>
26. Williams, C.M. Family Therapy of Vietnam Veterans. *The Trauma of War* // C.M. Williams, T. Williams // ed. S.Sonnenberg, A. Blank, J. Tallbot. In the trauma of war: stress and recovery in the Viet Nam veterans. Washington : *American Psychiatric Press*, 1985. P. 193–209.

РЕЗЮМЕ

Оксана Юденко,

кандидат педагогических наук;

старший научный сотрудник

Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского; г. Киев

Елена Омельчук

кандидат педагогических наук

Национальный педагогический университет
имени М.П. Драгоманова, г. Киев

Сергей Бойченко

Национальный университет физического
воспитания и спорта Украины, г. Киев

Василий Белошицкий,

Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского, г. Киев

Диагностическая карта сформированности профессиональных компетентностей специалистов по физической культуре и спорту к реализации программ физкультурно-спортивной реабилитации с участниками боевых действий и членам их семей

Охарактеризовано современное состояние реализации Указа Президента Украины № 342/2020 «О Национальной Стратегии развития системы физкультурно-спортивной реабилитации ветеранов войны и членов их семей, семей погибших (умерших) ветеранов войны». На основании данных работы отмечено что предоставление физкультурно-спортивных услуг участникам боевых действий и членам их семей, реализация комплексных программ из физкультурно-спортивной реабилитации является актуальным вопросом

нынешнего времени в Украине. Цель: определение диагностической карты сформированности профессиональных компетентностей специалистов по физической культуре и спорту к реализации программ физкультурно-спортивной реабилитации с участниками боевых действий и членам их семей. Актуальной является качественная профессиональная подготовка специалистов в Украине, которые будут решать задания профессиональной деятельности, связанные с преодолением последствий боевой травмы. Определены структурные компоненты сформированности профессиональных компетентностей специалистов по физической культуре и спорту к реализации программ с участниками боевых действий и членам их семей (когнитивный, здоров'язбережувальний, мотиваційно-ціннісний, практично-діяльнісний, організаційно-управленчеський і комунікативно-рефлексивний структурные компоненты), предоставлены они основательную характеристику.

Ключевые слова: диагностическая карта; компетенции; профессиональные задания; специалисты; физкультурно-спортивная реабилитация; участники боевых действий; травматические последствия войны.

SUMMARY

Yudenko Oksana,

candidate of pedagogical sciences,
National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskiy, Kyiv

Olena Omelchuk

candidate of pedagogical sciences,
National Pedagogical University
named after MP Drahomanova, Kyiv

Sergei Boychenko

National University of Physical
Education and Sport of Ukraine, Kyiv

Vasyl Biloshytskyi

National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskiy, Kyiv

Diagnostic map of formation of professional competencies of specialists in physical culture and sport to the implementation of physical and sports rehabilitation programs with participants of combat activities and members of their families

Key words: diagnostic card; competencies; professional tasks; specialists; physical culture and sports rehabilitation; participants in hostilities; traumatic consequences of war.

The modern state of realization of Decree of President of Ukraine № 342/2020 «About National Strategy of development of the system of athletic-sporting rehabilitation of veterans of war and members of their families, families of the lost (the dead) veterans of war». On the basis of data of work it is marked that grant of athletic-sporting services to the participants of battle actions and members of their families, realization of the complex programs from an athletic-sporting rehabilitation is the pressing question of present time in Ukraine. Aim: determination of diagnostic map of formed of professional компетентностей specialists on a physical culture and sport to realization of the programs of athletic-sporting rehabilitation with the participants of battle actions and to the members of their families. Actual is quality professional preparation of specialists in Ukraine, that will decide the tasks of professional activity, related to overcoming of consequences of battle trauma. The structural components of the formation of professional competencies of specialists in physical culture and sports to implement programs with combatants and their families

(cognitive, health, motivational-value, practical-activity, organizational-managerial and communicative-reflective structural components) are determined. their thorough characteristics.

УДК 378:796

Василь Ягупов,доктор педагогічних наук, професор,
ORCID ID 0000-0002-8956-3170**Валентина Свистун,**доктор педагогічних наук, професор,
ORCID ID 0000-0002-7934-023X**Дмитро Погребняк,**кандидат педагогічних наук,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
ORCID ID 0000-0001-8364-663X
DOI: 10.33099/2617-1775/2021-02/328-343

МЕТОДИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ

У статті проаналізовано та систематизовано наукові і науково-методичні джерела щодо поняття «метод фізичного виховання майбутніх фахівців» та представлено авторську класифікацію методів фізичного виховання майбутніх фахівців у системі вищої освіти. Класифікацію здійснено за логікою опанування ними теоретичних знань у галузі фізичного виховання, формування, розвитку та вдосконалення фізичних навичок, умінь, здатностей, загальних і професійно важливих фізичних якостей. Виокремлено такі методи: усного викладення навчального матеріалу; обговорення навчального матеріалу, що вивчається; показу та демонстрації; практичний; самостійної роботи; контролю і самоконтролю.

Ключові слова: метод; метод фізичного виховання; методичний прийом; спосіб; класифікація; фізичне виховання.

Актуальність. Методи фізичного виховання студентів (курсантів, слухачів) (далі – студентів) як майбутніх фахівців у ЗВО є одним із важливих компонентів усього процесу їх фізичного виховання у процесі професійної підготовки, у тому числі й безпосередньо майбутніх офіцерів у ВВНЗ. Водночас фахівці фізичного виховання слушно зазначають, що «Єдиної науково обґрунтованої класифікації методів, які використовуються в педагогічному процесі, не існує» [15, 19].

Отже, проблема розуміння методів фізичного виховання майбутніх фахівців та їх класифікації є актуальною у теорії та методики як професійної педагогіки, так і фізичного виховання.

Аналіз результатів останніх досліджень. Як свідчать результати аналізу та узагальнення наукових джерел, одна з останніх тенденцій у класифікації методів фізичного виховання – це штучне відмовлення від загальних підходів до їх класифікації і перехід до простого перерахування переважно практичних методів фізичного виховання. Такий підхід міститься в підручниках і навчальних посібниках з теорії і методики фізичного виховання Л. П. Сергієнка, Б. М. Шияна, Ж. К. Холодова та В. С. Кузнецова, О. М. Худолія та багатьох інших вітчизняних і зарубіжних авторів. Наприклад, автори навчального посібника [14, 40-51] їх класифікують на методи суворої регламентованої вправи, метод гри, змагальний метод, а також загальнопедагогічні методи, які використовуються в фізичному вихованні. Такий підхід характерний, на жаль, для більшості науковців і

фахівців із фізичного виховання.

Мета статті – проаналізувати та обґрунтувати зміст поняття «методи фізичного виховання майбутніх фахівців» і класифікувати ці методи.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених дослідницьких завдань використано аналіз, узагальнення та систематизацію наукових джерел, класифікацію та конкретизацію досліджуваного педагогічного явища.

Виклад основного дослідницького матеріалу. Фізичне виховання в системі вищої освіти – вид виховання та важлива складова професійної підготовки майбутніх фахівців, що спрямована на опанування ними знаннями в галузі фізичної культури, формування цінностей і мотивації цілеспрямованого зайняття фізичною культурою, формування, розвиток і вдосконалення загальних і професійно важливих фізичних якостей і здатностей, зміцнення їх здоров'я. Слід виокремити загальну (неспеціалізоване фізичне виховання, зміст якого орієнтований на створення широких загальних фізичних передумов успішної діяльності в самих різних видах професійної діяльності) і спеціальну (цілеспрямоване формування та розвиток професійно важливих фізичних якостей і здатностей, які необхідні для конкретної професійної діяльності) фізичну підготовку. Її результатом має бути фізична підготовленість майбутнього фахівця до професійної діяльності, що відображає рівень сформованості, розвиненості та вдосконаленості його професійно важливих фізичних якостей і здатностей, наприклад, як офіцера.

Для досягнення цієї мети необхідно відповідні методи фізичного виховання майбутніх фахівців. Але, як показують результати нашого аналізу та узагальнення наукових джерел, підручників і навчальних посібників із теорії та методики фізичного виховання, чіткого їх визначення та узгодженої науково обґрунтованої класифікації, на жаль, не має. Наприклад, у наукових джерелах маються таке визначення: «Метод – це спосіб вирішення педагогічного завдання за допомогою обраних для цього засобів. Із ним тісно пов'язаний і такий спеціальний термін як «методичний прийом». Це не що інше, як окрема варіація вирішення педагогічного завдання в рамках даного методу» [2, 167]. Тут та інших дефініціях поняття «метод фізичного виховання» визначається через спосіб, що достатньо некоректно, оскільки поняття «метод» і «спосіб» за своїм змістом нетотожні та не являються синонімами. У зв'язку з цим необхідна конкретизація поняття «метод фізичного виховання», а також наукова класифікацію цих методів у фізичному вихованні майбутніх фахівців. Так, згідно зі Новим тлумачним словником української мови поняття «спосіб» трактується так: «1. Певна дія, прийом або система прийомів, яка дає можливість зробити, здійснити що-небудь, досягти чогось... 2. Те, що служить знаряддям, засобом і т. ін. у якій-небудь справі, дії» [5, 390].

Вважаємо, що метод у педагогіці – це система педагогічних – виховних, навчальних, формувальних, розвивальних та інших – дій, прийомів і засобів спільної діяльності педагогів і вихованців у процесі вирішення конкретного педагогічного завдання – виховного, навчального, формувального, розвивального, самовдосконалення. Назва конкретного методу визначається за провідним методичним прийомом, який використовується на певному

навчально-виховному заході [17], у тому числі й зі фізичного виховання. Так, О. М. Худолій вважає, що «Метод – це система дій вчителя в процесі викладання та система дій учня у засвоєнні навчального матеріалу» [115, 19] і наголошує, що «...усередині кожного методу використовуються його різноманітні методичні прийоми. Поза методом прийом утрачає своє значення. Прийом дозволяє застосувати відповідний метод у конкретних умовах. При тому самому методі реалізація його може здійснюватися різними прийомами. Саме тому той чи інший метод використовується у рішенні найрізноманітніших дидактичних завдань на будь-якому етапі навчання й у роботі з будь-яким контингентом дітей. Причому, чим багатший запас методичних прийомів, тим ширше діапазон застосування методу...» [15, 19]. Але «система дій вчителя в процесі викладання та система дій учня у засвоєнні навчального матеріалу» – це не метод, а процес навчання.

Більш-менш обґрунтоване визначення методів фізичного виховання дають Е. С. Вільчковський та О. І. Куро, які вважають, що метод – це система послідовних способів взаємопов'язаної діяльності педагога та дітей, спрямована на досягнення поставлених завдань навчання. Відповідно до дидактичних завдань та умов навчання кожний метод реалізується за допомогою методичних прийомів, що входять до складу даного методу. Методичний прийом – це частина методу, спрямована на реалізацію методу відповідно до конкретних завдань навчання [11].

Окремі науковці під методами фізичного виховання розуміють тільки способи застосування фізичних вправ [14, 40-51], що є вкрай примітивним.

Метод фізичного виховання майбутніх фахівців – це, на нашу думку, сукупність методичних прийомів, способів і засобів спільної, впорядкованої та взаємопов'язаної діяльності педагогів і студентів (курсантів), спрямована на оволодіння майбутніми фахівцями системою знань із фізичного виховання, формування, розвиток і вдосконалення в них професійно важливих фізичних якостей, навичок, умінь і здатностей, необхідних для успішної професійної діяльності та здорового образу життя. Вважаємо, що кожен метод об'єднує однорідні способи та методичні прийоми, а також відповідні засоби спільної діяльності педагогів і студентів (курсантів), а характер реалізації провідного методичного прийому на конкретному виді навчального заняття визначає назву конкретного методу, наприклад, практичного. Відповідно до конкретних дидактичних і виховних, формувальних і розвивальних завдань й умов фізичного виховання майбутніх фахівців кожен метод реалізується за допомогою конкретних видів навчальних занять і виховних заходів, а конкретне навчальне заняття складається зі сукупності однорідних методичних прийомів і способів, а також засобів, які використовує педагог для досягнення його цілей. Відповідно, методичний прийом – це конкретний спосіб реалізації певної ідеї, частини, методичного задуму певного виду навчального заняття відповідно до завдань фізичного виховання, а кожен метод фізичного виховання складається зі сукупності однорідних методичних прийомів, а назва методу визначається за провідним методичним прийомом конкретного методу.

Вважаємо, що кожен метод фізичного виховання складається зі різних

видів навчальних занять, наприклад, фізичне виховання неможливе без лекцій, обговорення навчального матеріалу, показу, демонстрації, практичних і контрольних занять і заходів, які включають, у свою чергу, різноманітні концептуальні підходи, провідні ідеї, принципи, методики, методичні прийоми, способи і засоби їх організації та проведення. Саме тому зміст того чи іншого методу включає сукупність однорідних методичних прийомів і способів спільної діяльності педагогів і студентів для розв'язання певних навчально-виховних завдань у фізичному вихованні майбутніх фахівців на будь-якому етапі їх професійної підготовки. Причому, чим багатший вибір різноманітних методичних прийомів, способів і засобів їх фізичного виховання, тим ширше діапазон застосування конкретного методу, наприклад, практичного. Водночас кожен методичний прийом, наприклад, інструктаж або показ, використовується регулярно у різних методах фізичного виховання і застосовується набагато частіше ніж як метод.

Авторську концепцію, ієрархію виховних і навчальних цілей, систему принципів, методів, методичних прийомів фізичного виховання, специфіки організації конкретного навчального заняття, засобів, які використовуються для розв'язання конкретних завдань фізичного виховання, прийнято називати **методикою реалізації конкретного методу та виду навчального заняття**. Водночас вважаємо, що, по-перше, на навчальних заняттях зі фізичного виховання необхідно, на нашу думку, використовувати не тільки специфічні методи фізичного виховання, а й загальнопедагогічні; а по-друге, штучне відокремлення методів фізичного виховання від загальнопедагогічних методів вважаємо науково недоцільним і помилковим, оскільки, з одного боку, саме поняття «виховання» є базовим для педагогічної науки, а з іншого – фізичне виховання є одним із напрямів виховання громадян України, у тому числі безпосередньо й професійного.

Отже, проблема систематизації та класифікації методів фізичного виховання майбутніх фахівців є актуальною у професійній педагогіці, теорії та методиці фізичного виховання на всіх рівнях освіти. Для цього необхідно використовувати їх класифікацію за певною ознакою, що передбачає їх упорядкування як системи за конкретним критерієм. Водночас у педагогічній науці мають бути різноманітні варіанти їх класифікації. Наприклад автори [2, 168] їх класифікують так:

1) методи організації навчально-виховної роботи: фронтальний метод; груповий метод; індивідуальний метод; стаційний метод;

2) методи виховання: методи переконання; методи формування громадської поведінки; методи стимулювання поведінки та діяльності;

3) методи навчання і розвитку фізичних якостей: а) методи слова (пояснення, розповідь, бесіда, команда, розпорядження, супровідні пояснення, словесні звіти, самозвіти, самопроговорення, самонавіювання); б) методи наочного сприйняття (метод показу, метод демонстрації, метод ілюстрації); в) практичні методи або методи вправління чи фізичні вправи: методи навчання руховим діям (метод розучування рухової дії частинами) і методи розвитку фізичних якостей (метод розучування рухової дії в цілому: повторний,

інтервальний, рівномірний і змінний методи);

4) методи контролю і самоконтролю: методи усного контролю і самоконтролю: а) за способами організації: індивідуального опитування; фронтального опитування; усних заліків; усних екзаменів; програмованого опитування; усного самоконтролю; б) за методами письмового контролю і самоконтролю (методи: контрольних письмових робіт; письмових заліків; письмових екзаменів; програмованих письмових робіт; письмового самоконтролю); в) за методами контролю, які ґрунтуються на рухових завданнях (методи, які ґрунтуються на рухових завданнях: прийому навчальних нормативів (найчастіше оцінюється рівень розвитку фізичних якостей); практичних заліків (найчастіше оцінюється рівень володіння технікою рухових дій); практичних екзаменів (як правило, оцінюється і рівень розвитку фізичних якостей, і рівень володіння технікою виконання рухових дій); тестування (найчастіше оцінюється рівень розвитку фізичних якостей) [2, 168].

Ж.К. Холодов і В.С. Кузнецов класифікують на специфічні (характерні тільки для фізичного виховання: методи суворо регламентованих вправ; ігровий метод; змагальний метод) і загальнопедагогічні (використовуються у всіх випадках навчання і виховання: словесний метод; метод наочного впливу) методи фізичного виховання [14, 40-51].

Е. С. Вільчковський та О. І. Куро пропонують таку класифікацію: 1) наочні: показ, демонстрація: плакатів, малюнків, діафільмів, предметних посібників (шарнірних моделей), звукові та зорові, підрахунки, зорові; 2) словесні: пояснення, розповідь, бесіда, оцінка, команда та розпорядження; 3) практичні: розучування частинами, розучування цілого, практична допомога, ігровий і змагальний [11], а система методів фізичного виховання включає, на думку Л. П. Сергієнка, специфічні (суворо регламентованої вправи; ігровий; змагальний) і загальнопедагогічні (словесні; наочні) методи [9].

На думку окремих науковців, «Для вирішення конкретних завдань навчальних занять зі фізичної культури використовуються методи регламентованих вправ; ігровий метод; змагальний метод; словесні та сенсорні методи» [12, 5].

У Вінницькому державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського виокремлюють практичні методи (методи навчання рухових дій; методи вдосконалення і закріплення рухових дій; методи вдосконалення фізичних якостей), методи використання слова та методи демонстрації [5]. Таку саму класифікацію дають О. О. Кошелева, Ю. М. Михайленко: 1) методи словесного впливу (розповідь, опис, пояснення, команда, розпорядження, вказівка, бесіда та ін.); 2) методи наочного впливу (методи зорової, слухової, рухової наочності і методи термінової інформації); 3) практичні методи фізичного виховання: методи, спрямовані на навчання рухових дій (метод цілісного розучування рухової дії і метод навчання діям по частинах); методи, переважно спрямовані на розвиток фізичних якостей і вдосконалення рухових навичок: ігровий метод, змагальний метод і методи, пов'язані з точним нормуванням і регулюванням навантаження [4, 29-30].

На думку О. М. Худолія, «...методи, які використовуються у фізичному

вихованні, можуть бути розподілені на три групи: методи фізичної вправи, методи слова і методи показу» [15, 26]. Методи фізичної вправи складаються зі методу суворо-регламентованої вправи, ігрового методу та змагального методу, методи слова – розповіді, опису, пояснення, бесіди, розбору, завдання, оцінки, команди та підрахунку, а методи показу – показу та демонстрації.

Ю. Ф. Курамшин і В. В. Петровський на основі використання функціонального підходу пропонують класифікувати методи фізичного виховання за спрямованістю на набуття знань; оволодіння руховими вміннями і навичками; удосконалення рухових навичок і розвиток рухових здатностей; нормування і управління навантаженням [10, 111-135].

Одна з останніх тенденцій у класифікації методів – це відмовлення від надуманих побудов і перехід до простого перерахування методів (Л. П. Сергієнко [9], Б. М. Шиян [16]).

Отже, вищевикладений аналіз, узагальнення та систематизація наукових поглядів щодо розуміння методів фізичного виховання та їх класифікації свідчать, що, по-перше, ця педагогічна проблема науковцями недостатньо усвідомлена та не розв'язана; по-друге, наявні класифікації несистемні, комплексно не охоплюють всі методи фізичного виховання – від словесних до діагностувальних; по-третє, не містять основні види навчальних занять, які організовуються у процесі фізичного виховання майбутніх фахівців.

Пропонуємо на основі дотримання вимог, провідних ідей і принципів системно-функціонального, суб'єктно-діяльнісного та компетентнісного підходів до професійної підготовки майбутніх фахівців у ЗВО та з урахуванням її мети, завдань, змісту, основних видів навчальних занять і заходів їх фізичного виховання у процесі професійної підготовки **пропонуємо класифікувати методи фізичного виховання** за логікою опанування ними теоретичних знань у галузі фізичного виховання, формування, розвитку та вдосконалення фізичних навичок, умінь, здатностей, загальних і професійно важливих фізичних якостей наступним чином: 1) метод усного викладення навчального матеріалу (лекція, розповідь, опис, пояснення та ін.); 2) метод обговорення навчального матеріалу, що вивчається (семінар, бесіда та ін.); 3) метод показу та демонстрації; 4) практичний метод (суворо-регламентовані вправи, ігрові і змагальні); 5) метод самостійної роботи (під керівництвом викладача та самостійно студентами); 6) метод контролю (залік, екзамен тощо) і самоконтролю.

Метод усного викладення навчального матеріалу, який умовно можна об'єднати в такі види навчальних занять і виховних заходів: лекція, розповідь, опис і пояснення, де слово використовується як засіб передачі знань зі теорії та методики фізичного виховання.

Метод обговорення навчального матеріалу, що вивчається – семінар, бесіда тощо, які використовуються для закріплення та систематизації теоретичних і практичних знань студентів у сфері фізичного виховання.

Метод показу та демонстрації, який використовується практично на всіх видах навчальних занять для наочного впливу на студентів. Він передбачає максимальне залучення різних їх рецепторів до пізнання явищ фізичної

культури – зору, слуху, рухових, кінестезичних тощо. Це, наприклад, зорова, слухова та рухова види наочності.

За допомогою методичних прийомів зорової наочності можна оцінювати і коригувати просторові характеристики фізичних дій студентів. Гірше оцінюються зором часові і динамічні характеристики. У практиці фізичного виховання застосовуються різні форми зорової наочності – одні допомагають передачі знань студентам про рух, інші – сприяють безпосередньому управлінню рухами.

Розглянемо основні методичні прийоми показу та демонстрації. Безпосередній показ (демонстрація) рухів, який може мати різний характер. Наприклад, для створення загального цілісного уявлення про нову рухову дію потрібний зразковий показ. У цьому випадку дія демонструється в його досконалому виконанні. При розучуванні складної дії така форма показу не завжди застосовується через неможливість детально розглянути дію, що демонструється. В цьому випадку використовується так званий адаптований показ, при якому зручніше розглянути деталі техніки. Рухи демонструють уповільнено і за можливістю виразно шляхом виокремлення окремих положень тіла зупинками. Основна вимога при організації показу – забезпечувати студентам зручні умови для спостереження.

Демонстрація наочних посібників. Демонстрація, наприклад, рухових дій може здійснюватися за допомогою відеозаписів, фотографій, різних схем – креслень, графіків, малюнків та ін. Зорове орієнтування – це методичні прийоми, що допомагають правильно виконувати студентам рухи в просторі і часі. Для цього можуть використовуватися предмети або розмітка для орієнтування рухів. Слухове (звукове) орієнтування допомагає студентам уточнювати просторово-часові і часові характеристики рухів. Заздалегідь зумовленими звуковими сигналами можна підказати момент головного зусилля або початку будь-якої фази рухів, наприклад, момент управління тілом при стрибку у воду або згинання тіла при виконанні гімнастичного елемента на снаряді. За допомогою звукової наочності добре засвоюється ритм рухових дій. Його можна «простукати» заздалегідь або в процесі виконання дії. Прикладами рухової наочності є спрямована допомога при русі – примусове «проведення по руху». Допомагає навчання рухам також прийом фіксації положень тіла або його частин в окремі моменти рухової дії, наприклад, фіксація положення правильної посадки у ковзанні, фіксація положення руки перед фінальним зусиллям при навчанні метанню гранати. Він використовується для фіксації правильних положень студента в порівнянні з неправильним.

Основним специфічним методом фізичного виховання є *практичний метод*, підвалину якого складають, на думку науковців, різноманітні фізичні вправи: «Основним методом фізичного виховання є метод фізичної вправи, так як фізична вправа є вирішальним не лише засобом, а й способом досягнення мети фізичного виховання. Формування методу фізичної вправи історично йшло по трьом напрямкам, у результаті склалися три типи методів: суворо-регламентованої вправи, ігровий і змагальний» [15, 20].

За Б. М. Шияном, до практичних методів належать навчання руховим діям,

удосконалення та закріплення рухових дій (ігровий і змагальний) і тренування (безперервний, інтервальний, комбінований) [16].

Фізичні вправи спрямовані на практичну реалізацію завдань фізичного виховання студентів і представляють собою рухові дії, за допомогою яких відбувається оволодіння руховими навичками та вміннями. Фізична вправа – це сукупність специфічних методичних прийомів фізичного виховання, за допомогою якої вирішуються його виховні, навчальні, формувальні, розвивальні та оздоровчі завдання студентів як майбутніх фахівців. Вона означає можливість багаторазового повторення ними дії у вигляді переміщення тіла і його частин у просторі і часі. При виконанні окремо взятої фізичної вправи практично неможливо досягти педагогічних цілей, формувального і розвивального ефекту. Необхідно багаторазове повторення вправи для того, щоб формувати навичку, вдосконалити рух, формувати та розвинути фізичні якості, набути певні фізичні вміння.

У теорії та методиці фізичного виховання створений низку класифікацій фізичних вправ. Найбільш популярні з них такі:

1. За цільовою спрямованістю: загальнорозвивальні, спортивні, відновлювальні, рекреаційні, лікувальні, профілактичні, професійно-прикладні та ін. Тут доцільно додати формувальні вправи.

2. За їх переважним впливом на розвиток окремих фізичних якостей: вправи для розвитку швидкісних, силових, швидко-силових, координаційних здатностей, витривалості, гнучкості. Тут доцільно також додати вправи для формування фізичних якостей студентів як майбутніх фахівців, оскільки можна розвивати тільки те, що вже сформовано.

3. За переважним проявом певних рухових навичок і вмінь: акробатичні, гімнастичні, ігрові, бігові, стрибкові, металеві вправи та ін.

4. За структурою рухів: циклічні (біг, ходьба, плавання, веслування, пересування на велосипедах, лижах, ковзанах та ін.), ациклічні (метання, стрибки, ривок і поштовх штанги, гімнастичні вправи) і змішані.

5. За впливом на розвиток окремих м'язових груп: для м'язів шиї і потилиці, спини, живота, плечового пояса, плеча, передпліччя, кисті, таза, стегна, гомілки і стопи.

6. За особливостями режиму роботи м'язів: динамічні, статичні, комбіновані.

7. За відмінністю механізмів енергозабезпечення, м'язової діяльності, що беруть участь у вправі: вправи аеробного характеру; анаеробного характеру; аеробно-анаеробні вправи чи змішаного характеру.

8. За інтенсивністю роботи: вправи максимальної, субмаксимальної, великої, середньої, помірно або малої інтенсивності.

9. За їх роллю у вирішенні навчально-виховних завдань щодо студентів:

основні вправи, які є предметом навчання відповідно до вимог програм фізичного виховання конкретних майбутніх фахівців або конкретного виду спорту;

підготовчі, за допомогою яких у студентів розвивають необхідні для виконання основної вправи фізичні якості;

вправи, за допомогою яких студентам легше засвоїти техніку складних за структурою основних вправ.

Окрім цієї класифікації існують й інші. Наприклад, за впливом на різні системи і функції організму; за ознакою снаряда; за предметними формами застосування; за кількістю тих, які виконують вправи.

Залежно від способу освоєння структури рухової дії в процесі розучування, методичні прийоми підрозділяють на розчленовані вправи та цілісної вправи. Способи розчленованої вправи припускають його розділ на частини з послідовним їх об'єднанням по мірі засвоєння в цілісну дію. Вони застосовуються в таких випадках: 1) при розучуванні складно-координаційних рухових дій, коли немає можливості опанувати їх цілісно; 2) коли вправа складається з великої кількості дій, органічно мало при цьому взаємопов'язаних між собою; 3) коли вправа виконується так швидко, що не можна вивчити і вдосконалити його окремі частини; 4) коли цілісне виконання вправи може бути небезпечним, якщо попередньо не вивчити його елементи; 5) коли необхідно забезпечувати швидкий успіх в навчальній діяльності студентів для того, щоб підтримати інтерес до неї.

Позитивною рисою практичного методу є те, що він дозволяє послідовно концентрувати увагу студентів на окремих рухах, водночас зменшувати кількість рухових завдань, які необхідно вирішувати водночас, оскільки зменшуємо час на навчальну діяльність. Недоліком є те, що при розучуванні окремої частини вправи формуються умовно-рефлекторні зв'язки на окремі рухи, порушується ритмічна її структура. Відповідно слід пам'ятати, що перехід від методичного прийому розучування по частинах до цілісного розучування дії має бути своєчасним.

Метод самостійної роботи, який може організовуватися як під керівництвом викладача, так самостійно студентами [18], а Т. Г. Овчаренко звертає увагу на створення системи самостійної роботи студентів у процесі вивчення навчальної дисципліни «Теорія та методика фізичного виховання» [4]. «Дефіцит рухової активності студентів вимагає від викладачів подальшого пошуку прихованих резервів і способів оптимізації навчального процесу з фізичного виховання. Одним із таких резервів є самостійна робота студентів, яка, хоч і не може повністю замінити практичні заняття під контролем викладача, але деякою мірою доповнити обсяг одержаних навантажень різної спрямованості цілком можливо. Другим доказом необхідності такої роботи є набуття студентами навичок самостійної роботи над власним здоров'ям і фізичною підготовленістю, які їм дуже знадобляться в подальшому житті» [6, 2482]. Н. Ю. Довгань звертає увагу на фізичне виховання здобувачів вищої освіти засобами позааудиторної спортивно-масової роботи та створення для цього відповідної системи. Вона складається зі «цільового, концептуального, прогностичного, формувального, результативного блоків...» [1, 254-257].

У фізичному вихованні набагато важливіше самостійна робота студентів над формуванням і вдосконаленням певних професійно важливих фізичних якостей, над своїм фізичним розвитком і вдосконаленням, а також досягнення суттєвих фізичних і спортивних результатів ніж планові навчальні заняття.

Таким чином формується культура фізичного самовиховання майбутнього фахівця. У зв'язку з цим це великий резерв, який хоча і не може замінити практичні заняття під керівництвом викладача, але самостійна робота суттєво доповнює обсяг фізичних навантажень студентів різної спрямованості, а також дає можливість творчого набуття навичок і вмінь самостійної роботи над власним здоров'ям і його зміцненням, над загальною та вузько спрямованою фізичною підготовленістю для конкретного виду професійної діяльності.

Отже, самостійна робота студентів є важливою, а практично – і вирішальною складовою їх фізичного виховання, оскільки вона суттєво підвищує їх фізичну активність, формує у них культуру самостійної роботи щодо зміцнення свого здоров'я й покращення фізичної підготовленості як майбутнього фахівця. Наприклад, індивідуальні (домашні) завдання з фізичної підготовки мають стати необхідною умовою виконання самостійної роботи студентами, а головним критерієм контролювання та оцінювання за виконанням ними самостійної роботи є позитивні результати та зрушення у загальній і спеціальній фізичній підготовленості як майбутніх фахівців, сформованість цінностей і мотивації зайняття систематично фізичною культурою і спортом.

Основними формами індивідуальних занять є такі: виконання домашніх завдань з теоретичної підготовки, формування, розвиток і вдосконалення певних рухових якостей і дій; щоденна ранкова фізична зарядка; спеціалізована гімнастика; виконання комплексів вправ із усунення деяких рухових вад і недоліків у фізичному розвитку; виконання комплексів вправ з метою підвищення загальної і фізичної підготовленості, розвитку сили, різних видів витривалості, швидкості, спритності, гнучкості; плавання; участь у різних спортивних змаганнях і фізкультурно-оздоровчих заходах. У фізичному вихованні студентів особливе місце займає їх фізичне самовиховання – свідомо цілеспрямована, планомірна, послідовна, системна та систематична їх фізична роботи над собою, яка спрямована на формування та дотримання цінностей і правил фізичної культури та здорового способу життя.

До організаційних форм самостійних групових занять належать різноманітні спортивні ігри, туристичні походи, змагання зі різних видів спорту та ін. Методично обґрунтоване їх організація, наприклад, спортивних ігор сприяє зміцненню кістково-м'язового апарату, поліпшенню обміну речовин, вдосконаленню різноманітних функцій організму, здатність працювати в команді, формуванню, розвитку і вдосконаленню певних професійно важливих фізичних якостей, зокрема, таких професійно важливих якостей: витривалість, організованість, сміливість, рішучість, наполегливість, ініціативність, дисциплінованість, згуртованість, лідерські якості тощо.

Отже, самостійна робота студентів із фізичного виховання є одним із важливих, а іноді і вирішальних його методів. Основною її метою є формування, розвиток і вдосконалення певних фізичних навичок і вмінь, набуття культури дотримання здорового способу життя, цілеспрямоване формування, розвиток і вдосконалення певних фізичних, особливо професійно важливих якостей у вільний час від обов'язкових за розкладом навчальних

занять.

Метод контролю (залік, екзамен) і **самоконтролю**. У фізичному вихованні розрізняють контроль, який здійснюється педагогом – педагогічний контроль, і самоконтроль – студентами.

Педагогічний контроль охоплює повністю процес і результат фізичного виховання студентів, що здійснюється з використанням спеціальних засобів і методів. Він спрямований на з'ясування результативності системи чинників впливу на студентів і контролювання їх фізичного стану, а також для з'ясування ефекту від занять фізичною культурою. Він має виявити співвідношення впливу фізичного виховання та його ефекту, дати можливість об'єктивно оцінювати відповідність або невідповідність отриманих результатів запланованим. Але педагогічний контроль у фізичному вихованні має бути тісно пов'язаний з медико-біологічним контролем.

Фізкультурний самоконтроль – форма контролю, де його суб'єктом виступає сам студент, який здійснює самопостереження, самоаналіз і самооцінювання власного фізичного стану, сформованості, розвиненості та вдосконаленості певних фізичних якостей, навичок, умінь і здатностей. Він може здійснюватися безпосередньо в процесі навчальних і позанавчальних занять, у загальному режимі життєдіяльності студентів. У процесі виконання фізичних вправ самоконтроль з боку студента передбачає самостійне оцінювання ним своєї готовності до їх виконання, поточний контроль за основними параметрами виконуваних рухів – зусилля, ритму, амплітуди, траєкторії, усвідомлення та сприйняття їх ключових моментів, а коли потрібно – корегування певних дій, самооцінювання рівня фізичних навантажень та його своєчасне корегування.

Самоконтроль в інтервалах між навчальними заняттями також спрямований на оцінювання студентами проходження відновних процесів, аналіз і з'ясування свого самопочуття, психічне налаштування на наступне заняття.

У цілому самоконтроль і самооцінювання студентів сприяють вирішенню таких завдань: зміцненню здоров'я, підвищенню рівня фізичної підготовленості та загальної працездатності організму; залученню до регулярних занять фізичною культурою і спортом; знайомленню із санітарно-гігієнічними вимогами користування природними засобами загартування; формуванню культури дотримання розумного та раціонального режиму навчальної (трудової) діяльності та спортом; вихованню культури самоуправління та самоорганізації фізичного виховання та ін.

Методи контролю і самоконтролю такі:

а) за способами їх організації: індивідуальне та фронтальне опитування; усний залік та екзамен; програмоване опитування; усний самоконтроль;

б) за способами письмового контролю і самоконтролю: контрольні письмові роботи; письмовий залік і екзамен; програмована письмова робота; письмовий самоконтроль;

в) за способами контролю, які ґрунтуються на рухових завданнях:

прийоми та способи, які ґрунтуються на рухових завданнях: прийом

навчальних нормативів (найчастіше оцінюється рівень сформованості та розвиненості фізичних якостей);

практичний залік (оцінюється рівень володіння технікою рухових дій);

практичний екзамєн (оцінюється рівень сформованості та розвиненості фізичних якостей, а також рівень володіння технікою виконання рухових дій);

тестування (оцінюється рівень сформованості та розвиненості фізичних якостей).

Висновки.

1. Метод фізичного виховання майбутніх фахівців – це сукупність методичних прийомів, способів і засобів спільної, впорядкованої та взаємопов'язаної діяльності педагогів і студентів, спрямована на оволодіння майбутніми фахівцями системою знань із фізичного виховання, формування, розвитку і вдосконалення в них професійно важливих фізичних якостей, навичок, умінь і здатностей, необхідних для успішної професійної діяльності та здорового образу життя.

2. Запропоновано класифікувати методи фізичного виховання студентів за логікою опанування ними теоретичних знань у галузі фізичного виховання, формування, розвитку та вдосконалення фізичних навичок, умінь, здатностей, загальних і професійно важливих фізичних якостей так: метод усного викладення навчального матеріалу; метод обговорення навчального матеріалу, що вивчається; метод показу та демонстрації; 4) практичний метод; 5) метод самостійної роботи; метод контролю і самоконтролю.

Перспективні напрями подальших наукових пошуків – конкретизація і наповнення змістом кожного методу фізичного виховання курсантів – майбутніх офіцерів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Довгань, Н. Ю. (2020). Фізичне виховання здобувачів вищої освіти засобами позааудиторної спортивно-масової роботи : [монографія] / Н. Ю. Довгань. Ірпінь : Університет ДФС України, 328.

2. Іващенко, В. П., Безкопильний, О. П. (2005). Теорія і методика фізичного виховання : підручник ; в 2 ч. Черкаси : Вид-во ЦНТЕІ, Ч. 1, 420.

3. Королінська, С. В. (2017). Організація самостійної роботи студентів з фізичного виховання. *Розвиток європейського простору очима молоді: економічні, соціальні та правові аспекти*: матеріали всеукр. науково-практ. конф. (Харків, 28 квітня 2017 р.). Харків, 2482-2486.

4. Кошелева, О. О., Михайленко, Ю. М. (2020). Теорія і методика фізичного виховання. Дніпро : ПДАФКіС, Ч. 1, 67. Взято з URL: <http://infiz.dp.ua/misc-documents/repozit/ZO-A1/A1-0000-21-L1-20.pdf>.

5. Новий тлумачний словник української мови : в 3 т. К. : Аконіт, 2006. Т. 3 : П-Я, 864.

6. Овчаренко, Т. Г. (2002). Система самостійної роботи студентів у курсі “Теорія та методика фізичного виховання” : навч. посіб. Луцьк : РВВ “Вежа” Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки, 122.

7. Робоча програма обов'язкової навчальної дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання» підготовки бакалаврів галузь знань 01 Освіта / Педагогіка зі спеціальності 017 – Фізична культура і спорт. Взято з URL: <http://vspu.edu.ua/content/img/education/prog/pr4/p40.pdf>.

8. Самостоятельные занятия студентов физической культурой : учеб. пособ. / Р. А. Белов, Б. В. Сермеев, Н. А. Третьяков. К. : Вища школа, 1988, 208.
9. Сергієнко, Л. П. (2007). Практикум з теорії і методики фізичного виховання : навч. посіб. Харків : «ОВС», 38-49.
10. Теория и методика физического воспитания. Общие основы теории и методики физического воспитания : учеб. / Под ред. Т.Ю. Круцевич : в 2 т. К. : Олимпийская литература, 2003, Том 1, 111-135.
11. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку : підр. / Е. С. Вільчковський, О. І. Курок. Суми : Університетська книга, 2019. 467 с.
12. Фёдорова, Т. Ю., Морозова, Л. П. (2017). Особенности преподавания учебной дисциплины «Физическая культура» в техническом университете. *Мир науки*: Интернет-журнал. Том 5, № 4. Взято з URL: <http://mir-nauki.com/PDF/29PDMN417.pdf>.
13. Фізичне виховання у закладах вищої освіти : навч. посіб. / [кол. авт.: А. А. Степанович, О. П. Безгребельна, О. З. Блавт та ін.] ; за ред. В. М. Корягіна. Львів : Львівська політехніка, 2018, 496.
14. Холодов, Ж. К., Кузнецов, В. С. (2003). Теория и методика физического воспитания и спорта: учеб. пособ. 2-е изд., испр. и доп. М. : Академия, 450.
15. Худолій, О. М. (2009). Методи фізичного виховання. *Теорія і методика фізичного виховання*. 2009. №1. Вчитель : журнал у журналі, 19-27.
16. Шиян, Б. М. (2001). Теорія і методика фізичного виховання школярів : навч. посіб. ; в 2-х ч. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, Ч. 1, 138-166.
17. Ягупов, В. В. (2000). Класифікація методів навчання військовослужбовців. *Вісник Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г.Короленка*: Серія: педагогічні науки. Вип. 2 (10), 181-190.
18. Ягупов, В. В. (2000). Самостійна робота військовослужбовців як метод навчання. *Теорія та методика навчання та виховання* : зб. наук. пр. Вип. 6, 62-67.

REFERENCES

1. Dovhan, N. Yu. (2020). Fizychnе vykhovannia zdobuvachiv vyshchoi osvity zasobamy pozaaudytornoi sportyvno-masovoi roboty [Physical Education of Applicants for Higher Education by Means of Sports and Mass Work]: [monohrafiia] / N. Yu. Dovhan. Irpin : Universytet DFS Ukrainy, 328.
2. Ivashchenko, V. P., Bezcopylnyi, O. P. (2005). Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia [Theory and Methods of Physical Education] : pidruchnyk ; v 2 ch. Cherkasy : Vyd-vo TsNTEI, Ch. 1, 420.
3. Korolinska, S. V. (2017). Orhanizatsiia samostiinoi roboty studentiv z fizychnoho vykhovannia [Organization of Students` Independent Work in Physical Education. Development of the European Space through the Youth`s Eyes: Economic, Social and Legal aspects]. Rozvytok yevropeiskoho prostoru ochyma molodi: ekonomichni, sotsialni ta pravovi aspekty: materialy vseukr. naukovo-prakt. konf. (Kharkiv, 28 kvitnia 2017 r.). Kharkiv, 2482-2486.
4. Kosheleva, O. O., Mykhailenko, Yu. M. (2020). Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia [Theory and Methods of Physical Education]. Dnipro : PDAFKiS, Ch. 1, 67. Vziato z URL: <http://infiz.dp.ua/misc-documents/repozit/ZO-A1/A1-0000-21-L1-20.pdf>.
5. Novyi tlumachnyi slovnyk ukraïnskoi movy [New Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language]: v 3 t. K. : Akonit, 2006. T. 3 : P-Ya, 864.
6. Ovcharenko, T. H. (2002). Systema samostiinoi roboty studentiv u kursi “Teoriia ta metodyka fizychnoho vykhovannia” [The System of Students` Independent Work in «Theory and Methods of Physical Education» Course]: navch. posib. Lutsk : RVV “Vezha” Volyn. derzh. un-t im. Lesi Ukrainky, 122.
7. Robocha prohrama oboviazkovoï navchalnoi dystsypliny «Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia» pidhotovky bakalavriv haluz znan 01 Osvita [The Work Programme of «Theory and Methods of Physical Education» Compulsory Academic Discipline of Bachelors` Training. The

Knowledge Field – 01 Education / Pedagogy in Specialty 017 – Physical Culture and Sports] / Pedagogika zi spetsialnosti 017 – Fizychna kultura i sport. Vziato z URL: <http://vspu.edu.ua/content/img/education/prog/pr4/p40.pdf>.

8. Samostoiatelnye zaniatia studentov fizycheskoi kulturoi [Students` Self-study in Physical Culture] : ucheb. posob. / R. A. Belov, B. V. Sermeev, N. A. Tretiakov. K. : Vyshcha shkola, 1988, 208.

9. Serhienko, L. P. (2007). Praktykum z teorii i metodyky fizychnoho vykhovannia [Workshop on the Theory and Methods of Physical Education] : navch. posib. Kharkiv : «OVS», 38-49.

10. Teoriia y metodyka fizycheskoho vospytania. Obshchye osnovy teoryy y metodyky fizycheskoho vospytania [Theory and Methods of Physical Education. General Principles of Theory and Methods of Physical Education] : ucheb. / Pod red. T.Iu. Krutsevych : v 2 t. K. : Olympyiskaia lyteratura, 2003, Tom 1, 111-135.

11. Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia ditei doskilnoho viku [Theory and Methods of Physical Education of Preschool Children] : pidr. / E. S. Vilchkovskiy, O. I. Kurok. Sumy : Universytetska knyha, 2019. 467 s.

12. Fëdorova, T. Yu., Morozova, L. P. (2017). Osobennosti prepodavaniia uchebnoi dystsyplyny «Fizycheskaia kultura» v tekhnicheskoi unyversytete [Peculiarities of Teaching «Physical Culture» Discipline in Technical University]. Myr nauky: Ynternet-zhurnal. Tom 5, № 4. Vziato z URL: <http://mir-nauki.com/PDF/29PDMN417.pdf>.

13. Fizychno vykhovannia u zakladakh vyshchoi osvity [Physical Education in Higher Education Institutions] : navch. posib. / [kol. avt.: A. A. Stepanovych, O. P. Bezghrebelna, O. Z. Blavt ta in.] ; za red. V. M. Koriahina. Lviv : Lvivska politekhnikha, 2018, 496.

14. Kholodov, Zh. K., Kuznetsov, B. C. (2003). Teoriia y metodyka fizycheskoho vospytania y sporta [Theory and Methods of Physical Education and Spots]: ucheb. posob. 2-e yzd., yspr. y dop. M. : Akademyia, 450.

15. Khudolii, O. M. (2009). Metody fizychnoho vykhovannia [Training Techniques of Physical Education. Theory and Methods of Physical Education]. Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia. 2009. №1. Vychytel : zhurnal u zhurnali, 19-27.

16. Shyian, B. M. (2001). Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia shkoliariv [Theory and Methods of Physical Education of Schoolchildren] : navch. posib. ; v 2-kh ch. Ternopil : Navchalna knyha – Bohdan, Ch. 1, 138-166.

17. Yahupov, V. V. (2000). Klasyfikatsiia metodiv navchannia viiskovosluzhbovtiv [Classification of Training Methods for Military Personnel]. Visnyk Poltavskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni V.H. Korolenka: Seriya: pedahohichni nauky. Vyp. 2 (10), 181-190.

18. Yahupov, V. V. (2000). Samostiina robota viiskovosluzhbovtiv yak metod navchannia [Military Personnel Independent Work as a Training Method]. Teoriia ta metodyka navchannia ta vykhovannia : zb. nauk. pr. Vyp. 6, 62-67.

РЕЗЮМЕ

Василий Ягулов,

доктор педагогических наук, профессор,

Валентина Свистун,

доктор педагогических наук, профессор,

Дмитрий Погребняк,

кандидат педагогических наук

Национальный университет обороны Украины

имени Ивана Черняховского, г. Киев

Методы физического воспитания будущих специалистов в заведениях высшего образования и их классификация

В статье проанализировано и систематизировано научные и научно-методические источники, которые касаются понятия «метод физического воспитания» и представлено авторскую классификацию методов физического воспитания будущих специалистов в системе высшего образования. Классификацию осуществлено согласно логики овладения ими теоретических знаний в области физического воспитания, формирования, развития и совершенствования физических навыков, умений, способностей, общих и профессионально важных качеств. Выделено такие методы: устного изложение учебного материала; обсуждения учебного материала, который изучается; показа и демонстрации; практический; самостоятельной работы; контроля и самоконтроля.

Ключевые слова: метод; метод физического воспитания; методический прием; способ; классификация; физическое воспитание.

SUMMARY

Vasyl Yahupov,

Doctor of pedagogical science, professor,

Valentyna Svystyn,

Doctor of pedagogical science, professor,

Dmytro Pohrebniak,

Candidate of pedagogical science,

National Defence University of Ukraine

named after Ivan Cherniakhovskyi

Methods of physical education of future specialists in the high educational institutions and their classification

Introduction – justification of the concept of «method of physical education of future professionals» and classification of methods of physical education of future professionals.

The purpose is to analyze and justify the meaning of the concept «methods of physical education of future professionals» and to classify these methods.

Methods. Analysis, generalization and systematization of scientific sources, classification and specification.

Results. It was given the definition of the term «method of physical education of future professionals» as a set of methodological techniques, methods and means of joint, teachers' and students' ordered and interconnected activities, aimed at mastering a system of knowledge on physical education by future professionals, formation, development and improvement of their professionally important physical qualities, skills, abilities and capabilities necessary for successful professional activity and healthy lifestyle. The classification of methods of physical education is carried out.

Originality. The scientific novelty of the article is to specify the content of the «method of physical education of future professionals» definition and their classification according to the requirements of competence, subject-oriented and system approaches, and practical meaning - the possibility of introduction of modern classification of methods of physical education of future professionals in higher education.

Conclusion. The method of physical education of future specialists is a set of methodical techniques, methods, ways and means of joint, ordered and interconnected teachers' and students' activity directed on mastering of system of knowledge on physical education, formation, development and improvement of professionally important physical qualities, skills, abilities and capabilities necessary for successful professional activity and healthy lifestyle by future specialists.

They are classified on method of oral presentation of educational material; the method of discussing the educational material; method of display and demonstration; practical method; method of independent work; method of control and self-control. Promising areas of further

research – concretization and providing content to each method of physical education of cadets – future officers.

Key words: *methods; method of physical education; methodical reception; way; classification; physical education.*

**Порядок оформлення та подання статей до збірника наукових праць
«Військова освіта» Національного університету оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ**

1. Статус збірника та його тематика

Збірник наукових праць "Військова освіта" Національного університету оборони України" (Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації від 21.02.2014 р, серія КВ, № 20600-10400 ПР) планується до випуску два рази на рік (червень, грудень поточного року) з такими термінами подання статей до редакційної колегії:

до 10 квітня (термін видання – червень);

до 10 жовтня (термін видання – грудень).

Збірник включено до Переліку наукових фахових видань України з педагогіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 14 лютого 2014 р. № 153).

Основні тематичні напрями збірника:

проблеми та перспективи розвитку військової освіти;
стандартизація військової освіти;
удосконалення змісту військової освіти;
інноваційні технології підготовки військових фахівців;
науково-методичне та організаційно-методичне забезпечення освітнього процесу;
психолого-педагогічне супроводження освітнього процесу;
виховна робота у вищих військових навчальних закладах;
якість освітнього процесу;
управління якістю підготовки військових фахівців;
інноваційна діяльність у військових навчальних закладах;
підготовка та підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників;
підготовка студентів за програмою офіцерів запасу;
напрями покращення професійної орієнтації молоді, військово-патріотичної роботи, організації довузівської підготовки;
контроль, моніторинг, та матеріально-технічне забезпечення освітнього процесу.

Призначення збірника:

опублікування результатів наукової діяльності наукових працівників;
опублікування основних наукових результатів дисертацій здобувачами наукових ступенів;
опублікування наукових результатів досліджень претендентів на присвоєння вчених звань;
оцінювання результатів наукової діяльності наукових, науково-педагогічних працівників за опублікованими статтями.

2. Критерії відбору статей редакційною колегією

До видання приймаються наукові статті, які мають такі необхідні елементи:
постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями;

аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття;

формулювання цілей статті (мета статті/ постановка завдання);

методи дослідження;

виклад основного матеріалу дослідження (наукова новизна, обґрунтуванням отриманих наукових результатів, практичне значення);

висновки з даного дослідження і перспективи подальшого розвитку у даному напрямку.

З метою дотримання зазначених вище вимог слід жирним шрифтом виділити такі елементи статті: **постановка проблеми, аналіз останніх досліджень і публікацій, мета статті, методи дослідження, виклад основного матеріалу, висновки та перспективи подальших досліджень**. У статтях, що написані англійською мовою, необхідно виділити такі елементи: **Introduction, Analysis of relevant research, Aim of the Study, Research Methods, Results, Conclusions**.

3. Вимоги до технічного оформлення статей

Оформлення статей здійснюється з дотриманням таких основних правил:

відповідність Держстандарту ДСТУ 8302: 2015;

мова статті – українська, англійська;

на першій сторінці тексту у лівому верхньому куті без абзацного відступу – УДК (шрифт 12); після пропуску в один інтервал у правому верхньому куті друкуються (шрифтом 12, вирівнювання справа): ім'я та прізвище автора; науковий ступінь; вчене звання; назва організації, в якій працює автор; ID ORCID;

заголовок статті (після пропуску в один інтервал друкується великими літерами (шрифт 14, жирно, вирівнювання посередині);

під заголовком статті подаються: анотація українською мовою (8 – 10 рядків). ключові слова (6-8); для статей англійською мовою – відповідна анотація та ключові слова – англійською мовою (шрифт 12, курсив, вирівнювання по ширині, відокремлюючи їх одне від одного крапкою з комою (слово1; слово2; слово3));

текст статті виконується у форматі А4 шрифтом 14 (Times New Roman), в редакторі Microsoft Word, через один інтервал, з відступами на початках абзаців 1,0 см, з полями: верхнє – 2 см, нижнє – 2 см, ліве – 2 см, праве – 2 см; обсяг статті – 7-8 сторінок, як правило, повністю заповнених; рисунки і таблиці повинні мати номери і назви, на які у тексті статті мають бути посилання (у круглих дужках). Кількість математичних співвідношень (формул) не обмежується; якщо їх кількість дві і більше, то вони повинні мати порядкові номери (у круглих дужках), на які у тексті статті можуть бути посилання (набір формул здійснюється в редакторі формул Microsoft Equations. Символи у формулах набираються курсивом). Одиниці фізичних величин указуються в системі СІ. Загальноприйняті терміни, які часто зустрічаються в тексті, наводяться у вигляді аббревіатури; якщо аббревіатура наводиться вперше, то її необхідно розшифрувати (у круглих дужках);

після тексту статті шрифтом 12 подається список літератури (ЛІТЕРАТУРА) в алфавітному порядку; у списку літератури наводяться лише ті першоджерела, на які у тексті статті є посилання; посилання на наукову літературу

в тексті подаються за таким зразком: [5, с. 87], де 5 – номер джерела за списком літератури, 87 – сторінка; посилання на декілька наукових видань одночасно подаються таким чином: [3, с. 156; 4; 8, с. 22–23]; вимоги до оформлення бібліографічного опису списку джерел подані в журналі «Бюлетень ВАК України» № 3 за 2008 р.;

після списку ЛІТЕРАТУРИ наводиться (відповідно) REFERENCES;

після REFERENCES наводиться РЕЗЮМЕ. У правому верхньому куті (вирівнювання справа, шрифт 12): ім'я, фамилия автора; научная степень, ученое звание; название организации, в которой работает автор; название статьи (прописними буквами); аннотация (курсив) на русском языке (8-10 строк); ключевые слова (6-8);

після РЕЗЮМЕ наводиться SUMMARY. У правому верхньому куті (вирівнювання справа, шрифт 12) англійською мовою: ім'я, прізвище автора; науковий ступінь, вчене звання; назва організації, в якій працює автор; назва статті (прописними літерами); анотація (курсив) – 1850-1900 знаків; ключові слова (6-8) відокремлюючи їх одне від одного крапкою з комою (слово1; слово2; слово3).

У анотаціях згідно з вимогами міжнародних наукометричних баз необхідно відобразити такі елементи: мета статті, методи дослідження, результати дослідження, наукова новизна, практичне значення дослідження, висновки та перспективи подальших наукових досліджень [8–10 рядків українською та російською мовами та 1850-1900 знаків англійською мовою].

При поданні статті до редакційної колегії авторам слід дотримуватися таких вимог:

не здійснювати ущільнення або розрідження інтервалів між літерами;

не відбивати абзаци табуляціями або багаторазовими пробілами;

використовувати лапки формату « »;

між ініціалами та прізвищем ставиться нерозривний пробіл (Ctrl+Shift+пробіл);

використовувати лише графічні елементи, виконані у графічних редакторах із високою якістю деталей;

використовувати формат файлу для відправки в редакцію DOC.

Процедура експертної оцінки статей (перевірка на плагіат, здійснення редколегією внутрішнього рецензування статей, що готуються до опублікування, та організація нею проведення зовнішнього незалежного рецензування).

Редакційна колегія залишає за собою право не розглядати статтю за таких умов:

не відповідає вимогам до оформлення та до наукового стилю викладу матеріалу;

не має наукової новизни та практичної значущості;

не відповідає тематиці збірника;

виконана з використанням автоматичного комп'ютерного перекладача;

не відредагована (містить граматичні та стилістичні помилки);

порушено етику наукових досліджень, зокрема, якщо у статті виявлено плагіат.

Додаткова інформація

1. Кожній статті збірника присвоюється DOI – цифровий ідентифікатор об'єкта, англ. – Digital object identifier (DOI) – серійний номер, що використовується для постійної та унікальної ідентифікації об'єктів будь-якого типу. DOI використовується для «сталого ідентифікації зразків інтелектуальної власності в цифровій мережі та асоціювання структурованих даних в розширюваний спосіб». Реєстрація ID ORCID здійснюється на сайті orcid.org

2. REFERENCES (список використаних джерел інформації) оформляється згідно з вимогами стандарту APA (<http://www.apastyle.org>), де всі кириличні **назви статей та книг** транслітеруються латинськими літерами та перекладаються англійською мовою.

3. Порядок рецензування статей, що подаються до редакційної колегії (рецензент – фахівець у галузі наук, за якою підготовлена стаття):

статті, підготовлені кандидатами наук, подаються з рецензією доктора наук;

статті здобувачів наукових ступенів подаються з рецензією доктора (кандидата) наук.

Рецензії на статті мають відповідати структурі наведеного зразка.

На адресу редакційної колегії (03048, м. Київ, Повітрофлотський проспект, 28, Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, м. Київ. Редколегії збірника наукових праць "Військова освіта") мають бути надіслані такі матеріали:

стаття, оформлена згідно з наведеними вимогами та відредагована (див. зразок);

електронний варіант статті у вигляді файлу (прізвище автора, наприклад, Petrenko) формату Microsoft Word 97 (або пізніша версія) на CD-R (CD–RW);

рецензія на статтю за підписом рецензента, де він працює, завірена печаткою (див. зразок);

відомості про автора: 1) прізвище, ім'я, по-батькові; 2) науковий ступінь; 3) вчене звання; 4) організація, посада (повністю, без скорочень); 5) домашня адреса, індекс чи інша адреса; 6) телефони (мобільний, домашній); 7) e-mail (обов'язково).

Статті, що не відповідають будь-якій з перелічених вимог, **до розгляду** не приймаються.

Контактні телефони редакційної колегії, електронна пошта: (044) 271–09–76; 063–463–09–27; e-mail: nuou_str@ukr.net

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ СТАТТІ

УДК 371.315.6:51

Богдан Петренко,
доктор педагогічних наук, професор
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
ORCID ID 0000-0001-8020-4721

ТРАНСФОРМАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Анотація українською мовою (8 – 10 рядків).

Ключові слова (6-8).

Текст статті

Постановка проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Мета статті

Методи дослідження

Виклад основного матеріалу.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антоненко О. Структура готовності вчителя фізичного виховання до інноваційної навчальної діяльності / О. Антоненко // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2006. – № 2. – С. 120–122.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
3. Закон України «Про вищу освіту» // «Голос України», 6 серпня 2014 р.
4. Кравчук Т. М. Педагогічна підготовка майбутніх учителів фізичного виховання у вищих педагогічних закладах України (20–80 рр. XX ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Тетяна Миколаївна Кравчук. – Харків, 2004. – 20 с.
5. Педагогічна майстерність : підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін. ; за ред. І. А. Зязюна. – 2-е вид., допов. і переробл. – К. : Вища шк., 2004. – 422 с.

REFERENCES

1. Antonenko, O. (2006). Struktura hotovnosti vchytelia fizychnoho vykhovannia do innovatsiinoi navchalnoi diialnosti [Structure of physical training teachers' readiness for innovation teaching activity]. Sportyvnyi visnyk Prydniprovia, 2, 120–122 (in Ukrainian).
2. Busel, V. T. (2005). Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [Big Ukrainian explanatory dictionary]. Kyiv: Perun. 4 (in Ukrainian).
3. Zakon Ukrainy "Pro vyshchu osvitu" [The Law of Ukraine "On Higher Education"]. "Holos Ukrainy", 6 serpnia 2014 r. (in Ukrainian).
4. Kravchuk, T. M. (2004). Pedahohichna pidhotovka maibutnikh uchyteliv fizychnoho vykhovannia u vyshchych pedahohichnykh zakladakh Ukrainy (20–80 rr. XX st.) [Future physical education teachers' training in the higher education institutions (20–80 of the XX century)] Kharkiv (in Ukrainian).
5. Ziazun, I. A., Kramushchenko, L. V., Kryvonos, I. F. (2004). Pedahohichna maisternist [Pedagogical skill]. K.: Vyshcha shk. 9 (in Ukrainian).

РЕЗЮМЕ

Богдан Петренко,
доктор педагогических наук, профессор
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

Трансформація вищого образования в Украине

Резюме на русаком языке (8 – 10 строк).

Ключевые слова (6-8).

SUMMARY

Bogdan Petrenko,
doctor of pedagogical sciences, professor
National Defence University of Ukraine
named after Ivan Chernyakhovskiy

Transformation of higher education in Ukraine...

Summary (1850-1900 знаків).

Key words (6-8).

Структура Summary з абзацними відступами:

Introduction (проблема)

Purpose (мета статті)

Methods (методи дослідження)

Results (основні результати дослідження)

Originality (наукова новизна та практичне значення результатів дослідження)

Conclusion (висновки та перспективи подальших досліджень)

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ РЕЦЕНЗІЇ

РЕЦЕНЗІЯ

На статтю _____
(прізвище, ініціали автора та назва статті)

Текст рецензії _____

Рецензент: _____
(науковий ступінь, вчене звання, посада, прізвище, ініціали)

(підпис)

“ ___ ” _____ 20__ р.

Рецензія на статтю пишеться в довільній формі. Обов'язково висвітлюється:

1. Відповідність вимогам, що ставляться до наукових статей.
2. Актуальність дослідження.
3. Відповідність назви статті її змісту.
4. Наукова новизна, авторські здобутки.
5. Практичне значення,
6. Науковість стилю, аналітичність викладеного в статті матеріалу.
7. Відсутність плагіату.
8. Висновок (рекомендації).

ВІЙСЬКОВА ОСВІТА

Збірник наукових праць
Національного університету оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ

№ 2 (44)

Відповідальний за випуск *С.К. Горбачевський*
Коректор *Н.О.Шабатіна*

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції,
серія ДК № 2205 від 02.06.2005

Підписано до друку 20. 12. 21. Формат 60x84 1/16
Зам. 444. Обл-вид.арк. 10,064. Друк. арк. 22,5. Тираж 100 прим.
Друкарня НУОУ імені Івана Черняхівського
